

พระไตรปิฎก
มหาวัดถนนวนิช ๕๐๐๐ กัณฑ์

พระสุตตันตปิฎก
ขุ. ขปทาม
เล่ม ๓

พระไตรปิฎก มหาวิถกการณัย ๕๐๐๐ กัณฑ์

เท่าพระพุทธศาสนาอายุกาล ๕๐๐๐ ปี ใหญ่ที่สุดในโลก

พระสูตรมหาปิฎก

พร้อมทั้งบาลี อรรถกถา ฎีกา และฉัหมัตถาธิบาย

เล่มที่ ๓ (นับอันดับรวม ๓ ปิฎก เป็นเล่มที่ ๘๒ ใน ๑๐๐ เล่ม)

คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอภัยมณี

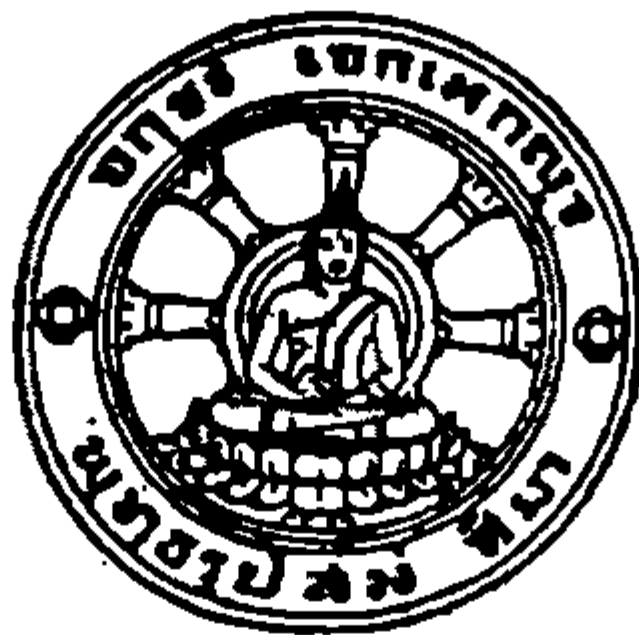
(เล่มที่ ๑ ถึง ๑๐ เป็นพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑๑ ถึง ๘๖ เป็นพระสุตตันตปิฎก

เล่มที่ ๘๗ ถึง ๑๐๐ เป็นพระอภิธรรมปิฎก รวม ๓ ปิฎก มี ๕๐ คัมภีร์

รวม ๕๐๐๐ กัณฑ์จบ แบ่งเป็น ๑๐๐ เล่ม จบบริบูรณ์)

โดย มหาบัณฑิต แสงฉาย อนงคาราม

สำนักงาน สุก ส. ธรรมภักดี สงวนลิขสิทธิ์

054572

เลขทะเบียน .....

วัน เดือน ปี.....

เลขหมู่

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดิ์ ถนนข้าวสาร พระนคร
นายบุญช่วย หิรัญวัฒน์ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๐๕

สารบาญ คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๓

(คัมภีร์ขุททกนิกาย อปทานนี้ มี ๔ เล่มจบ เล่มนี้เป็นเล่มที่ ๔๒ ใน ๑๐๐ เล่ม)

กัณฐก ๑๐๑	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้มีบารมีมาก	๑
	เรื่องพระสมังกลเถรเจ้า	๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้มีบารมีพระรัตนตรัย	๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายอาสนะอันหนึ่ง	๕
กัณฐก ๑๐๒	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้ทองคำเป็นคัน	๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาเชิงตะกอน	๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้มหายศัญญา	๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในมรรค	๑๐
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสถูป	๑๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระวิบัสสีโพธิสัตว์	๑๒
กัณฐก ๑๐๓	ว่าด้วยเรื่องพระเสวโรภกเถรเจ้าเป็นคัน	๑๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสถูปแห่งพระวิบัสสี	๑๕
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายข้าวปายาส	๑๖
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายน้ำหอม	๑๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สรรเสริญพระพุทธเจ้า	๑๗
กัณฐก ๑๐๔	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายอาสนะดอกไม้เป็นคัน	๒๐
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้	๒๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในความดี	๒๒
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้หอม	๒๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกปทุม	๒๔
กัณฐก ๑๐๕	ว่าด้วยเรื่องพระโสภิตเถรเจ้าเป็นคัน	๒๕
	เรื่องพระสุทัตสนเถรเจ้า	๒๗

	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกจันทน์	๒๘
	เรื่องพระเถรเจ้าทำดอกไม้เป็นเครื่องมุงแก่	
	พระพททเจ้า	๒๙
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในทสงค์	๓๐
กัณฑ์ที่ ๑๐๖	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกจำปาเป็นต้น	๓๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้เล็งเห็นประโยชน์	๓๒
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายอาสนะอันหนึ่ง	๓๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกกวัง	๓๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้	๓๕
กัณฑ์ที่ ๑๐๗	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสถูปด้วยเศวตฉัตร	
	เป็นต้น	๓๖
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างเสาชิง	๓๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างไฟทิ	๓๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บรवारมาก	๓๙
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกผักตบ	๔๐
กัณฑ์ที่ ๑๐๘	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายอนโถม เป็นต้น	๔๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างถนนหนทาง	๔๒
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างพนังกั้น	๔๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายเช็ดดอกไม้	๔๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายบัลลังก์	๔๕
กัณฑ์ที่ ๑๐๙	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้ง เป็นต้น	๔๖
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบา	๔๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้กวาดถนน	๔๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกหมากเม่า	๔๙
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมณฑารพ	๕๐
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกระทู้	๕๑
กัณฑ์ที่ ๑๑๐	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมะลิซ้อน	๕๒

	เรื่องพระเถรเจ้าบูชาด้วยดอกกะทิง	๕๔
	เรื่องพระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกบนนาก	๕๕
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุท	๕๖
กัณฑ์ที่ ๑๑๐	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบา	๕๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายดอกชะบา	๕๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายมะพร้าว	๖๐
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาซึ่งทางเสด็จไปแห่งพระพุทธเจ้า	๖๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ทำเศวตฉัตรดอกกรรณิการ	๖๒
กัณฑ์ที่ ๑๑๒	ว่าด้วยเรื่องพระเจ้าผู้ถวายเนยใส เป็นต้น	๖๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกคัคเคา	๖๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผ้า	๖๕
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ชักชวนทำกุศล	๖๖
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระพุทธเจ้า	๖๗
กัณฑ์ที่ ๑๑๓	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุท เป็นต้น	๖๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างบันได	๖๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้แดง	๗๐
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างบ่อน้ำ	๗๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายสัทสาป	๗๑
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้เลื่อมใสในทางจงกรม	๗๒
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยประทีปดวง	๗๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยแก้วมณี	๗๓
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้เป็นหมอ	๗๔
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ได้เป็นอธิษฐานจากสงฆ์	๗๕
กัณฑ์ที่ ๑๑๔	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโมกมณ เป็นต้น	๗๖
	อุปทานของพระเถรเจ้า ๑๐ ๑๑	๗๖
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมะลิ	๗๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโมกมณ	๗๗

	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกอบก	๗๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่บาตรน้ำผึ้ง	๗๗
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ปฏิบัติไม้ศรีมหาโพธิ์	๗๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้ตั้งมั่นในพระธรรมวินัย	๗๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกตักกัณณิ	๗๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกมณฑารพ	๗๘
	เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสาวกด้วยดอกไม้	๘๐
กัณฑ์ที่ ๑๐๕	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์	๘๐
	เรื่องพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ผู้บูชาด้วยดอกคุณ	๘๑
	๒ ถวายหญ้าปฐาสนะ	๘๑
	๓ ผู้โบกปูนพระสถูป	๘๑
	๔ ผู้บูชาด้วยดอกอโศก	๘๒
	๕ ผู้บูชาด้วยดอกปฐะ	๘๒
	๖ ผู้บูชาด้วยใบอโศกอ่อน	๘๒
	๗ ผู้ถวายผลมะพลับ	๘๓
	๘ ผู้บูชาด้วยดอกหงอนไก่	๘๓
	๙ ผู้บูชาด้วยดอกตักกัณณิ	๘๓
	๑๐ ผู้บูชาด้วยดอกคัตถ์	๘๔
กัณฑ์ที่ ๑๐๖	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์	๘๕
	เรื่องพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ผู้บูชาด้วยดอกกกรณิการ	๘๕
	๒ ผู้บูชาด้วยดอกกมณฑะ	๘๖
	๓ ผู้บูชาด้วยดอกกะดิง	๘๖
	๔ ผู้ถวายเรือข้ามฝั่ง	๘๖
	๕ ผู้บูชาด้วยดอกยางทราย	๘๖
	๖ ผู้ถวายน้ำฉัน	๘๖
	๗ ผู้บูชาด้วยดอกสละ	๘๖

เรื่องพระเถรเจ้าองค์ที่ ๔		ผู้บุชารอบพระบาทด้วยดอก	
		หงอนไก่	๘๘
กัณฑ์ที่ ๑๑๖	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า	ผู้ถวายที่รองบาตร	๘๘
		ผู้ถวายร่มพระคิสีสพุชเจ้า	๘๘
		องค์ในวรรคที่ ๒๒	๘๘
		ผู้ถวายถวายช้างแด่พระสีหะ-	
		พุทธเจ้า	๘๐
		ผู้ถวายกระบอกน้ำ	๘๐
		ผู้ใส่ใจในอริยสัจ	๘๐
		ผู้ถวายบังสุกุล	๘๐
		ผู้เส้อมในพระพุทธรเจ้า	๘๐
		นึกถึงพระพุทธรคุณ	๘๐
กัณฑ์ที่ ๑๑๗	ว่าด้วยเรื่อง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๓	ถวายพัดใบตาล	๘๒
		ถวายผ้าให้พระพุทธรเจ้าเหยียบ	๘๒
		ผู้ถวายเนยใส	๘๒
		ผู้ปักกวาดทองกรม	๘๓
		อานิสงส์ถวายพนักริง	๘๔
		ถวายแผ่นหนัง	๘๔
		ถวายเนอบึง	๘๔
		สร้างไฟถวาย	๘๔
		สร้างโรงไฟถวาย	๘๖
		บุชาด้วยดอกพิกุล	๘๖
		บุชาด้วยดอกไม้ทองคำ	๘๖
		บุชาไม้ศรีมหาโพธิ์	๘๖
		บุชาพระพุทธรเจ้าด้วยพวงมาลัย	๘๗
		การไหว้พระพุทธรเจ้า	๘๗

กัณฑ์ที่ ๑๑๘	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรกที่ ๑๔	๕๕
	อานิสงส์การถวายอาสนะและน้ำ	๕๕
	„ ถวายโองน้ำ	๑๐๐
	„ แห่งการบูชาด้วยดอกกรัง	๑๐๐
	„ การถวายเสื่อลำแพน	๑๐๐
	„ สร้างบูชา	๑๐๐
	„ ข้อมผ้าถวาย	๑๐๐
	„ บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกมะหาด	๑๐๐
	„ ถวายน้ำมะม่วงกิน	๑๐๐
	„ ทำทางเดินถวาย	๑๐๐
	„ ถวายมัตถัดเก็บ	๑๐๒
กัณฑ์ที่ ๑๒๐	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรกที่ ๒๕-๒๖	๑๐๓
	อานิสงส์ถวายดินหอม	๑๐๔
	อานิสงส์ถวายดินหอม	๑๐๔
	„ บูชาด้วยดอกบัว	๑๐๔
	„ บูชาด้วยดอกบัว	๑๐๔
	„ บูชาพระพุทธเจ้า	๑๐๔
	„ การอบกฐิต์ด้วยรูปหอม	๑๐๕
	„ การถวายบาตร	๑๐๕
	„ แห่งการปฏิบัติพระชาติ	๑๐๕
	„ บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกมะลิซ้อน	๑๐๕
	„ บูชาด้วยดอกตำลึง	๑๐๕
	„ บูชาด้วยดอกราชพฤกษ์	๑๐๖
	„ ใส่บาตร	๑๐๖
	„ ทำศพพระ	๑๐๗
	„ ถวายรองเท้า	๑๐๗
	„ สร้างบรรณศาลา	๑๐๘
กัณฑ์ที่ ๑๒๑	ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรกที่ ๒๗-๒๘	๑๐๘

พระสูตรมหตปิฎกมหาวิถการนัย

พระสูตรมหตปิฎก มี ๕ คัมภีร์ ๓๘๐๐ กัณฑ์ จบ
เฉพาะ คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอุปทาน มี ๒๐๐ กัณฑ์
(แบ่งเป็น ๔ เล่ม จบ)

กัณฑ์ที่ ๑๐๑

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้มีบรวารมากเป็นต้น

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
วิบัสสี นาม ภควา โลกเชอุโง นราสโก
อฺยฺยสฺสอฺจิสฺสสฺสเสหิ ปาวีสี พนฺธุมิ ตทา ฯ
นคฺรา อภินิภฺขมม อคฺมิ ทิปฺเจติยํ
อทฺทสํ วิรชํ พุทฺธํ อาหุคฺฉิ ปฏิกฺกหนฺติ.

ณ บัดนี้ อาคมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๐๑
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้มีบรวารมากเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์
แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน หา
ประมาณมิได้

เรื่องพระเถระผู้มีบรวารมาก

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ได้กระทำอชการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมาแล้ว เมื่อยังสะสม
บุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดใน

กำเนิดยักษ์ ก่อนหน้าพระวิปัสสิพุทธเจ้า มียักษ์หลายแสนเป็นบริวาร
 เสวยทิพยสุขอยู่ในทวีปน้อยแห่งหนึ่ง ก็ในทวีปนั้นมีวิหาร ชื่อว่า
 เจติยาภิโสภิตอยู่แห่งหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงพระนามว่า
 วิปัสสิได้เสด็จไปวิหารนั้น ครั้นนั้น ยักษ์เสนาบดีทราบดีว่าพระวิปัสสิ
 เสด็จไปที่นั่น ก็ได้น้อมนำเอาผ้าทิพย์ไปบูชา ได้พร้อมกับบริวารแปลง
 วาจาหนีถือพระรัตนตรัย เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดใน
 เทวโลก เสวยทิพยสุขอยู่ในเทวโลกทั้ง ๖ ชั้นตลอดกาลนาน เวลา
 จุตจากเทวโลกแล้ว ได้ลงมาเกิดในมนุษย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัตินานา
 ประการ มีสมบัติจักรพรรดิราชเป็นต้น ต่อมาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของ
 เราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง เวลาถึงซึ่งความเติบโตแล้ว
 ก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ต่อมา
 ภายหลังเมื่อท่านระลึกถึงบพกรรมของท่านได้แล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า พระ
 วิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้อยู่อาจในโลก ได้เสด็จเข้าสู่
 เมืองพันธุมคิ พร้อมกับพระอรหันต์ ๖ หมื่น ๘ พันองค์ ๆ เราได้ออก
 จากเมืองพันธุมคิไปเที่ยวเจดีย์ในทวีปหนึ่ง ก็ได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้าผู้
 ปราศจากมลทิน ผู้รับเครื่องสักการบูชาของเทพดา มนุษย์ทั้งหลาย ๆ
 มีพวกยักษ์ ๘ หมื่น ๘ พัน เป็นบริวารของเรา ได้ปฏิบัติเราโดยเคารพเหมือน
 กับหมู่เทพยเจ้าชาวคาวคิงส์ปฏิบัติพระอินทร์ฉะนั้น ๆ ในคราวนั้น เรา
 ได้ออกจากวิมานไปนมัสการซึ่งพระวิปัสสิด้วยความศรัทธาว่า พระพุทธเจ้า
 ประเสริฐแท้ พระธรรมเจ้าประเสริฐแท้ เราได้พบพระพุทธเจ้าผู้เป็น
 พระศาสดาแล้ว ในเวลานั้น พื้นแผ่นดินอันนั้นก็หวั่นไหวด้วยอำนาจของ
 พระพุทธเจ้า เราได้เห็นความอัศจรรย์อันไม่เคยมี อันทำให้ชนพอง
 สยอเกล้านั้นแล้ว ก็มีใจผ่องแผ้วต่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าเทพดา
 มนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีพระฤทธิย์คงที่ ๆ ครั้นเรามีใจผ่องใสต่อพระพุทธเจ้า
 แล้ว ก็ได้ถวายผ้าทิพย์แด่พระองค์ แล้วได้พร้อมกับบริวารปฏิญาณตน
 นับถือพระรัตนตรัย ๆ เราได้ทำบุญอันใดไว้ในกัลป์ที่ ๕๐ นับถอยหลัง
 จากกัลป์นี้ลงไป ด้วยบุญอันนั้นเราก็มารู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่ง

พุทธบูชา ฯ ต่อมาถึงกลับไป ๑๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ มีพระนามโวหารว่าพระเจ้าวาหนะอยู่ ๑๖ ชาติ ฯ มาถึงชาติที่เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเลระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระสมังคเลระเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระสมังคเลระเจ้าว่า พระเลระเจ้าองค์นี้ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็นรุกขเทวดาในที่ใกล้สระน้ำหนึ่งในครั้งพระอรรถทัสสีพุทธเจ้า ในคราวนั้น พระอรรถทัสสีพุทธเจ้าได้เสด็จออกจากพระวิหารไปทรงสงวน้ำที่สระนั้น เมื่อทรงสงวน้ำแล้วก็ทรงนั่งสงบขณอยู่ ในขณะนั้น ก็มีพระรัศมีรุ่งเรืองเหมือนกับพรม หรือดวงอาทิตย์ หรือสีแห่งทองคำฉะนั้น รุกขเทวดานั้นก็เกิดความดีใจได้ประณมมือขึ้นสรรเสริญ แล้วก็ได้บรรเลงดนตรีที่ไพเราะถวาย เวลา รุกขเทวดานั้นจุติ ก็ได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ตลอดกาลนาน เวลาจุติจากสวรรค์ก็ลงมาเกิดในมนุษย์ คายจากมนุษย์ก็กลับขึ้นไปเกิดในสวรรค์ เป็นอยู่อย่างนั้นเรื่อยมา มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง เวลาถึงซึ่งความเจริญวัยแล้ว ก็ได้ ออกบวชในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ต่อมาภายหลังก็ได้ระลึกถึงบุพพกรรมที่ได้กระทำมา แล้วได้กล่าวไว้ว่า พระอรรถทัสสีพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐในโลก ผู้่องอาจในโลก ได้เสด็จออกจากพระวิหารไปทรงสงวน้ำที่สระแห่งหนึ่ง ฯ เวลาพระองค์ทรงสงวน้ำแล้วเสด็จขึ้นยืนอยู่ก็ทรงนั่งเฉพาะสงบตัวเดียว แล้วขึ้นทอดพระเนตรทิศ น้อยทิศใหญ่อยู่ ฯ ในเวลานั้น เราได้อยู่ในทิพย์วิมาน ได้เห็นองค์พระศาสดาจารย์ผู้เป็นนาถของโลกแล้ว ก็มีใจว่าเรึง ได้ตบมือด้วยความยินดี ฯ มิใช่แต่เท่านั้น เรายังได้ประกอบการพินนราขบรื่อง และ

คนตรึงตาย เพื่อบุชาพระอัสสฬีส ผู้มีพระบรมวงเรื่องคงดวงอาทิตย์
ผู้มีพระฉวีวรรณคงทองคำ นับแต่บัดนั้นมา ไม่ว่าเราจะเกิดในกำเนิดใด ๆ
จะเป็นเทพยดา หรือมนุษย์ก็ตาม เราเกิดยิ่งกว่าผู้อื่น มียศใหญ่กว่าผู้อื่น ๆ
เราได้กล่าววอนน้อมพระอัสสฬีสพุทธเจ้าขึ้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรม
ราชาในย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมสูงสุด
ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ พระองค์
ทำให้พระองค์เองเกิดความยินดี แล้วทำให้ผู้อื่นเกิดความยินดีด้วย ๆ
เราได้สรรเสริญพระพุทธรเจ้า ได้แสดงความยินดีต่อพระพุทธรเจ้า ได้บำรุง
พระพุทธรเจ้า แล้วก็ได้เกิดในสุตัสวรรค์ ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๑๑๖ เราได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ ๘๒ ชาติ ๆ มาถึง
ชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ เพียง
เท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้นับถือพระรัตนตรัย

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถรเจ้าผู้นับถือพระรัตนตรัยว่า พระเถรเจ้า
องค์นี้ ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็น
พระราชาแห่งเทวดาอยู่ในป่าหิมพานต์ ในครั้งพระปทุมุตตรศาสดาจารย์
ต่อมาภายหลัง ยักษ์กับเทวดาได้เกิดทำสงครามกันขึ้น เสนายักษ์เป็น
อันมากค้ำกึ่งโล่ห์และอาวุธ เข้าสู้รบกันกับทวยเทวดา ในคราวนั้น พระ
ปทุมุตตรพุทธรเจ้าก็ทรงพระกรุณาเสด็จไปในที่นั้นโดยทางอากาศ ได้ทรง
แสดงธรรมแก่เทวราชทั้ง ๒ ฝ่าย พร้อมกับทั้งบริวาร ในคราวนั้น พวก
ยักษ์และเทวดาทั้งสน ต่างก็ทิ้งโล่ห์และอาวุธ แล้วนอบน้อมพระพุทธรองค์
ประกาศตัวนับถือพระพุทธรองค์เป็นทพ ต่อจากชาตินั้นมา เทวราชองค์
นั้นก็เวียนตายเวียนเกิดอยู่แต่ในเทพยดา มนุษย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัติ
สวรรคสมบัติตลอดกาลนาน แล้วได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้ง

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเกิดขึ้น เมื่อเติบโตแล้วก็ได้ออกบวระหา ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า ต่อมาภายหลังก็ได้ประกาศซึ่งบพพวาสนาของท่านไว้ว่า สงครามแห่งเทวราช ๒ องค์ ได้เกิดประจักษ์ติดพันกันขึ้นในคราวนั้น พระปฐมบุตรพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ทรงรับซึ่งเครื่องสักการบูชาของโลก ได้เสด็จไปยืนอยู่ในอากาศ ทำให้หมุ่ยักษ์และเทพยเจ้าเกิดความเลื่อมใส ๆ หมุ่ยักษ์และเทพยเจ้าทั้งปวงต่างก็ทงสาครวฐ พวกนั้นมอบนมพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ผู้ทรงอนเกราหโลก ผู้ทรงรู้แจ้งโลก รู้จักความดำริของเรา ก็ได้ตรัสไว้ว่า ผู้ที่มีใจขึ้นแก่นทำลายชีวิตผู้อื่น จักเกิดในอบายภูมิ ๆ ท่านทั้งหลายจงทำกิจของตนให้หมดความเคียดแค้นอย่าได้เบียดเบียนกัน อย่าได้เป็นเหมือนช้างในสงครามที่ทำลายชีวิตผู้อื่นเสียเป็นอันมาก ๆ พวกเสนาแห่งเทวราชทั้ง ๒ องค์ ได้ฟังดังนั้นแล้วก็มีใจสงบลง ได้ประกาศตนนับถือพระศพลเป็นเทพ ๆ พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุญาณ ทำให้ยักษ์และเทพยดาเลิกรบกันแล้วก็เสด็จกลับไป ๆ เราได้นับถือพระรัตนตรัยเป็นทั้ง เราไม่ได้ไปเกิดในทุกข์ตลอดแสนกัลปาวสาน ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๓ หมัน เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามบุญญทัว่า พระเจ้ามหาจุฬาทะอยู่ ๑๐ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้วได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาเชิงตะกอน

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายอาสนะอันหนึ่งว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็นเทวราช ชื่อว่าวรุณ ในครั้งพระอัสสฬพุทธเจ้า ได้บูชาพระอัสสฬพุทธเจ้าด้วยดอกไม้มงฮอมเป็นค้ำ ทั้งให้พวกบริวารบรรเลงดนตรีพิชัยถวาย เมื่อพระอัสสฬพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็ได้พร้อมกันบริวารไปประโคมดนตรีพิชัยบูชาไม้สรีรมหาโพธิ์ เวลาจุติจากชาตินี้แล้ว

ก็ได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลกทั้ง ๖ ชั้น
ตลอดกาลนาน เวลาจติจากเทวโลกแล้ว ก็ได้ลงมาเสวยมนุษยสมบัติ
อยู่ในมนุษยโลก เมื่อมาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้ลงมาเกิด
ในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเคิบโตแล้ว ก็ได้ออกบวชในพระพุทธศาสนา
ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ทั้งได้กล่าวประกาศบุพพวาสนาของท่านไว้ว่า
ในคราวนั้น เราได้เป็นเทวราชชื่อว่าวรุณ ได้ถวายอาสนะอันหนึ่งแด่พระ
พุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เวลาพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เราก็ได้
ถือเอาเครื่องดนตรีไปประโคมที่ไม้ศรีมหาโพธิ์ เราได้บำรุงไม้ศรีมหาโพธิ์
ด้วยการพ้อนรำขับร้องเหมือนกับอยู่ในที่เฉพาะหน้าพระพุทธเจ้า ครั้นเราได้
บำรุงไม้ศรีมหาโพธิ์แล้วเราก็ตายไป เมื่อเราตายไปแล้ว ก็ได้ไปเกิดในสวรรค์
ชั้นนิมมานรดี ได้มีดนตรีทิพย์ถึง ๖ หมั่น ประโคมสำหรับเราอยู่ทุกเมื่อ
ไม่ว่าเราจะเกิดเป็นเทพดาหรือมนุษย์ใด ๆ ก็ได้มีดนตรี ประโคมสำหรับเรา
อยู่เสมอ บัดนี้เราได้ดับไปทั้ง ๓ กองเสียแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว
ได้ทรงไว้ซึ่งอภิปาสุตหายเสียแล้ว ในกัลป์ที่ ๕๐๐ เราได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิอยู่ ๓๔ ชาติ มีพระนามว่า พระเจ้าสัพพาหุทั้งนั้น ๆ มาถึง
ชาตินี้ เราได้สำเร็จปฐกัมภี ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้ และ
สันเนอความในเทศนาภิกขุทั้งหลายเพื่องท่าน.

เอว่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๐๒

คัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้มงคล

วิปัสสิ นาม ภควา   โลกเชฏโฐ นราสโก
นิสินโน ชนกายสฺส   เทเสสิ อมตํ ปทํ ฯ
ตสฺสาคํ ชมมํ สุตฺวาน   ทิปทินุทสฺส อภิโรปยินฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค กัณฑ์ที่ ๑๐๒
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ผู้บูชาด้วยดอกไม้มงคลเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้
เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้มงคล

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน เมื่อยังสะสมบุญกุศล
อยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็นรุกขเทวดา ในครั้งศาสนาพระวิปัสสิ ได้
ฟังธรรมของพระวิปัสสิแล้ว ก็มีความห่อหุ้มแผ้วขินฺติ ได้โยนดอกไม้มงคล
ทองคำเข้าไปบูชาพระวิปัสสิ ดอกไม้มงคลเหล่านั้น ได้กลายเป็นเพดาน
กางกั้นอยู่บนอากาศ ทำให้พระพุทธรุสมี กับสีแห่งทองคำสว่างไสว
เป็นอันเดียวกัน รุกขเทวดานั้นได้เห็นดังนั้น ก็เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น
เวลาจุติจากสวรรค์ก็ลงมาเกิดในมนุษย์ ต่อมาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเรา
ทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว
ก็ได้ออกบรรพชา ในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า
เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้ประกาศบุพพวาสนาของตนไว้ว่า

พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้องอาจในโลก ได้ทรง
 บอกหนทางอันไม่รู้จักตายให้แก่มหาชนอยู่ ๆ เราได้ฟังธรรมของพระ
 วิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่กว่าเทพยดา มนุษย์ทั้งปวง ผู้มีพระ
 หฤทัยคงที่นั้นแล้ว ก็ได้บูชาด้วยดอกไม้มงคล ๔ ดอก ๆ ดอกไม้มงคล
 ๔ ดอกนั้น ได้กลายมาเป็นพเจตนาทางกายใจของพระพุทธรูป ในคราวนั้น
 รัศมีพระพุทธรูปกับสีดอกไม้มงคลก็ได้สว่างใหญ่ เราได้เห็นแล้วก็เกิด
 ความเลื่อมใสเป็นทวีคูณ ได้ประณมมือขึ้นถวายบังคมแล้ว เราจึงกลับไปสู่
 ที่อยู่ของตน ๆ เวลาเรากลับไปถึงที่อยู่ของเราแล้ว เราก็ได้ระลึกถึงพระ
 พุทธเจ้าอยู่เนื่อง ๆ แล้วเราได้ขึ้นไปเกิดในสุทธสววรรค์ ๆ ตั้งแต่บัดนั้นต่อมา
 ตลอด ๔๐ กัลป์วสาน เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย ข้อนี้เป็นผลแห่งการบูชา
 พระพุทธรูป ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๔๑ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนาม
 บัญญัติว่า พระเจ้าเนมิสมมคิอัย ๑๖ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จ
 ปณิธิสมาธิ ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
 พระพุทธรูปแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาเชิงตะกอน

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้า ผู้บูชาเชิงตะกอนว่า พระเถระเจ้า
 องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้คือพระพุทธรูปทั้งหลายในปางก่อนมา
 แล้ว เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็นรุกขเทวดาอยู่
 ที่ต้นเกตุ ในครั้งพระสิขี ได้ไปฟังธรรมกับพวกเทวดาเป็นอันมาก แล้ว
 เกิดความเลื่อมใส เมื่อพระสิขีปรินิพพานแล้ว ก็พร้อมกันบริวารนำ
 ดอกไม้ของหอมเป็นคัน ไปสู่ที่ถวายพระเพลิง ได้บูชาพระพุทธรูป
 ด้วยดอกไม้ของหอมเป็นคัน ในที่ถวายพระเพลิงนั้น แล้วก็กลับไป
 เวลาชาติจากชาตินั้น ก็ได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ตั้งแต่บัดนั้นต่อมาก็ได้เสวย
 แต่มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเป็นลำดับมา มาถึงครั้งพระพุทธรูปเจ้าของ
 เราทั้งหลายนี้ จึงได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว

ก็ได้ออกบวชในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ต่อมา
ภายหลังก็ได้กล่าวไว้ว่า เราพร้อมทั้งอำมาตย์ และบริวารได้อยู่ที่ต้นเกตุ
เมื่อพระสัสสีโลกเชษฐูปริณิพพานไป ฯ เราก็ได้มีจิตผ่องใส ไปสู่ที่ถวาย
พระเพลิง ได้ประโคมดนตรีบูชา ได้ไปรบทิพยมาลาลงมาบูชา ฯ
ครั้นเรามาบูชาเชิงตะกอนที่ถวายพระเพลิงแล้ว ก็กลับไปสู่ที่อยู่ของเรา
ต่อจากนั้นมา เราก็ได้เสวยสมบัติในเทพยตามนุษย์เสมอมา มาบัดนี้
เราก็ได้ถึงซึ่งธรรมอันไม่หวั่นไหว ละเสียซึ่งความชนะ และความแพ้
แล้ว ฯ ในกัลป์ที่ ๓๐ เราได้บูชาเชิงตะกอนของพระพุทธเจ้าไว้ แล้ว
เราก็ไม่รู้จักทุกข์อีก อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาเชิงตะกอน ฯ มาถึง
กัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้า
อุคตะ อยู่ ๑๖ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น
สนเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้มีพุทธสัญญา

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้มีพุทธสัญญาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
ที่ได้กระทำอธิการกุศลไว้ ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมา
แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ฯ ได้เกิดเป็น
รูกขเทวดา ในครั้งศาสนาพระวิบัสสี ในคราวนั้น พระวิบัสสีได้ทรง
ปลงอายุสังขาร ห่มนโลภธาตุทั้งสี่นั้น หวั่นไหว วิมานของรูกขเทวดานั้น
ก็ไหว รูกขเทวดานั้นจึงเกิดความสงสัยว่า แผ่นดินไหวด้วยเหตุใด
เมื่อพิจารณาไปก็ทราบว่า แผ่นดินไหว ด้วยเหตุที่พระวิบัสสีทรงปลงอายุ
สังขาร จึงเกิดความเสียใจเป็นอันมาก ในคราวนั้น ท้าวเวสวัณมหาราช
จึงตรัสสั่งว่า เธออย่าเสียใจไปเลย เพราะเป็นธรรมดาของสังขาร ต่อ
นั้นมา รูกขเทวดานั้น ก็ได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในเทพยดา มนุษย์
เสมอ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง

ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จ
 พระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้ประกาศ
 บุพพวาสนาของตนไว้ว่า พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ล้าเลิศในโลก
 ได้ทรงปลงอายุสังขารในกาลใด แผ่นดินอันใหญ่นี้ ก็ได้หวั่นไหวในกาล
 นั้น ๆ ถึงแม้ว่าวิมานของเรา อันเป็นวิมานลอยอยู่ในอากาศ ก็ได้หวั่น
 ไหว ความสะอึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า เกิดความหวั่นไหว และแสงสว่าง
 ใหญ่ด้วยเหตุอันใด ๆ ท้าวเวสวัตน์ก็ได้มาดับความเสียวใจของเราว่า ภัย
 อันตรายอันใดอันหนึ่งไม่มี ท่านทั้งหลายจึงมีอารมณ์อันเดียว จึงมี
 ความสงบเกิด พระพุทธเจ้าประเสริฐแท้ พระธรรมเจ้าประเสริฐ
 แท้ พระสงฆ์เจ้าประเสริฐแท้ เมื่อพระพุทธเจ้าเกิด แผ่นดินก็ไหว
 เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปลงอายุสังขาร แผ่นดินก็ไหว ๆ เราได้นึกถึง
 อานาจพระพุทธเจ้าไว้เป็นอารมณ์ แล้วก็ได้เกิดในสวรรค์ตลอดกาลปาวสาน
 ในกัลป์นอกนั้น เราก็ได้ทำกุศลไว้อีก ๆ นับแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เรา
 ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธสัญญา คือ ความนับถือ
 พระพุทธเจ้า ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๑๔ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระ
 นามบุญญัตถา พระเจ้าสมิธจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ ๆ มาถึงชาติที่เราก็ได้
 สำเร็จปฏิสัมภี ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
 ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องของพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ใส่ใจในมรรคา

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้า ผู้ใส่ใจในมรรคาว่า พระเถระเจ้า
 องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศล ไว้ในที่ใกล้พระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน
 มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็น
 เทพบุตรอยู่ในป่าหิมพานต์ ในครั้งพระปทุมุตตรศาสดาจารย์ ได้เล็งดู
 พระภิกษุทั้งหลายซึ่งลงทางให้อิ่มหน้าสำราญ แล้วบอกทางให้ ด้วย
 บุญกุศลอันนั้น ก็ได้เสวยทิพยสมบัติ มนุษยสมบัติ อยู่ตลอดกาลนาน
 ไม่ว่าจะเกิดในสถานใด ๆ ก็เป็นผู้มีนิสัยไม่ลุ่มหลง มีสติปัญญาดีเสมอ

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสฤป

ต่อมาถึงกรุงพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนั้น ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง แล้วได้ออกบรรพชา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า ต่อมาภายหลัง เมื่อท่านระลึกถึงบุญกุศลในปางก่อนของท่านแล้ว ก็เกิดโสมนัสดีใจ ได้กล่าวไว้ว่า พระสาวกทั้งหลายของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ได้เที่ยวไปในป่า ได้หลงทางอยู่ในป่าใหญ่ ประหนึ่งว่าคนตาบอด ๆ พระสาวกเหล่านั้นก็มาถึงพระปทุมุตตรพุทธเจ้า เราได้ลงมาจากวิมานของเรา มาหาภิกษุเหล่านั้น ได้บอกทางให้แก่ภิกษุเหล่านั้น ทั้งได้ถวายโภชนาหาร ด้วยบุญกุศลอันนั้น เราจึงได้สำเร็จพระอรหันต์แต่ในเวลาอายุได้ ๑ ขวบ มาถึงกัลป์ที่ ๕๐๐ นับถอยหลังจกกลับไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบุญญะว่า พระเจ้าสัจจกษัตริย์ ๑๒ ขาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสฤป

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้า ผู้บูชาพระสฤปว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในที่ใกล้พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดในกำเนิดยักษ ในกรุงพระอัทธทัสสีพุทธเจ้า แต่เมื่อพระอัทธทัสสีพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ก็ไม่ได้พบเห็น เมื่อพระอัทธทัสสีพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็มีความเสียใจมาก ในคราวนั้น ได้ฟังธรรมของพระอัครสาวกแห่งพระอัทธทัสสี ซึ่งกล่าวว่า ผู้ได้บูชาพระสารริกธาตุของพระศาสดาจารย์ ก็คล้ายกับได้บูชาองค์พระศาสดาจารย์ จึงได้บูชาพระสฤปของพระอัทธทัสสีพุทธเจ้า ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยสมบัติ นานาประการอยู่ในเทวโลก มนุษยโลก ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้น แห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า แล้วได้ออกบรรพชาสำเร็จ

เป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า ต่อมาภายหลังก็ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระอัคร-
 ทิสสีพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว เราได้เกิดในกำเนิดยักษ์ ได้เป็นผู้มียศ
 ใหญ่ในคราวนั้น การที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปก่อน ทำให้เราเกิด
 ความเสียใจว่า ไม่เป็นลาภอันดีของเราเสียแล้ว พระสาวกของพระอัคร-
 ทิสสี ซึ่งมีชื่อว่าพระสาคร รู้จักความคิดของเรา ประสงค์จะช่วยเรา
 ก็ได้มาหาเรา ได้กล่าวขึ้นว่า อย่าเสียใจเลย จงประประพฤติธรรมเถิด
 ธรรมที่จะทำให้เกิดวิชาแก่บุคคลทั้งปวง พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้
 แล้ว ผู้ใดได้บูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งยังทรงพระชนม์มียกดี ได้บูชาพระธาตุ
 ของพระพุทธเจ้า แม้เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาดก็ดี เมื่อความเลื่อมใสแห่ง
 จิตเสมอกันก็ได้บุญมากเสมอกัน เพราะฉะนั้น เธอจงสร้างพระสถูป
 บูชาธาตุของพระพุทธเจ้าเถิด ดังนี้ เราได้ฟังถ้อยคำของพระสาคร ดังนี้
 แล้ว ก็ได้สร้างพระสถูป บูชาพระสถูปอยู่ในป่าตลอด ๕ ปี ด้วยบุญ
 กุศลอันนี้ เราจึงได้เสวยสมบัตินานาประการ แล้วได้สำเร็จพระอรหันต์
 มาถึงกัลป์ที่ ๑๐๐ นับถอยหลังจากกัลป์นี้ลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑๖ ประการ มีพระนามโวหารว่า พระเจ้าภุวัณเฒ
 อย ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ อภิญญา ๖
 แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระ
 เถรเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระวิปัสสีโพธิสัตว์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้า ผู้บูชาพระวิปัสสีโพธิสัตว์ พระ
 เถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอภิการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ
 ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงพระวิปัสสี เวลาเติบโตแล้ว ก็ได้ฟัง
 ลักษณะนิมิตแห่งการเกิดขึ้น ของพระวิปัสสีโพธิสัตว์ จากพวกทำนาย
 ฤกษ์ว่า พระกุมารพระองค์นี้ จักได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้เล้าโลมในโลก
 จักทำให้สัตว์โลกทั้งปวงพ้นจากสงสาร จึงได้บูชาพระวิปัสสีโพธิสัตว์

ว่าด้วยเรื่องพระเกรเจ้าผู้บูชาพระวิษณุโพธิสัตว์

เริ่มแต่เป็นพระกุมาร มาจนกระทั่งถึงได้เสวยราชสมบัติ ได้แล้วเขาก็ตายไป
เมื่อเขาตายไปแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอยู่ใน
สวรรค์ทั้ง ๖ ชั้นตลอดกาลนาน เวลาออกจากสวรรค์ ก็ได้ลงมาเกิดในมนุษย์
ได้เสวยมนุษย์สมบัติต่าง ๆ มีสมบัติจักรพรรดิเป็นต้น มาถึงพระพุทธรูป
ของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ได้ออกบรรพชาแต่ใน
เวลาอายุได้ ๑ ขวบ เมื่อสำเร็จพระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระ
วิษณุเกิดขึ้น ได้มีแสงสว่างอย่างใหญ่ปรากฏขึ้นในโลก ทั้งแผ่นดินอัน
ใหญ่ก็หวั่นไหว พวกทำนายนิมิต ได้ทำนายไว้ว่า พระกุมารนี้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก จักทำลายความทุกข์ทั้งปวง จักทำให้บุคคล
ทั้งปวงพ้นจากโลก เราได้ฟังดังนั้นแล้ว เราก็ได้บูชาการเกิดของพระวิษณุ
ซึ่งไม่มีการบูชาใดจะเสมอเหมือน ต่อจากนั้นมา ไม่ว่าเราจะเกิดใน
กำเนิดใด ๆ จะเป็นเทพยดาหรือมนุษย์ใด ๆ ก็ตาม เราก็คิดว่าบุคคล
ทั้งปวง อันนี้เป็นผลแห่งการบูชา ซึ่งการประสูติของพระวิษณุพุทธเจ้า
พวกพี่เลี้ยงนางนมได้บำรุงเราให้ดีเสมอมา ไม่มีใครที่จะทำให้ผิดใจเรา
นับจากนั้นมาได้ ๕๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงปีที่ ๓ เรา
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบุญญทัตว่า พระเจ้าสุปาริจริยาอยู่
๓๔ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระ
เกรเจ้าองค์นี้ และสันวรรคที่ ๑๒ เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กนิย ๑๐๓

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเสวโรยกเถรเจ้าเป็นต้น

อชฺฌาปิโก มนฺตรโร   คินฺณํ เวทานปารุ
อพฺภิกกาเส จิตฺโต ลนฺโต   อหุสฺสํ โลกนาชกนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กนิยที่ ๑๐๓ ว่าด้วย
เรื่องพระเสวโรยกเถรเจ้าเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธร-
ศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเสวโรยกเถรเจ้า

ดำเนนความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำอิการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระ
วิปัสสิ เวลาดิบโตแล้ว ก็ได้ศึกษาจบไตรเพท อยู่มาวันหนึ่ง ได้พร้อม
กับบริวารเดินไปเที่ยวเล่น ได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้า ก็เกิดความเลื่อมใส
จึงเก็บเอาดอกไม้โยนขึ้นไปในอากาศเพื่อบูชา ดอกไม้เหล่านั้น ก็ได้
กลายเป็นพาดานตามทางกันพระพุทธเจ้าอยู่ตลอด ๗ วัน พราหมณ์ผู้นั้น
ได้เห็นความอัศจรรย์นั้นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น เวลาตายแล้วก็น
ไปเกิดในสวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติอยู่ตลอดกาลนาน เวลาจุติจากสวรรค์
ก็ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เสวยมนุษย์สมบัติอยู่ตลอดกาลนาน แล้วกลับ
ขึ้นไปเกิดในสวรรค์อีก ต่อมาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มา
เกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงความเติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธ-
ศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว
ได้กล่าวไว้ว่า เราผู้เป็นพราหมณ์ซึ่งสำเร็จไตรเพท ได้ยืนอยู่ในที่แจ้ง
แห่งหนึ่ง ได้แลเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นประหนึ่งว่าราชสีห์ ซึ่งเที่ยวไปใน

บำ ผู้ไม่มีความสะดุ้งดังพญาเสือโคร่ง ผู้มีคุณธรรมใหญ่ ดังพญาช้างสาร แล้วเราก็กีบเอาดอกเสไวยกะ คือ ดอกชก โยนขึ้นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระโลกนาถเจ้า ดอกไม้เหล่านั้น ก็ได้กลายเป็นพेतานกางกั้นในเบื้องบนพระพุทธเจ้า อยู่ตลอด ๗ วัน เราได้เห็นความอัศจรรย์อันนั้นก็เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ด้วยบุญกุศลอันนั้น เราไม่ได้เกิดในหฤตตลอดแสนกัลปาวสาน มาถึงกัลป์ที่ ๑ หมื่น ๕ พัน เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๒๕ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระสถูปแห่งพระวิบุลลี

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้า ผู้บูชาพระสถูปแห่งพระวิบุลลีว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอริการกุศลไว้ในที่ใกล้พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระวิบุลลี ได้ศึกษาไตรเพทจนสำเร็จ แต่เห็นว่าไม่มีสาระประโยชน์ จึงสละไตรเพทออกบรรพชา พร้อมกับมาณพซึ่งเป็นศิษย์บริวารถึง ๕ พันคน เมื่อได้บรรพชาแล้ว ก็ได้ทำให้เกิดอกุญญา ๕ สมบัติ ๘ ได้สร้างบรรณศาลาอยู่ในที่ใกล้ภูเขาคือว่า กุกกระ ในคราวนั้น พราหมณ์นั้นก็ได้ยินว่าพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก จึงอยากพาศิษย์ไปเฝ้า แต่เกิดเจ็บไข้ไม่สามารถไปได้ ได้ส่งให้พวกศิษย์ไปเฝ้า เมื่อพวกศิษย์กลับมาเล่าให้ฟังก็เกิดความดีใจ จึงให้นำเอาดอกไม้ต่าง ๆ ในป่าหิมพานต์มาบูชาพระพุทธเจ้า แล้วก็ตายไป ต่อมาภายหลัง มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย พราหมณ์นั้นก็ได้ลงมาเกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี เมื่อเติบโตแล้ว ก็มีความเลื่อมใสศรัทธา ได้ออกบรรพชาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วได้กล่าวไว้ว่า มีภูเขาหนึ่ง ชื่อว่ากุกกระ อยู่ในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ ในคราวนั้น เราได้เป็นพราหมณ์สำเร็จมณฑลอยู่ในกลาง

ภูเขานั้น เราได้มีศิษย์ ๕ พัน ปฏิบัติบำรุงเรา ศิษย์เหล่านั้นได้ปฏิบัติบำรุงเราเป็นอย่างดี ทั้งมีความรอบรู้ในมนต์ทั้งหลาย พวกศิษย์ได้บอกว่า พระพุทธเจ้าได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว พระพุทธเจ้านั้นประกอบด้วยลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ กับลักษณะน้อยอีก ๘๐ ประการ ทั้งมีพระรัศมีประจำพระองค์ข้างละ ๑ วา เป็นผู้รู้เรื่องตั้งดวงอาทิตย์ เราได้ฟังถ้อยคำของพวกศิษย์ดังนี้แล้ว ก็ออกจากอาศรมได้ถามว่า พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับอยู่ในทิศใด พอเราได้ทราบแล้ว เราก็นอบน้อมไปทางทิศนั้น เราได้มีความเลื่อมใสยินดี บูชาพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราได้บอกพวกศิษย์ว่า พวกเราจักพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า จักถวายบังคมพระบาทพระพุทธเจ้า จักฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ในลำดับนั้น เราก็ก่อมาจากอาศรมแต่ผู้เดียว แต่เกิดเจ็บไข้ขึ้นในทันใด เราจึงกลับเข้าไปนอนในอาศรมอีก เราให้พวกศิษย์มาประชุมกัน แล้วถามถึงพระคุณธรรมของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นอย่างไร พวกศิษย์ก็ได้แก้ไขให้เราฟังตามที่ได้ไปเห็นมา เราได้ฟังแล้วก็เกิดความผ่องแผ้วยินดี ได้ก่อดิเรกขึ้นด้วยดอกไม้ แล้วเราก็ตายไป พวกศิษย์ได้เผาศพของเราแล้ว ก็ไปกราบหูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ นับแต่นั้นมาตลอดแสนกัลป์ เราไม่ได้ไปเกิดในทุคติเลย มาถึงกัลป์ที่ ๔ หมื่น เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้านาเมन्द्रคิ อัย ๑๖ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๒ หมื่น เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าวนาสนะ อัยอีก ๓๔ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายข้าวปายาส

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้ถวายข้าวปายาสว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดใน

ตระกูลหนึ่งถึงตระกูลหนึ่งในครั้งพระวิปัสสิ เมื่อเคิบโตขึ้นก็เป็นผู้มีความ
เลื่อมใสศรัทธา ให้สร้างถาดทองคำถึงพันถาด แล้วใส่ให้เต็มด้วยข้าว
ปายาสซึ่งปรุงด้วยนมสด ให้คนถือถาดเหล่านั้นไปทิ้งป่าไม้จ้ว ใน
คราวนั้น พระวิปัสสิพุทธเจ้าได้ทรงเปล่งพระรศมี ๖ ประการ เติบจนกรม
อยู่ในอากาศ เศรษฐินั้นได้เห็นความอัศจรรย์อันนั้นก็เกิดความเลื่อมใส
ให้คนวางถาดข้าวปายาสลง แล้วกราบทูลว่า ขอพระองค์จงทรงรับ
ข้าวปายาสเถิด พระวิปัสสิพุทธเจ้าก็ทรงรับประเคนข้าวปายาส แล้ว
เสวยกับพระภิกษุสงฆ์พันองค์ ส่วนข้าวปายาสนอกจากในถาดนั้น ก็ให้
ภิกษุอีกหลายพันองค์พากันฉน ด้วยบุญกุศลอันนั้น เศรษฐินั้น ก็ได้
เสวยทิพย์สมบัติ มนุษย์สมบัติ อยู่ในเทพยตามนุษย์ตลอดกาลนาน มาถึง
ครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งถึงซึ่งความ
เจริญวัยแล้ว ก็ได้ออกบรรพชา ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า แล้ว
ได้กล่าวไว้ว่า เราประสงค์จะบูชาไฟ จึงให้จัดข้าวปายาสลงในถาดทองคำ
แล้วให้คนถือออกไปทิ้งป่าไม้จ้ว ในคราวนั้น พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
ในโลก ผู้อย่างในโลก ได้ทรงเดินจงกรมอยู่ในอากาศ เราได้เห็น
ดังนั้นก็วางถาดลง แล้วกราบทูลขึ้นว่า พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าผู้สูง
ทั้งปวง ขอพระองค์จงทรงรับประเคนข้าวปายาสเถิด พระวิปัสสิพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐกว่าบุคคลทั้งปวง ก็ทรงล่วงรู้ความคิดของเรา แล้วทรง
รับประเคนข้าวปายาส ตั้งแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย
อันนี้เป็นผลแห่งการถวายข้าวปายาส มาถึงกัลป์ที่ ๕๐ เราได้เป็นสมเด็จ
จักรพรรดิราช ทรงพระนามว่า พระพุทธจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วย
รัตนะ ๑๖ ประการ อยู่ ๑๐๐ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว เราได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพื่องท่าน.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายน้ำหอม

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายน้ำหอมว่า พระเถรเจ้าองค์หนึ่ง
ก็ได้กระทำการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดในตระกูล
เศรษฐีในกรุงพระวิบัสสี ในคราวนั้น พระวิบัสสีได้เสด็จดำเนินไป
ตามถนนหลวง เศรษฐีนั้นได้นั่งอยู่บนปราสาท ได้เห็นพระวิบัสสีก็เกิด
ความเลื่อมใส จึงกราบไหว้ให้น้ำหอมลงรององค์พระวิบัสสี ด้วยบุญ
กุศลอันนั้น ก็ได้เสวยแต่สมบัติในเทพยดานุช้อยตลอดกาลนาน มาถึง
กรุงพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งถึงซึ่งความ
เคิบโศกแล้ว ก็ออกบรรพชาได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า แล้วก็
กล่าวไว้ว่า เรานั่งอยู่บนปราสาทได้แลเห็นพระวิบัสสีโลกนาถเจ้า เดิน
ผ่านปราสาทของเราไป เราก็ได้กราบไหว้แล้วให้น้ำหอมรดพระองค์ลงไป
ต่อแต่นั้นมาตลอด ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๓๐ เราได้
เป็นสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามบุญญะติว่า พระเจ้าสุคนธ์อโย ๑ ชาติ
มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องของพระเถรเจ้าองค์
เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สรรเสริญพระพุทธเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สรรเสริญพระพุทธเจ้าว่า พระ
เถรเจ้าองค์หนึ่งก็ได้กระทำการกุศลไว้ ต่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน
มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ในกรุงพระวิบัสสี ได้สำเร็จศิลปะตามตระกูลของตน แต่
ในเวลาอายุได้ ๑ ขวบ เมื่อพระวิบัสสีโพธิสัตว์เกิดแล้ว ก็ได้เห็นลักษณะ
ของพระพุทธเจ้าตามคัมภีร์พราหมณ์ แล้วได้ทำนายพระลักษณะพระ

วิษณุโพธิสัตว์ ต่อแต่นั้นมา ก็ได้เสวยสมบัติ แต่ในเทพยตามนุษย์
 จนกระทั่งถึงพุทธกาลอนัน จึงได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่ง แล้วได้
 ออกบรรพชา สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว
 ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระวิษณุเกิดขึ้น เราได้ทำนายนิมิตว่าจะเป็นพระ
 พุทธเจ้า เมื่อพระวิษณุเกิดขึ้นหมื่นโลดชาตก็หวาดหวั่นไหว ได้มีแสงสว่าง
 ใหญ่ขึ้นในโลก แม่น้ำทั้งหลายก็ไม่ไหล ไฟในอเวจีดับ ผงนกก็ไม่บิน
 ลมก็ไม่พัด แก้วทั้งปวงก็สว่างไสว พอพระวิษณุโพธิสัตว์ประสูติแล้ว
 ก็ทรงดำเนินได้ ๗ ก้าว ทรงทอดพระเนตรทิศทั้งปวง ทรงเปล่งวาจาอัน
 อออาจ เราได้กล่าวสรรเสริญพระวิษณุโพธิสัตว์ ด้วยถ้อยคำนานา
 ประการ แล้วก็ถวายนมัสการ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
 หักขณเลย มาถึงกัลป์ที่ ๕๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนาม
 บัญญัติว่า พระเจ้าสัมมุขากวีกะ อโย ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เกิดเป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าปฐวิทูรทกอีก ๑ ชาติ
 มาถึงกัลป์ที่ ๕๘ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าพระเจ้า
 โอภาสอีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๕๙ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระ
 นามว่า พระเจ้าสริตเฉทะอีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๕๙ เราได้เป็นพระเจ้า
 จักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าวาทสมะอีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๖๔ เรา
 ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าคตบัจเฉทะอีก ๑ ชาติ มาถึง
 กัลป์ที่ ๘๓ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้ารัตนบัชชะ
 อีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๒๓ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า
 พระเจ้าปทวิกรม อีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๘๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ทรงพระนามว่า พระเจ้าวิโรชนะ อีก ๑ ชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๘๐ เราได้เป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้ากสิสาร อีก ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้
 เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม
 คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้ ในเทศนา
 กันจนเพียงเท่านั้น.

เฮว่ กิม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๐๔

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอาสนะดอกไม้มัน

นกร ธนุณวดียา   อโหสิ พุราหมโน ตทา
ลกขณ อติหาเส จ   สนิมณฺหุสเถวเกติ.
ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๐๔ ว่าด้วย
เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอาสนะดอกไม้มัน สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอาสนะดอกไม้มัน

ตามความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำอธิการ
กุศลไว้ ต่อพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยัง
สะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระ
วิปัสสิพุทธเจ้า ได้สำเร็จไตรเพท อยู่มาวันหนึ่ง ได้เก็บดอกบัวมา ๕ กำ
ประสงค์จะบูชามารดาบิดา ได้เห็นพระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จมา
กับพระภิกษุสงฆ์ ก็เกิดความเลื่อมใส จึงจัดดอกไม้เหล่านั้นให้เป็น
อาสนะ ถวายแก่พระวิปัสสิ กราบทูลพระวิปัสสิให้ประทับนั่งบนอาสนะ
ดอกไม้นั้น แล้วก็ถวายอาหารแก่พระวิปัสสิพร้อมทั้งภิกษุบริวาร ด้วย
บุญกุศลอันนั้น ก็ทำให้พราหมณ์ผู้นั้น ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ สวรรค-
สมบัติ อยู่ตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึงได้
มาเกิดในตระกูลหนึ่งซึ่งเป็นตระกูลที่มั่งมีในกรุงสาวัตถี เมื่อเติบโตแล้ว
ก็เจริญด้วยทรัพย์สมบัติ บศกัตถ์ บริวาร

ต่อมาภายหลังก็ได้ออกบรรพชา แล้วสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า
เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า ในครั้งก่อนโน้น เราได้

เกิดเป็นพราหมณ์อยู่ในเมืองธัญญวดี มีความรู้ในไตรเพท ได้สั่งสอน
 พวกศิษย์เป็นอันมาก อยู่มาวันหนึ่ง เราได้เก็บดอกบัวมาวางไว้
 เพื่อจะบูชามารดาบิดา ในเวลานั้นพระวิปัสสิพุทธเจ้า กับพระภิกษุสงฆ์
 ก็ได้เสด็จมา เราได้นำดอกบัว ๕ ก้านนั้นมาถ้ำดับเป็นอาสนะ ถวายแก่
 พระวิปัสสิ อัญเชิญพระวิปัสสิให้ประทับนั่ง แล้วเราก็ได้ถวายอาหาร
 องค์พระวิปัสสิเสวยเสร็จแล้ว ก็ทรงอนุโมทนา แล้วเสด็จกลับไป
 จำเดิมแต่บัดนั้นมาได้ ๕๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการ
 ถวายอาสนะดอกไม้มัน ในกัลป์ติดกับกัลป์อันนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ทรงพระนามว่าพระเจ้าวรทิสสนะ อยู่ ๑
 ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
 ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถรเจ้า
 องค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้ว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
 ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ต่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
 เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูล
 พราหมณ์ ในครั้งพระปฐมุตตรพุทธเจ้า เมื่อเติบโตแล้ว ก็สำเร็จไตรเพท
 ได้เป็นอาจารย์ใหญ่ สั่งสอนพราหมณ์เป็นอันมาก แต่เมื่อไม่เห็นสาระ
 ประโยชน์ในไตรเพทก็ทิ้งเสีย แล้วออกบรรพชาเป็นคาสย อยู่ในป่า
 หิมพานต์ ในกาลครั้งนั้น พระปฐมุตตรพุทธเจ้าได้เสด็จไปทำอาศรม
 ของคาสยนั้น ๆ ได้เห็นแล้วก็เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายผลไม้ที่มีรส
 หวาน ซึ่งเก็บไว้ในกระเช้าเพื่อจะบริโภคด้วยตนเอง พระปฐมุตตรพุทธเจ้า
 ก็ได้เสวยผลไม้ นั้น แล้วขึ้นไปยืนบนอากาศ ทรงแสดงอานิสงส์แห่ง
 การถวายผลไม้ เพื่อให้เกิดความคิใจแก่คาสยนั้น

ต่อจากชาตินั้นมา คาสยนั้นก็ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ สวรรค-
 สมบัติ อยู่จนกระทั่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเกิดขึ้น จึงได้มาเกิดใน

ตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ แล้วออกบรรพชาแต่ในเวลา
 อายุ ๖ ขวบ ไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัต เมื่อได้สำเร็จพระอรหัต
 แล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เป็นพราหมณ์ ผู้แตกฉานในคัมภีร์พราหมณ์ ผู้
 ทรงไว้ซึ่งมนต์ ผู้สำเร็จไตรเพท อยู่ในอาศรมใกล้ป่าหิมพานต์ เราได้ทำ
 การบูชาไฟ ได้เก็บผลไม้มาไว้เพื่อจะบริโภคนั้น ในคราวนั้น พระปทุมศตร-
 พุทธเจ้า ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ทรงรับซึ่งเครื่องบูชาของโลก ประสงค์จะ
 ไปรดเรา จึงได้เสด็จไปทออาศรมของเรา เรามีจิตใจมองใสได้ถวายผลไม้
 แก่พระปทุมศตรพุทธเจ้า ครั้นพระปทุมศตรพุทธเจ้าทรงเสวยผลไม้ของ
 เราแล้ว ก็ขึ้นไปยืนอยู่บนอากาศ แล้วตรัสว่า ด้วยการถวายผลไม้นี้ ผู้
 จักไม่เกิดในทุกข์ตลอดแสนกัลป์ ดังนี้ ด้วยบุญกุศลอันนั้น บัดนี้ เราได้
 ถึงซึ่งท้องถิ่นไม่หวนไหวแล้ว ได้ละการชนะการแพ้แล้ว ส่วนในกัลป์
 ที่ ๑๐๐ นับถอยหลังจากกลับไปลงไปในนั้น เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ทรงพระนามว่า พระเจ้าสมังกละ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่
 ๑. ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
 แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระ
 เถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในความรู้อัน

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในความรู้อัน พระเถรเจ้าองค์นี้
 ได้กระทำอธิการกุศลไว้คือพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือน
 กัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่ง ใน
 ครั้นพระวิปัสสี ได้ละฉรรวาสออกบรรพชาเป็นตาบส สร้างบรรณศาลา
 อยู่ในภูเขาใกล้ป่าหิมพานต์ ได้สำเร็จอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ อยู่มาวันหนึ่ง
 ก็ได้เห็นหาดทรายคล้ายกับแก้วมุกดา ก็นึกถึงพระพุทธเจ้าว่า ที่เช่นนั้น
 สมควรแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ด้วยบุญกุศลอันนั้น ก็ได้เที่ยวแสวง
 สมบัติอยู่ในเทพยตามนุษย์เป็นลำดับมา มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเรา
 ทั้งหลายนั้น ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเต็มโตแล้วก็ออกบรรพชา

ในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้อยู่ในระหว่างภูเขาใกล้ป่าหิมพานต์ ได้เห็นหาดทรายที่สวยงาม กระลึงถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ฯ สิ่งที่เปรียบเทียบกับพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าย่อมไม่มี ผู้ที่ต่อสู้พระพุทธเจ้าไม่มี พระพุทธเจ้ารู้อย่างธรรมทั้งปวง แล้วก็หลุดพ้นด้วยพระปรีชาญาณ ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมราชาในบ้น ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมสูงส่ง ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ผู้เสมอเหมือนกับพระองค์ด้วยพระปรีชาญาณย่อมไม่มี พระปรีชาญาณของพระองค์ล้วนแต่สูงสุดทั้งหลาย ฯ เราได้ทำจิตให้เลื่อมใสในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้าอย่างนั้นแล้ว ก็ได้เสวยสุขในสวรรค์อยู่ตลอดกาลปาวสาน ในกัลป์ก่อนนั้นเราก็ได้ทำกุศลไว้ ฯ นับจากนั้นมาได้ ๘๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการเลื่อมใสในพระปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๘๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าปหินโปผิยะ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการ อยู่ ๐ ชาตินั้นมาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้หอม

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้หอมว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอริการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงพระวิบสสี อยู่มาวันหนึ่ง ได้เห็นพระวิบสสีพร้อมด้วยบริวารก็ได้บูชาด้วยข้าวดอกไม้ ซึ่งมีกลิ่นหอม เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ จิตจากสวรรค์ก็ลงมาเกิดในมนุษย์วนเวียนอยู่อย่างนั้นตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง แล้วได้ออกบรรพชาสำเร็จพระ

อรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า พระวิบัสสิ
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีพระพรณคังทองคำ ผู้ควรแก่ของที่ถวายโดยเคารพ ผู้
ที่พระสาวกห้อมล้อม ได้เสด็จออกจากพระอาราม ฯ เราได้เห็นพระ
วิบัสสิผู้เป็นพระพุทธานุปรักษะ ผู้สั่งทั้งปวง ผู้ไม่มีอาสวะ ก็มีใจ
เลื่อมใส ได้บูชาทางเสด็จไปของพระองค์ ฯ ครั้นเราได้บูชาแล้วก็ได้
ถวายบังคมอีก ต่อจากนั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหคตเลย อันนั้นเป็น
ผลแห่งการบูชาพระพุทธานุเจ้า ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๕๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงพระนามว่า พระเจ้าวรมัน ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่ ๑๐๐ ชาติ ฯ
มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธานุเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้
เพียนท่าน.

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกปทุม

ก่อนไป เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกปทุมว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ต่อพระพุทธานุเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมา
แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ในครั้งพระปทุมุตตรพุทธานุเจ้า ได้ศึกษาจบคัมภีรพราหมณ์
แต่ไม่เล็งเห็นสิ่งเป็นสาระประโยชน์ จึงได้ออกบรรพชาเป็นฤๅษี สร้าง
อาศรมอยู่ที่โคตมบรรพตใกล้ป่าหิมพานต์ ได้สำเร็จอภิญญา ๔ สมาบัติ ๘

ในคราวนั้น พระปทุมุตตรพุทธานุเจ้าได้เสด็จไปที่ป่าหิมพานต์ ฤๅษีนั้น
ได้เห็นแล้วก็เกิดความเลื่อมใสยินดี จึงให้พวกศิษย์นำดอกปทุมมาบูชา
ด้วยกุศลจริยาอันนั้น ก็ได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ อยู่ตลอด
กาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธานุเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดใน
ตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี ได้ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อ
ได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า มีภุเขหนึ่ง ชื่อว่าโคตมบรรพต
เต็มไปด้วยต้นไม้ต่าง ๆ อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ เป็นที่อาศัยแห่งหมู่ฤๅษี
เป็นอันมาก ฯ เราได้สร้างอาศรมอยู่ในระหว่างภูเขานั้น พร้อมกับพวก

ศิษย์บริวาร ๆ เราได้บอกพวกศิษย์บริวารว่า พวกเจ้าจงนำดอกปทุม
มาให้เรา เราจะบูชาพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าเทพยตามนุษย์ทั้งหลาย ๆ
พวกศิษย์ก็ได้นำดอกปทุมมาให้เรา เราก็ได้ยกขึ้นบูชาพระพุทธเจ้า ๆ
ในคราวนั้น เราได้สั่งสอนพวกศิษย์ว่า พวกเจ้าอย่าได้ประมาท ความไม่
ประมาท ย่อมนำมาซึ่งความสุข ๆ เราได้สั่งสอนพวกศิษย์อย่างนั้นแล้ว
เราก็ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แล้วเราก็ตายไป ๆ จำเดิมแต่นั้นมา
๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ๆ ใน
กัลป์ที่ ๕๐ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ ๆ
มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฐกัมมิกา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้
และสนวรรคที่ ๑๓ เพียงเท่านั้น.

เอวี่ กัมมึ ด้วยประการฉะนี้ ๆ

กณทท ๑๐๕

คัมภีร์ขททกนิทาย พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระโสภิตเถรเจ้าเป็นต้น

ปทุมุตตร นาม ชีโน	โลกเชฏโฐ นราสโก
มเหโต ธนกายสุต	เทเสติ อมตํ ปทํ ๆ
ตสฺสาคํ วณฺณํ สุตฺวา	วาทสภิมุทฺติรติ
อลฺลชลํ ปกฺกเหตฺวาน	เอกตฺโต อาสทํ ตทาทิ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กณทท ๑๐๕ ว่า
ด้วยเรื่องพระโสภิตเถรเจ้าเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระ
พุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระโสภิตเถรเจ้า

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำอธิการกศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระพุทธมุตตรพุทธเจ้า เมื่อเติบโตแล้วก็ได้อัยครองเรือน อยู่มาวันหนึ่งได้ไปฟังธรรมของพระโสภิตเถรเจ้า แล้วเกิดความเลื่อมใส ได้สรรเสริญด้วยถ้อยคำต่าง ๆ เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น อยู่ตลอดกาลนาน แล้วได้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัตินานาประการ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี ได้ออกบรรพชาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่ในเวลาอายุ ๑ ขวบ เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวไว้ว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้เลิศในโลก ผู้ประเสริฐในโลก ได้ทรงแสดงธรรมอันไม่รู้จักตายแก่มหาชน เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็ประณมมือขึ้น กล่าวสรรเสริญว่า มหาสมุทรมากกว่าที่ขึงน้ำทั้งหลาย ภูเขาเมรุมาศ ใหญ่กว่าภูเขาทั้งหลาย ฉันใด บุคคลเหล่านี้ประพฤติกตามอำนาจจิตของตน บุคคลเหล่านั้นก็ไม่เข้าถึงเสี้ยวแห่งพระพุทธานุภาพนั้น ๆ พระพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ก็ได้ทรงพักการแสดงธรรมไว้ ได้ตรัสขึ้นในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ว่า ผู้ใดสรรเสริญความดีของพระพุทธเจ้า ผู้นั้นจักไม่ไปสู่ทุกขตลอดแสนกัลปาวสาน ฯ ผู้นั้นจักเผากิเลสทั้งหลายให้สิ้น จักมีอารมณ์เป็นหนึ่ง จักมีใจตั้งมั่น จักได้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ในอนาคตกาล จักมีสามัญญโวหารว่า พระโสภิตเถรเจ้า ดังนี้ บัดนี้เราก็ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้สำเร็จวิชชา ๓ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ มาถึงกัลปที่ ๕ หนึ่ง เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฎิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้

กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้
เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระสุทัสสนเถระเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระสุทัสสนเถระเจ้าว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ได้
กระทำอธิการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูล
หนึ่ง ในวงศ์พระสัจจ เมื่อเติบโตแล้วได้ไปเที่ยวแสวงหาผลไม้ในที่ใกล้
แม่น้ำคงคา ได้ไปพบพระสัจจสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับนั่งอยู่ริมแม่น้ำ
คงคา ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงหักเอาดอกไม้ทั้งช่อไปบูชา ด้วย
บุญวาสนาอันนั้น ก็ได้ท่องเที่ยวเสวยสมบัติ อยู่แต่ในเทพยตามนุษย์
ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้
มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาในพระ
พุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อสำเร็จพระอรหัตแล้ว
ได้กล่าวไว้ว่า ที่ริมแม่น้ำคงคาอันกว้างใหญ่ มีผลไม้อยู่เป็นอันมาก
เมื่อเราไปเที่ยวแสวงหาผลไม้ ก็ได้พบพระพุทธเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก
เราได้หักเอาดอกไม้ทั้งช่อไปบูชาพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่าสัจจ ได้
กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหา牟尼 ผู้เป็นพระพุทธเจ้าที่ประเสริฐ
พระองค์ได้สำเร็จธรรมอันไม่รู้จักตาย ด้วยพระปรีชาญาณใด ข้าพระองค์
ขอบูชาพระปรีชาญาณนั้น ๆ ครั้นเราได้บูชาญาณของพระพุทธเจ้าแล้ว
ก็ได้ไปพบต้นมัลลิกขุ คือ ต้นกร่าง เราก็ตระจำใจว่าต้นกร่างนั้น เป็นพระ
ปรีชาญาณของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่นั้นมา ๑ กัลป์ เราไม่รู้จักหาคติเลย
อันนั้นเป็นผลแห่งการบูชาความรู้ของพระพุทธเจ้า ๑ มาถึงกัลป์ที่ ๓๓ เรา
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑๒ ชาติ ๑
มาถึงชาตินี้ เราก็ตระจำใจสำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้
เพียงเท่านั้น.

เวทงพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยนางจันทน์

คักกะโป เป็นเรื่องราวพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยนางจันทน์ว่า พระเถรเจ้า
คักกะโป ก็ได้กระทำอภิกขกรรมไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าที่หลาย ในป่า
คักกะโป แก้วมณีกับแก้วมณี เมื่อมีพระสมณบุรุษอยู่ลอบอยู่ในถ้ำนั้น ๆ ก็ได้เกิด
ในถ้ำมณีกับแก้วมณี ในถ้ำมณีนั้นอากาศที่ มีกลิ่นหอม ในถ้ำพระอโศกก็
ได้เกิดดอกไม้เป็นอาหาร มีดอกไม้เป็นอาหารด้วยในที่นี้

นางจันทน์ พระอโศกก็สัพพะบูชาด้วยนางจันทน์

กิมพานต์ กิมพานต์ได้เห็นแล้วก็เกิดความยินดี ให้

พอม คักกะโปจากชาตินั้นมา ก็ได้มีพระสมณบุรุษในถ้ำพระอโศก

กาดมาน มาถึงพระพุทธรเจ้าที่หลายหลาย ได้เกิดมาเกิดใน

พระอโศกหนึ่ง ได้มีความเคียดแค้นแล้วได้ออกบรรพชา ได้สำเร็จพระ

อรหันต์ในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหันต์แล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า ใน

คราวนั้น เราได้เป็นกิมพานต์ที่มณีกับนางจันทน์ เราได้มีดอกไม้เป็น

อาหาร ได้มีดอกไม้เป็นอาหารด้วยในที่นี้ พระอโศกก็สัพพะบูชาด้วยนางจันทน์

ในโลก เมื่อเราในโลก ได้เสด็จไปที่บ้านที่มณีกับนางจันทน์โดยทางอากาศ ประหนึ่ง

พญาราชสีห์ ๆ เราได้กล่าวไว้ว่า ข้าแต่พระอโศกผู้เป็นพระอรหันต์ใน

ข้าแต่พระอโศกผู้เป็นพระอรหันต์ จิตของพระอโศกบริสุทธิ์แล้ว พระอโศก

มีสัพพะทักขณวิเศษ มีอินทรีย์อันสะอาด ๆ พระโลกนาถเจ้าผู้มีปัญญา

กว้างขวาง ผู้มีปัญญา ก็ได้เสด็จลงจากอากาศ ทรงปูผ้าลงรองนั่ง ๆ

เราได้มีนางจันทน์ไปบูชาพระพุทธรเจ้า ด้วยความเลื่อมใส แล้วก็

พระอโศก ๆ นับแต่นั้นมาได้ ๑๑๒ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย

เรามาบูชาพระพุทธรเจ้า ๆ ในกัปที่ ๑๕ เราได้เป็นพระ

อรหันต์ พระพุทธรเจ้าที่มณีกับนางจันทน์อยู่ ๓ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้

เราได้มีนางจันทน์ ๕ วิโมกข์ ๕ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม

คำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรอพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ทำดอกไม้เป็นเครื่องมุงแก่พระพุทธรเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้า ผู้ทำดอกไม้เป็นเครื่องมุงถวายแก่พระพุทธรเจ้าว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระปฐมุตตรพุทธรเจ้า เมื่อเติบโตแล้วก็ได้สำเร็จศิลปสำหรับตระกูลของตน ได้เป็นคนมีทรัพย์สมบัติมาก เป็นผู้ยินดีในการให้ทาน อยู่มาวันหนึ่ง เขาก็ได้จัดแจงมหาทาน ด้วยคิดว่าอย่าให้พวกคนขอทาน ในชมพูทวีปทั้งสี่กล่าวว่าเราขอทานไม่ได้เลย ในคราวนั้น พระปฐมุตตรพุทธรเจ้ากับทั้งบริวารได้เสด็จมาโดยอากาศ พราหมณ์นั้นได้เห็นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส จึงให้พวกศิษย์นำดอกไม้มาให้ แล้วโยนดอกไม้ขึ้นไปในอากาศ ดอกไม้เหล่านั้นได้เป็นเครื่องมุง ซึ่งพระนครอยู่ตลอด ๗ วัน ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่মনุषยสมบัติ สวรรคสมบัติ อยู่ตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ที่กรุงสาวัตถี ได้ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหัตในขณะที่ยังพลหนุ่ม เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหัตแล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เกิดเป็นพราหมณ์ผู้สำเร็จไตรเพท ชื่อว่า สุนันทพราหมณ์ ได้เป็นผู้ยินดีในการให้ทาน ฯ ในกาลนั้น พระปฐมุตตรพุทธรเจ้า ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ล้าเลิศ ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ผู้แสวงหาธรรมอันประเสริฐ ผู้ทรงอนุเคราะห์ประชุมชน ได้ทรงเดินมาในอากาศ ฯ พระปฐมุตตรพุทธรเจ้าผู้เป็นพระศาสดา ผู้รู้สิ่งทั้งปวง ผู้เป็นนายกของโลก ได้แผ่เมตตาให้แก่สัตว์โลก หาปริมาณมิได้ ฯ พราหมณ์คนนั้นได้ให้พวกศิษย์เก็บดอกไม้มาให้ แล้วก็โยนขึ้นไปในอากาศ ฯ เมืองนั้นกว้างใหญ่เท่าใด ดอกไม้เหล่านั้นก็เป็นเครื่องมุงสิ้น ดอกไม้เหล่านั้นได้เป็นเครื่องมุงอยู่ในอากาศ อยู่ตลอด ๗ วัน ด้วยอานุภาพของพระพุทธรเจ้า ฯ ด้วยบุญกุศลอันนั้น เราก็ได้เสวยสมบัติทั้งปวง ได้ล่วงเสียซึ่งกิเลส ฯ มาในกัปที่ ๑๑๑ เราได้

เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าอัมพรตนะอยู่ ๓๕
ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระ
เถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในที่สงัด

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ใส่ใจในที่สงัดว่า พระเถรเจ้า
องค์นี้ได้กระทำอิการกุศล ไว้ในที่ไกลพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่งพระ
นิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในมัชฌิม
ประเทศ ในเวลาว่างพระพุทธศาสนา เมื่อเวลาเติบโตแล้วก็ได้สำเร็จ
ศิลปสำหรับตระกูลของตน แต่เมื่อเห็นว่า ไม่มีสาระประโยชน์อันใด
ในศิลปะนั้น ๆ ก็ได้ออกบรรพชาเป็นฤๅษี สร้างอาศรมอยู่ในที่ไกล
ภูเขาวิสกะ มีพวกศิษย์อยู่เป็นอันมาก ได้อยู่ในป่าหิมพานต์นั้นตลอด
๓ พันปี ได้เกิดโหม่นสว่า เราได้เป็นอาจารย์ที่เคารพนับถือของพวก
ศิษย์เป็นอันมาก แต่อาจารย์ที่เคารพนับถือของเราไม่มี จึงให้
ประชุมพวกศิษย์ แล้วแสดงซึ่งการบรรลุซึ่งนิพพาน ครั้นแสดงแล้ว
ก็ไปนั่งอยู่ในที่สงัดแต่ผู้เดียว ได้นั่งนึกถึงพระพุทธเจ้า เหมือนกับอยู่ที่
ในที่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า เวลาตายแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดใน
พรหมโลกตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึง
จุติจากพรหมโลก ลงมาเกิดในตระกูลหนึ่ง ได้ออกบรรพชาแต่ในเวลา
อายุได้ ๗ ขวบ ได้สำเร็จพระอรหัตพร้อมกันเวลาโกนผม เมื่อได้
สำเร็จพระอรหัตแล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า มีเขาหนึ่งชื่อว่า วิสกะ อยู่ใน
ที่ไกลป่าหิมพานต์ เราได้สร้างอาศรมอยู่ที่เชิงภูเขานั้น ฯ เราได้สั่งสอน
พวกศิษย์ ๓ พันคนอยู่ในที่นั้น ครั้นเราสั่งสอนพวกศิษย์แล้ว ก็ไปนั่ง
อยู่ในที่สงัด แล้วระลึกถึงพระพุทธเจ้า ทำให้เกิดความเลื่อมใสต่อ
พระพุทธเจ้า ฯ เราได้ทำจิตให้เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า อยู่ในที่นั้นอัน

ไปด้วยใบไม้ แล้วเราก็ตายไป ฯ นับจากนั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ เราไม่เคย
รู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งความเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า ฯ มา
ถึงกัลป์ที่ ๓๒ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้ทรงพระนามว่าพระเจ้า
สิริธร ผู้สมบุรณด้วยแก้ว ๘ ประการ อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาติที่เราได้
สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ และสันเนอความ
ในเทศนาภิกขุณเพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๐๖

คัมภีรขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกจำปาเป็นต้น

กณิการั้ว โชตมุต	นิสินัน ปพพตบุตร
โอภาเสนุต ทัสสา สพฺพา	โอสธิ วิช ติรกกั ฯ
ตโย มาณวลา อาสุ	สเก สิปเป สฺสิกขิตา
จาริการิ คเหตฺวาน	อเนวนติ มม ปจฺจโตติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๐๖
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกจำปาเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกจำปา

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอภิจการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ

ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์แห่งหนึ่ง ในครั้ง
พระเวสสกุ เป็นผู้มีความรู้ในทางกัมภีรพราหมณ์ แต่เห็นว่าไม่มีสาระ
ประโยชน์อันใด จึงสละออกบรรพชาเป็นคฤหัสถ์ ครั้นบรรพชาแล้วก็บูชา
พระเวสสกุด้วยดอกจำปา ที่พวกศิษย์นำมา พระเวสสกุก็ทรงอนุโมทนา
ด้วยบุญกุศลอันนั้น ก็ได้ห้องเหยงเสวสมบัตินั้น อยู่ในเทพยดามนุษย์
ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้น แห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้
ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ออกบรรพชา สำเร็จพระ
อรหัตในไม่ช้า ต่อมาภายหลัง เมื่อระลึกถึงบุญกุศลได้แล้วก็เกิด
โสมนัส ได้กล่าวไว้ว่า พระเวสสกุพุทธเจ้าผู้ทรงงามดังดอกกรรณิการ
ได้ประทับอยู่ในระหว่างภูเขา ทำให้ทิศทั้งปวงสว่างไสว เหมือนกับดาว
ประกายพลุกัษ ๗ มาณพ ๓ คนซึ่งได้ศึกษาดีในศิลปของตน ได้ถือ
เอาเครื่องบริขารตามหลังเราไป ๆ เราได้เก็บเอาดอกไม้ ๘ ดอก ไปบูชา
พระเวสสกุ ๗ นับแต่เราได้บูชาพระเวสสกุขึ้นมาได้ ๓๑ ปีแล้ว เราไม่
เคยรู้จักบุคคลเลย อันเป็นผลแห่งการบูชาความรู้ของพระเวสสกุ ๗ มาถึง
ปี ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ
มีพระนามโวหารว่า พระเจ้าวิหตภาสมี ๑ ชาติ ๗ มาถึงชาตินี้เราก็ได้
สำเร็จปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๒ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สรรพเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น.

เรื่องพระเถระเจ้าผู้เล็งเห็นประโยชน์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้เล็งเห็นประโยชน์ว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน
มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ได้เกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระปฐมตตรพุทธเจ้า เวลาเติบโตแล้วก็ได้
ศึกษากัมภีรพราหมณ์ แต่เมื่อเห็นว่าไม่มีสาระประโยชน์อะไร ก็ได้
ออกบวชเป็นคฤหัสถ์ สร้างบรรณศาลาอยู่ในป่าหิมพานต์ อยู่มาวันหนึ่ง

ได้เห็นพระปฐมตตรศาสดาจารย์เสด็จมาทาบ้ำหิมพานต์ ก็เกิดความ
 เลื่อมใส จึงถวายบังคมแล้วทูลสรรเสริญด้วยถ้อยคำต่าง ๆ เวลาตายจาก
 ชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในพรหมโลก ได้เสวยสมบัติอยู่ในพรหมโลก
 ตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดใน
 ตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ได้ฟังพระธรรมเทศนา แล้วออก
 บรรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ต่อมาภายหลัง เมื่อท่านระลึกถึง
 กุศลอันนั้นได้จึงได้กล่าวไว้ว่า เราได้นั่งอยู่ในโรงกลมกว้างใหญ่ ได้เห็น
 พระปฐมตตรพุทธรเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ผู้สนอสาละ ผู้สมบูรณ์ด้วย
 พระกำลัง ผู้ห้อมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ฯ พระภิกษุสงฆ์ตั้งแสนองค์
 ซึ่งล้วนทรงวิชา ๓ อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มากได้เป็นบริวารของพระองค์ ใคร
 เห็นแล้วจะไม่เลื่อมใส ฯ ผู้ที่เทียบกับพระองค์ในทางความรุ่มรวยไม่มี
 ในโลก ใครได้เห็นพระองค์ผู้มีความรู้หาที่สุดมิได้แล้วและไม่เลื่อมใส ฯ
 พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายย่อมแสดงซึ่งพระธรรม อันเป็นบ่อเกิดแห่งแก้ว
 ย่อมไม่ทำให้พระธรรมวิปริต ใครเห็นแล้วจะไม่เลื่อมใส เราผู้เป็น
 นารถาภิได้กล่าวสรรเสริญพระปฐมตตรพุทธรเจ้า ด้วยถ้อยคำเหล่านี้ ฯ
 ด้วยความเลื่อมใสของเรา และด้วยการที่เราสรรเสริญพระพุทธรเจ้า
 นั้น เราก็ไม่ได้เกิดในทคติตลอดแสนกัลปาวสาน ฯ ในกัลป์ที่ ๑๓๐
 เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าสุมิตร ผู้ประกอบด้วย
 แก้ว ๗ ประการ ๗ ชาติ ฯ มาถึงชาติที่เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว
 ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอาสนะอันหนึ่ง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้ถวายอาสนะอันหนึ่งว่า พระ
 เถระเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลายใน
 ปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ฯ ได้

มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระอัทธทสสิ ได้ออกบรรพชาด้วยความ
เลื่อมใสศรัทธา อยู่มาวันหนึ่ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า
ก็มีความเลื่อมใสยิ่งนัก ได้ประณมอัญชลีด้วยจิตโสมนัสอย่างยิ่ง เวลา
ตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ท่องเที่ยวเสวยสมมติอยู่ในเทวโลก มนุษยโลก
ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วออกบรรพชา ได้สำเร็จ
พระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า คน
ทั้งหลายได้เรียกเรว่านารทะกัม เภสวะกัม เราผู้แสวงหากุศลและอกุศลก็
ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ฯ พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่าพระอัทธทสสิ
ซึ่งเป็นพระมหามุนี ประกอบด้วยพระเมตตากรุณา ก็ได้แสดงธรรมแก่
มหาชน ฯ เราได้ทำจิตของเราให้เลื่อมใสประณมมอัญชลีบนศีรษะถวาย
บังคมองค์พระศาสดาแล้ว ก็บ้ายหน้าไปทางทิศตะวันออก ฯ มาถึง
กาลปีที่ ๑๑๗ เราได้เป็นสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ มีนามบุญญิตว่าพระเจ้า
อมิตตปณะย ๑ ชาติ ฯ มาชาตินี้เราก็ได้สำเร็จบิสิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สัน
เรื่องพระเถระเจ้าองค์คนเพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกรัง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกรังว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน
มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ฯ ได้เกิดใน
กัณเฑียรราชที่อยู่ในป่าหิมพานต์ ได้มีราชสีห์เป็นอันมากเป็นบริวาร ใน
กาลครั้งนั้น พระสีขเททเจ้าได้เสด็จไปในที่นั้น ราชสีห์นั้นได้เห็นแล้วก็
เกิดความเลื่อมใส ได้เก็บเอาดอกกรังพร้อมด้วยกิ่งลงมาบูชา ด้วยบุญบารมี
อันนั้นก็เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในเทวโลกมนุษย์โลกตลอดกาลนาน มา
ถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความ
เติบโตแล้วก็ได้ออกบรรพชา แล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์ อยู่มาวันหนึ่ง

ท่านระลึกถึงกุศลอันนั้นได้ จึงได้กล่าวเอาไว้ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็น
 พญาไกรสรราชสีห์ เทียบอยู่ตามขอบเขา ได้เห็นพระพุทธรเจ้าผู้เป็นนายก
 ของโลก ฯ เราได้เห็นแล้วก็คิดว่า ท่านผู้แก่วักล้าใหญ่พระองค์นี้จะ
 ต้องดับความเร่าร้อนของมหาชน เราจะต้องไปเฝ้าพระองค์ให้จงได้ ฯ
 ครั้นคิดแล้วก็ได้หักเอากิ่งรังทองดอกเข้าไปบูชาพระพุทธรองค์ ฯ นับแต่
 นั้นมาได้ ๕๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชา
 พระพุทธรเจ้า ฯ มาถึงปีที่ ๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรง
 พระนามบุญญะว่า พระเจ้าไพโรจน์อยู่ ๓ ชาติ ฯ มาถึงชาติที่เราได้
 สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
 ของพระพุทธรเจ้าแล้ว ตั้ง สิบเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายผลไม้ว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
 ก็ได้กระทำอริการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมา
 แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานอยู่
 ในชาตินั้น ฯ ก็ได้เกิดในตระกูลนายพรานในครั้งพระสัพพัญญูเจ้า ได้
 เทียวมาเนอมาเลียงขั้วตอยู่ในเงอมเขาแห่งหนึ่งในป่าหิมพานต์ อยู่มาใน
 กาลวันหนึ่ง ได้พบพระสัพพัญญูเจ้าผู้เสด็จไปในที่นั้น แล้วก็เกิดความ
 เลื่อมใส เมื่อไม่เห็นสิ่งใดจะถวาย ก็ได้เก็บผลไม้ที่มรสหวานถวาย
 เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติอยู่
 ตลอดกาลนาน เวลาจุติจากเทวโลกก็ได้มาเกิดในมนุษยโลก ได้เสวย
 สมบัติอยู่ในมนุษยโลกนานาประการ มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้า
 ของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดี แล้วได้ออกบรรพชาใน
 พระพุทธศาสนาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า อยู่มาวันหนึ่ง ท่านระลึกได้
 ถึงบุพพกุศลของท่าน แล้วก็ได้กล่าวไว้ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นนาย
 พรานผู้เบียดเบียนผู้อื่น ได้อาศัยอยู่ในเงอมเขาใกล้กับที่ประทับอยู่
 ของพระสัพพัญญูเจ้า ฯ เราได้เห็นพระสัพพัญญูเจ้าทั้งเป็นทั้งเข้า แต่

เราไม่มีของจะถวาย ฯ เราจึงได้เก็บเอาผลไม้ไปถวาย ต่อจากนั้นมา
ได้ ๓๑ กลับ เราไม่เคยรู้จักหาคดีเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ฯ
มาถึงกลับไป ๑๕ นับถอยหลังจากกลับไปลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงพระนามว่า พระเจ้ามาลิกี สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๑ ประการ อยู่ ๓ ชาติ ฯ
มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำความคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้า
องค์นี้ และสันเนือความในวรรคที่ ๑๔ เพียงเท่านั้น.

เอวํ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณฺททิ ๑๐๗

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาพระสถูปด้วยเศวตฉัตรเป็นต้น

ปรีณิพพุเต ภควติ	อดุทธสฺสสินฺรตฺตเม
ฉตฺตาคฉฉตฺติ กาเรตฺวา	ถูปมฺหิ อภิโรปยิ
กาเลน กาลิ อากนฺตฺวา	นมสฺสํ โลกนาภกํ
ปุปฺผฉณฺทํ กตฺวาน	ฉตฺตมฺหิ อภิโรปยินฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณฺททิ ๑๐๗ ว่าด้วย
เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาพระสถูปด้วยเศวตฉัตรเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้
เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอด
กาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาพระสถูปด้วยเศวตฉัตร

คำเน้นความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ก็ได้กระทำการ
กุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระ

อรรถกถาสี เมื่อพระอรรถกถาสียังทรงพระชนม์อยู่ไม่ได้พบเห็น ต่อเมื่อ
พระอรรถกถาสีปรินิพพานแล้ว จึงคิดขึ้นว่า เราได้เสียลาภอันประเสริฐ
เสียแล้ว คราวนี้เราจักทำความเกิดของเราให้มีผลประโยชน์ จึงได้
ทำเศวตฉัตรไปบูชาพระธาตุเจดีย์ของพระอรรถกถาสี ต่อมาภายหลัง ก็ได้
ทำเศวตฉัตรดอกไม้ไปบูชาอีก ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่มนุษย-
สมบัติ สวรรคสมบัติอยู่ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า
ของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลกฤหบดี ได้ออกบรรพชาสำเร็จ
พระอรหันต์ในไม่ช้า ต่อมาภายหลัง ได้กล่าวไว้ว่า เราได้ให้สร้าง
เศวตฉัตรไปบูชาพระสถูปของพระอรรถกถาสีพระพุทธเจ้า ต่อมาภายหลัง
เราได้ทำเศวตฉัตรดอกไม้ไปบูชาอีก ฯ ต่อจากชาตินั้นมา เราได้เป็นพระ
ราชาแห่งเวทดาอยู่ ๑๑๑ ชาติ ในระหว่างนั้น เราไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์
เลย อันเป็นผลแห่งการบูชาพระสถูป ฯ บัดนี้ เราได้สำเร็จปฏี-
สัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างเสาชิง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สร้างเสาชิงว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
ก็ได้กระทำอธิการกศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมา
แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ได้เกิดในตระกูล
หนึ่งในกรุงพระธัมมทาสี เมื่อพระธรรมทาสีปรินิพพานแล้ว ก็ได้
สร้างเสาชิงขกฐชฌนบูชา ซึ่งพระธาตุเจดีย์ของพระธรรมทาสี ก็ได้
บูชาด้วยดอกมะลิเป็นอันมาก ต่อจากชาตินั้นมาก็ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ
สวรรคสมบัติอยู่ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าของ
เราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง แล้วออกบรรพชาสำเร็จพระ
อรหันต์ในไม่ช้า อยู่มาภายหลังได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระธรรมทาสีพุทธเจ้า
ผู้เป็นทพของโลก ผ่องอาภในโลกล ปรินิพพานไปแล้ว เราได้ยก
เสาชิงขึ้นในที่ใกล้พระเจดีย์ ทั้งได้สร้างบันไดขึ้นไปบูชาพระเจดีย์ และ

ได้เก็บตอกมะลิขึ้นไปบูชาพระเจดีย์ด้วยความเลื่อมใสว่า พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ประเสริฐ ตั้งแต่นั้นมาเราก็ไม่รู้จักทุกข์เลย อันนั้น
เป็นผลแห่งการบูชาพระสกุ๊ป ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๕๔ เราได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าอุปสีจะอยู่ ๑๖ ชาติ ๆ มาถึง
ชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถระเจ้า
องค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้สร้างไฟทิพย์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้สร้างไฟทิพย์ว่า พระเถระเจ้าองค์นี้
ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมา
แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ได้เกิดในตระกูล
หนึ่งมีตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระบิณฑิสส เมื่อเติบโตแล้วก็เลื่อมใสใน
พระบิณฑิสส ได้สร้างวถัญบูชาพระเจดีย์ของพระบิณฑิสส วถัญนั้นประดับ
ไปด้วยแก้ว ๑ ประการ ด้วยบุญสมภารอันนั้น ก็ได้เกิดในเทวโลก
มนุษย์โลก ได้มีผู้บูชาทุกชาติ ทั้งประกอบด้วยทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก
มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งมีตระกูล
หนึ่ง ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ใน
ไม่ช้า ต่อมาภายหลัง ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระบิณฑิสสพุทธเจ้า ซึ่ง
เป็นเทพของโลกได้ปรินิพพานแล้ว เราได้มีจิตผ่องแผ้วเลื่อมใส ได้
กระทำไฟบูชาพระพุทธเจ้า ได้ประดับไฟทิพย์นั้นด้วยแก้วต่าง ๆ นับ
แต่ชาตินั้นมา ไม่ว่าเราจะเกิดในกำเนิดใด ๆ จะเป็นเทพยดาหรือมนุษย์
ก็ตาม ก็มีแก้วมณีน้อยย้อยบูชาในอากาศ ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๑๑๖ เราได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่า พระเจ้ามณีประพาสาอยู่ ๓๒ ชาติ
มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถระเจ้า
องค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้มบรวาร

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้มบรวารว่า พระเถรเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำอธิการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่งในครั้งพระปทุมุตตรพุทธเจ้า เวลาเติบโตแล้วก็ได้เป็นผู้หรรษสมบัติมาก เมื่อพระปทุมุตตรพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว คนทั้งหลายก็ได้สร้างพระธาตุเจดีย์บรรจุพระธาตุ ในคราวนั้น พระเถรเจ้าองค์นั้นได้สร้างเรือนพระเจดีย์ไว้บนพระธาตุนั้น แล้วก็บูชาเป็นการใหญ่ ต่อจากชาตินั้นมาก็ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ ตลอดกาลนานมาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงความเติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า ต่อมาภายหลังได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้ประเสริฐในโลก ผู้่องอาจในโลก ผู้รุ่งเรืองดังกองเพลิง ได้ปรินิพพานไปแล้ว คนทั้งหลายก็สร้างพระสถูปขึ้นบรรจุพระธาตุของพระองค์ ๆ ในคราวนั้น เราก็มองใจเลื่อมใสได้สร้างไฟหัตถ์ด้วยไม้จันทน์บูชา กับได้จุดธูปหอมบูชาซึ่งพระสถูปนั้น ๆ ต่อจากชาตินั้นมา เราก็ได้เกิดแต่ในเทพยตามนุษย์ เราไม่เคยเห็นกำเนิดอันต่ำช้าเลย อันเป็นผลแห่งบุญกุศลนั้น ๆ มาถึงกัปที่ ๑๑๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าพระเจ้าสมัตตะอยู่ ๘ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกผักกาด

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกผักกาดว่า พระเถรเจ้าองค์นั้น ได้กระทำอธิการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในชาตินั้น ๆ ก็ได้
 มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระสิทธัตถพุทธเจ้า เมื่อมหาชนฉลอง
 พระเจดีย์พระสิทธัตถพุทธเจ้า เขาได้เก็บเอาดอกผักตบชวีสักแก้วมณีไป
 บูชาพระพุทธรูปเจดีย์ ด้วยบุญกุศลอันนั้น ก็ได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ใน
 เทพคานมนุษย์ตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
 ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เวลาเติบโตแล้ว
 ก็มีศรัทธา ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหันต์
 ในไม่ช้า ภายหลังได้กล่าวไว้ว่า เมื่อพระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้มีประโยชน์
 ค่โลก ผู้ที่โลกสักการบูชาได้ปรินิพพานไปแล้วก็ได้มีการฉลองพระมหา
 สถูป ๑ เมื่อมีการฉลองพระมหาสถูปของพระสิทธัตถพุทธเจ้านั้น เรา
 ก็ได้เก็บเอาดอกผักตบไปบูชาพระสถูป ๑ นับแต่เราบูชาพระสถูปนั้นมา
 ตลอด ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักกาลเลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชา
 พระสถูปด้วยดอกไม้ ๑ มาถึงกัลป์ที่ ๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ทรงพระนามว่า พระเจ้าโสมเทพ อายุ ๔๔ ชาติ ๑ มาถึงชาตินี้เราก็ได้
 สำเร็จปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
 ของพระพุทธเจ้าแล้ว คำนึง สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์หนึ่งเพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงเข้าใจเถิดว่า พระเถระเจ้าทั้ง ๕ องค์ ซึ่งได้
 แสดงมาแล้ว ล้วนแต่เป็นตัวอย่างอันดีในการบำเพ็ญกุศล ด้วย
 ความเลื่อมใสศรัทธา ผู้ทำบุญกุศลด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระ
 พุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ก็ได้รับ
 ผลอันดี คือ มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพานสมบัติทั้งนั้น ถึง
 แม้ พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วก็ตาม ถ้าผู้ใดเกิดความเลื่อมใส
 ในสิ่งใด ก็ตั้งใจสักการบูชาด้วยดอกไม้ของหอม เป็นต้น ผู้นั้นก็ต้อง
 ได้รับผลอันดีเหมือนกันกับพระเถระเจ้าทั้ง ๕ ที่แสดงมาแล้วนั้น โดย
 ไม่สงสัยเลย เพราะว่าพระเถระเจ้าองค์ ๕ ซึ่งได้ทำเศวตฉัตรบูชาพระ
 มหาสมณเจ้าพระอัครมหาสัพพพุทธเจ้า ก็ได้เสวยทิพย์สมบัติเป็นพระราชา
 มหาราชา อยู่ในสวรรค์ถึง ๑๑๗ กัลป์ ๑ องค์ที่ ๑ นี้ชื่อว่าเสวต

พร้อมทั้งรับบูชาพระเจดีย์ ของพระธัมมทิสสัมพุทธเจ้า ก็ได้เสวยทิพย์-
สมบัติตลอดกาลนาน ทั้งได้เสวยมนุษย์สมบัติ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๑๖
ชาติ เพราะฉะนั้น ผู้สร้างธงหรือเสาธงขึ้นไว้ตามวัดต่าง ๆ ทุกวัด
ถ้าตั้งใจบูชาพระพุทธรูปเจ้า ก็จะต้องได้อานิสงส์ เป็นจักรพรรดิราชาใน
ชาติหน้า เหมือนกับพระเถระเจ้าองค์นั้นแน่แท้ พระเถระเจ้าองค์ที่ ๓
ได้สร้างไฟที คือ วัลย์อันประดับด้วยแก้ว ๑ ประการ บูชาพระเจดีย์
ของพระปิณฑทิส ก็ได้มีพวงแก้วมณีห้อยลงมาจากอากาศทุกชาติไป
ทั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอีก ๓๒ ชาติ องค์ที่ ๔ ได้สร้างไฟทีด้วย
ไม้จันทน์ กับจตุรปูหมอบบูชาพระเจดีย์ของพระปทุมุตตรชินศรี ก็ได้เสวย
ทิพย์สมบัติ และมนุษย์สมบัติ เป็นจักรพรรดิราชถึง ๘ ชาติ องค์ที่ ๕ ได้บูชา
พระธาตุเจดีย์ของพระสิทธัตถพุทธเจ้าด้วยดอกผักตบ ก็ได้เสวยทิพย์สมบัติ
และมนุษย์สมบัติ เป็นจักรพรรดิราชถึง ๘๕ ชาติ ในชาติสุดท้ายก็ได้สำเร็จ
นิพพานสมบัติสิ้นทั้ง ๕ องค์ ดังนี้ สันเนอความในเทศนาภิกษุณพยางค์เพ่งเท่านั้น.

เอวี่ กิมี่ ค้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณท์ที่ ๑๐๘

คัมภีรขททกนิกาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอนุโลมเป็นต้น

อโนมทสสิส มุนิโน

โพธิเวที อากาสหิ

สุธาข บิณฺฑิตํ ทตฺวาน

ปานิณมมฺ อากาสหนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กัณท์ที่ ๑๐๘

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายอนุโลมเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายอนโถม

คำนึงความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระอนโถมทสส เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมาก ประกอบด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ได้สร้างวलयไว้ที่ดวงไม้ศรีมหาโพธิ์ วलयนั้นเป็นทึบชา โบกด้วยปูน แล้วหาเรขมาเกลี่ยพินท์ให้สะอาด ทำให้เป็นประหนึ่งว่าวิมานเงินไว้อย่างมั่นคง ด้วยบุญกุศลอันนั้น ก็ได้ทำให้เป็นผู้มีความสุขทุก ๆ ชาติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา เจริญวิปัสสนาแล้ว ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้ก่อไฟที่ ทึบชาโบกด้วยปูนไว้ที่ไม้ศรีมหาโพธิ์ ของพระอนโถมทสสพุทธเจ้า เมื่อพระอนโถมทสสพุทธเจ้าผู้สูงสุดในโลก ได้ทรงเห็นไฟที่เราได้ก่อไว้ ก็ได้ตรัสขึ้นในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ว่า ผู้นี้จักได้เสวยสุขสมบัติด้วยบุญกุศลอันนั้น แล้วจะสิ้นทุกข์ในภายหลัง ฯ มาบัดนี้ เราได้มีอารมณ์เป็น ๑ มีใจตั้งมั่นแล้ว ทรงไว้ซึ่งอัคภาพสัคคทัฬหีในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฯ ในกัลป์ที่ ๑๐๐ นับถอยหลังจากกัลป์นี้ลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าสัมบัสนะ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างถนนหนทาง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สร้างถนนหนทางว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ได้กระทำการกุศล ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน

มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานอยู่ในชาตินั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบูรณ์ด้วย
ทรัพย์สมบัติ ในครั้งพระสัทธัตถพุทธเจ้า อยู่มาวันหนึ่ง ได้เห็น
พระสัทธัตถพุทธเจ้า เสด็จข้ามแม่น้ำคงคาไป ก็เกิดความเลื่อมใส ได้
คิดว่า เราควรจะทำบุญกุศล จึงได้ถือเอาจอบและกระเช้าไปทำหนทาง
ถวายพระพุทธรเจ้า หนทางนั้น เมื่อเขาได้พูนดินให้เรียบรื้อแล้ว ก็ขน
ทรายมาเกลี่ยลง แล้วทูลเชิญเสด็จพระสัทธัตถพุทธเจ้าว่า ขอพระองค์
จงเสด็จไปตามทางนี้ ด้วยบุญกุศลที่ข้าพระองค์ได้ทำทางถวายนี้ ขอให้
ข้าพระองค์ได้มีผู้บูชาในที่ทุกสถาน ในชาติอันเป็นอวสานขอให้สำเร็จ
นิพพาน พระสัทธัตถศาสตราจารย์ ก็ทรงอนุโมทนาว่า จงให้สำเร็จดัง
ความปรารถนา ด้วยบุญกุศลอันนั้น ก็ทำให้ท่านท่องเที่ยวเสวยสมบัติอยู่
ในเทพยตามนุษย์ ได้มีผู้บูชาในที่ทุกสถาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระ
พุทธรเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเคิบโค
แล้ว ก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา เกิดความเลื่อมใส
ศรัทธา แล้วออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตใน
ไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เห็นพระ
สัทธัตถสัมมาสัมพุทธรเจ้าเสด็จข้ามแม่น้ำไป เรามีความเลื่อมใสศรัทธา
ได้ถือเอาจอบและตะกร้าไปทำมรรคาถวาย ตั้งแต่นั้นต่อมาได้ ๕๔ กัลป์
เราไม่เคยรู้จักหุดหิตเลย อันเป็นผลแห่งการสร้างมรรคาถวาย ฯ มา
ถึงกัลป์ที่ ๕๗ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ทรงพระนามว่า พระเจ้า
สุปพุทธซึ่งเป็นใหญ่ในโลก มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฎิสัมภทา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว
ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างพนักรัง

ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สร้างพนักรังว่า พระเถรเจ้าองค์
นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน

มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังก่อสร้างบุญสมภารอยู่ในชาตินั้น ๆ ได้มาเกิด
ในตระกูลช่างไม้ ในครั้งพระอิทธิคตพุทธเจ้า ได้มีความเลื่อมใสในพระ
รัตนตรัย ได้สร้างพนักพิงสำเร็จด้วยไม้จันทน์ถวาย ด้วยบุญกุศลอันนั้น
ก็ได้เวียนตายเวียนเกิด เสวยวิเศษสมบัติ มนุษยสมบัติอยู่ในเทวโลก
มนุษยโลกตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มา
เกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของ
สมเด็จพระบรมศาสดา แล้วมีความเลื่อมใสศรัทธา ได้ออกบรพชา
ในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อท่าน
ระลึกถึงบุญกุศลของท่านได้แล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อชาติก่อนโน้น
เราได้เกิดเป็นช่างไม้ ได้ศึกษาศิลปช่างไม้เป็นอย่างดี ได้สร้างพนักพิง
แล้วด้วยไม้จันทน์ถวายแก่พระพุทธเจ้า ๆ ต่อนั้นมา เราก็มรบน
ด้วยยานช้าง ยานม้า ยานที่พย็ อันสำเร็จด้วยทองคำ ได้มีปราสาท
และคานหาม กับแก้วอันหาค่ามิได้ เกิดขึ้นแก่เราตามความประสงค์ อัน
เป็นผลแห่งการสร้างพนักพิง นับแต่เราได้สร้างพนักพิงไว้ ในกัป
ที่ ๕๐ นั้นมา เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการสร้างพนักพิง ๆ
มาถึงกัปที่ ๕๑ เราได้เป็นสมเด็จพระจักรพรรดิราช ผู้สมบุรณ์ด้วยแก้ว ๑
ประการ อยู่ ๔ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๕
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้
สนเรื่องพระเถระเจ้าองค์นั้นเพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายเช็ดดอกไม้ม

ต่อไป เป็นเรื่องของพระเถระเจ้า ผู้ถวายเช็ดดอกไม้มว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ได้กระทำอริการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนไว้มากแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระ
นิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มานเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระสุเมธ
พุทธเจ้า เวลาเติบโตแล้วก็แลเห็นโทษในมรवास จึงออกบรพชาเป็น
ดาบสอยู่ในป่าใหญ่ ในคราวนั้น พระสุเมธพุทธเจ้าได้เสด็จไปที่ป่าใหญ่

นั้น เพื่อต้องการความวิเวก ตามสนั่นได้เห็นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส จึงเก็บเอาดอกไม้ไปร้อยเป็นพวงมาลัยไปบูชา ด้วยบุญจริยาอันนั้น นับแต่ตาบจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่ภุชยสมบัติ สวรรคสมบัติ ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เวลาเติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า พระสุเมธพุทธเจ้า ผู้ต้องประสงค์ซึ่งได้เสด็จไปที่ป่าใหญ่ ๆ เราได้เห็นดอกกรังแล้ว ก็เก็บไปร้อยเป็นพวงมาลัย ไปวางลงแทบพระบาทขององค์พระสุเมธศาสดา ๆ นับแต่นั้นมาตลอด ๓ หมื่นกัลป์ เราไม่เคยรู้จักบุคคลเลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๑๘ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ มีพระนามบรรหารว่า พระเจ้านกมิตอยู่ ๑๖ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ๆ สิ้นเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ถวายบัลลังก์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้า ผู้ถวายบัลลังก์ว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ ก็ได้บำเพ็ญบุญสมภารไว้ในสำนักพระพุทธรเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดี ในครั้งพระสุเมธพุทธเจ้า ได้เป็นผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ทั้งมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา ได้สร้างบัลลังก์แก้ว ๑ ประการ ถวายแด่องค์พระสุเมธศาสดาจารย์ ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่ภุชยสมบัติ สวรรคสมบัติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เวลาเติบโตขึ้น ก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธรเจ้าแล้วมีความเลื่อมใสศรัทธา ได้ออกบรรพชา ในพระพุทธศาสนา

ไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัต เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้ถวายบัลลังก์พร้อมทั้งเครื่องปู แก่พระสุเมธพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้มีพระอาทิตย์ทรงที่ ๑ ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้มีบัลลังก์แก้ว ๑ ประการ เกิดขึ้นแก่เราตามความประสงค์ทุกชาติ ๑ นับจากชาตินั้นมา ได้หมั่นกลับไป เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวาย บัลลังก์ ๑ มาถึงกลับไปที ๒ หนนั้น เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระ นามบัญญัติว่า พระเจ้าสุวรรณภา ผู้ประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำความคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น

ก็ผลตามท้นแสดงมาแล้วในกัณฑ์ก่อนกับกัณฑ์นี้ เป็นอันสิ้นเนื้อ ความในวาระพระบาลี และอรรถกถาบรรคที่ ๑๕ ขอพุทธศาสนิกชน ทั้งหลาย จงเข้าใจเถิดว่า พระเถระเจ้าทั้ง ๕ องค์นี้ ได้ทำบุญกุศลต่าง ๆ กัน แต่ได้เสวยผลเหมือนกัน คือ ได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ เหมือน กัน ในที่สุดก็ได้สำเร็จมุตติ มรรค ผล นฤพาน เพราะฉะนั้น ขอท่าน ทั้งหลาย จงเข้าใจเถิดว่า การกระทำบุญเป็นของดีแท้ เพราะให้ได้รับความสุขในชาติต่อ ๆ ไป ๑ สุข ปุณ्यสุข อุดจโย เพราะฉะนั้น องค์พระจอมไตรศาสดา จึงได้โปรดประทานเทศนาไว้ว่า การสะสมบุญ กุศลไว้ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข ดังนี้ พระเถระเจ้าทั้ง ๕ องค์นี้ ก็ได้รับความสุข ทั้งในมนุษย์และสวรรค์ มาตลอดกาลนาน ดังที่ได้แสดงมา เป็นอันว่าสิ้นเนื้อความในเทศนากัณฑ์นี้เพียงเท่านั้น

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ๑

กัณฑ์ ๑๐๙

คัมภีรหทกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้งเป็นต้น

จนทว วิมล สุทฺธ

นันทิภาวปริกฺขณ

นิพฺพาปนฺนํ ชนต

วนสุมิ ฌายมาเนนต

วิปฺปสนฺนนาวิล

ติณฺณิ โลเก วิสตุตฺติกํ ฯ

ติณฺณิ ตารยต มุนิ

เอกกํ สุขมาหิตนติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอปทาน กัณฑ์ ๑๐๙ ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้งเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้ง

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในครั้งพระสิจิ ถึงซึ่งความเติบโตแล้ว ก็ได้อยู่ครองเรือน ได้เห็นรูปกายสมบัติของพระสิจิ พุทธเจ้าก็เกิดความเลื่อมใส ได้เก็บเอาดอกสะเอ้ง ไปบูชาในที่ใกล้พระบาทขององค์พระศาสดา ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เวียนตายเวียนเกิด เสวยทิพยสมบัติ มนุษยสมบัติตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดี เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยรูปสมบัติ ทริพยสมบัติ เวลาได้ฟังพระธรรมเทศนาขององค์พระศาสดาแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา แล้วสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เห็นพระสิจิพุทธเจ้า ผู้บริสุทธิ์ผ่องใส อุปไมยดังดวงจันทร์

ผู้สันตทานในภพ ผู้ข้ามเครื่องปกคลุมในโลกได้ ผู้ดับความเร่าร้อนของ
 ประชุมชน ผู้ทำให้ประชุมชนล่วงพ้นวัฏฏสงสาร ผู้นั่งเขาดานอยู่ในป่า ฯ
 เวลาเราได้เห็นแล้ว เราได้เก็บเอาดอกสะเอ้ง มาร้อยให้เป็นพวงมาลัย
 แล้วนำไปวางลงในที่ใกล้พระบาทเพื่อบูชา ฯ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์
 เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลบุญแห่งพุทธบูชา ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๑
 นัยกอยหลังจากกัลป์นั้นลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้มีศใหญ่
 ผู้เป็นจอมของมนุษย์ ผู้กำลังมาก ผู้มีพระนามว่าพระเจ้าสมันตจักษุ
 อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
 อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สัน
 เรืองพระเถระเจ้าองค์นั้นเพ่งแทน

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบา

ก่อนไป เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบาว่า พระเถระเจ้า
 องค์นี้ ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน
 มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดใน
 ตระกูลขัตติยตระกูลหนึ่ง ด้วยอภิสถกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งทำไว้ในปางหลัง
 ได้เกิดในตระกูลนั้นในครั้งพระบิณฑิส ได้เลิขซึ่งด้วยการรับจ้าง ต่อมา
 ภายหลังก็ได้ไปพบต้นแคฝอย ซึ่งเป็นต้นไม้ตรัสรู้ของพระบิณฑิส ก็
 กราบต้นแคฝอยนั้น แล้วบอกवादให้สะอาด เก็บดอกไม้สีแดงมา
 บูชา การที่ไปพบต้นไม้ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการหนีความตายไป
 คือ ในคราวนั้นเขาได้ทำผิดต่อคนอื่น แล้วจึงเข้าไป เมื่อเขาได้
 บูชาต้นไม้แคฝอย ซึ่งเป็นไม้ตรัสรู้ของพระสัพพพุทธเจ้าตั้งนั้นแล้ว ก็ไป
 นั่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นคนทั้งหลายก็ติดตามไปทัน เขาได้เห็น
 คนทั้งหลายนั้นแล้วจึงหนีไป ได้ไปตกลงตายที่เหวแห่งหนึ่ง เวลาตาย
 แล้วได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ได้เสวยทิพยสมบัติอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ตลอด
 กาลนาน เวลาจุติจากสวรรค์ก็ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัติ
 นานาประการ มีสมมติจักรพรรดิราชเป็นต้น มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของ

เราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งสมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เวลาเติบโตแล้วก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า แล้วได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วก็กล่าวไว้ว่า เราผู้กระทำผิดต่อผู้อื่น ได้วิงหนีเข้าป่าไป ได้เพียบพร้อมด้วยภยันตรายแล้ว ๆ เราได้เห็นดอกไม้สีแดง ก็เก็บเอาไปทั้งช่อ ไปบูชาต้นไม้ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๆ แล้วเราก็ได้บิณฑบาตบริเวณต้นแคฝอย ซึ่งเป็นต้นไม้ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า บิณฑบาตแล้วก็เข้าไปนั่งอยู่ที่โคนต้นไม้ ๆ พวกคนติดตามก็ได้ไปพบเรา เราได้เห็นแล้วก็มาถึงต้นโพธิ์ ได้ไหว้ต้นโพธิ์แล้ววิงหนีไป ได้ไปตกเหวอันน่ากลัว แล้วถึงซึ่งความตาย ต่อจากชาตินั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาไม้ศรีมหาโพธิ์ ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๕๑ นี้บิณฑบาตหลังจากกัลป์นั้นลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการ มีพระนามโวหารว่า พระเจ้าสัมมสิทธะอยู่ ๑๐ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้กวาดถนน

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้กวาดถนนว่า พระเถรเจ้า องค์นี้ได้กระทำอริการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงพระสัจจ เวลาเติบโตแล้ว ได้เห็นชาวเมืองจัตตเจงถนนหนทางกวาดแก่พระสัจจ ก็มีใจเลื่อมใส ได้บิณฑบาตถนนให้สะอาด แล้วทำชงบูชา ต่อจากชาตินั้นมาก็ได้เสวยแต่ทิพย์สมบัติ มนุษยสมบัติตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงความเติบโตแล้วก็

ได้ฟังพระธรรมเทศนา ได้ความเลื่อมใสศรัทธาแล้วก็ออกบวช มาไม่ช้าก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วได้กล่าวไว้ว่า เราได้กวาดถนน เพื่อเป็นที่ดำเนินไปแห่งพระสัจพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองดังดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ในวันเพ็ญ มีพระภิกษุสงฆ์ ๖ หมื่น ๔ พันเป็นบริวาร ทั้งได้ยกธงชัยบูชาด้วยความเลื่อมใสศรัทธา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยธง ฯ

ต่อมาถึงกัลป์ที่ ๕ นับถอยหลังจากกัลป์นั้นลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีกำลังมาก ผู้ประกอบด้วยอาการทั้งปวง ผู้มีพระนามว่าพระเจ้าสุริยชะอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สัน

เรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกหามาเมา

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกหามาเมาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้เกิดเป็นภุมมเทพบุตรอยู่ในครั้งพระสิจิ ได้เห็นพระสิจิแล้วก็เกิดความเลื่อมใส จึงเก็บดอกหามาบูชา ด้วยบุญจริยาอันนั้นได้ท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลกมนุษย์โลกตลอดมา มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งทีกรุงสาวัตถี มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ออกบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า ได้กล่าวไว้ว่า ในเวลานั้น เราได้เป็นเทพบุตร ได้เก็บดอกหามาบูชาพระสิจิพุทธเจ้า ฯ นับแต่นั้นมาได้ ๑๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๕ นับถอยหลังจากกัลป์นั้นลงไป เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ ผู้มีพระกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว

ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้า
องค์นี้ เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมณฑารพ

ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระเถรเจ้า ผู้บูชาด้วยดอกมณฑารพว่า พระ
เถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอิถการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายใน
ปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดเป็นภุมมเทพบุตรอยู่ในครั้งพระสิจิ
ได้บูชาพระสิจิด้วยดอกมณฑารพอันเป็นดอกไม้ทิพย์ แล้วก็ได้ท่องเที่ยว
เสวยทิพย์สมบัติ และมนุษย์สมบัติ ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้น
แห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่ง
ความเติบโตแล้วก็ได้ออกบรรพชาอยู่ในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระ
อรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า เราเป็น
เทพบุตร ได้บูชาพระสิจิพุทธเจ้าด้วยดอกมณฑารพ ฯ ดอกไม้เหล่านั้น
ได้เป็นตาข่ายมุงอยู่ในเบื้องบนของพระสิจิตลอด ๗ วัน มีประชุมชน
มานอบน้อมพระสิจิเป็นอันมาก ฯ ตั้งแต่นั้นมาตลอด ๓๑ กัลป์วสาน
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ฯ มาถึง
กัลป์ที่ ๓๐ นับถอยหลังจากกัลป์นี้ลงไป เราก็ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ผู้มีศรีมอันรุ่งเรืองอยู่ ๑๑ ชาติ ฯ มาถึง
ชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้
เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกระทุ่ม

ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกระทุ่มว่า พระ
เถรเจ้าองค์นี้ได้กระทำอิถการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ใน

ปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในเวลาว่างพระพุทธเจ้า เมื่อเติบโตแล้ว ก็ได้ออกระบรพชาเป็นดาบส บำเพ็ญพรตอยู่ใหญ่เขาชื่อว่ากกกฏะ ใกล้ป่าหิมพานต์ ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ พระองค์ ก็เกิดความเลื่อมใส จึงได้เก็บเอาดอกกระพุ่มไปบูชา ด้วยบุญจริยาอันนั้น ก็ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ หิพสมบัติอยู่ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงลาวัถถิ มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ออกระบรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า มีภูเขาหนึ่งชื่อว่ากกกฏะ อยู่ในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ มีพระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ พระองค์ อยู่ที่ยังภูเขา นั้น ๆ เราได้เก็บเอาดอกกระพุ่มไปบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ตั้งแต่นั้นต่อมาตลอด ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการ มีพระนามไวยหารว่า พระเจ้าดอกไม้อยู่ ๑ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สรรเสริญพระเถระเจ้าองค์นั้น เพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงเข้าใจเถิดว่า ผลแห่งการบูชาซึ่งผู้ควรบูชา คือ พระพุทธเจ้า สาวกพระพุทธเจ้า ปิตามารดา ครูบาอาจารย์ ด้วยสิ่งของต่าง ๆ มีดอกไม้ของหอม เป็นต้น ขอมให้ผล คือ มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพานสมบัติ เหมือนกับพระเถระเจ้าทั้ง ๖ พระองค์ ซึ่งได้มาแสดงแล้วนี้ แต่ว่าการบูชาปิตามารดา ด้วยดอกไม้ของหอมนั้น พวกเราไม่ได้นิยมกระทำกันมา นิยมแต่บูชาพระเท่านั้น ส่วนการบูชามารดาบิดานั้น พวกเรานิยมบูชาด้วยข้าวของเงินทอง ซึ่งจัดว่าเป็นของตอบแทนบุญคุณแห่งมารดาบิดา การบูชาด้วยให้สิ่งของเงินทองแก่มารดาบิดา ก็จะต้องได้อานิสงส์คล้ายกับพระเถระเจ้าทั้งหลายที่แสดงมา เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปรารถนาซึ่งความสุขแก่ตนในภายหน้า จึงควรวุชามารดาบิดาด้วยสิ่ง

ของเงินทอง ข้าวน้ำอาหาร การปฏิบัติเลียงดูตามกำลังของตนก็จะได้รับ
ผล คือ ความสุขในกายหน้า สันเนือความในเทศนาถันทน เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๐

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมะลิซ้อน

หิมวันตสวทุเร	ภูตคโณ นาม ปพฺพโต
วสเทโก จิโน ตตฺถ	สขมฺภู โลกนิสฺสโณ ฯ
ติณฺสุเล คเหตุวาน	พฺพุทธสฺส อภิโรปยิ
เอณฺณสทฺสทสฺส-	กปฺปิ น วินิปาคโกติ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๐
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมะลิซ้อน สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์
แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกมะลิซ้อน

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระสิจิ ได้
พิจารณาเห็นโทษในจรวาส ก็ออกบรรพชาเป็นดาบสอยู่ในป่าหิมพานต์
อยู่มาในกาลครั้งหนึ่ง ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง อยู่ทุกเขาหนึ่ง
ซึ่งมีชื่อว่าภูตคณบรรพต ใกล้ป่าหิมพานต์ ก็มีความเลื่อมใส ได้เก็บ
เอาดอกมะลิซ้อน ไปโปรยลงในที่ใกล้เท้าของพระปัจเจกพุทธเจ้า เพื่อ
บูชา ด้วยบุญบารมีอันนั้น ก็ได้ท่องเที่ยวอยู่ในเทพยดานุชย์ ตลอดกาล

นานมาถึงกาลเกิดชนแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดใน
ตระกูลหนึ่งในกรุงสาวัตถี ได้ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อ
ได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า มีเขาหนึ่งชื่อว่าภูตคณเอยุโกฏิ
ป่าหิมพานต์ มีพระบิณฑกะพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งอยู่ภูเขานั้น ฯ เรา
ได้เก็บเอาดอกมะลิซ้อน ไปบูชาพระบิณฑกะพุทธเจ้าพระองค์นั้นแล้ว เรา
ไม่ได้ไปส่นบายภูมิตลอดแสนกัลป์ หย่อน ๑ กัลป์ มาถึงกัลป์ที่ ๑๑ เราได้
เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ อยู่ ๑ ชาต
มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คณิน ส่นเรื่องพระเถรเจ้า
องค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกกาละทิง

ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกกาละทิงว่า พระเถรเจ้า
องค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระศัพททั้งหลาย ไว้ใน
ปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ก็ได้มา
เกิดในตระกูลพราหมณ์ ในครั้งพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ได้เล่าเรียนจบคัมภีร์
พราหมณ์ แต่เห็นว่าไม่มีสาระประโยชน์อันใด จึงได้ออกบรรพชาเป็น
ดาบสอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้ทำให้สำเร็จมานสมาบัติสมดังประสงค์ ก็ใน
คราวนั้น พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ได้เสด็จไปที่ป่าหิมพานต์นั้น ดาบสนั้นได้
เห็นแล้วก็เกิดความเลื่อมใสในพระลักษณะของพระพุทธเจ้า ได้ประณม
มือขึ้นไหว้ ด้วยว่าในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโดยทางอากาศ
ดาบสนั้นพร้อมกับพวกศิษย์ จึงได้เก็บเอาดอกกกาละทิงไปบูชา ต่อแต่นั้นมา
ก็ได้เสวยทิพย์สมบัติ มนุษยสมบัติเป็นลำดับมา มาถึงครั้งพระพุทธเจ้า
ของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี เติบโตแล้วก็มี
ความเลื่อมใสศรัทธา ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระ
อรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า ในเวลา
นั้นเราได้เป็นพราหมณ์ผู้สำเร็จมนต์ มีชื่อว่าสวัจฉพราหมณ์ พร้อมกับ

พวกศิษย์อยู่ในระหว่างภูเขา ฯ พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ผู้ขะมารทั้งปวง ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก มีพระพุทธประสงค์จะโปรดเรา ได้เสด็จมาหาเรา พระองค์ได้ทรงเดินจงกรมอยู่ในอาภาส เปล่งโอภาสสว่างล้น ประหนึ่งว่าเปลวประทีป ทรงทราบว่าเราเลื่อมใสแล้วก็เสด็จกลับไปทางทิศตะวันออก ฯ เราได้เห็นอัศจรรย์ ซึ่งไม่เคยเห็นครั้งนั้น ก็ได้เก็บเอาดอก กากะทิงไปโปรยลงในทางดำเนินของพระองค์ ฯ นับแต่นั้นมาได้แสน กลับปี เราไม่ได้เกิดในทุคติเลย มาถึงกลับปีที่ ๓๐ เราได้เป็นสมเด็จจักร- พรรดิราช ทรงพระนามว่าพระเจามหาราชะผู้สมบูรณ์ด้วยบริณะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระ เถรเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกบุนนาค

ต่อไปเป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกบุนนาคว่า พระเถรเจ้า องค์นี้ ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระทศพลทั้งหลาย ในปางก่อน มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดใน ตระกูลนายพราน ในครั้งพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ได้ไปพบดอกบุนนาค ในป่าใหญ่แห่งหนึ่ง ก็นึกถึงพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง จึงได้เก็บเอา ดอกบุนนาคมาแล้ว กวาดเอาทรายมาก่อเป็นเจดีย์ เพื่อแทนพระพุทธเจ้า องค์นั้น แล้วบูชาด้วยดอกบุนนาคนั้น ตั้งแต่นั้นต่อมาตลอด ๘๒ กลับปี ก็ได้เสวยแต่ทิพย์สมบัติ มนุษย์สมบัติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย นี้ได้มาเกิดในตระกูลท้าวเมืองในกรุงสาวัตถี ได้มีความเลื่อมใสในพระพุทธ ศาสนา ได้ออกบรรพชาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า แล้วได้กล่าว ไว้ว่า เราได้เป็นนายพราน เทียวไปในป่าใหญ่ ได้เห็นดอกบุนนาค แล้ว ก็ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ฯ เราได้เก็บเอาดอกบุนนาคซึ่งเป็น ดอกไม้มีกลิ่นหอมมาแล้ว ก็มาก่อเจดีย์ทรายขึ้น แล้วบูชาด้วยดอกบุนนาค นั้น ฯ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๘๒ กลับปี เราไม่เคยรู้จักทุคติเลย อันนี้เป็น

ผลแห่งพุทธบูชา ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๕๑ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้สมบุรณด้วยแก้ว ๑ ประการ ผู้พระกำลังมาก ผู้ทรงพระนามว่าพระเจ้า ถ้ำจัตมคอบุ ๑ ขาคี มาถึงชาตินี้ เราก็ก่อสำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สัน เรืองพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุท

ก่อนไป เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุทว่า พระเถรเจ้า องค์นี้ ก็ได้ทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระทศพลทั้งหลาย ไว้ในปางก่อน มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดเป็นไก่ อยู่ใกล้สระใหญ่แห่งหนึ่งในป่าหิมพานต์ ถึงแม้ว่าเกิดเป็นไก่ด้วยบาป อกุศลอย่างหนึ่งก็จริง แต่เป็นไก่ที่มีสติปัญญา ด้วยอำนาจบุญบารมีใน ปางก่อน เป็นไก่ที่รู้จักบาปบุญ มีสัจจาวจรเป็นอันดี ไม่ฆ่าสัตว์เป็น กินเป็นอาหาร ในกาลครั้งนั้น พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ได้เสด็จไปโดยทาง อากาศ ผ่านสระนั้นไปแล้วเสด็จลงที่ภาคพื้น ไก่ตัวนั้น ได้เห็นแล้วก็ เกิดความดีใจ ได้คาบเอาดอกโกมุท คือ ดอกบัวขาวไปวางลงในที่ใกล้พระ พุทธองค์เพื่อบูชา องค์พระปทุมุตตรศาสดาก็ทรงรับดอกโกมุทนั้น เพื่อ ให้ไก่นั้นเกิดความดีใจ แล้วก็เสด็จไป ต่อจากชาตินั้นมา ไก่ตัวนั้นก็ ได้ เสวยแต่มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้น แห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในกรุงสาวัตถี เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมาก มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระ ธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็เกิดความเชื่อถือ จึงได้ออก บรรพชา แล้วได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ซึ่งเต็มไปด้วยดอกปทุม ดอกอบล ดอกปณาริก อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ ฯ ในกาลครั้งนั้น เราได้เกิดเป็นไก่ที่มี สติธรรมอันดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ ฯ พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ แฉ่งโลก ผู้ทรงรับเครื่องสักการบูชาของโลก ผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่ ได้

เสด็จไปในที่ใกล้สระนั้น ๆ เราได้คาบเอาดอกโกมุตไปบูชาพระพุทธองค์ ผู้ทรงขงคุณธรรมอันใหญ่ พระพุทธองค์ก็ได้ทรงรับด้วยพระเมตตากรุณา ครั้นเราได้บูชาพระองค์ดังนี้แล้ว ก็ไม่ได้เกิดในทุกข์ตลอดแสนกัลปาวสาน ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๑๑๖ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้าวรมนย์ ๘ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้ และสนวรรคที่ ๑๖ เพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงระลึกไว้ว่า พระเถระเจ้าทั้ง ๔ องค์ ซึ่งได้แสดงมาแล้วนี้ ล้วนแต่ได้รับความสุขด้วยผลแห่งการบูชาทั้งนั้น ก็ การบูชา นั้น มีอยู่ ๒ ประการ คือ บูชาด้วยอามิสประการหนึ่ง บูชาด้วยปฏิบัติประการหนึ่ง บูชาด้วยอามิสนั้น ได้แก่บูชาด้วยข้าวตอกดอกไม้ เป็นต้น กับได้แก่การถวายบังจัญ ๔ แก่ท่านผู้มีศีล บูชาด้วยปฏิบัติ นั้น ได้แก่การกระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ทศรบูชานั้น ได้แก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวกเป็นอย่างสูง การบูชาด้วยการปฏิบัติ คือ ด้วยการกระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น เป็นการบูชาอย่างเยี่ยม เป็นการบูชาที่สามารถให้พระพุทธศาสนาเจริญอยู่ได้ เพราะว่าพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จะเจริญอยู่ได้ ก็ด้วยมีผู้กระทำตามคำสั่งสอน คือ พวกภคคฤหัสถ์ก็กระทำตามข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์ เป็นต้นว่า มันอยู่ในศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ส่วนพระภิกษุสามเณร ก็มันอยู่ในศีลของพระภิกษุสามเณร เมื่อภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ มันอยู่ในข้อปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอยู่ตราบใด พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็ได้ชื่อว่ายังตั้งอยู่ตราบนั่น เพราะฉะนั้น ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงบูชาพระพุทธเจ้า ให้พร้อมด้วยอามิส และข้อปฏิบัติจึงจะเป็นการดี สันเนื้อความในเทศนาภักขณนี้เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ๆ

กัณฑ์ที่ ๑๑๑

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้ดับมื้อมีสาธการเป็นต้น

ปทุโม นาม นามเน ทิปทินโน นราสโก

ปวณา อภินิถุขมม ธมมံ เทเสติ จกขุมาคิ.

ณ บัดนี้ อาคมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๑ ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้ดับมื้อมีสาธการเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้ดับมื้อมีสาธการ

คำเนนความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ได้กระทำการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน อยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในกำเนิดยักษ ในครั้งพระปฐมตตรพุทธเจ้า เวลาเข้าสู่สมาคม ยักษในป่าหิมพานต์ ก็ได้ฟังถ้อยคำของพวกยักษ พวกเทวดา พวกคณธรรพ์ พวกนาค สรรเสริญพระธรรมเทศนาของพระปฐมตตรศาสดา ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้ดับมื้อมีให้สาธการ ด้วยบุญสมการอันนั้น เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้เกิดในสวรรค์ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลกฤหบดีในกรุงสาวัตถี เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมาก มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา แล้วได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวว่า

พระปฐมตตรพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่กว่าเทพตามนุษย์ทั้งหลาย ผู้่องอาจในโลก ผู้มีพระอภัยมณี ได้ทรงแสดงธรรมแก่ประชุมชน ๆ พวกยักษ์ได้ไปประชุมกันฟังธรรม แล้วได้พากันสรรเสริญพระธรรมเทศนา เราได้ฟังการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ตบมือให้สาธุการ ต่อแต่นั้นมา เราก็ไม่ได้ไปเกิดในกำเนิดทุกข์อยู่ตลอด ๓ หมื่นกัลป์ ซึ่งเป็นผลแห่งการตบมือให้สาธุการนั้น มาถึงกัลป์ที่ ๑๒๘ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ มีพระนามไวยาวว่า พระเจ้าสมลงกทอย ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สนิเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบา

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกชะบาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไว้แล้วในปางก่อนเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลพ่อครัวในครั้งพระสิทธัตถพุทธเจ้า เวลาเติบโตแล้วก็ได้เป็นผู้รักษาพระราชวัง ในครั้งนั้น พระสิทธัตถพุทธเจ้าห้อมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ทรงดำเนินไปตามราชวิถี พ่อครัวนั้นได้เห็นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้บูชาด้วยดอกชะบา ต่อจากชาตินั้นมาก็ได้เสวยแต่มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ ตลอดกาลนาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา เกิดความเลื่อมใสศรัทธา แล้วออกบรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า อยู่มาวันหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า พระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก ผู้ห้อมล้อมด้วยพระสาวก ได้เสด็จเข้าไปสู่พระนคร ๆ ในคราวนั้น เราได้เป็นคนรักษาพระราชวังของพระราชา เราได้อยู่บนปราสาทได้แลเห็นองค์พระศาสดาแล้ว ได้ไปรดดอกชะบาไปบูชาพระภิกษุสงฆ์ แล้ว

เก็บเอาดอกชะบาส่วนหนึ่งไปรบลงไปบูชาพระพุทธเจ้า ฯ นับแต่นั้นมา
ตลอด ๘๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธานุชา
มาถึงกัลป์ที่ ๘๕ เราได้เป็นสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิผู้มฤตุมหา ผู้ประกอบ
ด้วยแก้ว ๘ ประการ ผู้มีกำลังมาก อยู่ ๔ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เรา
ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายมะพร้าว

ก่อนไป เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายมะพร้าวว่า พระเถรเจ้า
องค์นี้ได้กระทำอริการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ก็ได้มา
เกิดในตระกูลพ่อครัว ในครั้งพระคัสสปพุทธเจ้า ได้เห็นพระคัสสปพุทธเจ้า
แล้วด้วยความผ่องแผ้วยินดี ได้ถวายผลไม้ต่างๆ มีผลมะม่วง มะพร้าว
เป็นต้น ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่ทิพยสมบัติ มนุษยสมบัติอยู่
ในมนุษยโลก เทวโลก ตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระพุทธกาลนี้ ได้
มาเกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธ
ศาสนา ได้ออกบรพชาปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท แล้วก็ได้สำเร็จ
พระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อ
ก่อนโน้นเราได้ถวายผลไม้ต่างๆ และมะพร้าว แต่พระคัสสปพุทธเจ้า ฯ
ครั้งนี้เราได้ถวายผลไม้แต่พระคัสสปพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้เกิดแต่ในสุคติ มี
ความสุขเสมอมา ฯ นับแต่นั้นมาตลอด ๘๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๘๓ เรา
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยบริคษะ ๘ ประการ มีพระนาม
โวหารว่า พระเจ้าอินทสมะอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จ
ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาซึ่งทางเสด็จไปแห่งพระพุทธเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาซึ่งทางเสด็จไปแห่งพระพุทธเจ้า ว่า
พระเถระเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระศัพททั้งหลาย ใน
ปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่ง
พระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระ
อรรถทัสสี มีความนับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในคราวนั้น
พระอรรถทัสสีพุทธเจ้า กับเหล่าพระภิกษุสงฆ์ ได้เสด็จไปโดยทาง
อากาศ อุบาสกนั้น ได้ตั้งใจบูชาซึ่งทางที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปด้วยดอกไม้
ของหอม เป็นต้น ทั้งได้ประณมมือถวาย เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้
ท่องเที่ยวเวรมนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ ตลอดกาลนาน มาถึงพุทธ-
กาลนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงความเติบโตแล้ว ก็บริบูรณ์ด้วย
ทรัพย์สมบัติ ได้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ออก
บรรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้
กล่าวไว้ว่า พระอรรถทัสสีพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก
ได้เสด็จไปโดยทางอากาศ อันหาประมาณมิได้ ฯ พระอรรถทัสสีพุทธเจ้า
ผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่ ได้ทรงยืนอยู่ในที่ใดแล้ว จึงเลื่อนลอยขึ้นไป
บนอากาศ เราได้บูชาท่านพร้อมด้วยการประณมมือนมัสการ ฯ ตั้งแต่
นั้นมาตลอด ๑๐๘ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่ง
การบูชาซึ่งพระพุทธเจ้าทรงยืน ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๑๐๐ เราได้เป็นสมเด็จ
จักรพรรดิราช ผู้ทรงพระนามว่า พระเจ้าโคสุชาต ผู้ประกอบด้วย
แก้ว ๑ ประการ ผู้มีพระกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้
สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ ดังนั้น สันเรื่องของพระเถระเจ้าองค์นี้
เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ทำเศวตฉัตรดอกกรรณิการ

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ทำเศวตฉัตรด้วยดอกกรรณิการว่า
 พระเถรเจ้าองค์นั้น ก็ได้กระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระทศพลทั้งหลาย
 ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัย
 แห่งพระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูลหนึ่ง ในกรุงพระ
 เวสสกุ เป็นผู้มีความเชื่อถือต่อพระพุทธศาสนา ได้ประกาศตัวเป็น
 อุบาสกนับถือพระรัตนตรัย ในคราวนั้น พระเวสสกุพุทธเจ้าทรงต้องการ
 ทิสังค จึงได้เสด็จไปประทับนั่งอยู่ที่ป่าใหญ่แห่งหนึ่ง อุบาสกนั้น
 ก็ได้ไปทำป่าใหญ่นั้นด้วยกิจธุระของตน ได้ไปเห็นองค์พระทศพลประทับ
 นั่งอยู่ ก็เกิดความเลื่อมใส จึงเก็บเอาดอกกรรณิการมากกระทำเป็น
 เศวตฉัตรถวายแก่พระเวสสกุ เศวตฉัตรนั้นได้เป็นดอกไม้สดเขียวชอุ่มตลอด
 ๑ วัน ด้วยอานุภาพของพระเวสสกุ ๆ ได้ทรงเข้านิโรธสมาบัติ อยู่ในที่
 นั้นตลอด ๑ วัน อุบาสกนั้น ก็ได้ขียนประณมมือไหว้พระเวสสกุด้วยความ
 ความเลื่อมใสยินดีตลอด ๑ วัน เวลาพระเวสสกุออกจากนิโรธแล้ว ก็เสด็จ
 กลับสู่พระวิหาร ต่อจากชาตินั้นมา อุบาสกนั้นก็ได้เสวยแต่ทิพย์สมบัติ
 อยู่ในเทวโลก กระทั่งถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึงได้ลง
 มาเกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี เวลาเติบโตแล้ว ก็ได้ฟังพระธรรม
 เทศนาขององค์พระศาสดาแล้ว เกิดศรัทธาออกบวชบวช ไม่ช้าก็ได้
 สำเร็จพระอรหัต เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า พระ
 เวสสกุพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก ได้เสด็จเข้าไปสู่ป่า
 ใหญ่เพื่อทรงพักอยู่ในเวลากลางวัน ๆ เราได้เก็บเอาดอกกรรณิการไป
 ทำเป็นร่มถวายแด่พระเวสสกุ ๆ ตั้งแต่นั้นต่อมาตลอด ๓๐ กัลป์ เรา
 ไม่เคยรู้จักหุคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๒๐
 เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบัญญัติว่าพระเจ้าสัทธอง ผู้
 ประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการ อยู่ ๔ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จ
 ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน

ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องของพระเถรเจ้าองค์นี้ และเทศนา
กัณฑ์เพียงเท่านั้น.

เอว่ กัมม์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๒

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายเนยใสเป็นต้น

สุสโธ นามาสี ภควา

อาหุติณิ ปฏิกุคโห

คจฺจนเต วิธิยา วิโร

นิพฺพทาเปนฺโต มหาชนนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๒
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายเนยใสเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประ-
โยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายเนยใส

ดำเนนความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำอริการ
กุศลไว้ในสำนักพระศัพททั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
ยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน อยู่ในภพนั้นๆ ก็ได้
มาเกิดในตระกูลหนึ่งในครั้งพระปุตสพุทธเจ้า คราวหนึ่ง พระปุตสพุทธเจ้า
พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ได้ทรงดำเนินไปตามถนนหลวงจนกระทั่งถึง
ประตูบ้านแห่งอุบาสกนั้นๆ ได้เห็นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส จึงได้นำ
เนยใสมาใส่บาตร ต่อจากชาตินั้นมา อุบาสกนั้นก็ได้อวยแต่ทิพย์สมบัติ
มนุษย์สมบัติ อยู่ในมนุษย์โลก เทวโลก ตลอดกาลนาน ไม่ว่าจะเป็นเกิดใน
ชาติใด ๆ ก็บริบูรณ์ด้วยอาหารทิพย์รสอร่อย มีน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำมัน

เนยใสเป็นคัน ต่อมาถึงกริ่งพระพุทธรูปเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดใน
ตระกูลหนึ่งกรุงสาวัตถี ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ก็
เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้ออกบรรพชาปฏิบัติตามพระพุทธานุญาต
ไม่ช้าก็ได้สำเร็จพระอรหัต เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า
พระปุตสพุทธรูปเจ้าผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก ผู้ดับความเร่าร้อนของมหา-
ชน ได้เสด็จไปตามถนนหลวง ฯ พระปุตสพุทธรูปเจ้านั้น ได้เสด็จไปถึง
บ้านของเรา เราได้นำเนยใสไปใส่บาตรของพระองค์ ฯ ตั้งแต่นั้นมา
ตลอด ๔๕ ปี เราไม่เคยรู้จักหกลีเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายเนย
ใส ต่อมาถึงปีที่ ๔๖ เราได้เป็นพระเจ้าสมุททจักรพรรดิ ผู้ประกอบ
ด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๘ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า
แล้ว ดังนี้ สันเรื่องของพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกัตถ์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกกัตถ์ว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ได้กระทำอธิการกุศลไว้ ต่อพระทศพลทั้งหลาย ในปางก่อน
เหมือนกัน เมื่อยังเวียนเกิดอยู่ในกำเนิดนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลพ่อ
ครัว ในครั้งพระปุตสพุทธรูปเจ้า ได้ไปทรมแม่น้ำจันทภาคา ได้พบพระปุตส-
ศาสดาผู้เสด็จไปสร่งน้ำ ก็เกิดความดีใจ ได้เก็บเอาดอกกัตถ์ทั้งใบไป
บูชา องค์พระปุตสศาสดาก็ทรงอนุโมทนา ด้วยบุญวาสนาบาปมีอันนั้น
ท่านก็ได้เกิดแต่ในสวรรค์และมนุษย์ตลอดกาลนาน มาถึงพระพุทธรูปกาลน
ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ได้ฟังพระธรรมเทศนา
ขององค์พระศาสดา ได้มีความเลื่อมใสศรัทธา ออกบรรพชาในพระพุทธรูป-
ศาสนา ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย แล้วก็ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า
เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เห็นพระปุตสพุทธรูปเจ้า
ผู้เบิกบานดังต้นพระขรรค์ ทรงสร่งน้ำอยู่ที่แม่น้ำจันทภาคา ฯ เราได้
เก็บเอาดอกกัตถ์ไปบูชาพระพุทธรูปองค์ ด้วยความเลื่อมใส ฯ จากนั้น

มา ๘๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธานุชา ๗ มา
ถึงกัลป์ที่ ๖๗ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราชผู้ทรงพระนามว่า พระเจ้า
ทรงลมุหระ ประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการ พร้อมด้วยพลโยธาทหารอยู่ ๑
ชาติ ๗ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระ
เถรเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายผ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายผ้าว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ได้
กระทำบุญกุศลไว้ต่อพระทศพลทั้งหลาย ในปางก่อน มาแล้วเหมือนกัน
เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพต่าง ๆ นั้น ก็ได้มาเกิดในราชตระกูล ใน
ครั้งพระสิทธัตถพุทธเจ้า เวลาทรงพระเจริญวัยแล้ว ก็ได้เป็นพระยุพราช
ครอบครองพระนครหนึ่ง ทรงสงเคราะห์ประชาชนด้วยสังกหวัตถุ ๕ คือ
การให้เงิน การตรัสถ้อยคำอันเป็นตรึก การวางตนเสมอ การประพฤติก
ให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเสมอมา ในเวลานั้น องค์พระสิทธัตถศาสดา
ก็ได้เสด็จไปทันครั้นนั้น พระยุพราชนั้นก็จัดเครื่องบูชาอันนำมาเฝ้าละเอียดย
ไปถวาย พระสิทธัตถพุทธเจ้า ก็ทรงลูบผ่านันด้วยพระหัตถ์ แล้วก็
เลื่อนลอยขึ้นไปในอากาศ ผ่านนั้นก็ลอยตามไป พระยุพราชนั้นได้เห็นดัง
นั้น ก็เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ได้ขึ้นประณมมือถวายบังคม ส่วนองค์
พระบรมศาสดาก็เสด็จไปถึงพระวิหาร คนทั้งปวงซึ่งได้เห็นความอัศจรรย์นั้น
แล้ว ต่างก็เกิดความอัศจรรย์ใจ เมื่อพระยุพราชตายจากชาตินั้นแล้วก็ได้
ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ตลอด
กาลนาน แล้วจุติลงมาเกิดในมนุษย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัตินานาประการ
มีสมบัติจักรพรรดิราชเป็นต้น มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้
ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งเป็นตระกูลที่มีมั่งมี ได้มีความเลื่อมใสในพระ
พุทธศาสนา ด้วยการได้ฟังพระธรรมเทศนา ขององค์พระศาสดา แล้ว

ได้ออกบวรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า ในคราวนั้นเราได้เป็นพระราชาบุตรอยู่ที่เมืองคัรวา ได้น้อมนำเข้าไปถวายแด่พระสิทธัตถศาสดา ฯ พระสิทธัตถศาสดาทรงดูผ้า นั้นด้วยพระหัตถ์แล้วก็ทรงเลือนลอยขึ้นไปสู่เวหา ฯ ผ้านั้นก็ได้อพยตามหลังพระองค์ไป เราได้เห็นดังนั้นก็เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้นว่า พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลสูงล้ำเลิศแท้ ฯ จากนั้นมา ๔๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการถวายผ้า ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๔๕ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราชผู้ทรงพระนามว่า พระเจ้าบริสุทธอย ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฐกัมภี ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ชักชวนทำกุศล

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถรเจ้าผู้ชักชวนว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ได้กระทำบุญกุศลไว้ต่อพระทศพลทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพาน อยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในครั้งพระวิปัสสิ ได้ชักชวนพวกอุบาสกเป็นอันมากให้สร้างศาลาหลังหนึ่ง ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยแต่มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสเชื่อถือ แล้วก็ได้ออกบวรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า มีหมู่อุบาสกเป็นอันมาก อยู่ในเมืองพันธุมวดี เราได้เป็นหัวหน้าอุบาสกเหล่านั้น ส่วนอุบาสกเหล่านั้น ได้เป็นบริวารของเรา ฯ เราได้ชักชวนอุบาสกเหล่านั้นว่า พวกเราสร้างศาลาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นนาบุญอันเยี่ยมเกิด อุบาสกเหล่านั้นก็กระทำตามถ้อยคำของเรา ได้สร้างศาลาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์เมืองคัรวาวิปัสสิเป็นประธาน ฯ ต่อจากนั้นมา ๔๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็น

ผลแห่งการสร้างศาลา ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ทรงพระนามว่า พระเจ้าอาเวละ อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาพระพุทธเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาพระพุทธเจ้าแล้ว พระเถรเจ้า
องค์นี้ได้กระทำอธิการกศลไว้ในสำนักพระศัพททั้งหลาย ในปางก่อน
มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดใน
ตระกูลหนึ่งมีในครั้งพระตีสสพุทธเจ้า เมื่อเติบโตแล้วก็ได้มีความเลื่อมใส
ศรัทธา ได้เห็นพระตีสสศาสดาเดินกลับไปสู่พระวิหาร ก็ให้บริวารถือเอา
ดอกไม้ซึ่งมีกลิ่นหอมต่าง ๆ มีดอกมะลิ เป็นต้น กับจันทน์หอม ไปบูชา
พระพุทธเจ้า เวลาตายจากชาตินั้นแล้วก็ได้ไปเกิดในสวรรค์ เสวยทิพย-
สมบัติอยู่ในสวรรค์ตลอดกาลนาน จุตจากสวรรค์ก็ได้ลงมาเกิดในมนุษย์
ตายจากมนุษย์ก็ได้เกิดในสวรรค์ ต่อมาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
นี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเติบโตแล้วก็ได้ออกบรรพชาใน
พระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว
ได้กล่าวไว้ว่า พระตีสสพุทธเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของโลก ผู้่องอาจในโลก
ได้เสด็จเข้าไปสู่พระคันธกุฏี ฯ เราได้อ้อเอาดอกไม้มีกลิ่นหอมไปบูชา
พระองค์ ฯ ตั้งแต่นั้นมาตลอด ๕๒ กัลป์วสาน เราไม่ได้เกิดในสถาน
ที่เป็นทุกข์เลย ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๑๒ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประกอบ
ด้วยรัตนะ ๑ ประการ มีพระนามไฉนว่าพระเจ้าสยัมปกะ อยู่ ๑ ชาติ ฯ
มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ และ
สนวรรคที่ ๑๗ เพียงเท่านั้น.

เอวี่ กัมม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๓

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุทเป็นต้น

ปัพพเต ทิมนุตมहि	มหาชาติสสุโร อหุ
ตตถโช รกขโส อาสี	โมรรุโป มหพฺพโล
กุมฺภ ปุปฺพิคฺคํ ตตถ	จกฺกมตฺตานิ ชาบเว
โอจิณามิ จหํ ปุปฺผิ	ผลโน สมฺมิตฺตํ ตทาติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๓ ว่า
ด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุทเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโกมุท

ถ้าเป็นความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นั้น ก็ได้กระทำการ
กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดเป็นผีเสื้อน้ำอยู่ในสระแห่ง
หนึ่ง ใกล้ภูเขาคิณฺฑิยวณฺฑ ในครั้งพระอัสสชิศาสดาจารย์ จึงเก็บ
เอาดอกโกมุทมาบูชา เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก
ได้เสวยสมบัติอยู่ในเทวโลกทั้ง ๖ ชั้น ตลอดกาลนาน เวลาจุติจากเทวโลก
แล้ว ก็ได้ลงมาเสวยมนุษย์สมบัติ เป็นจักรพรรดิราชเป็นต้น ใน
มนุษยโลกนั้น มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดใน
ตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเต็มโตแล้ว ก็ได้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย ได้
บรรพชาแล้วสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อสำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้

กล่าวไว้ว่า มีสระใหญ่อยู่สระหนึ่ง ในที่ใกล้ภูเขาหิมพานต์ เราได้
เป็นเสือน้ำซึ่งมีรูปร่างน่ากลัว มีกำลังมาก อยู่ในสระนั้น ๆ เราได้
เก็บเอาดอกโกมุทประมาณเท่ากงเกวียนในสระนั้น ไปบูชาพระอัครมหา
ผู้เป็นใหญ่กว่าเทวโลก ผู้องอาจในโลก ผู้เป็นเทพดาที่ยิ่งกว่า
เทพดาทั้งหลาย ๆ ดอกไม้ในป่าหิมพานต์มีประมาณเท่าใด ในคราว
นั้น เราก็ได้รวบรวมดอกไม้ทั้งนั้น มาบูชาพระตถาคตเจ้า ๆ ตั้งแต่
นั้นมา ๑๐๘ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระ
พุทธเจ้า ๆ มาถึงปีที่ ๑๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงพระนามว่า
พระเจ้าสหสรถอยู่ ๑๑ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างบันได

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สร้างบันไดว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระศัพททั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศล อันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
อยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลช่างไม้ ในครั้งพระโกณฑัญญะ
พุทธเจ้า ได้มีความเลื่อมใสศรัทธาสร้างบันไดด้วยไม้แก่น สำหรับ
ขึ้นพระคันธกุฎีถวายแด่พระพุทธเจ้า เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้
ขึ้นไปเกิดในเทวโลก จุตจากเทวโลก ก็ได้มาเกิดในมนุษยโลก เวียน
ตายเวียนเกิดอยู่ในเทวโลก มนุษยโลก ตลอดกาลนาน เวลามารเกิดใน
มนุษยโลก ก็ได้เกิดในตระกูลสูง ด้วยผลแห่งการสร้างบันได มาถึงครั้ง
พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความ
เติบโตแล้ว ก็ได้ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า ต่อมาภายหลัง
ได้กล่าวไว้ว่า เราได้สร้างบันไดสำหรับขึ้นพระคันธกุฎี ถวายแด่พระ
โกณฑัญญะพุทธเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของโลก ผู้มีพระหฤทัยคงที่ ๆ ด้วย
ความเลื่อมใสของเรา เราก็ได้สวดยสมบัตินานาประการ มาชาตินี้เราก็

ทรงไว้ซึ่งอรรถาพิสศท้าย ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ มาถึง
 กัลป์ที่ ๑ หมื่น ๑ พันกัลป์ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้ทรงพระ
 นามว่า พระเจ้าสัมเพฎธาย ๓ ชาติ ๑ มาชาตินี้เราก็สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
 ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้แดง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกไม้แดงว่า พระเถรเจ้า
 องค์นี้ ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อน
 มาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดใน
 ตระกูลนายพราน ในครั้งพระวิปัสสิศาสดาจารย์ ได้เที่ยวไปในป่าเพื่อ
 ล่าเนื้อ ได้เห็นพระวิปัสสิซึ่งเสด็จไปป่าด้วยความกรุณา จึงได้เก็บ
 เอาดอกไม้แดงและดอกโมกมัน ไปบูชาด้วยจิตเลื่อมใส ต่อจากชาตินั้นมา
 ก็ได้เสวยแต่มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเรา
 ทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเคิบโศแล้วก็ได้ฟัง
 พระธรรมเทศนาขององค์พระศาสดา เกิดความเชื่อก่อ แล้วออกบรรพชา
 สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้วได้กล่าวไว้ว่า
 เราได้เกิดเป็นนายพราน ได้พบพระวิปัสสิพุทธเจ้า ผู้เป็นเทพเจ้าที่
 ประเสริฐสุด ท้องอาจในโลก ในป่าใหญ่แห่งหนึ่ง ๑ เราได้เก็บดอกไม้แดง
 กับดอกโมกมัน ไปบูชาพระสรเพชญพุทธเจ้า ๑ ตั้งแต่นั้นมา ๔๑ กัลป์
 เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ ๑ มาถึง
 กัลป์ที่ ๔ เราได้เป็นพระเจ้าสุปสันนจักรพรรดิผู้ปกครองด้วยบริตนะ ๑ ประการ
 อยู่ ๑ ชาติ ๑ มาถึงชาตินี้เราก็สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
 อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้
 สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้สร้างบ่อน้ำ

ต่อไป เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้สร้างบ่อน้ำว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
 ก็ได้ทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
 เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในตระกูล
 หนึ่งในกรุงพระวิบัสสี เวลาเติบโตแล้วก็คิดว่า เราควรจะให้บ่อน้ำเป็น
 ทานให้ยั่งยืน จึงได้ขุดบ่อน้ำลงในที่แห่งหนึ่ง ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์
 มืองค์พระวิบัสสีเป็นประธาน ด้วยบุญสมภารอันนั้น ก็ได้เสวยสุขเพียบ
 พร้อมไปด้วยสระโบกขรณีทิพย์ในมนุษยโลก เทวโลก ตลอดกาลนาน
 ไม่ว่าจะเกิดในสถานใด ๆ ก็มีสระโบกขรณีทิพย์เกิดขึ้นในที่นั้น ๆ
 มาถึงกรุงพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่ง
 ความเติบโตแล้ว ก็ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จ
 พระอรหัตแล้วได้กล่าวว่า เราได้สร้างบ่อน้ำถวายแด่พระวิบัสสีพุทธเจ้า
 แล้วทำอาหารไปถวาย ๆ ตั้งแต่นั้นมา ๕๐ ปี เราไม่เคยผู้จักหาคติเคย
 อันเป็นผลแห่งการสร้างบ่อน้ำ ๆ มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
 ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านี้

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ถวายสัทสน์

ต่อไปเป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ถวายสัทสน์ว่า พระเถรเจ้าองค์นี้
 ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
 เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูล
 กฤหบดี ในกรุงพระปทุมุตตรขึ้นศรี มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย
 เมื่อพระปทุมุตตระปรินิพพานไปแล้ว ก็ได้สร้างสัทสน์ก่อสร้างที่นั่งแสดง
 ธรรม ซึ่งเราเรียกว่า ธรรมาสน์ สำเร็จด้วยแก้ว ๑ ประการ ตั้งไว้
 ในบริเวณไม้ศรีมหาโพธิ์ แล้วบูชาด้วยดอกไม้งามเป็นอันมาก ต่อ

จากชาตินั้นก็ได้แต่เวียนตายเวียนเกิด อยู่ในเทพยตามนุษย์ตลอดกาล
นาน มาถึงกาลเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิด
ในตระกูลหนึ่งใกล้กรุงสาวัตถี มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้
ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหันต์แล้ว
ได้กล่าวไว้ว่า เราได้มีใจเลื่อมใสต่อพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐ
แล้ว เราได้สร้างสัทสนั่น คือธรรมาสน์แสดงธรรม แล้วได้บูชาด้วย
ดอกไม้หอมเป็นอันมาก ต่อจากนั้นมาเราไม่ได้ไปเกิดในทุกข์ตลอด
แสนกัลป์มาน มาถึงกัลป์ที่ ๑ หมื่น ๕ พัน เราได้เป็นพระเจ้าสุริย
จักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้
สนเรื่องพระเถระเจ้าองค์หนึ่ง

เรื่องพระเถระเจ้าผู้เลื่อมใสในทางเดินจงกรม

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถระเจ้าผู้เลื่อมใสในทางเดินจงกรมว่า พระ
เถระเจ้าองค์หนึ่ง ก็ได้กระทำบุญกุศลในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ก็ได้เกิด
ในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระอโนมทัสสี ได้เห็นพระอโนมทัสสีทรงเดิน
จงกรมอยู่ในที่แจ้ง ทั้งได้เห็นความอัศจรรย์ใหญ่แห่งบุญกุศล ในที่
เดินจงกรมของพระพุทธเจ้า คือ เห็นมีดอกไม้ปรากฏขึ้นในที่เดินจงกรม
ก็เกิดความเลื่อมใส จึงได้เก็บเอาดอกไม้โยนขึ้นไปในอากาศ ดอกไม้
เหล่านั้น ก็ได้กลับกลายเป็นพุดานบังแสงอาทิตย์ในเบื้องบน ด้วยบุญ
กุศลนั้น ก็ได้เสวยแต่ความสุขในเทพยตามนุษย์ตลอดกาลนาน มาถึง
ครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ได้ออก
บรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า ได้กล่าวไว้ว่า พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า
ได้ทรงเดินจงกรมอยู่ในที่แจ้ง เพื่อความสำราญพระกาย ๆ ใน
ที่พระองค์ทรงยกพระบาทขึ้นแต่ละก้าว ๆ นั้น ได้มีดอกไม้ปรากฏขึ้น
เราได้เกิดความเลื่อมใส ได้เก็บเอาดอกไม้ไปบูชา ๆ มาถึงกัลป์ที่ ๒ หมื่น

เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพระนามบุญญะติว่า พระเจ้าลังคาตอกไม้
อยู่ ๕ ชาติ ๑ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้น
เรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยประทีปดวงหนึ่ง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยประทีปหนึ่งว่า พระ
เถระเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิด
ในตระกูลกฤตบดี ในครั้งพระปฐมุตตรชินศรี ได้จุตประทีปดวงหนึ่ง
บูชาไม้ศรีมหาโพธิ์ ทั้งได้กระทำที่รองประทีปตั้งไว้ในที่นั้นด้วย ต่อ
จากชาตินั้นมา ก็ได้เสวยความสุข ได้มีทิพพักษุในที่เกิดแล้วนั้น ๆ ๑
มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่ง
สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ ได้บรรพชาแล้วได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า
ทั้งได้กล่าวไว้ว่า เราได้มีใจเลื่อมใสจุตประทีปดวงหนึ่ง บูชาซึ่งไม้ศรี
มหาโพธิ์ของพระปฐมุตตรศาสดา ต่อจากชาตินั้นมาเราก็ไม่รู้จักทุกข์ ๑
มาถึงภพที่ ๑ หนึ่ง ๖ พัน เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๓ ชาติ มาถึง
ชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายแล้ว ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถระ
องค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยแก้วมณี

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยแก้วมณีว่า พระเถระเจ้า
องค์นี้ ก็ได้กระทำอริการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปาง
ก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิด

ในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระปฐมตตรพุทธเจ้า ได้ออกบวชเป็นคณาสอย
ในป่าหิมพานต์ ได้เป็นพระปฐมตตรพุทธเจ้า ก็เกิดความเลื่อมใส ได้
ยกบัลลังก์แก้วมณีถวายให้ประทับนั่ง ต่อจากชาตินั้นมาก็ได้เสวยมณุษย
สมบัติ สวรรคสมบัติ จนกระทั่งถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย
จึงได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ซึ่งเป็นตระกูลที่มีอยู่ในกรุงสาวัตถี ได้ออก
บรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า ทั้งได้กล่าวไว้ว่า เราได้มีใจเลื่อมใส
ยกเอาบัลลังก์แก้วมณีมาถวายพระพุทธเจ้าให้ทรงนั่ง ตั้งแต่นั้นมาตลอด
๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้า
สตรังสจักรพรรดิอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว คณิน สันเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถระเจ้าผู้เป็นหมอ

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถระเจ้าผู้เป็นหมอนว่า พระเถระเจ้าองค์นี้
ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว
เหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง
ในเมืองพันธุมดี ในครั้งพระวิปัสสี ได้เป็นหมอที่มีชื่อเสียง อยู่มาคราว
หนึ่ง ได้รักษาโรคของพระอรหันต์องค์หนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า พระอโศก ที่
เป็นสาวกของพระวิปัสสี ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้เกิดแต่ในเทพยตามนุษย์
ไม่ว่าเกิดในกำเนิดใด ๆ ก็เป็นผู้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผู้มั่งอวยุขเสมอ
มา มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดี
ที่กรุงสาวัตถี ได้ออกบรรพชาแล้วสำเร็จพระอรหันต์ ได้กล่าวไว้ว่า
เราได้เป็นหมอที่ได้ศึกษาเป็นอันดี อยู่ในเมืองพันธุมดี ได้ทำให้เกิด
ความสุขแก่มหาชนที่เจ็บไข้ ๆ เราได้เห็นพระสมณะผู้มศีลธรรมอันดี
เจ็บไข้ เราก็มีใจเลื่อมใส ได้ถวายยาแก่ท่านสมณะนั้น มีชื่อว่า
พระอโศก เป็นผู้ปฏิบัติพระวิปัสสี เมื่อท่านได้นิยามของเราแล้ว ก็
หายเจ็บไข้ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็น

ผลแห่งการถวายบา ๑ มาถึงกลับที่ ๘ เราได้เป็นพระเจ้าสรพโอสถจักร-
พรตอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น
สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้ได้อุปัฏฐากสงฆ์

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าผู้ได้อุปัฏฐากสงฆ์ว่า พระเถรเจ้า
องค์นี้ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมา
แล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้นๆ ได้มาเกิดเป็น
บุตรของผู้รักษารามในครั้งพระเวสสกุ เวลาเติบโตแล้วได้กระทำกิจการ
ในอาราม ได้อุปัฏฐากพระสงฆ์ด้วยความเลื่อมใส เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว
ก็ได้ท่องเที่ยวเสวยสมบัติอยู่ในเทพยตามนุษย์ตลอดกาลนาน มาถึงครั้ง
พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลคฤหบดีที่กรุงสาวัตถี
ได้ออกบรรพชาสำเร็จพระอรหันต์ในไม่ช้า อยู่มาวันหนึ่ง ได้กล่าวไว้ว่า
เราได้เป็นคณรักษารามอยู่ในครั้งพระเวสสกุ ได้อุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์
ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ตั้งแต่นั้นมาตลอด ๓๐ กลับ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการอุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ มาถึงกลับที่ ๑
เราได้เป็นพระเจ้าสโมถกจักรพรตอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น สันเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ และวรรคที่ ๑๘ เพียง
เท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ๑

กัณฑ์ที่ ๑๑๔

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโมกม้นเป็นต้น

สวณณวณณ สมุททุธ สตรีสิว อุตตม
หิสี อนวิโลเกนุติ คจณคฺคิ อนิลลชเส ฯ
กุญฺธิ ปุปฺผิํ หิสีวา สวิตฺตกสโมตฺตกํ
รุกฺขโต โอจนิควาน ผุสฺสสฺส อภิโรปยินฺติ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๔ ว่า
ด้วยเรื่องพระเถระเจ้าผู้บูชาด้วยดอกโมกม้นเป็นต้น สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

อปทานของพระเถระเจ้า ๑๐ องค์

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นี้ก็ได้กระทำการกุศล
ไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยัง
สะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งใน ครั้งพระ
ปุสสพุทธเจ้า ได้บูชาพระปุสสพุทธเจ้าด้วยดอกโมกม้น ต่อจากชาตินั้น
มา ก็ได้เสวยสมบัติในมนุษย์โลก เทวโลกตลอดกาลนาน มาถึงครั้งพระ
พุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ถึงซึ่งความเต็มโต
แล้ว ก็ได้บรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้า
อยู่มาวันหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า เราได้เห็นพระปุสสพุทธเจ้าผู้มีผิวพรรณดั่ง
ทองคำ ผู้รุ่งเรืองดังดวงอาทิตย์ ผู้สูงสุด ผู้เลื่อนลอยไปในอากาศ ก็ได้
เก็บเอาดอกโมกม้นมาบูชา ฯ ต่อจากนั้นมาตลอด ๕๒ กัลป์ เราไม่เคย
จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ต่อมาถึงกัลป์ที่ ๑๑

เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ทรงพระนามว่าพระเจ้าปุปผจักรพรรดิ
อยู่ ๓ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้า
องค์นี้เพียงเท่านั้น

เรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้ง

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องพระเถรเจ้าผู้บูชาด้วยดอกสะเอ้ง ซึ่งเหมือนกับ
เรื่องพระเถรเจ้าทั้งหลายที่ได้มีมาแล้วนั้นๆ เพราะฉะนั้น ในอรรถกถา
จึงไม่ได้กล่าวเรื่องนี้ไว้ ได้มีปรากฏแต่คำของพระเถรเจ้านั้นๆ เท่านั้น
คือคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ คือ องค์ที่บูชาด้วยดอกสะเอ้งนั่นเอง พระโสภิต
พุทธเจ้า ผู้ที่นักปราชญ์สรรเสริญ ได้นั่งเข้าสมาธิอยู่ในระหว่างภูเขา เมื่อ
เราได้ไปเที่ยวแสวงหาดอกไม้ซึ่งเกิดในน้ำ เราก็ตได้เห็นดอกสะเอ้ง
แล้วได้เก็บเอาไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๔ กล้วย เราไม่เคยรู้จักทุก
ทีเลย อันนั้นเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกล้วยที่ ๕๔ เราได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบุญญทัตว่า พระเจ้าสมุททกัปปะอยู่ ๑ ชาติ
มาถึงชาตินี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันถ้อยคำของพระเถรเจ้า
องค์นี้เพียงเท่านั้น

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๓ ซึ่งมีนามว่า พระโกตุมพริยะ
นั้นว่า เราได้เห็นพระสัจจพุทธเจ้า ผู้คงจามดังดอกกรรณิการ ผู้หาประมาณมิได้
ตั้งน้ำในมหาสมุทร ผู้เป็นเทพของสัตว์ทั้งหลายดังพันรูปได้ประทับ
นั่งอยู่ในระหว่างภูเขา ฯ เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ทมหัเทพเจ้าเฝ้าแทน
อยู่ ผู้คงอาจดังโคอุสุภราช ด้วยใจเลื่อมใสยินดี เราได้เก็บเอาดอกโกตุม
พริยะ ๑ ดอกไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๓๑ กล้วย เราไม่เคยรู้จักทุก
ทีเลย อันนั้นเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ต่อมาถึงกล้วยที่ ๓๑ เราได้เป็น
พระเจ้านันทาเนตจักรพรรดิผู้มีเดช ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้

เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ซึ่งมีชื่อว่า พระปัญจกัณโณนั้น ว่า พระคัสสปพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้ครองโลก ผู้ห้อมล้อมด้วยพระสาวก ได้เสด็จดำเนินไปตามถนน เราได้เก็บเอาดอกกุบล ๕ กำไปบูชาพระคัสสปพุทธเจ้า ผู้มีผิวพรรณดังทองคำ ผู้เสด็จไปในร้านตลาด จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๐๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ต่อมาถึงกัลป์ที่ ๑๓ เราได้เป็นพระเจ้าสุรภสมมติจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๕ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ซึ่งมีชื่อว่า อัสสิมกษะนั้นว่า เราขึ้นอยู่ปราสาทได้เห็นพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้เป็นคิงดวงอาทิตย์ซึ่งกำลังตั้งขึ้น เป็นคิงดวงจันทร์ซึ่งมีรัศมีอ่อน ผู้เบิกบานดังดอกกุ่ม ผู้เลิศกว่าญาติทั้งหลาย พร้อมกับพระสาวก เราก็ได้นำเอาน้ำผึ้งไปใส่บาตรของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น พร้อมกับพระสาวก ๘ แสนองค์ ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาตลอดแสนกัลป์ เราไม่ได้ไปเกิดในทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๔ หมื่น เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า พระเจ้ามาสิสมมติอยู่ ๑๓๘ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ซึ่งมีชื่อว่า พระโพธิอับญายกะนั้นว่า เราได้เกิดอยู่ในพันธุมคินทร ได้ไปปฏิบัติไม่ครั้นหาโพธิยทั้งเข้าเป็นนับจากนั้นมาได้ ๑ พัน ๘๐๐ กัลป์ เราไม่ได้เกิดในทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๑ พัน ๘๐๐ เราได้เป็นพระเจ้าทมิฬจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ซึ่งมีชื่อว่า พระเอกจินติกเถระเจ้านั้นว่า เวลาที่เทพเจ้าจะสนอายุขัตติจากเทวโลก ได้มีเสียง ๓ เสียง ของ

เทพเจ้าทั้งหลายกล่าวว่า ท่านไปจากนั้นแล้วขอให้ได้ไปสู่สคติ ให้ได้ไปเกิดเป็นมนุษย์ ให้ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า ให้ได้ความเชื่อถือซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้ ความเชื่อถืออันนั้นของท่านก็ตั้งอยู่มั่นคงดี ในพระธรรมวินัยจนตลอดชีวิต เราได้กระทำกุศลไว้ด้วยกาย วาจา ใจ แล้ว เราได้สะสมบุญไว้ด้วยการให้ทานเป็นอันมาก ผู้อื่นได้แนะนำเราให้นับถือพระธรรมวินัย เราเกิดความสลดใจต่อถ้อยคำของเทพเจ้าเหล่านั้น ก็ตอบว่า ข้าพเจ้าจุติจากที่นี่แล้วจักไปเกิดในกำเนิดที่ดี มีพระสมณะองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นสาวกของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ประสงค์จะไปรดเรา ได้มาหาเรา ได้สั่งสอนเราด้วยอรรถธรรม เราได้ฟังถ้อยคำของท่านแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ตั้งใจนอบน้อมพระพุทธเจ้า แล้วเราก็จติ ตั้งแต่นั้นมาตลอดแสนกัลป์ เราไม่ได้เกิดในทุคติเลย มาในชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๘ ซึ่งมีชื่อว่า พระติกกณปิปปิยเถรเจ้านั้นว่า เราได้เป็นเทพเจ้าผู้มางเทพอัปสรเป็นบริวาร เวลาระลึกถึงบุพพกรรมได้แล้ว ก็นึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ จึงได้นำเอาดอกคิกณนิไปบูชาพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่าพระวิปัสสี ตั้งแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุคติเลย มาถึงกัลป์ที่ ๕๑ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๙ ซึ่งมีชื่อว่า พระเอกจาริยะนั้นว่า ในคราวนั้น ได้มีเสียงกึกก้องใหญ่ในหมู่เทพเจ้าชาวดาวดึงส์ว่า พระพุทธเจ้าได้ดับความร้อนในโลกแล้ว แต่พวกเรายังมีความร้อนอยู่ เราผู้มีกำลังใจแรงกล้า เมื่อได้ฟังเสียงของเทพเจ้าดังนั้น ก็ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เราได้นำดอกมณฑารพทร้อยเป็นอันดีไปบูชาพระพุทธเจ้า ในเวลาที่พระองค์จะปรินิพพาน ทำให้พวกเทพเจ้าและเหล่านางอัปสรทั้งปวง เกิด

ความเลื่อมใสยินดี ตั้งแต่นั้นมาตลอดแสนกัลป์เรา ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย
มาถึงกัลป์ที่ ๖ นั้น เราได้เป็นพระเจ้ามหามลชนะจักรพรรดิอยู่ ๑๖ ชาติ
มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิภาทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้
กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ซึ่งมีชื่อว่า พระติวัณฏิปปติย-
เถระเจ้านั้นว่า พวกเราได้พากันยกโทษพระอภิกขเถระเจ้า แล้วก็เกิดความ
เร่าร้อนขึ้นในร่างกาย พระสุนันทเถระเจ้าซึ่งเป็นสาวกของพระธรรมทัสสี
พุทธเจ้าก็ได้มาหาเรา พวกบรวารของเราก็ได้นำดอกไม้มาให้เรา เราได้
จับเอาดอกไม้โน้นไปบูชาพระสาวก เวลาเราตายจากชาตินั้นแล้ว เราได้
เกิดในสวรรค์อีก จำเดิมแต่นั้นมา ตลอด ๑ พัน ๔๐๐ กัลป์ เราไม่ได้เกิดใน
ทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๑ พัน ๓๐๐ เราได้เป็นพระเจ้าธมมเกตุจักรพรรดิ
อยู่ ๑๐ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ดังนี้ จบวรรคที่ ๑๘ และเทศนาภิกษุทั้งหลายเพียงเท่านั้น.

เอวံ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณท์ที่ ๑๑๕

กัมภีรขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์

จุลลาสัตติสหสฺसानิ

เทวตญฺจิปฏิภาคํ

คฺมวลปฺปมํ ปคฺคยฺห

พฺพุทธสฺส อภิโรเปสึ

ถมฺโภ โสวณฺณโย อหุ

วิมานํ เม สุนิมมิตํ ฯ

วิปฺปสนฺเนน เจตสา

สิจฺจโน โลกนฺตฺรโนติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพก็ได้แสดงกัมภีรพระอปทาน กัณท์ที่ ๑๑๕ ว่า
ด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๐ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์
แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์

ดำเนินความตามวาระพระบาลีว่า ถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ซึ่งมีชื่อว่าพระมาลบุปผิยเถรเจ้านั้นว่า วิมานของเรามีเสาแล้วด้วยทองคำ ถึง ๔ หัก ๔ พันเสา เราได้เก็บเอาดอกตมมา คือดอกคุณไปบูชา พระสีหพัทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๐ กลับเราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธรูปเจ้า มาถึงกลับที่ ๒๐ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประกอบดีด้วย ๑ ประการ ผู้กำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ดังนี้ ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ซึ่งมีชื่อว่าพระติณสนธการเถรเจ้าองค์ที่ ๒ นั้นว่า เมื่อเราเป็นฤๅษีอยู่ในป่า เราได้เกี่ยวหญ้าไปปูเป็นอาสนะถวายแก่พระสีหพัทธพุทธเจ้า แล้วเก็บเอาใบตาล ๓ ใบ ไปมุงเป็นหลังคาด้วย ตั้งไม้หาหย้าขึ้น ๑ ขา เทพยด มนุษย์ทั้งหลาย ก็ได้สักการบูชาพระสีหพัทธพุทธเจ้าผู้เข้าสมาบัติอยู่ในที่นั้นตลอด ๑ วัน ตั้งแต่นั้นมา ๕๔ กลับเราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายหญ้า มาถึงกลับที่ ๖๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบัติมาก ผู้ประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการ ผู้กำลังมากอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๓ ซึ่งมีนามว่าพระขันตผลลียเถรเจ้าว่า ในคราวนั้น มีพระสถูปของพระสุตสพุทธเจ้าอยู่ในป่าใหญ่ พันทินบริเวณพระสถูปนั้น ได้แตกทำลายไปด้วยไฟข้าง เราได้ทำที่ดินให้เสมอล้วนโบกด้วยปูน ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ตั้งแต่นั้นต่อมา ๕๒ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการโบกปูน ต่อมาได้ถึงกลับที่ ๗๗ เราได้เป็นสมเด็จจักรพรรดิราช ผู้ทรงพระนามว่าพระเจ้าชิตเสนาซึ่งประกอบด้วยแก้ว ๑ ประการอยู่ ๑๖ ชาติ มาถึงชาตินี้ เรา

ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ซึ่งมีชื่อว่าพระอโศกปุชกเถระเจ้า
นั้นว่า ในเวลานั้นเราได้เป็นนายอุททยานอยู่ที่เมืองคิปปรา เราได้เก็บเอา
ดอกอโศกไปบูชาพระปฐมศตพุทธเจ้า ซึ่งประทับนั่งอยู่ใต้ต้นปณฑก
ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นต่อมาได้ ๔๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย
อันนี้เป็นผลแห่งการบูชา มาถึงกัลป์ที่ ๔๕ เราได้เป็นพระเจ้าอรณัญชา
จักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริษัณ ๑ ประการอยู่ ๑๖ ชาติ มาถึงชาติที่เรา
ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ซึ่งมีชื่อว่าพระอังกิโกละนั้นว่า
เราได้เก็บดอกอังกิโกละคือดอกปัสะ ซึ่งเป็นดอกไม้อันงาม ไปบูชาพระ
สิทธัตถพุทธเจ้าผู้ทรงเข้าสมาบัติอยู่ภายในถ้ำ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๔๔ กัลป์
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์
ที่ ๔๕ เราได้เป็นพระเจ้าอัสสจจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยบริษัณ ๑
ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาติที่เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ซึ่งมีชื่อว่าพระกิสลยปุชกเถระเจ้า
นั้นว่า ดอกไม้ของเรามีอยู่ริมประตูเมืองทวาราวดี หงมีบ่อน้ำ สระน้ำ
อยู่ในที่นั้นด้วย พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระกำลัง ผู้ไม่
พ่ายแพ้คือสิ่งใด ผู้ทรงพระกรุณาเรา ได้เสด็จไปโดยทางอากาศ เราไม่
เห็นสิ่งอันซึ่งควรบูชาพระองค์ ได้เห็นแต่ใบอ่อนแห่งต้นอโศก จึงได้
เก็บใบนั้นขึ้นไปในอากาศ ใบไม้เหล่านั้นก็ปราศจากการเหี่ยวแห้ง ได้ลอย
ไปตามหลังพระพุทธเจ้า เราได้เห็นแล้วก็เพิ่มความเลื่อมใสว่า พระ
พุทธเจ้าเป็นผู้นำอัสสรย์ยิ่ง ตั้งแต่นั้นมาได้ ๔๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๔๕ เราได้
เป็นสมเด็จพระจักรพรรดิราช ผู้ทรงพระนามว่า พระเจ้าเอกิสสระอยู่ ๑ ชาติ

มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ซึ่งมีชื่อว่าพระคันทกทายกเถระเจ้านั้นว่า เราได้เป็นวานรเที่ยวอยู่ในชอกเขา ได้เห็นต้นมะพลัมมีผล ก็นึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ อยู่มาภายหลัง เราได้เก็บเอาผลมะพลัมไปถวายพระสิทธัตถพุทธเจ้า ในคราวนั้น พระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้เยี่ยมในโลก ก็ได้เสด็จมาหาเราพร้อมกับพระอรหันต์พันองค์ เราก็ได้นำอมผลมะพลัมเข้าไปถวาย จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นสมเด็จพระจักรพรรดิราช ทรงพระนามว่าพระเจ้าอุปันนจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยบริตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ซึ่งมีชื่อว่าพระกิริเนลมุฏฐิปุชกเถระเจ้านั้นว่า พระสมุทพุทธเจ้าผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้ครองอาณานิคม ผู้ชนะมาร ได้ทรงตั้งความเพียรเพื่อบรรเทาทุกข์ประมุขชน ในภายหลัง เราได้เก็บเอาดอกกิริเนลสะ คือดอกหงอนไก่ไปบูชาพระองค์ซึ่งเดิมจงกรมอยู่ เราผู้ทุกข์ลอันน้ำคำชุกไม่ได้ไปเกิดในทุกชาติตลอด ๓ หมื่นกัลป์ ด้วยความเลื่อมใสอันนั้น มาถึงกัลป์ที่ ๑๒๓ เราได้เป็นพระเจ้าเนสสุลจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยบริตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ซึ่งมีชื่อว่าพระคิกณชิปปผิยเถระเจ้านั้นว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่าพระสมังกละ ได้เสด็จออกจากบ้านเข้าไปสู่พระนครเพื่อเที่ยวบิณฑบาต แล้วเสด็จออกจากพระนครไปอยู่ในป่า เราได้เก็บเอาดอกคิกณชิ คือดอกไม้ที่มีกลีบ ๓ กลีบ ไปบูชาพระสมังกลพุทธเจ้า ตั้งแต่นั้นต่อมาได้ ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้า

อปเสกาสจักรพรรดิ ผู้ประกอบบรรตนะ ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ มา
ถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขอพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ซึ่งมีชื่อว่าพระยุดิกโปผิยเถระเจ้า
นั้นว่า พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ผู้ชนะมาร ผู้ทรงรับเครื่องสักการบูชา
ของโลก ผู้มีพระจักขุญาณ ได้เสด็จออกจากบ้านไปสู่พระวิหาร เราได้
เก็บเอาดอกยุดิกะ ก็ดอกคัคเค้าไปบูชาพระองค์ด้วยความเลื่อมใส คือ
จากนั้นมา เราได้ไม่ได้ไปเกิดในทุคติตลอดแสนกัลป์ มาถึงกัลป์ที่ ๕๐ เราได้
เป็นพระเจ้าสมิถันนจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเนอความในวรรคที่ ๒๐ ตามพระบาลีเพียงเท่านั้น

ก็แลในวรรคที่ ๓๐ นี้ ไม่ได้มีเรื่องของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ อยู่ใน
อรรถกถา เพราะฉะนั้น จึงได้แสดงแต่ถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ ตาม
วาระพระบาลี การที่ไม่มีเรื่องของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ ในอรรถกถานั้น เป็น
เพราะพระอรรถกถาจารย์เห็นว่า เพียงแต่ถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐
เท่านั้น ก็พอเป็นที่เข้าใจเรื่องของท่านได้แล้ว ถึงแม้ว่าเรื่องของพระ
เถระเจ้าที่ยกขึ้นแสดงในวรรคต่อ ๆ ไป ก็ไม่มีเหมือนกัน คงมีแต่เนื้อ
ความในถ้อยคำแห่งพระเถระเจ้าเหล่านั้นเท่านั้น แต่ว่าท่านผู้ได้ฟัง เรื่อง
พระเถระเจ้าทั้งหลายตั้งแต่ต้นเป็นลำดับมาจนแล้ว เมื่อได้ฟังเพียงถ้อยคำ
ขอพระเถระเจ้าองค์หนึ่ง ๆ เท่านั้น ก็พอเข้าใจเรื่องของท่านได้ ข้อ
สำคัญมีอยู่ว่า พระเถระเจ้าเหล่านั้นได้แสดงผลแห่งบุพพกุศลที่ได้กระทำ
มาแล้วในปางก่อน เพื่อให้เป็นตัวอย่างอันดีแก่บุคคลทั้งหลายเท่านั้น
เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการซึ่งผลอันดีดังพระเถระเจ้าเหล่านั้น ก็ควรมีความ
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทำกุศลจิราย่างต่าง ๆ ก็จักได้สำเร็จผลคล้ายกับ
พระเถระเจ้าเหล่านั้นโดยเพียงเท่านี้ไม่สงสัย สันเนอความในเทศนาในกัณฐก
เพียงเท่านั้น.

เอวံ กัมมัตถะการณัง ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๖

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์

กณิการิ ปุณฺณิศา ทิสฺวา

โวจินิตฺวานหิ ตทา

ติสฺสสฺส อภิโรเปสี

โอมติณฺณเสส ทาทิโน

เทวนวฺเต อิตฺโต กปเป

อํ ปุณฺณมภิโรปิ

ทคฺคํ นากิขานามิ

พฺพุชฺชปฺชายิตฺถิ ผลนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๖ ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๑ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ (ต่อ)

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๑ นี้ ไม่มีพิสดารในอรรถกถา คงมีแต่ตามวาระพระพระบาลี อันมีในถ้อยคำของท่านเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงจักได้ยกเอาถ้อยคำของพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นั้น มาแสดงไปตามลำดับพระบาลี กล่าวคือ ถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้เห็นตอกรรณิการิแล้ว ได้เก็บไปบูชาพระติสสพุทธเจ้า ผ้ขำห้วงน้ำ คือ กิเลสได้แล้ว ผู้มีพระหฤทัยกาเหว่า ตั้งแต่บัดนั้นมาได้ ๕๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๓๔ เราได้เป็นพระเจ้าอรุณपालจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๕ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้นเป็นอันว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ ก็ได้กระทำบุญกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้า

ทั้งหลายในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ในครั้งพระตีสสพุทธเจ้า ได้บูชาพระตีสสพุทธเจ้า ด้วยดอกกรรณิการ แล้วได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ มาเป็นลำดับ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ก็ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว จึงได้กล่าวถึงบุพพกุศลไว้ดังที่แสดงมา

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า พระสัทขพุทธเจ้า ผู้มีพระพรณคังทองคำ ผู้มีรัศมีคังดวงอาทิตย์ ผู้มีจิตเมตตา ผู้มีพระสัค ได้ทรงเดินจงกรมอยู่ เราได้มีจิตเลื่อมใส ได้สรรเสริญความรู้ของพระองค์ ได้เก็บเอาดอกมิเลนะไปบูชาพระองค์ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๓๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าสุเมธมจกัพรต ผู้ประกอบด้วยบริณะ ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น เป็นอันได้ใจความว่า เมื่อชาติก่อนพระเถระเจ้าองค์นี้ ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกมิเลนะ ดังที่แสดงมา

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า พระวิปัสสีพุทธเจ้าได้เสด็จลงสรงน้ำที่สระแห่งหนึ่ง เราได้เก็บเอาดอกกิงกณิ คือดอกกะดัง ไปบูชาพระองค์ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาได้ ๔๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๒๗ เราได้เป็นพระเจ้ายัมมรจกัพรต ผู้ประกอบด้วยบริณะ ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้น

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า พระอัทธทัสสีพุทธเจ้า ผู้เป็นจอมแห่งเทพตามมนุษย์ทั้งหลาย ผู้่องอาจในโลก ผู้พร้อมด้วยพระสาวก ได้เสด็จไปทรมานแม่น้ำคงคา ในเวลานั้นแม่น้ำคงคามันน้ำเต็มฝั่ง ข้ามไปมาได้ยาก เราได้ข้ามสงพระภิกษุสงฆ์แห่งพระพุทธองค์ ด้วยความ

เลื่อมใสศรัทธา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๑๑๘ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลย อันนี้เป็นผลแห่งการเอาเรื่อข้ามส่งพระภิกษุสงฆ์ มาถึงปีที่ ๑๑๙ เราได้เป็นพระเจ้าสัพโภทจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๖ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า ในเวลานั้น เราได้เป็นคนรักษาอารามของพระวิปัสสิพุทธเจ้า เราได้เก็บเอาดอกนิคฺคณฺท คือดอกยางทรายไปบูชาพระวิปัสสิพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงปีที่ ๕๑ เราได้เป็นพระเจ้ามหาปตปจักรพรรดิ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้เห็นพระสถิตตพุทธเจ้า ผู้มีพระพักตร์ผ่องใสกำลังอันจึงหน้อย เราได้ตักน้ำไปถวายพระองค์ แล้วปรารถนาว่า ขอให้ข้าพระองค์ เป็นผู้ปราศจากมลทิน เป็นผู้สิ้นความสงสัยให้ได้รับผลดีในชาตินั้น ๆ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายน้ำ มาถึงปีที่ ๖๐ เราได้เป็นพระเจ้าวิมลจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เราได้เห็นพระสถิตตพุทธเจ้า ผู้เป็นบัณฑิตจอกกัณณการ ผู้ทำให้ทิศทั้งปวงสว่างไสว ผู้ฝึกสอนเทพยดา มนุษย์ ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา ได้เก็บเอาดอกสละไปบูชาพระองค์ ตั้งแต่นั้นมาได้ ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงปีที่ ๕๑ เราได้เป็นพระเจ้าขุติษฐจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้เห็นรอบพระบาท
อันประกอบด้วยจักรของพระวิปัสสิพุทธเจ้า ก็ได้เก็บเอาดอกหงอนไก่ไป
บูชา ครั้นบูชาแล้วก็กราบไว้ จ้าเดิมแต่นั้นมา ๔๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ต่อมาถึงกัลป์ที่ ๔๑
เราได้เป็นพระเจ้าวิมลจักรพรรดิ ผู้สมบุรุษด้วยบริษัณ ๑ ประการ ผู้มี
กำลังมากอยู่ ๑๐ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้ถวายทรงบาตรแด่
พระสัทธาเสนาแล้ว เราก็ได้เป็นใหญ่ในปฐพี มีความสุขเสมอมา บัดนี้
เราได้เฝ้าภิกษุสิ้นแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้ทรงไว้ซึ่งอรรถภาพ
สุดท้าย ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มาถึงกัลป์ที่ ๒๑ เราได้
เป็นพระเจ้าสมันตวรฤทธิจักรพรรดิอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้ถวายร่มคันหนึ่ง
แก่พระคิณสพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส ทั้งเราได้เว้นเสียจากบาป และทำ
บุญกุศลอื่น ๆ อีก คนทั้งหลายได้มาร่วมให้แก่เราทุกชาติ อันนี้เป็นผล
แห่งการถวายร่ม มาชาตินี้ เราก็ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้ทรงไว้
ซึ่งอรรถภาพสุดท้าย ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จ้าเดิมแต่
เราได้ถวายร่มนั้นมาได้ ๔๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผล
แห่งการถวายร่ม มาถึงกัลป์ที่ ๑๑ เราได้เป็นพระเจ้ามหานิธานจักรพรรดิ
อยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันถ้อยคำ
ของพระเถระเจ้าที่ ๑๐ ในวรรคที่ ๒๑ เพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงจำไว้เถิดว่า พระเถระเจ้าองค์สุดท้ายนี้ ก็ได้
ทำอริการกุศลไว้สำหรับพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือน
กัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ได้ถวายร่มคันหนึ่งแก่พระ

ติสสพุทธเจ้า ตั้งแต่บัดนั้นต่อมา ก็ได้มีผู้มาร่วมให้ทุกชาติ ไม่ว่าจะเกิดเป็น
เทพตามมนุษย์ใด ๆ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ ก็ได้เกิดเป็นพระราชามหาจักรี
มีเศวตฉัตรกางกั้นเสมอ ทั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ถึง ๘ ชาติ มาถึง
ครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้สำเร็จพระอรหัต แร้งไว้ซึ่ง
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ ดังนี้ สิ้นเนื้อความในเทศนา
กัณฑ์นี้เพียงเท่านี้.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๗

คัมภีรขททกนิทาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๒

สิทธุตตสฺส ภควโต   ที่ปตินุทสฺส ตาทิโน
นาคเสฏฺโฐ มยา ทินุโน   อีสาทนุโต อรุหุหโวติ.
ณ บัดนี้ อาศมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๗
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๒ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๒

ก็แลเรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๒ ซึ่งจะยกขึ้นแสดง
ในกัณฑ์นี้นั้น พระอรรถกถาจารย์ไม่ได้กล่าวไว้ แต่เมื่อฟังตามถ้อยคำ
ของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นั้นแล้ว ก็พอรู้เรื่องของท่านได้ว่า ในชาติก่อน
องค์ไหนได้ทำบุญกุศลไว้อย่างไร ถ้อยคำของท่านนั้น เป็นวาระพระบาลี

มีปรากฏดังจะแสดงต่อไป กล่าวคือ ถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้ถวายช้างตัวประเสริฐที่มีงาค้างอนไกล มีร่างกายสูงใหญ่ แต่พระสังฆคณพหูทธเจ้า ผู้เป็นจอมของเทพคามาณย์ทั้งหลาย ผู้มีพระหฤทัยคงที่ ๆ เราได้รับประโยชน์อย่างสูง คือ ธรรมอันสงบระงับอย่างเยี่ยม เราได้รับบริจาคช้างให้เป็นทาน แต่พระสังฆคณพหูทธเจ้า ผู้ทรงแสงหาประโยชน์ให้แก่โลกทั้งสิ้น ๆ นับแต่เราให้ช้างเป็นทานนั้นมาได้ ๕๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการให้ทานช้าง ๆ มาถึงกลับที่ ๑๘ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามบุญญัตติว่า พระเจ้าสมันตปสาทิกาอยู่ ๑๖ ชาติ ๆ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฐีสัมภินา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพหูทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า ข้าพระองค์ได้ถวายกระบอง นำแก่พระภิกษุผู้อยู่ในป่า ผู้เจริญงาน ผู้มีจิตเมตตา ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ผู้อบรมตนแล้ว ๆ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นใหญ่กว่าเทพคามาณย์ ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก ข้าพระองค์ได้มียานพาหนะอันเป็นทิพย์ด้วยบุญกุศลอันนั้น ๆ นับแต่นั้นมาได้ ๕๔ กลับ ข้าพระองค์ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายกระบองนี้ ๆ มาถึงกลับที่ ๓๗ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าสุยามจักรพรรดิอยู่ ๘ ชาติ มาถึงชาตินี้ ข้าพระองค์ได้สำเร็จปฐีสัมภินา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพหูทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า พระเวสสภพหูทธเจ้า ผู้ห้อมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ผู้มีความร่าเริงของมหาชน กำลังทรงแสดงอริยสัจอยู่ ๆ เราได้ถึงซึ่งอาการนำกรุณาอย่างเยี่ยม ได้ไปสู่ที่ประชุม เรานั่งสงบในธรรมของพระศาสดาอยู่ ๆ ครั้นเราได้ฟังธรรมของพระศาสดาแล้ว ก็ได้ไปสู่เทวโลก ได้อยู่ในเทวโลกตลอด ๓๑ กลับ ๆ ตลอด ๓๑ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งสัจจสัญญา คือ ความใส่ใจในอริยสัจ ๆ มาถึงกลับที่ ๒๖ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ทรงพระนามบัญญัติว่า พระเจ้าเอกผุสสีตะอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าห้อยอยู่บนยอดไม้ เราได้ประคองมือไว้ ฯ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงพระนามว่า พระเจ้าอมิตาภะอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้เห็นพระสุชาติพุทธเจ้า ผู้เป็นประหนึ่งว่าดวงอาทิตย์กำลังอุทัย ดวงจันทร์กำลังไชรศมี และเป็นประหนึ่งว่าพญาเสือโคร่งตัวองอาจอยู่ในระหว่างภูเขา ฯ อานุภาพของพระพุทธเจ้านั้น กำลังรุ่งเรืองอยู่ในระหว่างภูเขา เราได้เลื่อมใสในพระรัศมี แล้วก็ได้มีความสุขอยู่ในสวรรค์ตลอดกัลปาวสาน ฯ ในกัลป์นอกนั้น เราได้ทำกุศลไว้ด้วยจิตอันเลื่อมใสอีก และด้วยการระลึกถึงพระพุทธคุณ ฯ นับจากนั้นมาได้ ๓ หมื่นกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๕๑ เราได้เป็นพระเจ้าสุชาติจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้เห็นต้นโพธิ์ ซึ่งมีสีเขียวชะอม เราก็นึกถึงพระพุทธเจ้า ฯ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ มาถึงกัลป์นี้ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย เวลาที่เราได้สิ้นอาสวกิเลสแล้ว ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๑๓ เราได้เป็นพระเจ้านิทรจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ

๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้ถวายพัดใบตาลแด่
พระตีสสพฺพชเจ้า เพื่อให้ดับเสียดซึ่งความร้อน ความกระวนกระวาย ฯ
บัดนี้ เราได้ทำความร้อนด้วยวากะ โทสะ โมหะ ให้ดับไปแล้ว
อันนี้เป็นผลแห่งการถวายพัดใบตาล ฯ บัดนี้ เราได้เผาภิเษกเสียดสิ้น
แล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้ทรงไว้ซึ่งอรรถาพสุตถาย ในศาสนา
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ฯ ตั้งแต่บัดนั้นต่อมาได้ ๕๒ กัลป์ เราไม่เคย
รู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายพัดใบตาล ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๖๓
เราได้เป็นพระเจ้ามหาราชจักรพรรดิ ผู้ประกอบด้วยรัตนะ ๑ ประการ
อยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้เห็นพระตีสสพฺพชเจ้า
ผู้ปราศจากธุลี ผู้เป็นทนายของโลก ผู้องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้ลาเลิศ
แล้ว เราได้ปล่อยขาลงถวายให้ทรงเหยียบ พร้อมทั้งได้ถวายบังคม จำเดิม
แต่บัดนั้นมาได้ ๕๕ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวาย
ขาลง ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๓๗ เราได้เป็นพระเจ้าสุทนต์จักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ ฯ
มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราห้อมล้อมด้วยหม่นาร
นี้อยู่ที่ปราสาท ได้เห็นพระสมณะผู้อาหาร ก็ได้นำมาสู่บ้านเรือน
พระสมณะนั้น คือ พระสัทธัตถพฺพชเจ้า เราได้ถวายเนยใสแด่พระองค์ ๆ
ทรงดื่มเนยใสแล้ว ก็มีความสุขสบาย มีพระพักตร์ผ่องใส แล้วเราก็
ได้ถวายบังคมซึ่งพระบาทของพระองค์ ฯ เราได้เห็นพระองค์ทรงสบายดี
แล้ว ก็เลื่อนลอยขึ้นไปในอากาศ ฯ จำเดิมแต่บัดนั้นมา เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายเนยใส ฯ มาถึงกัลป์ที่ ๓๗ เราได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ ผู้มีพระนามไวยาหาร
ว่าพระเจ้ากุตเทพเจ้าอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔

วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้บิณฑบาตทองคำ
ของพระบิณฑบาตพระพุทธเจ้า แล้วหาไม่ยอมมาบิณฑบาต เพื่อบอกกันเสียซึ่งลม
และแดด ฯ บัดนี้ เราก็คือละกิเลสทั้งหลาย ถึงซึ่งความมั่นคงในพระ
พุทธศาสนาแล้ว ฯ มาถึงกลับปีที่ ๑๐ เราได้เป็นพระเจ้าอัครคิเดชจักรพรรดิ
ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ ฯ มาถึงชาตินี้ เราก็คือสำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สนถ้อยคำของพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ อันมีในวรรคที่ ๒๒
เพียงเท่านั้น

ก็แลพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นี้ ได้ทำบุญกุศลไว้ต่าง ๆ กัน คือ องค์ที่ ๑
ได้ถวายช้างแด่พระสีหัตถ์ตถาคตเจ้า เมื่อพระสีหัตถ์ตถาคตเจ้าทรงอนุโมทนา
แล้วก็ทรงสละช้างนั้นเสีย ไม่ได้ทรงรับช้างนั้นไว้เป็นของพระองค์ หรือเป็น
ของสงฆ์อย่างใด เป็นแต่ทรงรับแล้วก็สละทวงเท่านั้น องค์ที่ ๒ ได้ถวาย
กระบอกน้ำ องค์ที่ ๓ ได้ตั้งใจฟังพระอธิบาย องค์ที่ ๔ ได้ให้ผ้าบังสกุลของ
พระพุทธเจ้า องค์ที่ ๕ ได้เลื่อมใสต่อธรรมของพระพุทธเจ้า องค์ที่ ๖
ได้เห็นต้นโพธิ์แล้ว ก็นึกถึงพระพุทธเจ้า องค์ที่ ๗ ได้ถวายพัดใบตาล
องค์ที่ ๘ ได้ปูผ้าขาวให้พระพุทธเจ้าทรงเหยียบ องค์ที่ ๙ ได้ถวายเนยใส
และน้ำมันสำหรับแก้โรค องค์ที่ ๑๐ ได้บิณฑบาตทองคำ มงกุฏทองคำด้วย
ไม้อ้อ แล้วก็ได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพานสมบัติ เหมือนกัน
ทั้ง ๑๐ องค์ ดังนี้ สนเนื้อความในเทศนากถาเพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ถวายประการฉะนี้ ฯ

กณทที่ ๑๑๘

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๓

อตุลหสฺสิสฺส ภควโต	โลกเชฏฺฐสฺส ตาหิโน
อาลมุฬฺโณ มชา กิณฺณิ	ทปฺปทินฺนสฺส ตาหิโน
ธรรณิ ปฏฺธิปชฺชามิ	วิปุลํ สาครปฺปรํ
ปาณเสฏฺฐ จ อิสฺสริยํ	วตฺเตมฺมิ วสุธาย จาคิ.

ณ บัดนี้ อาคตมภาณจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กณทที่ ๑๑๘ ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๓ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๓

กณทที่ ๑๑๘ เรื่องพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๓ ซึ่งจักยกขึ้นแสดงในกณทที่ต่อไป ในอรรถกถาไม่ได้กล่าวเรื่องไวพัสตาร คงมีแต่เรื่องที่ปรากฏด้วยถ้อยคำของท่านเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงจักยกเอาถ้อยคำของท่านมาแสดงเป็นลำดับไป คือ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า เราได้ถวายหมกถึงแด่พระอัสสฬุตตะสัพพชเรญฺหา ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้มีพระหฤทัยคงที่ ผู้เป็นจอมของเทพยตามนุษย์ทั้งหลาย ต่อจากชาตินั้นมาเราก็ได้เป็นใหญ่ในกัมมปฐพี กรอบครองบรมมหาสมุทรเป็นขอบเขต มาบัดนี้เราก็ได้เผือกเลสทั้งหลายแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว มาถึงกัปปีที่ ๖๒ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าพระเจ้าเอกาทสสิตะอยู่ ๓ ชาตินี้มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า ในกัลป์ที่ ๒๓ เราได้เป็นช่างหนัง ได้เห็นพระสังกัสสปเจ้าผู้ปราศจากธุลี ผู้เป็นทบุงาของโลก แล้วเราก็ได้ถวายแผ่นหนังแด่พระองค์ ต่อจากนั้นมา เราก็ได้เสวยสมบัติในเทพยตามนุษย์ มาบัดนี้เราได้เผือกเลสแล้ว ได้ทรงไว้ซึ่งอรรถาภิสุดท้ายในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว นับจากนั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการถวายแผ่นหนัง สำหรับรองนั่ง มาถึงกัลป์ที่ ๓๐ เราได้เป็นพระเจ้าสหชาตจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เมื่อชาติก่อนเราได้เป็นนายพรานอยู่ในป่าใหญ่ เราได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี ผู้เป็นทบุงาของโลก ก็ได้ถวายเนอบงแด่พระองค์ แล้วปรารถนาให้ได้เป็นใหญ่ในมนุษยโลกเทวโลก ด้วยผลแห่งการถวายเนอบงนั้น แก้ว ๒ ดวง ก็ได้เกิดแก่เรา เราได้เสวยสมบัติเป็นลำดับมา ร่างกายของเราได้อ่อนละมุน ปัญญาของเราได้ละเอียดเฉียบแหลม จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการถวายเนอบง มาถึงกัลป์ที่ ๔ เราได้เป็นพระเจ้ามหาโรหิตจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้สร้างไฟที่ถวายแด่พระสิทธัตถพุทธเจ้า กับทั้งได้ถวายการอารักขาแก่พระองค์ ตั้งแต่นั้นมา เราไม่เคยพบภัยที่น่ากลัวเลย ไม่ว่าเราเกิดในที่ไหน เราไม่เคยมีความสะดุ้งเกรงกลัวเลย นับแต่นั้นมาได้ ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งไฟที่ มาถึงกัลป์ที่ ๖ เราได้เป็นพระเจ้าอุปเสนจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัม-

ภิกขา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้ถวายเรือนไฟแด่พระ
วิมลสิขพุทธเจ้า กับได้สร้างที่อยู่สำหรับภิกษุอาหาร และถวายเครื่องขัง
น้ำร้อนแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อจากชาตินั้นมา เราก็มีร่างกายสมบูรณ์ดีไม่เคย
จักเจ็บไข้เลย ต่อจากนั้นมาได้ ๔๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหาคติเลย อันนี้เป็น
ผลแห่งการสร้างโรงไฟถวาย มาถึงกัลป์ที่ ๑ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้
สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราผู้มีชื่อว่านารทกัสสป ได้
เห็นพระวิมลสิขพุทธเจ้า ผู้เป็นสมณะเหล่าเลิศ ผู้เทพเจ้าสักการบูชา
ผู้ทรงไว้ซึ่งอนุพยัญชนะ ผู้เป็นทนายของโลก แล้วเราก็เก็บดอกพิกุลไป
บูชา ตั้งแต่นั้นมาได้ ๔๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหาคติเลย มาถึงกัลป์ที่ ๑ เรา
ได้เป็นพระเจ้าโรมลจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เมื่อเราออกไปเล่นสวน
อุทยาน เราได้พบพระสิขพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก เราได้นำเอาดอก
ไม้ทองคำไปบูชาพระองค์ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหาคติเลย
มาถึงกัลป์ที่ ๒๔ เราได้เป็นพระเจ้ามหายาตราจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้
เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า เมื่อพระสิขพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐกว่าผู้ว่า
กล่าวทั้งหลายได้ปรินิพพานแล้ว เราได้กระทำการบูชาซึ่งไม้สรีมหาโพธิ์
ด้วยดอกไม้ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหาคติเลย อันนี้
เป็นผลแห่งการบูชาไม้สรีมหาโพธิ์ มาถึงกัลป์ที่ ๒๖ เราได้เป็นพระเจ้า

เมฆจักรพรรดิ ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นช่างดอกไม้ ชื่อว่านาขอสิตะ ได้ถือเอาพวงดอกไม้สำหรับสวมศีรษะไปเพื่อจะถวายพระราชา แต่ยังไม่ถึงพระราชา เราก็ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่า พระสิขิ แล้วเราก็มหาพระองค์ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาตลอด ๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าเวภารจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราผู้มีใจเลื่อมใสยินดี ได้ไหว้พระเวสสภุพุทธเจ้า ผู้่องอาจ ผู้ประเสริฐ ผู้แก้แค้น ผู้ชนะเสีย ชิงมาร ผู้ประเสริฐสุด นับแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการไหว้ มาถึงกัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าวิคตานั้น จักรพรรดิ ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรกที่ ๒๓ ตามพระบาลี เพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลายจงเข้าใจเถิดว่า พระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นี้ ก็ได้เคยกระทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้ว ทั้งนี้ ต่อมาถึงครั้งพระอัสสชิ พระเถรเจ้าองค์หนึ่งได้มาเกิดเป็น มนุษย์มีความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา ได้ถวายพนักริง คือ หนึ่งพวงแด่พระอัสสชิพุทธเจ้า องค์ที่ ๒ ได้ถวายแผ่นหนัง สำหรับรองนั่งแด่พระสิขิพุทธเจ้า องค์ที่ ๓ ได้ถวายเนืองแด่พระวิปัสสิพุทธเจ้า จึงเสด็จไปนิมิตใหญ่แห่งหนึ่ง องค์ที่ ๔ ได้สร้างไฟที่ คือ หอนั่งเล็ก ๆ แด่พระสิขิ-

ธัตถพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จเข้าสมบัติ ทรงได้จัดการรักษาพระองค์เพื่อไม่ให้มีภัยอันตรายในทันที องค์ที่ ๕ ได้สร้างเรือนไฟถวายแก่พระวิปัสสิกับสร้างที่อยู่ถวายแก่พระภิกษุอาพาธและทั้งง้วนาร้อน องค์ที่ ๖ ได้บูชาพระวิปัสสิด้วยดอกจิกกล องค์ที่ ๗ ได้บูชาพระวิปัสสิ ด้วยดอกไม้ทองคำ องค์ที่ ๘ ได้บูชาไม้ศรีมหาโพธิ์ของพระสงฆ์ องค์ที่ ๙ ได้บูชาพระสงฆ์ ด้วยพวงมาลัยสำหรับสวมศีรษะ องค์ที่ ๑๐ ได้ไหว้พระเวสสกุ ด้วยความเลื่อมใส ต่อจากชาตินั้น ๆ มา พระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นั้น ก็ไม่ไปเกิดในภพอีกเลย ได้เสวยแต่สมบัติในเทพยตามนุษย์เท่านั้น สมบัติในมนุษย์นั้น ก็คือ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิทุกองค์ ๆ ละ ๑ ชาตก็มี ๒ ชาต ๓ ชาตก็มี เพราะฉะนั้น ขอนานผู้ฟังทั้งหลาย จงจำไว้เถิดว่า การทำบุญกุศลด้วยความเลื่อมใส เชื่อก่อในพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะได้ทำไว้เพียงเล็กน้อย ก็ย่อมให้ผลมาก เปรียบเหมือนพืชที่ปลูกหวานลงในพินทิต ถึงแม้ว่าพืชนั้นจะมีประมาณน้อยก็ได้ผลมาก ฉะนั้น พินทีย่อมเป็นของสำคัญ ถ้าพินทิตไม่ดี ปลูกสิ่งใดลงไปก็ไม่งามฉันใด ที่บุคคลทำบุญ ก็ฉนั้นนั่น ถ้าทำบุญในที่ซึ่งไม่ดี เช่น ทำบุญในศาสนาเดิรณียนิครนถ์ ซึ่งเป็นมิชฉาทธิภูมิ อันมีอยู่ในภายนอกพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะทำมาก ก็ได้รับผลน้อย ส่วนการทำบุญในพระพุทธศาสนาถึงจะทำน้อยก็ได้รับผลมาก เพราะพระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนพินทิตอันดี ในพระบาลีว่า อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺส พระภิกษุสงฆ์เป็นนาบุญอันเยี่ยมของโลก ฉะนั้น เพราะฉะนั้น ขอพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จงทำใจให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงความเคารพนับถือด้วย กาย วาจา ใจ ผู้ที่ไม่ได้ให้ทานไว้ เพียงแต่ได้เลื่อมใส หรือยกมือไหว้ ซึ่งพระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ ไม้ศรีมหาโพธิ์ พระภิกษุสามเณรเท่านั้น ก็จะต้องได้เสวยมนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ นิพพานสมบัติ ดังพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ที่แสดงมา สันเนอความในเทศนาถกกันนี้ เพียงเท่านั้น.

เอวํ กัมมิ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๑๙

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๔

อารามทวารวรา นิกุขมม	ผลกัม สนฺตริ อหิ
อุทกญจ อปฺปุชาสี	อุตุตมถสฺส ปตฺติยา ฯ
เอกคิเส อิตฺโต กปฺเป	ขั กมฺมมกริ ตทา
ทุกฺคตํ นากิขานามิ	อาสเน โจทเก ผลนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๑๙ ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๔ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๔

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๔ ซึ่งจักยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นี้นั้น ก็แต่ถ้อยคำของท่านเท่านั้นเป็นเครื่องอ้างว่า ท่านองค์ไหนได้ทำบุญไว้อย่างไรในชาติก่อน แล้วได้เสวยสุขสมบัติอย่างไร เพราะฉะนั้น จึงจักได้ยกเอาถ้อยคำของท่านมาแสดงเป็นลำดับไป กล่าวคือในถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า เราได้ปูแผ่นกระดานและตักน้ำถวายแด่พระพุทฺธเจ้า ผู้เสด็จออกจากประตูลาราม เพื่อถึงซึ่งผลอันสูงสุด ในกัณฑ์ที่ ๓๑ นับจากนั้นมา ตลอด ๓๑ กัณฑ์ เราไม่เคยรู้จักทุกขเลย อันเป็นผลแห่งการถวายอาสนะและน้ำ ต่อมาถึงกัณฑ์ที่ ๑๕ เราได้เป็นพระเจ้าอภิสามสมจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นช่าง
ปั้นหม้ออยู่ที่เมืองพันธุมคิ ได้ถวายโอ่งน้ำแก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยความ
เลื่อมใสศรัทธา จากนั้นมา ๔๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็น
ผลแห่งการถวายโอ่งน้ำ มาถึงปีที่ ๔๓ เราได้เป็นพระเจ้านันทชลิ-
จักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เรา
ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า ในคราวนั้น เราได้เกิดอยู่
ในเมืองอรุณวดี ได้เห็นพระสัพพาทเจ้าผู้เสด็จผ่านมาที่ประตูบ้านของเรา
เราได้นำดอกไม้ไปใส่บาตรของพระองค์ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาได้
๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ มา
ถึงปีที่ ๓๔ เราได้เป็นพระเจ้ามิตฺตยชลิจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ
๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นช่างสานเสื่อ
ลำแพนอยู่ที่เมืองคิรรา มีประชาชนเลื่อมใสต่อพระสิทธัตถพุทธเจ้า
ผู้รุ่งเรืองในโลก ได้พากันทอเสื่อแสวงหาเสื่อลำแพน เพื่อถวายพระ
สิทธัตถพุทธเจ้า เราได้มอบเสื่อลำแพนให้แก่คนทั้งหลาย ไปถวายพระ
สิทธัตถพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๔๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อัน
นี้เป็นผลแห่งการถวายเสื่อลำแพน มาถึงปีที่ ๔๘ เราได้เป็นพระเจ้า
ชุลันทรจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้
เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราผู้มีใจเลื่อมใสได้สร้างที่
บูชาไว้ในที่ใกล้แม่น้ำสัรมมาโพธิ์แห่งพระวิปัสสิ จำเดิมแต่นั้นมา ๔๑ ปี
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสร้างที่บูชา ต่อมาถึงปีที่

ที่ ๑๑ เราได้เป็นพระเจ้าสริบสมจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๑ ประการ
อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า ในคราวนั้น เราได้เกิดเป็นช่าง
ย้อมผ้าอยู่ในเมืองอรุณวดี ได้ย้อมผ้าสีต่าง ๆ บุษยาพระเจดีย์ จำเดิมแต่นั้นมา
๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการย้อมผ้าถวาย ต่อมา
ถึงกัลป์ที่ ๒๓ เราได้เป็นพระเจ้าจันทสมจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๑
ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เราได้เป็นนายพรานเห็บ
ฆ่าเนื้ออยู่ในป่า ได้เห็นดอกมะหาดตามริมทาง แล้วก็เก็บไป ได้ไปใส่บาตร
ของพระพุทธเจ้าผู้เสด็จไปตามมรรคา ด้วยความเลื่อมใสยินดี จำเดิมแต่
นั้นมาได้ ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระ
พุทธเจ้า มาบัดนี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า เราได้เห็บไปในป่า ได้ไป
พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วได้คั้นเอาน้ำมะม่วงถวาย จำเดิมแต่นั้นมา
ได้ ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายน้ำมะม่วง
บัดนี้เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๙ ว่า เมื่อพระอัสสฬสัทธพุทธเจ้าผู้สูง
สุดในโลก ผู้เป็นเทพของโลก ได้ปรินิพพานไปแล้ว เราได้กระทำทาง
เดินไปมาสู่บริเวณพระสถูป นับจากนั้นมา ๑๑๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการทำทางเดินไปมา บัดนี้เราก็ดำเนิน
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เมื่อชาติก่อนเราได้เกิดเป็นช่างเหล็กอยู่ในเมืองศิวรา เราได้ถวายมัตถกตเลียบแด่พระพุทธเจ้าเล่มหนึ่ง จำเดิมแต่มีมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักหาคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายมัตถกตเลียบ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำความตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

สนเรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๔ ตามวาระพระบาลีเจียงเท่านั้น ขอนานผู้ฟังทั้งหลายจงเข้าใจเถิดว่า พระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นั้นล้วนแต่ได้ทำบุญกุศลไว้อย่างต่าง ๆ กัน แต่ลงท้ายได้สำเร็จนิพพานเหมือนกัน บุญกุศลของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ทศวรรษกษณแสดงออกนมนมอยู่ ๒ ประการ คือ การถวายน้ำมะม่วงอย่างหนึ่ง กับกรถวายมัตถกตอย่างหนึ่ง

ก็คำว่า น้ำมะม่วงนั้นเรียกกันว่า น้ำอัฐุบาน คำว่า น้ำอัฐุบานนั้นแปลว่า น้ำดื่ม ๘ ประการ แต่ไม่ใช่ น้ำดื่มธรรมดา เป็นน้ำดื่มที่ทำจากผลไม้ เป็นต้น ในพระบาลีแห่งตถุภนิเทศน์ว่า น้ำอัฐุบานนั้นได้แก่ น้ำมะม่วง ๑ น้ำลูกหว้า ๑ น้ำกล้วยขมเมล็ด ๑ น้ำกล้วยขมไม่มีเมล็ด ๑ น้ำผลกล้วยสุก ๑ น้ำผลมะขาม ๑ น้ำผลลูกจันทน์ ๑ น้ำเหงาบัว ๑ น้ำอัฐุบานอีกอย่างหนึ่งได้แก่ น้ำผลสะคร้อ ๑ น้ำผลเลียบเหี้ยขว ๑ น้ำผลพุทรา ๑ น้ำมันเปรี้ยว ๑ น้ำมันต่าง ๆ ๑ น้ำมัน ๑ น้ำข้าวต้ม ๑ น้ำแห่งรสต่าง ๆ ๑ น้ำเหล่านพระภิกษุสามเณร ดื่มได้ในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงวันใหม่ น้ำนั้นนั้น หมายน้ำนมสด น้ำข้าวต้มนั้น หมายน้ำข้าวต้มหว่าไป ซึ่งกรองเอาแต่น้ำใส ๆ น้ำรสต่าง ๆ นั้น ได้แก่ น้ำผักตบ เป็นต้น วิธีกระทำน้ำอัฐุบานนั้น ท่านให้คนผลมะม่วง หรือลูกหว้า กล้วยที่สุกแล้ว เป็นต้น เมื่อกินแล้วให้กรองด้วยผ้าให้ดี ประคบน้ำฝางหรือน้ำตาลกรวด การะบุนอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นต้น แต่ถ้าไม่เหล่านนั้น เป็นผลไม้ดิบ ท่านให้ทุบเสียก่อน แล้วเอาลงคั้นในน้ำ แล้วนำไปตากแดดพอให้สุก จึงกรองแล้วประคบน้ำฝาง หรือน้ำตาลกรวด หรือการะบุนเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วจึงดื่ม แต่ถ้าหากผลไม้ชนิดไหนเปรี้ยวมาก ต้องให้เจือน้ำ จึงจะใช้ได้

เมื่อผู้ใดมีใจเลื่อมใสศรัทธา ได้ถวายน้ำอัฐฐบาณคังหว่ามาน้อย่างใดอย่างหนึ่ง แก่ภิกษุสามเณร ผู้นั้นจะต้องได้ผลานิสงส์เหมือนกับพระเถระเจ้าองค์ที่ได้ถวาย งามะม่วง ซึ่งแสดงมาแล้วนั้น

คำว่า มิตตตเลียบนั้น หมายถึงมิตเล็ก ๆ ซึ่งใช้ได้เพียงตตเลียบเท่านั้น แต่จะเป็นมิตที่ใหญ่กว่ามิตตตเลียบ เช่น มิตสำหรับตัดไม้สพันธ์เป็นต้น

ก็จัดเข้าในคำว่า มิตตตเลียบ ผู้ถวายมิตตตเลียบ หรือมิตตัดไม้สพันธ์ตลอด ถึงพรวาขวาน สำหรับทำการงานในวัด ก็จะต้องได้อานิสงส์เหมือนกับพระเถระ เจ้าองค์นั้น เพราะฉะนั้น จึงได้มีผู้นิยมถวายมิต พรวา ส่ว ขวาน เป็นต้น ในการทอดกฐิน ส่วนในการบวชพระนั้น ก็นิยมถวายมิตตตเลียบ ดังที่เราทั้งหลายได้เคยเห็นมา สันเนอความในเทศนาภักคณ เพียงเท่านั้น.

เอวี่ กิมี่ ด้วยประการฉะนี้ ๆ

กัณทที่ ๑๒๐

คัมภีรขุททกนิกาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕ ที่ ๒๖

มิกลทุโธ ปุเร อาสี อรญฺเณ กานเน มหา

คัม ทิสฺวา รุธิรมาทาย สงฺฆสฺส อทฺทํ อหฺนติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กัณทที่ ๑๒๐ ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕ ที่ ๒๖ สืบต่อไป เพื่อให้ เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาล นานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถระเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕ ที่ ๒๖

ก็แล เรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕ นี้ กิมี่แต่ถ้อยคำ ของท่านเท่านั้น ไม่มีเรื่องพิสดารประการใด เพราะฉะนั้น จึงจะได้

บอกเอาถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์นั้น มาแสดงเป็นลำดับไป กล่าวคือ ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เมื่อก่อนเราได้เป็นนายพรานอยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นดินหอมมีสีแดงดังโลหิต ก็หาบไปถวายสงฆ์จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายดินหอม มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ (คำว่า ดินหอมมีสีแดงดังโลหิต ซึ่งว่าแล้วนี้ อาจเกิดไปก็ได้ เพราะคำนี้แปลว่า ขาคุมธาตุก็ได้ ยังไม่แน่ใจว่าจะเป็นสิ่งใด)

ต่อไป เป็นถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้ล่อนเข้าไปในป่า ได้เห็นสระบัวแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขา ก็ได้เก็บเอาดอกบัวไปบูชาพระตีสสพพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๒๕ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงปีที่ ๒๖ เราได้เป็นพระเจ้าสิริเมถุนจักรพรรดิ ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้เกิดเป็นนกกานาอยู่ ในท่ามกลางสระที่เกิดเองแห่งหนึ่ง ได้เห็นพระตีสสพพุทธเจ้า ผู้ยิ่งใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งปวงเสด็จไป ก็มีใจเลื่อมใส ได้คาบเอาดอกบัวไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๒ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา มาถึงปีที่ ๕๓ เราได้เป็นพระเจ้าสัตตบัตตจักรพรรดิ ผู้สมบุรณ์ด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ได้เสด็จออกไปกับด้วยพระอรหันต์พันองค์ เราได้เก็บเอาดอกไม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีเสียงดังเวลาถูกลมพัด ไปบูชาพระตีสสพพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๕๓ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชา

พระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้เป็นคนเฝ้ากุฏิของพระ
สิทธัตถพุทธเจ้า ได้มีใจเลื่อมใส ได้อบกุฏิของพระพุทธเจ้าด้วยรูปหอม ตั้ง
แต่นั้นต่อมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลของการ
อบกุฏิด้วยรูปหอม มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายบาตรแด่พระ
สิทธัตถพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณธรรมอันประเสริฐ ผู้มีพระหฤทัยตรง
มีพระหฤทัยคงที่ จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็น
ผลแห่งการถวายบาตร มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เมื่อพระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้
เป็นเทพของโลก ผู้สูงสุดในโลก ปรีณิพพานไปแล้ว เราได้พระธาตุ
องค์หนึ่ง ของพระองค์ไว้ แล้วถือเอาพระธาตุนั้น ไปกราบไหว้สักการะ
บูชาอยู่ ๕ ปี จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผล
แห่งการปฏิบัติพระธาตุ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า เราได้เก็บดอกมะลิซ้อน ๗ ดอก
ทูลศรัทธาไปบูชาพระเวสภู แล้วก็ไม่รู้จักทุกข์เลย อยู่ตลอด ๓๑ ปี มา
บัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๙ ว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้
เป็นพระสขัมภู ผู้เป็นบุคคลกล้าเลิศ กำลังทรงแสดงสัจจะ ๔ ซึ่งไม่มี
หนทางไม่ตายอยู่ ในคราวนั้น เราได้เก็บเอาดอกตำลึงไปบูชาพระองค์ มา

๑๐๖ พระสุตตันตปิฎก กัมภีร์ที่ ๕ ขุทเทกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๑

ถึงกลับที่ ๖๘ เราได้เป็นพระเจ้ากนิษฐเกสรจักรพรรดิ ผู้สมบุรุษด้วยบริตนะ ๑ ประการอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า พระกุกกุสนธพุทธเจ้า ผู้เป็นพระสยัมภู ผู้ไม่พ่ายแพ้ต่อสิ่งใด ได้เสด็จออกจากป่าใหญ่ไปท่มแม่น้ำใหญ่ เราได้เก็บดอกราชพฤกษ์ ไปบูชาพระองค์ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๓๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ดังนี้ สันถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕ เพียงเท่านั้น

ต่อไปนี้ เป็นถ้อยคำของพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๖ ว่า ถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า ครั้นนั้น เราได้อยู่ในสวรรค์ได้ทั้งกรรมของพระวิปัสสิพุทธเจ้า แล้วก็ได้เปล่งวาจาขึ้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมราชาในย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมสูงที่สุด ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ พระองค์ผู้ทรงแสดงธรรมอันไม่รู้จักตาย ได้ทำให้สัตว์โลกเป็นอันมากพ้นทุกข์ได้แล้ว ดังนี้ จำเดิมแต่นั้นมา ๔๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสรรเสริญพระพุทธเจ้า มาถึงชาตินี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราพร้อมกับภรรยาได้สละเพศของเทวดา เพื่อประสงค์จะทำบุญกุศลในศาสนา ของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ แล้วเราก็ดำเนินบำเพ็ญตบาศของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ซึ่งมีชื่อว่าพระเวฬุ ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมาได้แสนกลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการใส่บาตร มาชาตินี้ เราก็ดำเนินปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า พระอนันตบั้งเจกพุทธเจ้า ได้ปรินิพพานในป่า เราได้ลงมาจากเทวโลก ทำกบณกิจศพของท่านแล้ว สักการบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า มีภูเขาช่อว่า ภูเขาวิกนะ อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ มีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง เสด็จไปประทับที่กลาง ภูเขานั้น เราได้เก็บดอกจำปา ๓ ดอก ไปบูชาพระองค์ จำเดิมแต่นั้น มา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ เบิกบานดังดอกกรรณิการ์ ประทับนั่งในระหว่างภูเขา เราได้เก็บเอาดอกแค ฝอย ๑ ดอก ไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายรองเท้าชั้นเดียว แด่พระจันทรเถระเจ้า ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ตลอด ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายรองเท้า มาบัดนี้ เราก็ตได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็น สมณะเหล่าเล็ก มีพระภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จไปตามถนน เราก็ตได้ เก็บเอาดอกไม้มาร้อยให้เป็นพวง ไปบูชาพระองค์ด้วยความเลื่อมใส จำเดิม แต่นั้นมา ๕๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาถึงกัลป์ที่ ๗๓ เราได้ เป็นพระเจ้าโชติจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ตได้สำเร็จ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้เป็นดาบสนึ่งห่มผ้า เปลือกปอ มีใบไม้เป็นอาหาร อยู่ที่เขาในป่าหิมพานต์ ในกาลครั้งนั้น พระสิทธัตถพุทธเจ้า ได้เสด็จไปหาเราในเวลาเช้า เราได้ถวายใบไม้หนึ่ง ซึ่ง^๔เป็นอาหารของเราแก่พระสิทธัตถพุทธเจ้า ตั้งแต่นั้นมา ๕๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงกลับที่ ๒๗ เราได้เป็นพระเจ้ายัตถิยจักรพรรดิ อยู่ ๑๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้สร้างบรรณศาลาถวาย แด่ปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง แล้วเราไม่เคยรู้จักทุกข์อยู่ตลอด ๕๑ กลับ มาถึงกลับที่ ๓๘ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๑๖ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้เห็นพระสขพุทธเจ้า ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา เราได้เก็บเอาดอกไม้ไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๓๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงกลับที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้ามิตตามาตจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการอยู่ ๑๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๖ องค์ เพียงเท่านั้น และสนั่นเนื้อความในเทศนาภันฑนเพียงเท่านั้น.

เอวี่ กัมม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณท ๑๒๑

คัมภีรขททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าทั้งหลาย ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๗-๒๘

สุวณฺณวณฺณ สิทธตฺถิ

คจฺจนฺตํ อนฺตรปาณ

ชลฺลชฺชกฺเค ทฺเว กฺขุห

อุปฺคณฺฉิ นราสณฺติ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอปทาน กัณทที่ ๑๒๑ ว่า
ด้วยเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๗-๒๘ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๗-๒๘

ก็เรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ซึ่งจะยกมาแสดงในกัณทนั้นนั้น ก็มี
แต่ถ้อยคำของท่านเท่านั้น ไม่มีเรื่องพิสดารอันใด เหมือนกับที่มาแล้ว
ในกัณทก่อน ๆ เพราะฉะนั้น จึงจะได้ยกเอาถ้อยคำของพระเถรเจ้า
ทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๗ มาแสดงเป็นลำดับไป แล้วจึงจะยกเอาถ้อยคำ
ของพระเถรเจ้าอีก ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๘ มาแสดง กล่าวคือ ในวรรคที่ ๒๗
สำหรับถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ นั้นว่า เราได้นำดอกไม้ดอกหนึ่งเข้าไป
ใส่ที่ใกล้ พระสีทถัตถพุทธเจ้าผู้เสด็จไปในร้านตลาดแล้ว เราได้โยน
ดอกไม้ดอกนั้นขึ้นไปในอากาศเพื่อบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราก็
ไม่รู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยดอกไม้ มาถึงกัลป์ที่ ๓๒
เราได้เป็นพระเจ้าอนัตตลักขณจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้
สำเร็จปฏิสัมภिता ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เมื่อพระสิทธัตถะพุทธเจ้า
ปรินิพพานแล้ว เราได้ทำไฟที่ คือ ทำบูชาไว้ได้ไม้ศรีมหาโพธิ์ ทำบูชา
นั้นด้วยน้ำมัน จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๔๔ กลัปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อัน
ผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้ถวายไม้ธัมมจันทรไว้ที่
โคนไม้ศรีมหาโพธิ์ของพระตีสสพพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๔๒ กลัปี เรา
ไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาถึงกลัปีที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้าเทวจักรพรรดิ
ผู้สมบุรณ์ด้วยวรรณะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า ในคราวนั้น เราเป็นเทพเจ้า
ได้ลงมาสัพพันธุพี ได้ถวายประทีป ๕ ดวงด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้น
มา ๔๔ กลัปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาถึงกลัปีที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้า
สมันตจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้เก็บเอาเหง้าบัวไปถวาย
พระพุทธเจ้า ผู้ประทับอยู่ที่เชิงภูเขาลอมสบรรพต ใกล้ป่าหิมพานต์ ด้วย
ความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๔๔ กลัปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้
เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นนก
ออก อยู่ริมแม่น้ำจันทภาคา ได้ถวายปลาใหญ่ตัวหนึ่งแด่พระสิทธัตถะศาสดา
จำเดิมแต่นั้นมา ๔๔ กลัปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้เราได้สำเร็จ

ปฐัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้เป็นพรานป่าอยู่ริมแม่น้ำจัมภกกา ได้เห็นพระสิทธัตถศาสดาเสด็จไปในอากาศ ก็ยกมือขึ้นถวายบังคม จำเดิมแต่นั้นมา ๔๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฐัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นกนิรอยู่ริมแม่น้ำจัมภกกา ได้เก็บเอาดอกสนไปบูชาพระวิบัสสี จำเดิมแต่นั้นมา ๔๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฐัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้เป็นผู้เสื่ออยู่ในสระแห่งหนึ่งในกลางป่าหิมพานต์ ผู้เสื่อนั้นนามศรัทธะห้อยลงเบื้องต่ำ มีรูปร่างน่ากลัว พระวิบัสสีพุทธเจ้าผู้ประสงค์จะโปรด เราได้เสด็จไปในที่นั้น เราได้เห็นแล้วก็ได้ถวายบังคม จำเดิมแต่นั้นมา ๔๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฐัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า พระวิบัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้ากับเหล่าภิกษุสงฆ์ทรงขึ้นอยุ่ริมแม่น้ำ เพื่อประสงค์จะข้ามไป ในแม่น้ำนั้นไม่มีเรือสำหรับข้าม เราผู้เป็นพญานาคอยู่ในท่งน้ำใหญ่ได้ออกมาจากแม่น้ำได้ข้ามส่งพระพุทธเจ้ากับเหล่าพระภิกษุสงฆ์ จำเดิมแต่นั้นมา ๔๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการข้ามส่ง มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฐัมภิกขา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สอนถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๗ เพียงเท่านั้น

ต่อไป เป็นถ้อยคำของพระเถระเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๘ คือ ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้ถวายอาสนะอันหนึ่งกับ

หมอนใบหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ กลับ
เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาถึงกลับที่ ๖๑ เราได้เป็นพระเจ้าอสมจักรพรรดิ
ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๓ ประการ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า พระศาสดาเป็นนายกอันล้ำเลิศในโลก
ทรงทราบความดำริของเราแล้ว ก็ได้เสด็จไปหาเราด้วยอิทธิฤทธิ์ เราได้
ถวายบังคมพระองค์ด้วยความเลื่อมใส แล้วก็ได้ถวายเมล็ดงากามอหนึ่ง
ต่อจากนั้นมา ๕๑ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันเป็นผลแห่งการ
ถวายเมล็ดงากามอหนึ่ง มาถึงกลับที่ ๖๖ เราได้เป็นพระเจ้าคันธิจักรพรรดิ
ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๓ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ตสำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้อยู่ในระหว่างภูเข
อาศัสมหาสมุทร ได้นำเอาผอบดอกไม้นี้ไปบูชาพระสิทธัตถพุทธเจ้า จำเดิม
แต่นั้นมา ๕๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย บัดนี้ เราก็ตสำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้ถวายน้ำมันทามาตร
แต่พระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลส ผู้มีพระหฤทัยไม่หยาบช้า
ผู้ไม่มีเครื่องชักช้า คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ผู้ล่วงเสียซึ่งโมหะทั้งปวง
ผู้แสวงหาประโยชน์ให้แก่โลกทั้งปวง ผู้เป็นใหญ่กว่าเทพยดามนุษย์ทั้งหลาย
จำเดิม แต่นั้นมา ตลอดกลับหาประมาณมิได้ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย
อันเป็นผลแห่งการถวายน้ำมันทามาตร มาถึงกลับที่ ๑๕ เราได้เป็นพระเจ้า
วิรูปจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยบริตนะ ๓ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้
เราก็ตสำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตาม
คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้ถวายโอกาสที่ประทับ
แด่พระตีสสพุทธเจ้า ผู้ประทับที่ใต้ต้นมะเดื่อบนอาสนะที่ปูด้วยใบไม้ แล้ว
ก็ถวายบังคม ครั้นแล้วจึงนำเอาอาสนะอันปูด้วยดอกไม้วางไปถวาย จำเดิม
แต่นั้นมา ๕๒ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวาย
อาสนะดอกไม้วางมาถึงปีที่ ๑๕ เราได้เป็นพระเจ้าเอกอัญชลจักรพรรดิ
อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายโบลานแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่ง
จะจาริกพระธรรมไว้ในพระพุทธศาสนา จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ ปี เรา
ไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายโบลาน มาถึงชาตินี้ เรา
ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เราได้เก็บดอกยางทราย ๑
ดอก ไปบูชาเชิงตะกอนพระพุทธเจ้า ในคราวที่เราอธิษฐานมนต์ขึ้นทภาคา
จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการ
บูชาเชิงตะกอน มาถึงปีที่ ๖๑ เราได้เป็นพระเจ้าปฏิกัคคจักรพรรดิ
ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า มีภิกษุชื่อว่ามหาสินธุสัทสนะอยู่
ในป่าหิมพานต์ เราได้เห็นองค์พระศาสดาจารย์ผู้ปราศจากกิเลส ผู้มีพระรัสมิ
รุ่งเรืองประทับอยู่ในที่นั้น เราก็เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายจาวมะพร้าวแด่
พระองค์ จำเดิมแต่นั้นมา ๓๑ ปี เราไม่รู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่ง
การถวายจาวมะพร้าว มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๙ ว่า เราได้ถวายดอกปทุมจาริกแด่
พระโสมสัจเจกพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๔๔ ปี เรา
ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายดอกปทุมจาริก มาบัดนี้เรา
ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้สร้างสะพานถวายแด่
พระวิปัสสีพุทธเจ้า ซึ่งจะข้ามไปในที่ที่เป็นหล่มเป็นเลนแห่งหนึ่ง จำเดิม
แต่นั้นมา ๔๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสร้างสะพาน
มาถึงปีที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้าสโมคตจักรพรรดิผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑
ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้
สนทนอความในเทศมกกันชน เพียงเท่านั้น.

เอวံ กัมม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณทท ๑๒๒

คัมภีรขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๒๐ องค์

ปณฺณสาเล นิสินฺโนมฺหิ

ปณฺณโกชนโกชนโน

อุปฺวิชฺฌณฺจ มํ สนฺตํ

อุปคณฺธิ มหาอิสิ

สิทฺธศฺโช โลกปชฺโชโต

สพฺพโลกตักฺกิชฺฌโก

ตสฺส ปณฺณํ มยา ทินฺนํ

นิสินฺนสฺส ปณฺณสนฺนเรติ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณทท ๑๒๒
ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๒๕-๓๐ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ซึ่งจะยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นั้น ก็ไม่มีพิสดารประการใด คงมีปรากฏแต่ในถ้อยคำของท่านเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงจักได้ยกเอาถ้อยคำของท่านมาแสดงเป็นลำดับไป กล่าวคือ ถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ในวรรคที่ ๒๕ ว่า เราผู้มีใบไม้เป็นอาหารนั่งอยู่ที่บรรณศาลา พระสิทธัตถสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองในโลก ผู้แก้ไขโรคภัยของสัตว์โลกทั้งปวง ได้เสด็จไปหาเรา เราได้ถวายใบไม้ ซึ่งเป็นอาหารแด่พระองค์ผู้นั่งอยู่บนอาสนะใบไม้ จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายใบไม้ มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้มีความสันโดษเสมอเขาสิเนรุ ผู้เปรียบเหมือนพนครณี ได้ออกจากสมาธิ แล้วไปปรากฏในที่ใกล้เราเพื่อหวังบิณฑบาต เราได้นำเอาผลสมอ มะขามบ้อม มะม่วง ลูกหว้า สมอพิเภก ผลกะเบา ผลรกฟ้า ผลมะตูม ผลลั่นจี่ ไปถวายแด่พระองค์ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ มาถึงกัลป์ที่ ๕๗ เราได้เป็นพระเจ้าเอกทัศจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า ราชสีห์ที่เหี่ยวไปในน้ำ ฉนโค ม้า อาชาในขที่เหี่ยวไปแต่ผู้เดียวฉนโค พระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองในโลก ผู้แก้ไขโรคภัยของสัตว์โลกทั้งปวง เสด็จมาสู่ที่ใกล้เราก่อนอาณานิฉัน เราได้ต้อนรับพระองค์ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลของการต้อนรับ

รับ มาถึงกัลป์ที่ ๒๗ เราได้เป็นพระเจ้าบริวารจักรพรรดิ อยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า ในคราวนั้น เราได้เห็น บิณฑลอยู่ที่ประตูเมืองทางทิศทักษิณ ได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้าผู้ปราศจาก รุติ ฌมรสมสเลทองดังแสงภาณุมาก ผู้ล้าเลิศในโลก ผู้แสวงหาประโยชน์ ให้แก่โลกทั้งปวง เราได้ถวายดอกไม้ดอกหนึ่ง แต่พระองค์ จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชา พระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จพระอรหัตตชนุปฏิสัมภิตาญาณ ๔ ทรงไว้ซึ่งวิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เอง ผู้ไม่พ่ายแพ้ต่อสิ่งใด ผู้มองใสไม่ขุ่นมัว ได้เข้าสมาธิ อยู่ริมแม่น้ำนันทา เราได้เห็นแล้วก็มีใจเลื่อมใส จึงบูชาพระองค์ด้วย ดอกมณฑะ (ดอกอะไรก็ไม่รู้) ต่อแต่บัดนั้นมา ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จพระอรหัตตทรงไว้ซึ่งคุณธรรม คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้เห็นพระสิทธัตถะ- พุทธเจ้า ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก ผู้ประเสริฐกว่าเทพยดานุชนิบ ผู้เปรียบดังพญาช้างตัวประเสริฐ ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก ได้เสด็จไปตามถนน เราได้ถวายคนอุปัฏฐากแด่พระองค์ พระองค์ ทรงรับแล้ว ก็ทรงคืนให้แก่เรา แล้วเสด็จไปทางทิศบูรพา จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการ ถวายอุปัฏฐาก มาถึงกัลป์ที่ ๕๗ เราได้เป็นพระเจ้าพลเสนจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ผู้มีกำลังมากอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จพระอรหัตตทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันล้าเลิศ คือ ปฏิสัมภิตา ๔

วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้กราบลงที่พระบาทของ
พระโลกนาถเจ้าด้วยความเลื่อมใส แล้วกล่าวสรรเสริญ ตั้งแต่นั้นมา
๔๒ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสรรเสริญพระพุทธเจ้า
มาบัดนี้ เราได้สำเร็จพระอรหัต ทรงไว้ซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า พระสงฆ์สาวกของพระ
วิปัสสีพุทธเจ้า ที่โลกสักการบูชา มีอยู่ในคราวนั้น ความวิบัติได้เกิดขึ้น
แก่เรา พวกญาติของเราได้แตกกัน เราได้เข้าบรรพชาอยู่ในพระพุทธ-
ศาสนาเพียง ๑ วันเท่านั้น ต่อแต่นั้นมา ๔๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย
อันนี้เป็นผลแห่งการบรรพชา มาถึงปีที่ ๖๑ เราได้เป็นพระเจ้าสุเนกขัมม-
จักรพรรดิอยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จพระอรหัต ทรงไว้ซึ่ง
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า บิดาของเราได้นำเราไปเฝ้า
พระพุทธเจ้าบอกเราว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมเป็นนายกผู้เลิศ
ในโลก เราได้ปฏิบัติพระพุทธเจ้าโดยเคารพด้วยความเลื่อมใส จำเดิม
แต่นั้นมา ๓๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการปฏิบัติ
พระพุทธเจ้า มาถึงปีที่ ๒๓ เราได้เป็นพระเจ้าสมณัญญกจักรพรรดิ
อยู่ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จพระอรหัต ทรงไว้ซึ่งปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้เป็นหัวหน้าภิกษุ ๔
หมื่น ๔ พันองค์ ได้ปฏิบัติตามธรรมวินัยด้วยความเลื่อมใส ทั้งได้ปฏิบัติ
พระอรหัต ผู้คลายเสียซึ่งสังขารเป็นโทษแล้ว ได้กระทำกิจในพระพุทธ-

ศาสนาสำเร็จแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว ได้แผ่เมตตาจิตไปในทิศทั้งปวงแล้ว
เวลาเราตายจากชาตินั้นแล้ว เราก็นั้นไปเกิดเป็นเทพเจ้าอยู่ในสวรรค์ ต่อ
จากนั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการรักษาศีล
สำรวมอยู่ในสิกขาบท มาบัดนี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ จมวรรค
ที่ ๒๕ เพียงเท่านั้น

ในวรรคที่ ๓๐ สำหรับถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า ในคราว
นั้น เราได้เป็นพราหมณ์มีนามว่า อจิตพราหมณ์ ประสงค์จะบูชาญู จึงได้
รวบรวมดอกไม้ต่าง ๆ ไว้ แต่พอไปเห็นเชิงตะกอนของพระสัพพพุทธเจ้า
ซึ่งกำลังรุ่งเรืองอยู่ด้วยเปลวเพลิง เราก็ได้โยนดอกไม้เหล่านั้นเข้าไปใน
เชิงตะกอน จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้
เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๒๑ เราได้เป็นพระเจ้า
สิบสี่ชาติจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จพระอรหัตตชน
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้เป็นฤษัษณ์หนึ่งหมื่นห้า
พันด้วยเปลือกปอ ผู้สำเร็จอภิญญา ๕ ได้เห็นพระวิมลสัมพุทธเจ้า ก็ไปนำ
เอาดอกไม้ประดับในสวรรค์หุ้नศีรษะลงมาบูชา ตั้งแต่นั้นต่อมาได้ ๕๐ กัลป์
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาถึงกัลป์ที่ ๔๑ เราได้เป็นพระเจ้าสมันตธรณะ
จักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า ในคราวนั้น บุตรของเรา
ได้เป็นบรรพชิตหนึ่งหมื่นห้าพันห้าร้อยห้าสิบห้า บุตรของเรานั้นได้สำเร็จเป็นสาวกของ
พระพุทธเจ้าแล้วปริณิพพานไป เมื่อเราไปค้นหาบุตรของเรา ก็ได้ไป
พบเชิงตะกอนที่ไฟที่กำลังรุ่งเรืองอยู่ เราก็ดูประณมมือไหว้ แล้วขึ้นถือ
เศวตฉัตรบูชา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย
มาถึงกัลป์ที่ ๒๕ เราได้เป็นพระเจ้ามหาราจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึง

ชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เมื่อดวงอาทิตย์ตกตั้งขึ้นก็ได้มีปราสาทใหญ่ปรากฏขึ้น ความปรากฏของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ก็ปรากฏขึ้นในโลกเราได้ยินแต่เสียงสรรเสริญ แต่ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้า เวลาเราก็กใกล้ตายได้นึกถึงพระพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้ ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า ในคราวนั้น เราได้นำเอาศีรษะโคไปวางไว้ในทางที่พระพุทธเจ้า จะเสด็จออกจากพระอาราม เพื่อไม่ให้ทรงเหยียบโคลน แล้วพระพุทธเจ้ากับเหล่าพระภิกษุสงฆ์มาถึงตรงนั้น ก็ได้เหยียบกระโหลกศีรษะโคข้ามที่โคลนเลนไป จำเดิมแต่ชาตินั้นมาเราได้มีม้าอาชาไนยที่รวดเร็วดังลมพัด มีม้าสินธพที่เป็นพาหนะว่องไว อันเป็นผลแห่งการถวายกระโหลกศีรษะโค เป็นอันว่าเราได้กระทำบุญกุศลไว้ในเนืองนิตย์แล้ว บุญกุศลอื่นย่อมไม่เท่าเสียวหนึ่งแห่งบุญกุศลที่เราได้ทำไว้ต่อพระสงฆ์ในคราวนั้น ตั้งแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการนำกระโหลกศีรษะโคไปวางไว้ให้พระเหยียบไปในโคลนเลน มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระยาสุปติภูมิจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เราได้เป็นกนิทรอยู่เชิงภูเขา ได้เห็นพระวิปัสสิพระพุทธเจ้า แล้วก็ได้ไปรับจันทน์และกฤษณาลงทROYพระบาทของพระองค์ จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชารอยพระพุทธรบาท มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า ในเวลานั้น เราได้เป็นพราหมณ์ชื่อว่า
อุปสาตหกะ ได้ไปพบพระพุทธเจ้าที่ป่าใหญ่ แล้วก็ได้กราบไหว้ทั้งกล่าว
สรรเสริญ เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้เกิดเพิลเพิลอยู่ในสวรรค์ จำเดิม
แต่นั้นมา ๕๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์ อันนั้นเป็นผลแห่งการสรรเสริญ
พระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า ในเวลานั้น เราได้เป็นนายพรานอยู่ที่
ภูเขาคิมพานต์ ได้พบพระวิปัสสีพุทธเจ้า ก็เข้าไปเฝ้า ขอนับถือพระองค์
เป็นเทพเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๕๓ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผล
แห่งศรัทธาภรณ์ มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า เราได้เป็นทานพ คือ เป็นยักษ์ชื่อว่า
โรมสะ ได้ถวายขนมมะม่วงแด่พระวิปัสสี จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เรา
ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการถวายมะม่วง มาบัดนี้ เราได้
สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เราได้เห็นพระวิปัสสีพุทธเจ้า เทียบไป
บิณฑบาต ก็ได้ นำข้าวต้มกระบวยหนึ่งไปใส่บาตร แล้วร้องบอกคนอื่น
ให้มาใส่บาตร จำเดิมแต่นั้นมา ๕๕ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้น
เป็นผลแห่งการบิณฑบาต มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สิ้น
เนื้อความในเทศนาภณยานุ เพียงเท่านั้น.

เอวํ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กนิย ๑๒๓

คัมภีรชุตถกนิยาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๑ ที่ ๓๒

อิสฺสงฺฆเม อหิ ปุพฺเพ

อาสี มาตุงฺควารโณ

มเหสีนํ ปสาเทน

ปทุมเกสรโมกิริณฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กนิยที่ ๑๒๓ ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๑ และที่ ๓๒ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๑ ที่ ๓๒

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ซึ่งจะยกขึ้นแสดงในกนิยนั้นเน ก็มีเพียงถ้อยคำของท่านเท่านั้น ไม่มีเรื่องพิสดารประการใด เพราะฉะนั้น จึงจะได้ยกเอาคำของพระเถรเจ้าเท่านั้น มาแสดงเป็นลำดับไป คือ ในวรรคที่ ๓๑ ได้กล่าวถึงถ้อยคำของพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า เมื่อก่อนเราได้เป็นช้าง ได้นำเกสรดอกปทุมไปบูชาพระบิณฑุพุทธเจ้าทั้งหลายด้วยความเลื่อมใส แล้วเราก็ได้เสวยสุขในสวรรค์ตลอดกัลปาวสาน นับแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทฺธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทฺธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้ถวายดอกไม้มีกลิ่นหอมแด่พระวิปัสสิพุทธเจ้า พร้อมด้วยผ้าโกสัลยพัสพัสตร นับแต่บัดนั้นมา

ตลอด ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายของหอม มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้าสุวเลจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองดังดอกกรรณิการ ผู้มีรัศมีดังดอกกานุมาศ ผู้ปราศจากเครื่องเศร้าหมอง ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้องอาจในโลก แล้วก็ได้ประณมมือไหว้ ห้างไคอาราธนาไปสู่บ้านเรือนของเรา แล้วเราได้ถวายข่าน้ำโภชนาหาร อย่างเลิศแก่พระองค์ จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๑ กัลป์วสาน เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายอาหารอย่างเลิศ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า ได้มีการฉลองไม้ศรีมหาโพธิ์ ของพระวิปัสสิพุทธเจ้า ในคราวนั้น พระวิปัสสิพุทธเจ้าได้ทรงแสดงสัจจะ ๔ อยู่ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงแสดงอย่างย่อ อย่างพิสดาร ทำให้มหาชนสังหารกองกิเลส เราได้ฟังธรรมของพระโลกเชฏฐเจ้าแล้ว ก็ได้กราบลงที่พระบาทของพระองค์ แล้วก็บ่ายหน้าไปทางทิศอุดร จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการฟังธรรม มาถึงกัลป์ที่ ๓๓ เราได้เป็นพระเจ้าสุทวารจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า ในคราวนั้น เราได้สร้างอาศรมอยู่ริมแม่น้ำกาครสี ขณะที่เราได้ถือผลไม้มาสู่อาศรม เราได้เห็นพระบรมศาสดาผู้ทรงพระนามว่า พระวิปัสสิ แล้วเราก็ได้ถวายผลไม้ทั้งหมดแก่พระองค์ จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้

เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้กล่าวกันว่า ข้าแต่พระพุทธเจ้าผู้แก้วกล้า ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์ ๆ หลุดพ้นจากสิ่งทั้งปวงแล้ว ข้าพระองค์กำลังถึงความวิมุตติอยู่ ขอพระองค์จงเป็นแห่งของข้าพระองค์ ดังนี้ พระสถิตตพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเปรียบในโลก ก็ได้คร่ำครวญว่า พระสงฆ์เปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่ มีคุณธรรมหาประมาณมิได้ ไม่มีผู้ใดยิ่งกว่า เธอจงทำใจให้เลื่อมใสในพระสงฆ์ ซึ่งเป็นนาที่ปราศจากธุลี ซึ่งเป็นนาที่ให้ผลหาที่สุดมิได้ เธอจงปลูกพืชอันดีลงในนา คือ พระสงฆ์ ครั้นองค์พระสัพพัญญูผู้ประเสริฐในโลก ผู้อยู่อาภรณ์ในไตรสร้อยอย่างนั้นแล้ว ก็ได้เสด็จเลื่อนลอยขึ้นไปในอากาศ เมื่อบริวารพระสัพพัญญูผู้อยู่อาภรณ์ในโลก เสด็จไปแล้วไม่ช้า เราก็ได้ถึงซึ่งความตาย แล้วขึ้นไปเกิดในดุสิตสวรรค์ เพราะเหตุที่เราใจเลื่อมใสในพระสงฆ์ ซึ่งเป็นนาอันปราศจากธุลี เป็นนาอันให้ผลหาที่สุดมิได้นั้น เราจึงได้รื่นเริงอยู่ในสวรรค์ตลอดกาลปาวสาน จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งความเลื่อมใส มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า เราได้สร้างสวนซึ่งมีต้นไม้มีร่มเงาอันเป็นสบาย เป็นที่อาศัยแห่งหมู่คนทั้งหลาย ถวายแด่พระสถิตตพุทธเจ้า ทั้งได้ถวายซึ่งผลไม้ และดอกไม้ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายสวน มาถึงกัลป์ที่ ๓๑ เราได้เป็นพระเจ้ามกุฏคัลลภพรรค ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า เราได้เห็นพระสาวกของ
พระอัครมหาสัมมาสัมพุทธเจ้า กระทำการก่อสร้างอยู่ เมื่อการก่อสร้างเสร็จแล้ว
เราก็ได้จัดการโยกปูนถวาย จำเดิมแต่นั้นมา ๑๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการโยกปูน มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๙ ว่า เราได้ฝันเห็นพระสิทธัตถ-
พุทธเจ้า ซึ่งรุ่งเรืองเหมือนดวงอาทิตย์ เสด็จอยู่ในกลางป่า เราเกิดความ
เลื่อมใส เวลาเราตายแล้วก็ได้ไปเกิดในสคติ จำเดิมแต่นั้นมา ๑๔ กัลป์
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการนึกถึงพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เรา
ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้จัดแจงเงื่อมภูเขาสองแห่ง
หนึ่งถวายแด่พระบิณฑบาตสัมมาสัมพุทธเจ้า กับได้ค้ำน้ำใสโอ่งไว้ถวาย เมื่อพระบิณฑ-
บาตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้ว ก็ได้ตรัสไว้ว่า จักมีปราสาทสูงพันชั่วลูกขนุนตก
มีชั้น ๑๐๔ ชั้น สด้างไปด้วยธง สำเร็จด้วยแก้วต่าง ๆ เกิดขึ้นแก่เธอในภาย
ภาคหน้า ครั้นเราได้ถวายเงื่อมภูเขานั้นแล้ว ก็ได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์
ตลอดกัลป์วสาน มาถึงกัลป์ที่ ๓๒ เราได้เป็นพระเจ้าสุทโธทัญชิตยวงศ์
ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิ-
สัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระ
พุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ จบวรรคที่ ๑๑ เพียงเท่านั้น

ในวรรคที่ ๓๒ สำหรับถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้
ให้สร้างรั้ววัดถวายแก่พระขัณโฑสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วได้ดูแลรักษา จำเดิมแต่
นั้นมา ๑๐๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย ด้วยเสวยบุญกุศลอันนั้น เราได้ถึง
ซึ่งความสันติอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า เราได้ถวายซึ่งโภชนาหารแด่พระเวสสุ-
พุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นต่อมา เราก็บริบูรณ์ด้วยโภชนาหาร
ทุกภพทุกชาติ เราไม่รู้จักทุกคติตลอด ๓๐ กลีบ มาถึงกลีบที่ ๒๕ เราได้เป็น
พระเจ้าอมิตตจักรพรรดิผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ ๑ ชาติ มาชาตินี้
เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า ไม่มีรอยเท้าในอากาศ เราได้เห็นพระ
สิทธัตถโลกนาถ ซึ่งเสด็จไปในอากาศอันไม่มีรอยเท้า แล้วเราก็เกิดความ
เลื่อมใส จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๘๔ กลีบ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้เรา
ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เราได้อยู่ตรมแม่น้ำแห่งหนึ่ง ในครั้งที่
เราเกิดเป็นพรานชื่อว่านายเนสาท เราได้ปักกวาดอาศรมด้วยดอกไม้ทมกัลป
๑ กลีบ ขณะนั้น เราได้เห็นพระสิทธัตถพุทธเจ้าเสด็จมา เราก็เกิดความ
เลื่อมใสยินดี ได้อาราธนาให้เสด็จเข้าสู่อาศรม แล้วก็บูชาพระองค์ด้วย
ดอกไม้ จำเดิมแต่นั้นมา ๘๔ กลีบ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาถึงกลีบที่ ๑
เราได้เป็นพระเจ้าปัทมปาวจจักรพรรดิ ๔ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า เราได้เห็นพระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้มี
พรรณดังทองคำ ผู้รุ่งเรืองดังดวงอาทิตย์ ผู้ไม่พ่ายแพ้ต่อสิ่งใด เสด็จมาที่
ใกล้อาศรมของเรา เราก็ได้ต้อนรับพระองค์ แล้วอาราธนาเข้าสู่อาศรม
ได้จัดอาสนะดอกไม้บุปผาวาย แล้วเรากราบไหว้พระองค์ บุญอันใดที่เราได้ทำ
ไว้ในคราวนั้น ด้วยบุญอันนั้น เราก็ได้เป็นผู้ปราศจากมลทิน ในพระศาสนา
ในบัดนี้ นับแต่เราได้ถวายอาสนะดอกไม้เหล่านั้นมาถึง ๘๔ กลีบ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกคติเลย มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๗ ว่า ในคราวนั้น เราได้ไปพบพระเจดีย์ของ
พระสิทธพุทธเจ้าอยู่ในน้ำใหญ่ ทั้งเราได้เห็นที่ประทับนั่งของพระองค์
เราก็ก้มมองขึ้นไหว แล้วสรรเสริญพระพุทธรเจ้า เราได้กล่าวขึ้นว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบรมสุข ผู้เป็นพระสัมพันธุ ผู้แก้แค้นใหญ่
ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้องอาจในโลก ข้าพระองค์ขอนอบน้อมพระองค์
ครั้นกล่าวดังนี้แล้ว ก็กราบไหว้ที่ประทับนั่งของพระองค์ ต่อจากนั้น
มา ๘๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสรรเสริญพระ
พุทธรเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๘๑ เราได้เป็นพระเจ้าอตุลจักรพรรดิอยู่ ๑๐ ชาติ มาถึง
ชาตินี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า พระสิทธัตถพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรม
แก่ประชุมชน เราได้ฟังแล้วก็เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายบังคมพระองค์
จำเดิมแต่นั้นมา ๘๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งความ
เลื่อมใสต่อพระพุทธรเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๙ ว่า เราได้เห็นพระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้องอาจ
ดังไกรสรราชสีห์ ผู้รุ่งเรืองดังกองเพลิงบนยอดสน ผู้ทำให้ทิศทั้งปวง
สว่างไสว ได้ประทับนั่งอยู่ระหว่างภูเขา เราก็ก้มหน้าหนึ่งเสี้ยวทอดไต่ลง
ข้างหนึ่ง แล้วได้กล่าวสรรเสริญขึ้นว่า สิ่งที่ทำให้มีแสงสว่างในโลก มีอยู่
๑ อย่าง คือ ดวงจันทร์ ๑ ดวงอาทิตย์ ๑ พระพุทธรเจ้า ๑ ต่อจากชาตินั้นมา
เราก็ได้มีความสุขในสวรรค์ตลอดกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์ตลอด ๘๔ กัลป์
มาถึงกัลป์ที่ ๘๕ เราได้เป็นพระเจ้ายานวรจักรพรรดิอยู่ ๑๐ ชาติ มาชาตินี้
เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นชาวเมืองทรม
แม่น้ำสินธุ ได้ประกอบในการงานของผู้อื่น อาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ เมื่อเรา

เที่ยวไปตามริมแม่น้ำสินธุ เราได้เห็นพระสังฆัตถพุทธเจ้า ทรงนั่ง
เข้าสมาบัติอยู่ เราจึงหักเอากิ่งคอกไม้ ไปกันเป็นเสวตฉัตรถวายแต่พระองค์
จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้เราได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๕ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้า เสด็จไป
ตามถนน เราได้บูชาพระองค์ด้วยดอกโกมุต คือ ดอกบัวขาว จำเดิม
แต่นั้นมา ๕๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๕
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้ จบวรรคที่ ๑๒ และเทศนาถ้อยคำเพียงเท่านั้น.

เอวံ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๒๔

คัมภีร์ขททกนิภาษ พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๑๓

สมาหิต สมานัน

สิหุขตุณมปราจิต

สมาธินา อุปวิมูจ

อทุททาสี นรุตตมุนิ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๒๔
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๑๓ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๓

ก็เรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์

ซึ่งจะยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นี้

มีปรากฏแต่เพียงในถ้อยคำของท่านเท่านั้น กล่าวคือ ในถ้อยคำของพระ

๑๒๘ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ จุฬหกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๓

เถรเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราได้เห็นพระสัทธมมาสัมพุทธเจ้าทรงนั่งเข้าสมาธิ
อยู่ ก็ได้เก็บเอาดอกผักตบไปบูชาพระองค์ ดอกไม้ทั้งสนั่น ได้หันขวั้น
เบื้องบน กว่าหน้าลงเบื้องล่าง เป็นเครื่องทางกันอยู่ในอากาศเหมือนกับ
บุคคลจักไว้เป็นอันดี เราได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ด้วยความเลื่อมใสอันนั้น
นับแต่บัดนั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งการบูชา
พระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ เราได้เป็นพระเจ้าสมันตมณฑลจักรพรรดิ
ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้า
ผู้ทรงอาจคังอาชาไนย ผู้สว่างไสวคังคาวประกายพดกัม ผู้ส่องสว่างทั่วทิศ
ทั้งปวง แล้วเราก็ประณมมอชนไหว้ ทงได้สรรเสริญพระองค์ด้วยความยินดี
ได้ทำให้พระองค์ทรงโปรดปรานด้วยการกระทำของเรา คือเราได้ห่อเอาทราย
อันบริสุทธิ์ไปโปรยลงในทางดำเนินของพระองค์ แล้วตักน้ำไปรดด้วยความ
เลื่อมใส จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผล
แห่งการโปรยทราย มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระวิปัสสิ-
พุทธเจ้าห่อหุ้มถึงไม้ เราก็ขกมอไหว้ด้วยความเลื่อมใสว่า ไหว้พระพุทธเจ้า
จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้นเป็นผลแห่งความ
เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เมื่อชาติก่อนโน้นเราได้เกิดในตระกูล
พราหมณ์ พออายุได้ ๑ ขวบ ก็รอบรู้ในคัมภีร์พราหมณ์ ได้จัดให้มีการ
บูชาญ โยนน้ำเอาสัตว์ ๘ หมื่น ๔ พัน ไปผูกไว้ที่หลังสำหรับฆ่า เพื่อจะ

น้าบุชายัญ ในเวลานั้นพระสิทธัตถพุทธเจ้า ผู้มีพระพักตร์เบิกบานดังทอง
 อยู่ในปากเบ้า ผู้ร่ำเรื่องคั่งถ่านไฟไม้ตะเคียน ผู้มีพระรัศมีดังดวงอาทิตย์
 ตั้งขึ้นมาใหม่ ผู้มีรัศมีเยือกเย็นดังดวงจันทร์ในวันเพ็ญ ผู้ทำให้
 เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งหลาย ผู้ทรงแสวงหาประโยชน์ให้แก่โลกทั้ง ๓
 เสด็จเข้าไปใกล้แล้วกล่าวว่า กุมาร เขาชอบใจซึ่งการไม่เบียดเบียนสัตว์
 ทั้งปวง ด้วยการงดเว้นจากการลักขโมย งดเว้นจากการประพฤตินิยตประเวณ
 ในสตรีที่หวงห้าม งดเว้นจากการดมน้ำเมา เราได้สรรเสริญธรรม คือ
 ความยินดีในความประพฤติชอบ ความสดับเล่าเรียนมาก ความเป็น
 ผู้มีกตัญญู และสิ่งที่เป็นประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า เธอจง
 อบรมธรรมเหล่านี้ จงยินดีในการมีเมตตาแก่สัตว์ทั้งปวง จงทำให้มี
 จิตเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า จงอบรมหนทางอันประเสริฐ ครั้นพระ
 สัพพัญญูผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาจในโลก ตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็เสด็จขึ้น
 สู่เวหา เราก็ได้ทำจิตให้เลื่อมใส ทั้งในเบื้องต้นและภายหลัง แล้วเรา
 ก็ได้ขึ้นไปเกิดในคสิตสวรรค์ จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จัก
 ทุกคติเลย อันเป็นผลแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เรา
 ก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
 สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้อยู่ในอาศรมริมแม่น้ำ
 จันทภาคา ได้เห็นละมั่งทองตัวหนึ่งเที่ยวไปในป่า เราได้มีจิตเลื่อมใสใน
 ละมั่งทองตัวนั้น แล้วได้ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐในโลกว่า พระ
 พุทธเจ้าทั้งหลายที่มาแล้วในอดีต อนาคต และปัจจุบัน บ่อมมีผิว
 พรรณดังละมั่งทองนี้ จำเดิมแต่นั้นมา ๕๔ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย
 อันเป็นผลแห่งความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มาถึงปีที่ ๒๗ เราได้
 เป็นสมเด็จพระจักรพรรดิราช ผู้เป็นใหญ่ในพื้นปฐพี มีพระนามว่าพระเจ้า
 อรัญญสัตตจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ มาถึงชาตินี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 แล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายโภชนาหารแด่
พระสิทธัตถะพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรตดังทองคำ ผู้เสด็จไปเที่ยวบิณฑบาต
ผู้ประกอบด้วยลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ผู้สำเร็จความประสงค์
ทั้งปวง ผู้ไม่เว้นไหว ผู้ไม่พ่ายแพ้ต่อสิ่งใดด้วยความเลื่อมใส ครั้นเรา
ถวายอาหารแก่พระพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระกรุณาดังนั้นแล้ว ก็ได้
เสวยสุขในสวรรค์ตลอดกาลปาวสาน นับแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคย
รู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการถวายอาหาร มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระอาจารย์แล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า ในเวลาที่เทพเจ้าจะจัดจาก
สวรรค์ เพราะสนอายุสิ้น เทพเจ้าทั้งหลายย่อมเปล่งเสียงชน ๓ เสียงว่า
ขอให้ท่านจงไปสู่สุคติ จงได้เกิดเป็นมนุษย์ จงได้พบพระพุทธศาสนา
จงให้เชื่อถ้อยต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้ ความเชื่อก่อนของท่านจึงฝังอยู่แน่น
ในพระพุทธศาสนาจนสนอายุ ทั้งจงกระทำชงกุศลด้วยกาย วาจา ใจ
ลำดับนั้น ท่านจงทำบุญด้วยการให้ทาน รักษาศีล ประพฤติพรหมจรรย์
ในพระพุทธศาสนา เทพเจ้าทั้งหลายมีความกรุณาต่อกัน ย่อมเตือน
เทพเจ้าผู้จัดตั้งความมานั้น ในคราวนั้น เราได้ฟังถ้อยคำของเทพเจ้า
ทั้งปวงแล้ว ก็เกิดความสลดใจ ได้คิดว่า เราจุติจากนั้นแล้ว จักไปสู่
กำเนิดใหม่ ในเวลานั้น พระสาวกของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้มีชื่อว่า
พระสุมนะ ผู้สาวรมอันทรบัต ผู้มีความประสงค์จะโปรดเรา ได้รู้ความ
สลดใจของเราแล้ว ก็ได้เข้าไปใกล้เรา ได้สั่งสอนอรรถธรรมแก่เรา
เราได้ฟังคำสอนของท่านแล้ว ก็เสื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า ได้กราบไหว้
ท่านแล้วก็จุติจากสวรรค์ กลับลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เวลาตายจาก
มนุษย์ ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ในระหว่างนั้นเราได้รับความ
ทุกข์ทรมาน เวลาเราจุติจากดาวดึงส์สวรรค์ลงมาเกิดในมนุษย์ ก็
ไม่ได้รับทุกข์อย่างใด พอเราเกิดมาได้ ๒ ขวบ เราก็ได้เข้าไปในอาราม
ของพระโคตมพุทธเจ้า ผู้เป็นเสกขบุตร ผู้มีพระฤทธิยคงที่ เราก็ได้

เห็นพระภิกษุทั้งหลาย ประพฤติตามคำสั่งสอนในศาสนาอันกว้างขวาง
อันมีผู้รู้จักกันมาก ในเวลานั้น พระเจ้าโกศลได้ทรงรถพระที่นั่ง เสด็จไปสู่
ไม้ศรีมหาโพธิ์ เราได้เห็นแล้วกระตักถึงบุพพกรรมของเรา เราอายุ
ได้ ๑ ขวบ ก็ได้ออกบรรพชา พระอานนทเถระเจ้าผู้มคฺติ ผู้มีความเพียร
ผู้มคฺติ ผู้สดับเล่าเรียนมาก ผู้ปฏิบัติพระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรมแก่
พระเจ้าโกศล เราได้ฟังธรรมของท่านแล้ว ก็ได้สำเร็จพระอรหัตใน
ที่นั้น เราได้ทำจ্বরตโหล่งข้างหนึ่ง ประณมมอชนบนศีรษะ ถวาย
บังคมพระพุทธเจ้า แล้วเปล่งวาจาขึ้นว่า ข้าพเจ้าได้เก็บดอกไม้ไปบูชา
ที่ประทับนั่งของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใส มาบัดนี้ ข้า-
พระองค์ก็ได้ถึงซึ่งท้องถิ่นไม่หวนใจ ละเสียซึ่งความชนะความแค้นแล้ว
มาถึงกัลป์ที่ ๒ หนึ่ง ๕ พัน เราก็คือเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๘ ชาติ
มาถึงชาตินี้เราก็คือสำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า คนทั้งปวงได้มาประชุมกัน
กระทำการบูชาใหญ่แด่พระเวสสภพุทธเจ้า เรากระทำปูนขาวแล้ว ก็ถือ
เอาพวงดอกมะลิไปวางลงข้างหน้าประทับนั่งของพระพุทธเจ้า คนทั้งปวง
ก็มาประชุมกันดูดอกไม้เห็นว่า ดอกไม้นี้ใครบูชาพระพุทธเจ้า เวลาเรา
ตายแล้ว ก็จะไปเกิดในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ได้เสวยผลบุญของตน
อยู่ในที่นั้น ต่อจากนั้นมาไม่ว่าเราจะเกิดในกำเนิดใด ๆ จะเป็น
เทพยดาหรือมนุษย์ก็ตาม เราก็คือเป็นทรกของบุคคลทั้งปวง อันเป็นผลแห่ง
การบูชาด้วยดอกไม้ เราไม่ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สมณพราหมณ์
ผู้สํารวม ผู้มคฺตบะ ด้วยกาย วาจา ใจ เลย ได้ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น
เราจึงได้เป็นทบูชาของบุคคลทั้งปวง อันเป็นผลแห่งการที่เราไม่ได้ด่าว่าผู้ใด
นับแต่บัดนั้นมา ๓๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชา
พระพุทธเจ้า ต่อมาถึงกัลป์ที่ ๓๐ เราได้เป็นพระเจ้าสหัสสารจักรพรรดิ
อยู่ ๑ ชาติ มาชาตินี้เราก็คือสำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า เราได้นำเอาดอกไม้ซึ่งมีกลับ ๗ กลับ มาทำเป็นร่ม บุษยาพระสิทธัตถพุทธเจ้ากำลังทรงแสดงธรรมอยู่ พระสิทธัตถพุทธเจ้าได้ตรัสขึ้นว่า ผู้ใดมีใจเลื่อมใสต่อเรา ได้ถ่มร่มดอกไม้ให้แก่เรา ผู้นั้นไม่ไปสู่ทุกข์ ตรัสดังนี้แล้วก็เลื่อนลอยขึ้นไปในอากาศ ร่มดอกไม้นั้นก็เลื่อนลอยตาม จำเดิมแต่นั้นมา ๘๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งร่มดอกไม้ มาถึงกลับที่ ๗๔ เราได้เป็นพระเจ้าชลสีขจักรพรรดิอยู่ ๘ ชาติ มาถึงชาติที่เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้ทรงแจ้งโลก ผู้รับเครื่องบูชาของโลก ได้ทรงแสดงธรรมอยู่ เราได้ฟังแล้วก็เลื่อมใส ได้นำเอาร่มไปถวาย พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่า ผู้ใดได้ถวายร่มแก่เรา ผู้นั้นจักไม่ไปสู่ทุกข์ จักได้เป็นพระราชาแห่งเทวดาอยู่ ๑ ชาติ จักได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๑๒ ชาติ ในชาติสุดท้ายก็จะได้เป็นสาวกของพระสมณโคดม เวลาเราตายจากชาตินั้นแล้ว เราได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก จิตจากเทวโลกก็ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๑๖ ชาติ มาชาตินี้ก็ได้บรรพชาแต่ในเวลาอายุ ๗ ขวบ มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า สุนันทพราหมณ์ ได้ถือเอาร่มมาถวายแก่พระสาริบุตรเถรเจ้านั้น ๆ ก็ได้อนุโมทนา เราได้ฟังคำอนุโมทนาแล้วก็สำเร็จพระอรหัต ได้ลุกขึ้นขึ้นกล่าวว่า ในแสนกลับที่แล้วมา ได้มีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระปทุมตตระเกิดขึ้นในโลก ข้าพเจ้าได้ถวายร่มอันวิจิตรแก่พระองค์ แล้วขนิบกรมนั้นถวายพระองค์ด้วยความเลื่อมใส ต่อจากนั้นมา ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ไปเกิดในทุกข์ บัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้ล่วงพ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สนเนื้อความในวรรคที่ ๓๓ และในเทศนาภักเห็นเพียงเท่านั้น.

เอวံ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ ๑๒๕

คัมภีรชุตถกนิทาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๖ องค์ ในวรรคที่ ๓๔

สิทธัตถสฺส ภควโต	คณฐูปิ อทาสหิ
สุมเนหิ ปฏิจฉนฺนํ	พุทฺธานุจฉวิกฺกญฺจ ตํ ฯ
กณฺจนคฺมิยสงฺกาสํ	พุทฺธํ โลกคฺคณายกํ
อินฺทิวรวํ ชลิตํ	อาทิตฺตํ ว หุตาสนฺนติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทานกัณฑ์ที่ ๑๒๕ ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๖ องค์ ในวรรคที่ ๓๔ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๖ องค์ ในวรรคที่ ๓๔

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๖ องค์ ซึ่งจักยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นี้นั้น ก็มีปรากฏเพียงในถ้อยคำของท่านเท่านั้น กล่าวคือ ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑ ว่า เราถวายรูปหอมแด่พระสิทธัตถพุทธเจ้า รูปหอมนั้น เราได้ปกคลุมด้วยดอกมะลิได้กระทำให้สมควรแก่พระพุทธเจ้า เราได้เห็นพระสิทธัตถพุทธเจ้าเป็นนายกอันเลิศของโลก ผู้ร่ำเรื่องดังดวงอาทิตย์ ผู้เป็นทบุดาตังไฟซึ่งเป็นทบุดาของพราหมณ์ ผู้่องอาจตั้งพญาเสือโคร่ง ผู้มีชาติสูงดังไกรสรราชสีห์ ผู้เป็นสมณะที่ลาเลิศ ผู้มีพระภิกษุสงฆ์หอมล้อมประทับนั่งอยู่ เราก็มิจิตเลื่อมใส ได้ประณมมือไหว้แล้วกราบลงที่พระบาทขององค์พระศาสดา จึงลุกขึ้นถวายบังคมลา ตั้งแต่นั้นมา ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลของการบูชาด้วยของหอม มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้เห็นพระปทุมุตตร
พุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้รุ่งเรืองดังไฟไหม้ลามัน ผู้เป็น
ใหญ่ของโลกลี ดั่งไฟอันเป็นกษัตริย์ของพราหมณ์ กำลังเสด็จไปโดยทาง
อากาศ เราได้กอบเอาผ้าสาตขັນไปในอากาศ พระสีหัตถโลกนาถเจ้า
ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ผู้เกลือกล้ำใหญ่ ก็ได้ทรงรับนํ้านั้นไว้
แล้วตรัสขึ้นในอากาศว่า เธอจะไม่ไปเกิดในภคิตลอดแสนกัลป์ ด้วย
การถวายน้ำ และด้วยการทำให้เกิดบิณฑบาต ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่า
เทพยดามนุษย์ทั้งหลาย ผู้ประเสริฐในโลก ผู้่องอาจในโลก บัดนี้ ข้าพระ
องค์ได้ถึงซึ่งอันไม่เวียนไหวแล้ว ได้ละความชนะความแพ้แล้ว ด้วย
บุญกุศลอันนั้น มาถึงกัลป์ที่ ๑๖๕ ข้าพระองค์ได้เกิดเป็นพระเจ้าสหสรา-
จักรพรรดิอยู่ ๓ ชาติ มาถึงชาตินี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้เป็นนายพรานอยู่ใน
ป่าใหญ่แห่งหนึ่ง ได้เห็นต้นบุญนากกำลังมีดอกก็นึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
เราได้กวาดเอาทรายมากองขึ้นให้เป็นพระสกล แล้วเก็บเอาดอกบนนั้นจมา
บูชาด้วยคิดว่า บูชาพระพุทธเจ้า ดังแต่นั้นมา ๘๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จัก
ทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาถึงกัลป์ที่ ๘๓ เราได้
เป็นพระเจ้าตโมนหจักรพรรดิสมบุรณด้วยรัตนะ ๘ ประการอยู่ ๑ ชาติ มาถึง
ชาตินี้ เราก็ตสำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้เป็นคนหาบหน้ขายอยู่
ที่เมืองหงสวดี ได้มีชีวิตอยู่ด้วยการหาหน้ ได้ขายหน้มาเลี้ยงบุตร
ภรรยา ในเวลานั้น พระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้ชนะมาร ผู้สำเร็จธรรมทั้งปวง
ผู้เป็นนายกของโลก ได้ทำกองมิดให้หมดไปแล้วเกิดขึ้นโลก เราได้
นั่งอยู่ที่เรือนของเรา ได้คิดกันว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว เรา
ไม่มีสิ่งใดจะถวาย เรามีแต่ผ้าขาวผืนเดียวเท่านั้น ทั้งที่ไม่มีใครที่จะให้
เรามาก อันนรกข้อมเป็นของมีทุกข์มาก เราจะทำบุญไว้ ครั้นเราคิด

อย่างนั้นแล้ว ก็เกิดความผ่องแผ้วยินดี จึงได้ถือเอาผ้าผืนนั้นไปถวาย
 แก่พระพุทธเจ้า ครั้นถวายแล้ว จึงได้กราบทูลขึ้นว่า ข้าแต่พระองค์
 ผู้แก้แค้น ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า ขอพระองค์จงช่วยข้าพระองค์
 ให้พ้นจากกองทุกข์ด้วยเถิด พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้แจ้งโลก
 ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก เมื่อจะทรงสรรเสริญทานของเรา ก็ได้
 ทรงอนุโมทนาแก่เราว่า ด้วยการถวายผ้าผืนเดียวแก่เรา และด้วยเจตนา
 อันดีของบุคคลผู้หนึ่ง เขาจะไม่ได้ไปเกิดในอบายภูมิ ตลอดแสนกัลปาวสาน
 เขาจะได้เป็นพระอินทร์อยู่ ๓๖ ชาติ จักได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๓๓ ชาติ
 จักได้เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ นับชาติมิได้ ไม่ว่าจะเกิดในเทพยดา
 หรือมนุษย์ใด ๆ ก็จะต้องประกอบด้วยรูปสมบัติ คุณสมบัติ จักมีผ้านับไม่ถ้วน
 ครั้นพระพุทธเจ้าผู้รู้งานในโลก ตรัสอย่างนั้นแล้ว ก็เลื่อนลอยขึ้นสู่อากาศ
 ดังทวาราชสีห์ ต่อจากชาตินั้นมา ไม่ว่าเราจะเกิดในกำเนิดใด ๆ
 จะเป็นเทพยดาหรือมนุษย์ก็ตาม ความบกพร่องในทางทรัพย์สมบัติย่อมไม่มี
 แก่เรา อันเป็นผลแห่งผ้าผืนเดียว ในเวลาเราขกเท้าก้าวไปมา ย่อมมี
 ผ้าเกิดแก่เราทุกก้าว ผืนหนึ่งรองเท้าเรา ผืนหนึ่งกนอยเบองบนของเรา
 เราได้จำแนกแจกผ้าให้แก่คนทั่วจักรวาลได้ตามประสงค์ เราเป็นผู้แผ่พรหม
 ตั้งทองคำทุกภพทุกชาติ ด้วยอำนาจแห่งการถวายผ้าผืนเดียวนั้น ชาติ
 ใดเป็นชาติสุดท้ายของเรา นับแต่เราได้ถวายผ้านั้นมาได้แสนกัลป์ เราไม่เคย
 รุ้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการถวายผ้าผืนเดียว บัดนี้เราก็ได้เผากิเลส
 หักหลายแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้ตัดเครื่องผูกเหมือนช้าง
 ทำลายปลอกแล้ว ได้เป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
 ดั่งนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้่องอาชในโลก ผู้พร้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ได้
 ประทับอยู่ในสังฆาราม แล้วเสด็จออกจากสังฆารามกับพระอรหันต์ ๘
 แสนองก์ เราได้นั่งผ้าหนึ่งเส้นและผ้าเปือกอกปอ ถือเอาผ้าเช็ดอกไม้

ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เราได้มีใจเลื่อมใส ประณมมือขึ้นไหว้ แล้วได้
 สาคน้ำแช่คอกไม้ขึ้นไปบูชาพระองค์ ฯ ได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า ฝนฟ้า
 เราในคราวนี้ จักได้เป็นพระราชาแห่งเทวดาอยู่ ๑๒๕๐ ขาติ จักได้เป็น
 จักรพรรดิราชอยู่ ๑๒๕๐ ขาติ มาบัดนี้ เราได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว
 เมื่อเราได้เป็นพระราชาแห่งเทวดา เราได้มีชื่อว่า มุสสิตเทวดา ไม่ว่า
 เราจะเกิดเป็นเทพดาหรือมนุษย์ใด ๆ ได้มีฝนตกพรำ ๆ พอชุ่มร่างกาย
 ของเราโดยรอบร่างกายของเราข้างละ ๑ วา อยู่ทุกชาติ บัดนี้ เราได้ร้อ
 ถอนภพทั้งหลายเสียแล้ว ได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้สิ้นอาสวะ
 หิงขังเสียแล้ว อันนี้เป็นผลแห่งการสาคน้ำไปบูชา พระพุทธเจ้า
 นำจันทน์หอมที่บุคคลสาตไป ย่อมหอมฟุ้งไปฉับใด กลิ่นกายของ
 เราก็อหอมฟุ้งไปฉับนั้น คนทั้งหลาย ได้กลิ่นอันหอมฟุ้งจากกายของเรา
 ก็รู้ว่าท่านสมบูรณ์มาหนแล้ว กิ่งไม้ ใบไม้ ตลอดจนหญ้า ก็ส่งกลิ่นหอมไปใน
 ขณะนั้น นับแต่เราได้บูชาด้วยจันทน์หอมนั้นมาตลอดแสนกัป เรา
 ไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการสาคน้ำหอมไปให้ถูกพระกาย
 ของพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๔
 อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า พระเจดีย์ของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า
 เป็นใหญ่ในโลกผู้มีพระหฤทัยคงที่ ได้ตั้งอยู่ในป่าซึ่งกลอนกล่นไปด้วยสัตว์ร้าย
 ไม่มีใครสามารถที่จะไปไหว้พระเจดีย์ อันมีหญ้าและไม้ เครือไม้ ขึ้น
 ปกคลุม อันชำระตักหักพังนั้นได้ ในคราวนั้น เราได้เป็นคนทำกรางงานใน
 ป่า ได้ไปเห็นพระสถูปนั้น ก็เกิดความนับถือต่อพระพุทธเจ้า คิดว่า พระ
 สถูปของพระพุทธเจ้านั้น ไม่ควรจะให้สิ่งใดบังบัง ควรจะให้คนทั้งหลาย
 รู้ เราจึงได้ถางหญ้าและต้นไม้ เครือไม้ ในบริเวณพระเจดีย์เสียให้สน
 เวลาราชายจากชาตินั้นแล้ว เราได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ได้มี
 วิมานทองสูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ เกิดขึ้นแก่เรา เราได้เป็นพระ
 ราชาแห่งเทวดาอยู่ ๓๐๐ ขาติ ได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๒๕ ขาติ เมื่อ
 เรายังเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภพนี้ด้วยกายใหญ่ เราได้ทรงหยาบสมบัติเป็น

อันมากทุกชาติ ความบกพร่องในทางทรัพย์สินไม่มีแก่เรา อันนี้เป็น
ผลแห่งการทำบริเวณพระเจดีย์ให้สะอาด เราจะนั่งคานหาม หรือขึ้น
ช้างไปในป่า หรือไปในทิศใด ๆ ก็ตาม ป่าก็ย่อมเป็นที่พึงของเรา เราไม่
เคยพบหลักต่อเสี้ยนหนามเลย ไม่เคยเป็นโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก
โรคลมบ้าหมู โรคคุดทะราด โรคหิดคัน หิดเบื้อบเลย อันก็เป็นผล
แห่งการทำบริเวณพระเจดีย์ให้สะอาด ยังมีสิ่งที่น่าอัศจรรย์อย่างหนึ่ง
คือ ไฟ ฝน แผลงวัน ไม่เคยมีในร่างกายของเรา ไม่ว่าเราจะเกิดเป็น
เทพยดา หรือมนุษย์ใด ๆ เราก็มีผิวพรรณดั่งทองคำ มีรัศมีแผ่ออกจากกาย
ทุกชาติ เราไม่เคยพบสิ่งที่ไม่ชอบใจ ได้พบแต่สิ่งที่ชอบใจ ใจของเราบริสุทธิ์
อยู่เสมอ มีอารมณ์อันเดียวตั้งมั่นคืออยู่เสมอ เราได้นั่งที่อาสนะอันเดียวแล้ว
สำเร็จพระอรหัต จำเดิมแต่นั้นมาได้แสนกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อัน
ก็เป็นผลแห่งการทำบริเวณพระเจดีย์ให้สะอาด มาชาตินี้เราก็ได้สำเร็จปฏิ-
สัมภทา ๕ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลาย จงจำไว้เถิดว่า บุญกุศลที่พระเถรเจ้าทั้ง ๖
องค์นั้น ได้กระทำมานั้นต่าง ๆ กัน องค์ที่ ๑ ได้ถวายรูปหอมแก่พระ
สิทธัตถะพุทธเจ้า แล้วก็ไม่ได้ไปเกิดในทุคติตลอด ๕๔ กัลป์ องค์ที่ ๒
ได้อบเอาน้ำสาธุชนไปบูชาพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ซึ่งเหาะไปในอากาศ
ก็ไม่ได้เกิดในทุคติตลอดแสนกัลป์ ทั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอีก ๓
ชาติ องค์ที่ ๓ ได้กวาดทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ขึ้น แล้วเก็บเอาดอกไม้
มาบูชา ด้วยคิดว่า เราบูชาพระพุทธเจ้า ต่อนั้นมาก็ไม่ได้ไปเกิดใน
ทุคติ ๕๒ กัลป์ ทั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ ๑ ชาติ องค์ที่ ๔ ได้เป็น
คนยากจนเข็ญใจ มีผ้าขาวสำหรับห่มเพียงผืนเดียว แต่ได้ยอมสละ
ผ้าขาวนั้นไปบูชาพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ต่อจากนั้นมา ก็ไม่ได้ไปเกิดใน
ทุคติตลอดแสนกัลป์ ทั้งได้เป็นพระอินทร์อยู่ ๓๖ ชาติ เป็นจักรพรรดิราช
อยู่ ๓๓ ชาติ เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ นับชาติมิได้ องค์ที่ ๕

๑๓๘ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๓
 ได้เสกน้ำหอมไปบูชาพระวิปัสสิพุทธเจ้าแล้ว ได้เกิดเป็นพระราชาแห่งเทวคา
 อยู่ถึง ๑๒๕ ชาติ เป็นจักรพรรดิอยู่ ๑๒๕๐ ชาติ ไม่ว่าเกิดในชาติใด ก็มี
 ฝนตกพรำ ๆ รอบตัวข้างละ ๑ วาเสมอ องค์ที่ ๖ ได้แผ้วถางบริเวณพระเจดีย์
 ของพระปฐมตตรพุทธเจ้า แล้วได้เป็นพระราชาแห่งเทวคาอยู่ ๓๐๐ ชาติ
 เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๒๕ ชาติ เป็นผู้มีมั่งมีทุกชาติ หวังปราศจากโรคภัยต่างๆ
 คงแสดงมา สันเนอความในเทศนากัณฐกนี้เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ค้วยประการฉะนี้ ๆ

กัณฐกที่ ๑๒๖

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
 ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๔ องค์ ในวรรคที่ ๓๔

นคเร พนุชฌมคิยา	อโหสิ ปรมมมโก
ปรกมมายเน ยุกโต	ปรกตคิ อปสฺสโต ฯ
รโหคโต นิสิตฺตวา	เอวี่ จิตฺเตสํ คทา
พทุโธ โลเก สมุปฺปนโน	อริกาโร จ นตฺถิ เมติ.

ณ บัดนี้ อาคมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฐกที่ ๑๒๖
 ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๔ องค์ ในวรรคที่ ๓๔ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
 ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน
 หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๔ องค์ ในวรรคที่ ๓๔

ก็เรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๔ องค์ ซึ่งจักยกขึ้นแสดงในกัณฐกนี้นั้น ก็มี
 ปรากฏแน่ในถ้อยคำของท่านเท่านั้น กล่าวคือ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า

เราได้เป็นคนทำงานให้ผู้น้อยที่เมืองพันธุมดี ได้ประกอบในการงานของผู้น้อย อาศัยผู้น้อยเลี้ยงชีพ เราได้นั่งคิดอยู่ในที่สงัดว่า พระพุทธเจ้าได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว เรายังไม่ได้ทำบุญกุศลสิ่งใด ควรแล้วที่เราจะทำบุญกุศลเพื่อให้เป็นที่พึ่งของเรา เราได้มาพบโอกาสอันดีแล้ว นรกย่อมเป็นที่มืดทุกขมาก เป็นที่อยู่ของผู้ไม่ได้บุญไว้ ครั้นเราคิดอย่างนี้ เราก็ออกไปป่า ได้นำเอาหญ้า ไม้ เครือไม้ มาปลูกให้เป็นกุฎเล็ก ๆ ขึ้น แล้วก็ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เวลาเราตายแล้ว เราก็ได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ได้มีปราสาทสูงพ้นขั้วลูกธนูตก เป็นปราสาท ๗ ชั้น ประกอบด้วยธง สำเร็จด้วยแก้ว ยังมีปราสาทเล็ก ๆ อยู่ในปราสาทใหญ่นั้นอีกถึงแสนหลัง ไม่ว่าเราจะเกิดเป็นเทวดา หรือมนุษย์ใด ๆ ก็ได้มีปราสาทเกิดขึ้นแก่เรา ความสะดุ้งกลัว หรือ ขนลุกขนพอง ไม่เคยมีแก่เรา ถึงแม้เราจะเที่ยวไปในป่า สัตว์ร้ายทั้งหลาย คือ เสือ สิงห์ แรต หมี สุนัขป่า งูเล็ก งูใหญ่ ภูตผีปิศาจ ก็หลีกเร้นเรา แม้แต่เวลานอนหลับ เราก็ไม่เคยฝันลามก เรามีสติดีเสมอ เราได้กระทำให้แจ้งซึ่งคำสอนของพระโคตมพุทธเจ้าแล้ว นับแต่เราได้สร้างกุฎเล็ก ๆ มุงด้วยหญ้า ถวายพระภิกษุสงฆ์มาแล้วนั้นได้ ๔๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งกุฎมุงหญ้า แต่กุฎมุงหญ้าของเรา เราได้ตั้งไม้ขึ้น ๓ อัน โดยรวบปลายเข้ากัน แล้วมุงด้วยหญ้า ที่คนทั้งหลายเรียกว่าข่ม มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้วได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นพราหมณ์ผู้ทรงไตรเพท อยู่ในเมืองหงสวดี ได้มีพวกศิษย์เป็นอันมาก ออกไปจากเมืองเพื่อไปอาบน้ำ ก็ได้พบพระปทุมุตตรพุทธเจ้า เสด็จเข้าเมืองกับพระอรหันต์พันองค์ แล้วเราก็มองใจเลื่อมใสได้ยกมือขึ้นไหว้ ทรงได้น้อมนำซึ่งผ้าขาวไปบูชา ได้โยนผ้าขาวนั้นขึ้นไปบนอากาศ ผ้าขาวนั้นก็ปกคลุม ซึ่งพุทธบริวารทั้งสนับบริวารที่เที่ยวบิณฑบาต ผ้าขาวนั้น ได้กลับกลายเป็นเพดานกางกั้นในเบื้องบนแห่งพระภิกษุสงฆ์ เมื่อองค์พระปทุมุตตรศาสดา

จะทรงทำให้เกิดความยินดียิ่งแก่เรา ก็ได้ตรัสขึ้นว่า ผู้ใดได้ถวายผ้าขาว
แก่เราด้วยความเลื่อมใส เราจักกล่าวถึงผู้นั้น เธอทั้งหลายจงฟังถ้อยคำ
ของเรา คือ ผู้นั้น จักยินดีอยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นกัลป์ จักได้เป็น
พระอินทร์อยู่ ๕๐ ชาติ ในเวลาที่อยู่ในเทวโลกนั้น จักมีผ้าเป็นเพดาน
กางกั้นอยู่ตลอดเวลา ๑๐๐ โยชน์โดยรอบ เวลาลงมาเกิดในมนุษย์ ก็จักได้เป็น
จักรพรรดิราชอยู่ ๑๖ ชาติ จักได้เป็นพระราชาประเทศนั้น ๆ นับชาติมิได้
เมื่อยังเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในภพนั้น ๆ ก็บริบูรณ์ด้วยผ้าไหม ผ้าขนสัตว์
ผ้าปาน ผ้าค่าย ผ้าห่มค่ามาก อย่างอื่นอีกเป็นอันมาก ภายหลังเขาจักได้
บรรพชา จักรู้แจ้งธรรมของพระโคตมศาสดา ดังนี้ บัดนี้เราก็ได้สำเร็จ
ธรรมอันไม่รู้จักตายแล้ว เมื่อเราอยู่ที่ปะรำ หรือโคนต้นไม้ หรือที่ว่าง
บ้านเรือน ก็ได้มีผ้ากางกั้นในเบื้องบนอยู่รอบตัวเราข้างละ ๑ วา เราได้นั่ง
ห่มผ้าที่ไม่ได้ขอมุใด ห่มเราบริบูรณ์ด้วยข้าวน้ำ อันเป็นผลแห่งการถวาย
ผ้าขาว นับจากนั้นมาได้แสนกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้ก็เป็ผล
แห่งการถวายผ้า มาบัดนี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖
แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้รอบรู้สิ่งทั้งปวง
ได้ทรงประกาศสั่งจะ ๔ ประการ โปรดคนเป็นอันมาก ให้ข้ามพ้นโลก
สงสาร ในเวลานั้น เราได้เป็นฤๅษีผู้มั่งคั่งมาก ได้นั่งห่มผ้าหญาคาอัน
ถักด้วยเปลือกปอ เหาะไปในอากาศ แต่เราไม่อาจเหาะไปเบื้องบนของ
พระพุทธเจ้าได้ เปรียบเหมือนนกบินไปถึงภูเขา แล้วก็บินฝ่าภูเขาไปไม่
ได้ฉะนั้น เราจึงคิดว่า เมื่อก่อนไม่เคยเป็นอย่างนี้เลย คงจักมีมนุษย์
ผู้เลาะเลียบอยู่ข้างล่างนี้เป็นแน่ เราจักแสวงหา บ้างที่เราจักได้ประโยชน์
เราก็คิดดังนี้แล้ว ก็ลงมาจากอากาศ ได้ฟังเสียงของพระปทุมุตตรพุทธเจ้า
ทรงแสดงธรรมอันว่าด้วย อนิจจัง อยู่ เราก็ได้ความเข้าใจใน อนิจจัง เป็นอันดี
แล้วก็กลับไปสู่อาศรม เวลาสิ้นอายุแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในพรหมโลก
จุติจากพรหมโลก ก็ได้ลงมาเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์

ทั้ง ๖ ชั้นตลอด ๑ หมื่นกลับได้เป็นพระราชาแห่งเทวดาอยู่ ๕๐ ชาติ เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๗๐ ชาติ เป็นพระราชาในประเทศนั้น ๆ นับชาติไม่ได้ บัดนี้ พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่งที่เรือนแห่งบิดาของเรา ได้ทรงแสดง อนิจจัง อยู่ เราก็ระลึกได้ถึงชาติหนหลัง แต่ยังไม่แทงตลอด ในเรื่อง อนิจจัง ว่า

อนิจจา วต สงฺขารา   อุปฺปาทวยชฺชมฺมิโน

อุปฺปชฺชติวา นิรุชฺชนฺติ   เตสํ วุပ္สโม สุโข

ว่า สังขารทั้งหลายล้วนแต่ไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ความระงับไปแห่งสังขารทั้งหลายนั้นแหละ เป็นสุข เราได้ฟังดังนี้แล้ว ระลึกได้ถึงสิ่งที่ได้ฟังไว้ในชาติก่อนโน้น แล้วจึงได้สำเร็จ พระอรหัตในครั้งนั้น เราได้สำเร็จพระอรหัตแต่ในเวลาอายุได้ ๗ ขวบ แล้ว พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุญาณ ทรงทราบคุณธรรมของเราแล้วก็ให้เรา อุปสมบท เราผู้ยังเป็นเด็กอยู่ ได้กระทำการที่ควรทำให้สำเร็จไป ด้วยคิดว่า สิ่งที่เราควรทำในพระพุทธศาสนาในวันนี้ จำเดิมแต่เราได้ฟัง อนิจจัง นั้นมาได้แสนกลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการฟังธรรม มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำการ คำสั่งของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า ในเวลานั้น เราได้เป็นคนเก็บดอกไม้ อยู่ที่เมืองหงสวดี ได้ลงไปสระดอกปทุม ได้เลือกเก็บดอกปทุมอยู่ พระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้รู้สิ่งทั้งปวง กับพระภิกษุแสนองค์ ซึ่งล้วนแต่มีจิต สงบ มีจิตคงที่ มีอาสวะสิ้นแล้ว มีความบริสุทธิ์ มีอภิญญา ๖ มีการเจริญ ฌาน กำลังเดินมา เราได้เห็นแล้ว ก็จับเอาดอกปทุมขยี้โยนขึ้นใน อากาศ กราบทูลว่า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐในโลก ดอก ปทุมเหล่านี้ จงเลื่อนลอยไปทางก้นในเบ้องบนของพระองค์ แล้วดอกไม้ เหล่านั้น ก็ได้ทางก้นอยู่ในเบ้องบนของพระพุทธเจ้าเหมือนกับเพดาน เวลา เราตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ได้มีวิมานทอง สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ เราได้เป็นพระอินทร์อยู่ถึงพันชาติ เป็น

๑๔๒ พระศกคัมภีร์ กัมภีร์ ๕ ขุททกนิกาย พระอุปทาน เล่ม ๓

จักรพรรดิราชอยู่ ๑๕ ชาติ เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ นับชาติมิได้ เราได้เสวยผลบุญที่เราได้ทำไว้ในปางก่อนแล้ว เราได้เสวยสมบัติด้วยผลบุญนั้นแล้ว บัดนี้เราได้กระทำให้แจ้งซึ่งธรรมของพระโคตมพุทธเจ้าแล้ว เราได้เผากเลสทั้งหลายแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้ตัดเครื่องผูกให้ขาดแล้ว สนั่นอาสวะแล้ว นับแต่เราได้บูชาพระพุทธรูปด้วยดอกบัวนั้นมาได้แสน กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธรูปด้วย ดอกปทุมเพียงดอกเดียว มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปแล้ว ดังนั้น สันเนอความในวรรคที่ ๓๔ เพียงเท่านั้น

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลาย จงเข้าใจเถิดว่า การทำบุญกุศลของพระเถระเจ้า หิง ๔ องค์นั้น บ่อมีต่าง ๆ กัน ส่วนกุศลที่ควรยกขึ้นแสดงซ้ำอีกนั้น ก็คือ กุศลของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ซึ่งได้แก่การฟังธรรมของท่าน เพราะเหตุว่า การฟังธรรมของท่านนั้น ทำให้ท่านได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ถึง ๓ หมื่นกัลป์ ได้เป็นพระราชาแห่งเทวตายุถึง ๕๐ ชาติ ได้เป็นจักรพรรดิราชถึง ๑๐ ชาติ ได้เป็นพระราชาเฉพาะประเทศหนึ่ง ๆ อยู่ นับชาติไม่ได้ มาชาติสุดท้าย เมื่อได้ฟังกล่าวว่า อนิจจา วต สงขารา จมลงแล้ว ก็ได้สำเร็จพระอรหัต ขอท่านทั้งหลาย จงจำไว้เป็นตัวอย่างเถิดว่า การฟังธรรม เมื่อธรรมข้อใดข้อหนึ่งเข้าฝังในใจแล้ว ธรรมข้อนั้นแหละ จะเป็นอุปนิสัยให้ได้สำเร็จนิพพานในวันข้างหน้า ด้วยว่าพระเถระเจ้าองค์นั้น เมื่อครั้งพระปทุมุตตรพุทธเจ้า ทรงแสดง อนิจจัง อยู่ คำว่า อนิจจัง ก็เข้าไปฝังอยู่ในจิตใจของท่าน เวลาท่านตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้เสวยสุขแต่ในมนุษย์ และในสวรรค์ดังแสดงมา เพราะฉะนั้น ในเวลาที่ท่านทั้งหลาย ฟังธรรม จงตั้งใจฟังให้ดี อย่าได้ส่งจิตใจไปทางอื่น เพราะเมื่อตั้งใจฟังให้ดี อาจได้ความเลื่อมใสในธรรมข้อใด ข้อหนึ่ง หรือเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ซึ่งจักเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน ในอนาคตกาลภายหน้า อย่าสักแต่ว่าฟังเทศน์ให้ได้บุญเท่านั้น การฟังเทศน์ที่จะได้บุญนั้น ต้องฟัง

โดยคิดว่า เราได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เราจักได้ฟังเรื่องที่
ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เมื่อคิดอย่างนั้นแล้ว จึงจะอยากตั้งใจฟัง
ถ้าเพียงแต่คิดว่า ฟังเทศน์ได้บุญเท่านั้น ก็จะสักแต่ว่าฟัง จะไม่ได้ความรู้
ความเข้าใจ ความเลื่อมใสเชื่อถือนในเรื่องที่พระท่านแสดง จักทำให้เหนื่อย
เปล่า จักไม่ได้ประโยชน์ในการฟังพระธรรมเทศนา เพราะฉะนั้น ของ
ตั้งใจฟังด้วยคิดว่า เราจักได้ฟังคำสั่งสอนที่ดี ฟังเรื่องที่มีประโยชน์ในพระพุท
ศาสนา ดังนี้ จงเสมอไป เมื่อทำได้อย่างนั้นเสมอไป ก็จักได้อานิสงส์
ทั้งพระเถรเจ้าองค์นั้นเป็นแน่แท้ไม่สงสัย สันเนือความในเทศนากันนั้น
เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๒๗

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๕

ปทุมุตตร นาม ชีโน สัพพสมมาน ปาธุ
ภวากเว วิภาเวนโต ตาเวติ ชนคิ พหุนติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๒๗
ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๕ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๕

ก็แลเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ซึ่งจะยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นั้น
ก็มีปรากฏแต่ในถ้อยคำของท่านเท่านั้น กล่าวคือ ในถ้อยคำของพระเถรเจ้า

องค์ที่ ๑ ว่า พระปทุมุตตรพุทธเจ้า ผู้ทรงชนะมาร ผู้สำเร็จธรรม
ทั้งปวง ผู้แสดงภพน้อยภพใหญ่ให้แจ่มแจ้ง บ่อมให้ประชุมชนเป็นอันมาก
ข้ามพ้นโลกสงสาร ฯ ในกาลครั้งนั้น เราได้เป็นพญาหงส์ที่ประเสริฐ
กว่านกทั้งหลาย ได้ลงไปเล่นอยู่สระแห่งหนึ่ง ฯ พระปทุมุตตรพุทธเจ้า
ผู้เป็นคัมภีร์ของโลก ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ทรงรับเครื่องสักการบูชาของโลก
ผู้ชนะกิเลส ได้เสด็จผ่านมาเบื้องบนสระนั้น ฯ เราได้เห็นพระปทุมุตตร-
พุทธเจ้า ผู้เป็นเทพเจ้ายิ่งกว่าเทพยเจ้า ผู้ตรัสรู้เอง ผู้เป็นนายกของโลก
แล้ว ก็คาบเอาดอกปทุมทั้งกำไปบูชา ด้วยความเลื่อมใสยินดี ฯ พระ
ปทุมุตตรชินสรี ผู้มีพระปรีชาญาณรู้โลกแจ่มแจ้ง ผู้ทรงรับเครื่องสักการบูชา
ของโลก ก็ได้ทรงยืนอนุโมทนาอยู่ในอากาศว่า ด้วยอำนาจแห่งการบูชาด้วย
ดอกปทุมดอกเดิวนั้น และด้วยอำนาจกุศลเจตนา เธอจะไม่ไปสู่วิบาก
คือ อบายภูมิ ตลอดจนกัลปาวสาน ฯ ครั้นพระปทุมุตตรศาสดาจารย์
ตรัสดังนี้แล้ว ก็เสด็จไปตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ นับแต่เราได้บูชาองค์
พระปทุมุตตรนั้น มาตลอดแสนกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผล
แห่งการบูชาพระพุทธรเจ้า ฯ มาบัดนี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำความคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ
ได้ใจความความถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์นี้ว่า เมื่อครั้งพระปทุมุตตรพุทธเจ้า
โน้น ท่านได้เกิดเป็นพญาหงส์ ได้เล่นน้ำอยู่ในที่สระแห่งหนึ่ง เมื่อแลเห็น
พระปทุมุตตรพุทธเจ้า เสด็จผ่านสระนั้นมาโดยทางอากาศ ก็มีจิตประสาธ
เลื่อมใส ได้คาบเอาดอกปทุมยกขึ้นบูชา ค่อยจากนั้นมาตลอดแสนกัลป์
ท่านก็ไม่ได้เกิดในทุกข์ มาถึงครั้งพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ท่านก็ได้
สำเร็จพระอรหัต ทรงซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ ดังนี้

ขอท่านผู้ฟังทั้งหลาย จงเข้าใจว่า บาป บุญ เมื่อใครทำก็ต้องได้
รับผลเป็นแน่ ผู้ที่ท่านนั้น ไม่ว่าจะเป็มนมนุษย์ หรือคิรีจณานชนิดใด เมื่อ
ทำด้วยความตั้งใจแล้ว ต้องได้รับผลทั้งนั้น ทั้งจงเข้าใจว่า พญาหงส์

ตัวนั้น ต้องได้เคยทำบุญไว้แล้วในชาติปางก่อน เมื่อได้เห็นพระพุทธรเจ้า
จึงเกิดความเลื่อมใส ผิดจากดิรัจฉานชาติทั้งหลาย ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า ในคราวนั้น เราได้เกิด
เป็นวานร อยู่ริมแม่น้ำจันทกา ได้เห็นพระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากธุลี ผู้ประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา ผู้มีพระรัศมีสว่างทั่ว
ทิศทั้งปวง ผู้เบิกบานด้วยพระคุณธรรมดังต้นพญารัง แล้วเกิดความ
ดีใจ ๆ เราได้มีใจฟูขึ้น มีใจร่าเริงขึ้นด้วยจิต ได้เก็บเอาดอกกอบล
๓ ดอก ขันวาทบนศีรษะ ๆ ครั้นเราเก็บดอกกอบล ๓ ดอก ขันวาทบน
ศีรษะแล้ว ก็น้อมบูชาพระวิปัสสิ แล้วก็พาหน้าไปทางทิศอุดร ๆ
เมื่อเราเดินไปด้วยใจอันเลื่อมใส ก็ตกเหวถึงเชิงความตาย ๆ เมื่อเรา
ตายแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ด้วยบุญกุศลอันนั้น และด้วย
ความตั้งใจอันดีนั้น ๆ เราได้เป็นพระราชาแห่งเทพยดาอยู่ ๓๐๐ ชาติ
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชอยู่ ๕๐๐ ชาติ ๆ นับแต่เราได้บูชาพระ
วิปัสสิศาสตราจารย์นั้น มาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนั้น
เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธรเจ้า ๆ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้า
แล้ว ดังนี้ ๆ ได้ใจความในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์นี้ว่า เมื่อครั้ง
พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้าโน้น ท่านได้เกิดเป็นวานร ได้เก็บเอา
ดอกบัว ๓ ดอก ขันวาทบนศีรษะ ด้วยตั้งใจบูชาพระวิปัสสิ ต่อจากนั้นมา
ก็ได้เสวยแต่มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ ในมนุษย์โลก เทวโลก
ตลอด ๕๐ กัลป์ มาถึงครั้งพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ท่านก็ได้
สำเร็จพระอรหัต เป็นอันว่าบุญกุศลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็ยังให้ผล
อันใหญ่หลวง ทั้งนี้แล้วแต่ใจเป็นใหญ่ สิ่งที่ท่านจะสำคัญหรือไม่
สำคัญ ก็แล้วแต่ใจท่านนั้น ถ้าใจสำคัญแล้ว สิ่งที่ท่านก็ต้องสำคัญ
เพราะฉะนั้น คนเราจะทำสิ่งใดต้องพิจารณาตุลสิ่งนั้นเสียก่อนว่า สม
ควรหรือไม่ เมื่อเห็นว่าไม่สมควรก็อย่าทำ เมื่อเห็นว่าสมควรจึงทำ

เพราะเมื่อร่วงลงไปแล้ว ก็ต้องได้รับผลในเวลาหนึ่งเป็นแน่ ถ้าทำสิ่งที่ไม่สมควร ก็ต้องได้รับผล คือ โทษ ทุกข์ ภัย นานาประการ ถ้าทำสิ่งที่เหมาะสม ก็ต้องได้รับผล คือ คุณประโยชน์เป็นอนันตประการ ดังว่านที่ได้บูชาพระวิมลสัพพพุทธเจ้า ด้วยดอกบัวเพียง ๓ ดอกเท่านั้น เป็นอุทาหรณ์ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า พระตีสสพพุทธเจ้า ผู้เป็นใหญ่ในโลก ผู้องอาจในโลก ได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว เราได้เห็นความสนใจไปแห่งอุปธิทั้ง ๓ ของพระตีสสพพุทธเจ้า ก็ได้ยกธงขึ้นบูชา ฯ ด้วยกุศลจิตอันนั้น และด้วยความตั้งใจเป็นอันดี เวลาเราละอิตถาภมุนะแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ฯ เราได้เป็นพระราชาแห่งเทวตาอยู่ ๓๐๐ ชาติ ได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๕๐๐ ชาติ ได้เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ อยู่นับชาติไม่ได้ เราได้เสวยแลแห่งการกระทำดี ในปางก่อนของเราแล้ว ฯ เราได้ทำสิ่งใดไว้ในกัลป์ที่ ๕๒ ด้วยอำนาจสิ่งนั้น เราไม่รู้จักหาคติเลย อันนั้นเป็นผลแห่งการถวายธง ฯ วันนั้นเราประสงค์จะปกคลุมขงเพนททงป่าใหญ่ และภูเขา ด้วยผ้าไหมพัสดุ เราได้กระทำได้ตามความประสงค์ ฯ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ ได้ใจความในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์นี้ว่า เมื่อครั้งกาลนาพระตีสสพพุทธเจ้าโน้น ท่านได้ลุ่มใสในความสนใจอุปธิ ๓ ประการ คือ กรรม กิเลส วิบาก ของพระตีสสพพุทธเจ้า แล้วท่านก็ได้ยกธงขึ้นบูชา เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ ได้เป็นพระราชาแห่งเทวตา และพระเจ้าจักรพรรดิ ก็เป็นพระราชาเฉพาะประเทศหนึ่ง ๆ อยู่นับไม่ถ้วน มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของพวกเราหลายน ท่านก็ได้สำเร็จพระอรหัต ดังนี้ เวลานั้นเป็นเรื่องมงคลถึงอันสูงสุดแห่งการบูชาด้วยธงไว้เป็นอุทาหรณ์ ควรที่ท่านทั้งหลาย จะจดจำไว้ว่า การตั้งใจยกธงขึ้นบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

เป็นผู้ทรงคุณธรรมประเสริฐ ไม่มีใครเสมอเหมือน ดังนี้ ก็จะต้องได้รับผล
ดังพระเถระเจ้าองค์นั้นโดยแท้ ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า มีภิกษุหนึ่ง ชื่อว่าภิกษุ
ภูตลานะ อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ เราได้เห็นผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าแขวน
อยู่ที่ยอดไม้ เราได้เก็บเอาดอกกระดังงา ๓ ดอกไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา
๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายดอกไม้ ๓ ดอก
มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า มีภิกษุหนึ่ง ชื่อว่าหริภ-
บรรพต อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ ในเวลานั้น มีพระปัจเจกพุทธเจ้า พระองค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่าสยัมภู ประทับอยู่ที่โคนต้นไม้ ฯ เราได้ทำกระท่อมไม้
มุงด้วยหญ้าทั้งหลาย แล้วทำที่เค้นจกรมถวาย เวลาเราตายแล้ว เราก็ได้
เสวยสุขอยู่ในเทวโลกตลอด ๑๔ ปี ได้เป็นพระราชาแห่งเทวดาอยู่ ๑๔ ชาติ
ได้เป็นจักรพรรดิราชาอยู่ ๑๔ ชาติ ได้เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ
อยู่นับชาติไม่ได้ วิมานของเราในคราวนั้น เป็นวิมานสูงมีเสาตั้งพันเสา
มีรัศมีสว่างไสว อยู่ในเทวโลก ครั้นเราได้เสวยสมบัติอยู่ในเทวโลกแล้ว
บุญกุศลอันนั้น ก็เตือนใจให้เราบรรพชาในศาสนาของพระโคตม เมื่อเรา
บรรพชาแล้ว เราก็ได้ตั้งใจเจริญสมณธรรม แล้วก็กำจัดกิเลสเสียได้
ตัดเครื่องผูกพันปวงเสียได้ ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๖ ว่า มีภิกษุหนึ่ง ชื่อว่าฉาปล-
บรรพต อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ พระสุทิสสนศาสดาจารย์ ได้ประทับอยู่ใน
ระหว่างภูเขานั้น เราได้เก็บเอาดอกไม้ซึ่งมีสีดังทองคำ ถือไปทาง
อากาศ พอได้เห็นพระสุทิสสนพุทธเจ้า ผู้ปราศจากธุลี ผู้ข้ามกิเลส
เสียได้แล้ว ก็ได้ยกดอกจำปา ๑ ดอกขึ้นวางบนศีรษะ ตั้งใจบูชา
พระองค์ จำเดิมแต่นั้นมา ๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้

เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ - คำว่า พระสุทัสสนพุทธเจ้านั้น ได้แก่พระวิปัสสี เพราะฉะนั้น ในที่ใดกล่าวถึงพระสุทัสสนพุทธเจ้า ให้รู้เถิดว่า ในที่นั้นเป็นอันกล่าวถึงพระวิปัสสี

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๗ ว่า มีภูเขาหนึ่ง ชื่อว่าโรมสบรรพต อยู่ใกล้ป่าหิมพานต์ พระโสภิตศาสดาจารย์ ได้ประทับอยู่ในที่นั้นจึงในคราวนั้น เราออกจากที่อยู่ของเรา แล้วก็ถือเอาดอกปทุมไปกั้นถวายพระพุทธเจ้า อยู่ตลอด ๑ วัน แล้วจึงกลับมาสู่ที่อยู่ของตนอีก จำเดิมแต่นั้นมา ๕๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ ได้ใจความตามถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์นี้ว่า เมื่อครั้งพระโสภิตพุทธเจ้านั้น ท่านได้เกิดเป็นพญานาค ได้นำดอกปทุมมากั้นถวายพระพุทธเจ้า อยู่ตลอด ๑ วัน จึงได้กลับไปสู่ที่อยู่ของตน

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๘ ว่า พระอุปติสสพุทธเจ้า ได้ทรงเดินจงกรมอยู่ในป่า ใกล้เขาสัมภกบรรพต ชายป่าหิมพานต์ เราได้เป็นนายพรานเที่ยวอยู่ในป่า ได้เห็นพระพุทธเจ้าองค์นั้นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส จึงนำหญ้า ๓ กำไปปูเป็นอาสนะถวาย แล้วเราก็หุดธำลาไป พอเราไปไม่ช้า ก็ถูกราชสีห์ฆ่าตาย แล้วก็ได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก เสวยทิพยสมบัติอยู่ในปราสาท ๑ ชั้น สูงพ้นชั่วลูกชั่วคน เวลาจุติจากเทวโลกแล้ว ก็ได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ได้ถึงซึ่งความสันติสุขแล้ว เราไม่ได้รู้จักทุกข์อยู่ตลอด ๕๔ กลับ บัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๙ ว่า เราได้ถวายผลมะพลับทั้งชีวิตแด่พระเวสสภูพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใสแล้ว เราไม่รู้จักทุกข์อยู่ตลอด

๕๑ กลับ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทฺธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เราได้เห็นพระเวตพตฺธเจ้า ประทับอยู่ที่ริมแม่น้ำ มีพระพักตร์เบิกบานผ่องใส ดังทองคำที่ปากเบ้า หรือดังทองประกายพลกฤษ์ เราได้ขมื่อไหว้ จำเดิมแต่บัดนั้นมา ๕๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทฺธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันเนอความในวรรคที่ ๓๕ เพียงเท่านั้น.

เอวํ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้

กัณฑ์ที่ ๑๒๘

คัมภีรขททกนิภาษ พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๖-๓๗

มิลลุตฺโต ปุเร อาสี อรญฺเณ กานเน อหํ
ตตฺถทฺรสาสี สมพุทฺธํ เทวสงฺฆมปรุกฺขตฺนฺติ.

ถ. บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๒๘ ว่าด้วยเรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๖-๓๗ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๖ - ๓๗

ก็เรื่องของพระเถรเจ้าทั้ง ๑๐ องค์ ซึ่งจะยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นี้นั้น ก็มีเพียงย่อ ๆ เท่านั้นที่ปรากฏในถ้อยคำของท่านเท่านั้น คือ ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๑๐ ว่า เมื่อก่อนเราได้เป็นนายพรานเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่

ได้เห็นพระสัพพพุทธเจ้าผู้มีเทพเจ้าเฝ้าล้อม ทรงแสดงสังฆธรรมทั้ง ๔ อยู่ ด้วยเสียงอันไพเราะดังเสียงนกการเวก เราก็เกิดความเลื่อมใส เราไม่รู้จัก ทศศีลลศก ๓๐ กลับ มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๒ ว่า เราได้เกิดเป็นชาวนาอยู่ที่ เมืองอรุณวดี ได้พบพระสัพพพุทธเจ้าในระหว่างทาง ก็ได้รวบรวมเอาฟางไปปู ถวายให้ทรงนั่ง พระสัพพพุทธเจ้าผู้ทรงพระเมตตากรุณา ผู้เป็นนายกอันเลิศ ของโลก รู้จักความประสงค์ของเราแล้ว ก็ได้ประทับนั่งบนกองฟาง เราได้ เห็นพระองค์ประทับนั่งแล้ว ก็เกิดความรำเริงยินดี แล้วเราก็ตายไปในที่นั้น ตั้งแต่นั้นต่อมาตลอด ๓๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทศศีลเลย มาบัดนี้เราก็ได้ สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๓ ว่า เราได้เห็นดอกทองกวาว ที่ถ่มถึงพระสถิตตพุทธเจ้า จึงเก็บเอาดอกทองกวาวนั้นโยนขึ้นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระองค์ จำเดิมแต่นั้นมา ๘๔ กลับ เราไม่เคยรู้จักทศศีลเลย อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วดังนี้

ในถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์ที่ ๔ ว่า เราได้เห็นรอยของพระสัพ พุทธเจ้า ก็เกิดความเลื่อมใส ได้ลดผ้าหนึ่งเสื่อลงเฉวียงข้างหนึ่ง แล้วก็กราบไหว้ ทรงได้เก็บเอาดอกหางช้างทั้งขั้วไปบูชารอยพระสัพพพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมา ๓๐ กลับ เราไม่เคยรู้จักทศศีลเลย อันเป็นผลแห่งการบูชา พระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ ในเรื่องนี้เป็นเรื่องขโมยอันสงัดแห่งการกราบไหว้สักการบูชาพระพุทธรูป คือ รอยของพระพุทธเจ้า ซึ่งตั้งอยู่ในที่ต่าง ๆ อย่างในบ้านเมืองของเราเป็นต้น เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลผู้ใดได้กราบไหว้สักการบูชาซึ่งพระพุทธรูป ก็

รอบของพระพุทธเจ้าทั้งในท่าใกล้ที่ไกลด้วยความเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ผู้นั้น
ก็จักไม่ไปสู่ทุกคติตลอดกาลนาน เหมือนกับพระเถระเจ้าองค์นั้นเป็นอุทาหรณ์

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า ในคราวนั้น เราได้เข้าป่าตัดเอาไม้ไผ่
มาทำเป็นราวสำหรับหน่วง ถวายแก่พระสงฆ์ด้วยความเลื่อมใส จำเดิมแต่นั้น
มา ๕๔ ปี เราก็ไม่รู้จักทุกคติอีกเลย มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายน้ำอัฐิฐานมะม่วงแก่พระ
บิณฑกะพระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่าพระสทังสี ด้วยความเลื่อมใสแล้ว ก็ไม่รู้
จักทุกคติตลอด ๕๔ ปี มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๗ ว่า เราได้ถวายห่อเกลือ แก่พระพุทธเจ้า
ผู้เสด็จเที่ยวไปบิณฑบาต แล้วก็ได้นั้นไปเกิดในสวรรค์อยู่ตลอด
กัลปาวสาน ต่อจากนั้นมาได้ ๕๐ ปี ก็ไม่เคยรู้จักทุกคติเลย มาบัดนี้
เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำ
สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า เราได้ถวายลูกโคตัวหนึ่งแด่พระวิปัสสิ
พระพุทธเจ้า จำเดิมแต่นั้นมาฉันข้าง ขานมัว ขานหิ้วยังเกิดแก่เรา เราไม่
รู้จักทุกคติอยู่ตลอด ๕๐ ปี มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔
อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๙ ว่า ในคราวนั้น เรากับภิกษุองค์หนึ่ง
ได้ลงเรือไปในทะเล เมื่อเรือแตก พระภิกษุองค์นั้น ก็ได้ให้สรดเคมน์แก่เรา
ต่อจากนั้นมา ๓๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งสรดเคมน์
มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า พระติสสพุทธเจ้าประทับอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง เราได้ลงจากตลิตสวรรณมาถวายบิณฑบาตแด่พระองค์ แล้วก็ถวายบังคมลา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการใส่บาตร มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ จบวรรคที่ ๓๖ เพียงเท่านั้น

ต่อไปนี้ เป็นถ้อยคำของพระเถระเจ้า ๑๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๗ ว่า พระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ได้กล่าวไว้ว่า เราได้เป็นมาณพ ชื่อว่ามังคลมาณพ ได้ถือดอกมณฑารพมาจากดาวดึงส์สวรรค์ มาถนอมถวายแด่พระวิปัสสิพุทธเจ้า ชั่งนึ่งเข้าสมาธิอยู่ตลอด ๑ วันแล้ว จึงได้กลับไปสู่เทวโลกอีก จำเดิมแต่นั้นมา ๕๑ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า เราได้เป็นเทพยดาในสวรรค์ชั้นยามานำเอาดอกหิมามากเม้าหิพยลงมาบูชาพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง แล้วก็ไม่รู้จักทุกข์ตลอด ๕๒ กัลป์ อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า พระสุสพุทธเจ้า ผู้สำเร็จธรรมทั้งปวง ผู้ต้องการวิเวก ผู้มีปัญญาได้เสด็จมาใกล้ของเรา เราได้เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายแหง้าบัวแด่พระองค์ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายแหง้าบัว มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นวิชาชรอยุทธุชากริมพานต์ ได้เห็นพระเวสสภพุทธเจ้า ทรงเดินจงกรมอยู่ ก็ได้เก็บเอาดอกไม้ ๓ ดอกทูลน้อมถวายไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์ เราไม่เคย

รู้จักทุกขเลขา อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า ในคราวนั้น พระปฐมุตตวรพุทธเจ้า ได้ประทับอยู่ที่ภูเขาคิรกูฏ เราได้เก็บเอาดอกปฐไปบูชาพระองค์ จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลขา อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เราได้เห็นพระวิปัสสิพุทธเจ้าเสด็จไปในตลาด ก็ได้บูชาพระองค์ด้วยดอกกระทุ่ม จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๔๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลขา อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๗ ว่า ในคราวนั้น เราได้เก็บดอกกลอนไปบูชาพระสุชาลพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่ที่ริมแม่น้ำคงคา จำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลขา อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ว่า พระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ได้ประทับอยู่ระหว่างภูเขาแห่งหนึ่ง เราได้เก็บเอาดอกจำปาดอกหนึ่ง ไปบูชาจำเดิมแต่นั้นมาได้ ๓๑ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกขเลขา อันเป็นผลแห่งการบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๙ ว่า เราได้อยู่ที่ริมแม่น้ำจันทกาคา ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ซึ่งปราศจากธุลี มีพระคุณอันงามเหมือนดังต้นพระยารัศมีกาลังมตอก เราได้เกิดความเลื่อมใส ได้นำเอา

๑๕๔ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๓

คอกคัมภีระ คือ ดอกไม้ที่เกิดอยู่ล้อมวิมานครหาไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมา ได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระปัจเจก พุทธเจ้ามาบัดนี้เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑๐ ว่า ในคราวนั้น เราได้เกิดเป็นกนิทรอยู่ริม แม่น้ำจันทกาคา ได้เก็บเอาดอกสน ไปบูชาพระศกพล ผู้ทรงพระนามว่า พระวิปัสสี ซึ่งกำลังเดินจงกรมอยู่ เมื่อพระวิปัสสีทรงรับดอกไม้เหล่านั้นแล้ว เราก็นำดอกไม้เหล่านั้นมาถวายจำเดิมแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้ เราได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ จบวรรคที่ ๓๗ ตามวาระพระบาลี

เอวํ กัมมํ คัวยะประการะณัณ ๑

กนิทท ๑๒๙

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๘-๓๙

ปาฏลี ชลิต์ หิสฺวา

ปาทปปี ธรณิรุหัง

เอกิสฺส อณฺชลิ กตฺวา

อวนฺทึ ปาฏลี อหัง

อณฺชลิ ปุคฺคมาเตวาน

ครุ กตฺวาน มานสิ

อนฺโตสุทฺธัง พหิสฺสุทฺธัง

สฺวิมฺมุตฺตัง อนาสวณฺติ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กนิททที่ ๑๒๙ ว่าด้วยเรื่องพระเถระเจ้า ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๘-๓๙ สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน เราประมาณมิได้

เรื่องพระเถรเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ในวรรคที่ ๓๘-๓๙

ก็เรื่องพระเถระเจ้าทั้ง ๒๐ องค์ ซึ่งจักยกขึ้นแสดงในกัณฑ์นี้ ก็มี
เพียงโดยย่อตามถ้อยคำของท่านเท่านั้น กล่าวคือ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๑ ว่า
เราได้เห็นต้นแคฝอย ซึ่งเป็นไม้สริมหาโพธิ์ของพระวิปัสสิพุทธเจ้า เราก็
ได้ห่มผ้าลาดไถ่ลงข้างหนึ่ง ได้กราบไหว้ด้วยความเลื่อมใสเหมือนกับกราบ
ไหว้พระวิปัสสิพุทธเจ้า ผู้บริสุทธิ์ทั้งภายในภายนอก ผู้หลุดพ้นดี ผู้ไม่มี
อาสวะ ผู้มีประโยชน์แก่โลก ผู้มีพระกรุณาญาณดังมหาสมุทรสาคร จำเดิม
แต่เราได้กราบไหว้ไม้แคฝอย ซึ่งเป็นไม้สริมหาโพธิ์ของพระวิปัสสิพุทธเจ้า
นั้นมาได้ ๕๐ ปี เราไม่เคยรู้จักทุกคติเลย อันนี้เป็นผลแห่งการกราบไหว้
มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า พระวิปัสสิพุทธเจ้าเป็นผู้เป็นบุคคลล้ำเลิศ
พร้อมกับพระภิกษุสงฆ์ได้เสด็จเข้าไปสู่เมืองพันธุมดี เราได้เก็บเอาดอกแคว
ฝอย ๓ ดอก ห่อพกผ้าไป เพื่อจะไปอาบน้ำที่นมแม่น้ำ ได้เห็นพระวิปัสสิ
พุทธเจ้าแล้ว ก็ได้บูชาพระองค์ด้วยดอกไม้ ๓ ดอกนั้น ตั้งแต่นั้นมาได้ ๔๐
กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธรเจ้า มา
บัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฐิสัมภินา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำ
ตามคำสั่งสอนของพระพุทธแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นวานรอยู่ทรมานแม่น้ำ
 จันทกาคา ได้เก็บเอาดอกบัว ๓ ดอก หุ่นศีรษะไปบูชาพระปัสสพุทธเจ้า
 จึงประทับอยู่ในระหว่างภูเขา แล้วเราก็ถวายบังคมลา เมื่อเรากลับไป
 ก็ได้ไปตกเหวตาย แล้วได้ขึ้นไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ เราได้เป็นพระราชา
 แห่งเทวดาอยู่ ๓๐๐ ชาติ ได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ ๕๐๐ ชาติ นับแต่นั้น
 มาได้ ๘๒ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระ
 พุทธเจ้า มาบัดนี้เราก็ได้สำเร็จปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
 ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เมื่อพระปฐมุตตรพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว คนทั้งปวงก็ไปประชุมกัน สักการบูชาพระพุทธรูป สรรพแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปออกไปสู่ที่ถวายพระเพลิง เราได้มีใจเลื่อมใสได้เก็บดอกไม้ไปบูชา จำเดิมแต่นั้นมาได้แสนกลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธรูป การที่เราได้มาสักการบูชาพระพุทธรูปเป็นนิจแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้สิ้นอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า เราได้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยดอกสกลบรรณด้วยความเลื่อมใส แล้วก็ไม่รู้จักหาคิดตลอดแสนกลับ การที่เราได้มาสักการบูชาพระพุทธรูปในครั้งนั้น เป็นนิจแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้ตัดเครื่องผูกให้ขาดแล้ว ได้สิ้นอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เมื่อคนทั้งหลายได้ทำที่ถวายพระเพลิงพระอโศกพุทธเจ้าด้วยไม้จันทน์หอม เราก็มีใจเลื่อมใสได้ถวายไม้จันทน์หอมให้เป็นเครื่องบูชา จำเดิมแต่นั้นมาได้แสนกลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลยอันเป็นผลแห่งการบูชาที่ถวายพระเพลิง การที่เราได้มาสักการบูชาพระพุทธรูปในคราวนั้น เป็นนิจแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูกเหมือนช้างสลัดปลอกแล้ว ได้สิ้นอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๗ ว่า เมื่อพระปฐมุตตรพุทธเจ้าปรินิพพานไป เราได้นำเอาดอกธูปไปบูชาเชิงตะกอนที่ถวายพระเพลิงของพระองค์ จำเดิมแต่นั้นมาได้แสนกลับ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการบูชา

เจิงตะกอน การที่เราได้มาสำนึกพระพุทธเจ้าในคราวนี้ เป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูกเหมือนช้างสลัดปลอกแล้ว ได้สิ้นอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๘ ก็มีข้อความเหมือนกับองค์ที่ ๑ เป็นอันมากแปลแต่คำว่า เราได้ถวายพัดใบตาลแด่พระสิทธัตถพุทธเจ้าเท่านั้น

ในถ้อยคำขององค์ที่ ๙ ว่า เราได้ถวายดอกมะลิแด่พระสิทธัตถพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใสโดยจงใจใคร่จะบูชา ฯ องค์ที่ ๑๐ ได้ถวายผลหมากเม่าสุกแด่พระสัพพพุทธเจ้า สันเนอความในวรรคที่ ๓๘ เพียงเท่านั้น

ในวรรคที่ ๓๙ ก็ได้กล่าวถึงถ้อยคำของพระเถระเจ้า ไว้ ๑๐ องค์เหมือนกัน คือ องค์ที่ ๑ ได้กล่าวไว้ว่า พระสตรังสีพุทธเจ้าผู้ต้องการที่สงัดได้เสด็จมาถึงใกล้เรา เราได้นำผลมะม่วงไปถวายพระองค์ ตั้งแต่นั้นต่อมาได้ ๕๔ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ฯ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๒ ว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นคนรักษานาสวนอยู่ที่เมืองพินธุมิได้ เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จไปโดยทางอากาศ ก็เกิดความเลื่อมใส ได้โยนผลไม้ขึ้นไปถวาย พระพุทธเจ้าทรงยืนอยู่ที่อากาศ ก็ได้ทรงรับผลไม้ของเรา ฯ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๓ ว่า เราได้ถวายผลมะเดื่อแด่พระวิปัสสีพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่ที่ริมแม่น้ำนันทนาคา ต่อแต่นั้นมาตลอด ๕๐ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย ฯ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๔ ว่า เราได้ถวายผลมัลลิกขุ คือ ผลกว้างแด่พระอัสสสีพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาได้ ๑๑๘ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย ฯ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๕ ว่า เราได้ถวายผลลิ้นจี่แด่พระวิปัสสีพุทธเจ้าผู้เสด็จไปเที่ยวบิณฑบาต ต่อแต่นั้นมาได้ ๕๐ กัลป์ เราก็ไม่รู้จักทุกข์เลย ฯ ในถ้อยคำขององค์ที่ ๖ ว่า เราได้ถวายผักเขียวแด่พระอัสสสีพุทธเจ้า ด้วยความเลื่อมใส ตั้งแต่นั้นมาได้ ๓๑ กัลป์

ยิ่งกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีความเพียร เราได้เป็นพระอรหันต์ผู้มีอภิญญา ๖
 สมุทฺตมมาก ๆ นับแต่เราได้สร้างกถาถวายสงฆ์ ในคราวนั้นมาได้ ๕๐ ชาติ
 เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการถวายกถา การที่เราได้มาสู่
 สำนักพระพุทธเจ้าคราวนี้ เป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว
 ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูกเหมือนช้าง
 สลัดปลอกแล้ว ได้สิ้นอาสวะแล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘
 อภิญญา ๑ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ๆ พระ
 โสณโกฏิวิสเทรเจ้า ซึ่งเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุสงฆ์ในทางความเพียร ได้กล่าว
 ถ้อยคำเหล่านี้ไว้กรรมสารให้ผู้นับถือว่า โอโนดาต ดังนี้

ในถ้อยคำของอนาถบิณฑิก ซึ่งมีความว่า พระพุทฺธกัมมปิโลกนินว่า พระ
 พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้หอมล้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ได้
 ทรงแสดงบุพพกรรมของพระองค์ อยู่บนพนทิลาอันนารัณมย์ ใกล้สระ
 อนโธตอันรุ่งเรืองด้วยแก้วต่าง ๆ อันอยู่ในระหว่างแห่งต้นไม้หอม
 นานาประการ ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้ทำสิ่งใดไว้ เธอทั้งหลายจง
 ตั้งใจฟัง เราได้เห็นภิกษุผู้อยู่บารงคหนึ่ง แล้วก็ได้ถวายผ้าขาวผืนหนึ่ง
 แล้วเราได้เริ่มปรารภนาเป็นพระพุทธเจ้าในครั้งแรก ผลที่ได้ถวายผ้าขาว
 ผืนนั้น เราก็ดำรงสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้เป็นต้น ส่วนเนื้อความนอกนั้น
 จักมีแจ้งในกัณห์ข้างหน้า ส่วนในกัณห์ของอดีตไว้เพียงเท่านี้.

เอวํ กิมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณท์ท ๑๓๐

คัมภีรชททกนิกาย พระอุปทาน
 ว่าด้วยเรื่องพระโสณโกฏิวิสเทรเจ้า

วิปัสสิโน ปาวจนเ อากั เลณิ มยา กติ
 จาตุทฺทิสสฺส สงฺฆสฺส พนฺธุมาราชธานียาติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงกัมภีร์พระอปทาน กัมภีร์ที่ ๑๓๐ ว่าด้วย เรื่องพระโสนโกฏิวิสเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์ แก่พระพุทธานุศาสน์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน

เรื่องพระโสนโกฏิวิสเถรเจ้า

ถ้าเป็นความตามอรรถกถาว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ได้กระทำอริการกศล ไว้ในสำนักพระพุทธานุเจ้าทั้งหลายมาแล้ว ในปางก่อนเหมือนกัน เมื่อยัง สละมบุญกศลอันเป็นอุปนิสัย แห่งพระนิพพานอยู่ในภพนั้น ๆ ได้มา เกิดเป็นเศรษฐีผู้มั่งคั่งมาก ในครั้งพระปฐมตตรพทุทธเจ้า ได้ไปวิหาร กับพวกอุบาสก ได้ฟังธรรมในสำนักของพระปฐมตตรพทุทธเจ้าแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใสได้ให้โยกปนในที่เคื่อนจกรม แห่งพระปฐมตตรพทุทธเจ้า ได้ให้สร้างเจดีย์แห่งหนึ่งไว้ ในที่ประทับของพระปฐมตตรพทุทธเจ้า ได้นำ ดอกไม้ต่าง ๆ สักไปโปรยลงบูชา ได้ทำผ้าแพดานไว้ในเบื้องบน ได้สร้าง ศาลาขาว ถวายแก่พระภิกษุทั้งหลายที่ปวงในที่นั้น ด้วยบุญกศลอันนั้น ก็ได้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ในเทพยตามนุษย์ มาถึงครั้งพระวิปัสสิพทุทธเจ้า ได้มา เกิดในตระกูลเศรษฐีในเมืองหงสวดี ได้มีชื่อว่า สิริวัฑฒกumar เมื่อเติบโต แล้วก็ได้ไปวิหาร ได้ไปฟังธรรมในสำนักขององค์พระศาสดาจารย์ ได้ เห็นองค์พระศาสดาทรงตั้งภิกขุรูปหนึ่ง ไว้ในตำแหน่งเลิศ ฝ่ายผู้มีความ เขียวแรงกล้า ก็ต้องการตำแหน่งนั้น จึงถวายมหาทานอยู่ตลอด ๗ วัน แล้ว ประราณหาตำแหน่งนั้น ฝ่ายองค์พระศาสดาทรงทราบ ว่า ความปรารถนานั้น จักสำเร็จ จึงทรงพยากรณ์แล้วเสด็จกลับไป สิริวัฑฒกumar นั้นก็ทำบุญ กุศลอยู่จนตลอดชีวิต แล้วได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในเทพยตามนุษย์นั้น เมื่อพระกัสสปพทุทธเจ้า ประทับพพานแล้ว และเมื่อพระพุทธเจ้าของเรา ทั้งหลายยังไม่เกิด ก็ได้มาเกิดในตระกูลแห่งหนึ่งในเมืองพาราณสี เติบโต แล้วก็ได้สร้างบรรณศาลาไว้ริมแม่น้ำคงคา ได้บำรุงพระปัจเจกพทุทธเจ้า องค์หนึ่งด้วยปัจจัย ๔ ตลอดไตรมาส เวลาพระปัจเจกพทุทธเจ้าพระองค์ นั้นออกพรรมาแล้ว ก็ได้กลับไปสู่ภูเขาคันธมาถน์ ส่วนกุศลบุตรนั้นก็

ได้ทำบุญอยู่จนตลอดชีวิต แล้วได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในกำเนิดเทพดา
มนุษย์ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาเกิดเป็นบุตรอุสภ-
เศรษฐีในเมืองจัมปานคร นับแต่วันถือปฏิสนธิไป ทรัพย์สมบัติเป็นอัน
มากก็เจริญขึ้นแก่เศรษฐีผู้เป็นบิดา ในวันที่กุมารเกิด ชาวเมืองทั้งสน
ก็ได้อัญเชิญบรรณาการมาให้ ร่างกายของกุมารนั้น มีผิวพรรณแดงทองคำ
สีสุก ด้วยการบริจาคผ้ากัมพลแดงขงมราคาสั้นหนึ่ง ถวายแก่พระปัจเจก
พุทธเจ้าไว้ในชาติก่อน ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีนามกว่าโสณกุมาร ซึ่ง
แปลว่า กุมารทอง ส่วนบิดาของโสณกุมารนั้น ได้ให้ช่างทำเครื่อง
ประดับสำเร็จด้วยทองคำราคา ๑ โกฏิ ต่อมาภายหลัง จึงมีขอเพิ่มขนอก
ว่า โสณโกฏิกัณณกุมาร แล้วกุมารนั้นก็เจริญขึ้นด้วยบริวารเป็นอันมาก
ผ้ามอ ผ้าเท้า ของกุมารนั้นมีสีแดงดังดอกชะบา มีสัมผัสอ่อนนุ่มดังปุบ
สำลีที่ประขังตั้ง ๑๐๐ ครั้ง ได้มีขนม้วนเป็นวงกลมเกิดขึ้นที่งนเท้า ได้มี
ปราสาทสำหรับอยู่ในฤดูทั้ง ๓ ถึง ๓ หลัง โสณโกฏิกัณณกุมารนั้น ได้เสวย
สมบัติใหญ่อยู่ที่ปราสาทนั้น เหมือนกับเทพกุมาร

เมื่อน้องพระศาสดาจารย์ของเราทั้งหลาย ตรัสรู้แล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักรแล้ว ได้ไปประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร ก็
โปรดให้หาตัวโสณโกฏิกัณณกุมารนั้นไปเฝ้า โสณโกฏิกัณณกุมารนั้นก็
ได้มาที่กรุงราชคฤห์กับชาวบ้าน ๘ หมื่นคน ได้ไปเฝ้าองค์พระทศพล
ศาสดา ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส จึงขออนุญาต
ต่อมารดาบิดาแล้วออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา เมื่อได้อุปสมบทแล้ว
ก็ได้เรียนกรรมฐานในสำนักขององค์พระศาสดาจารย์ แล้วทูลลาไปอยู่
ในป่าสัตวัน เพื่อจะหลีกเลี่ยงการคลุกคลีด้วยผู้คน เมื่ออยู่ในที่นั้นได้คิด
ว่า ร่างกายของเรา ได้รับความสุขมาแต่กำเนิด เราไม่อาจได้ความสุข
ด้วยความสุข เราควรจะทำให้ร่างกายลำบาก ด้วยการทำสมณธรรม
กตัตถ์แล้วกอธิษฐาน ซึ่งการขบ และการเดิน แล้วพยายามกระทำไป
เมื่อฝนเห่าแตกเกิดทุกขเวทนา ก็ไม่เอื้อเฟื้อต่อทุกขเวทนา ได้กระทำความ

เก็บไว้แน่นง แต่เพราะเหตุที่ความเพียรแรงกล้าเกินไป จึงไม่อาจได้
สำเร็จธรรมวิเศษ เมื่อไม่สำเร็จธรรมวิเศษก็คิดว่า เราไม่อาจได้สำเร็จ
มรรคผล เราจะประโยชน์อันใดด้วยการบรรพชา เราควรจะสึกไปใช้ทรัพย์
สมบัติและทำบุญดีกว่า ครั้นนั้น องค์พระศาสดาก็ทรงทราบความคิดของท่าน
จึงได้เสด็จไปในที่นั้น ได้ทรงสั่งสอนท่านด้วยการเปรียบกับพิน ๓ สาย
ทรงสั่งสอนท่านให้ทำความเพียรแต่พอสมควร แล้วก็เสด็จไปที่ภูเขาคิชฌกูฏ
ฝ่ายพระโสณภิกษุ ได้รับโอวาทจากสำนักองค์พระศาสดาแล้ว ก็กระทำ
ความเพียรแต่พอสมควร แล้วก็สำเร็จพระอรหัต ตังนี้ สันเรื่องพระ
เถระเจ้าองค์นี้ ตามอรรถกถาอปทาน เพียงเท่านั้น

ต่อไป จักแสดงตามอรรถกถา แห่งเอกนิบาต อังคตตรนิกาย ใน
คัมภีร์มโนรธปุรณ ซึ่งมีความผิดเพี้ยนจากอรรถกถา แห่งคัมภีร์อปทาน
ซึ่งแสดงมาแล้วนั้น กล่าวคือ ในคัมภีร์มโนรธปุรณว่า ในอดีตกาล
ล่วงแล้วมา พระเถระเจ้าองค์นี้ได้เกิดในตระกูลเศรษฐี ในครั้งพระปทุ-
มุตตรพุทธเจ้า มีชื่อว่าสรวัตถกumar เมื่อเติบโตขึ้นก็ได้ไปสวัหาร ได้
ขึ้นอยู่ในภายนอกของประชุมชน ได้ฟังธรรมขององค์พระปทุมุตตรพุทธ
อยู่ในเวลานั้น ก็ได้เห็นองค์พระปทุมุตตรพุทธทรงตั้งภิกษุองค์หนึ่งไว้ใน
ตำแหน่งเลศกว่าภิกษุทั้งหลายมีความเพียรแรงกล้า จึงคิดว่า ถึงแม้ว่า
ตัวเราก็คควรเป็นเหมือนภิกษุของคณ ในอนาคตกาล เวลาจบการทรงแสดง
ธรรมแล้ว ก็นิมนต์องค์พระพุทธผลกับพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้เข้าไปเสวย
ที่บ้านของตน แล้วได้ถวายมหาทานอยู่ ๗ วัน ในวันที่ ๗ ก็ได้ปรารธนา
ตำแหน่งนั้น

องค์พระปทุมุตตรสัมพัญทราทราบ ว่า ความปรารธนานั้นจักสำเร็จ
จึงได้ทรงพยากรณ์ แล้วเสด็จกลับสวัหาร ฝ่ายสรวัตถเศรษฐีนั้น ก็ได้
ทำกุศลอยู่จนตลอดชีวิต แล้วได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในกามนิคเทพยดา
มนุษย์ เวลาว่างมาไว้แสนกลับ เมื่อพระกัสสปพุทธ ปรีณิพพานไป
แล้วในกาลนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายยังไม่เกิด ก็ได้มาถือ
ปฏิสนธิในตระกูลหนึ่ง ในเมืองพาราณสี ได้ไปเล่นน้ำคงคาด้วยพวกสหยา

ในคราวนั้น มีพระบิณฑุเจ้าพรหมองค์หนึ่งมีจวรคร่ำคร่า คิดว่า เราจะสร้าง
บรรณศาลาจำพรรษาอยู่ริมแม่น้ำคงคา ใกล้เมืองพาราณสี จึงได้
เก็บเอาไม้และเครื่องมือ ซึ่งนำพัดมารวมกันเข้า กุมารกับพวกสหายก็
ไปไหว้แล้วถามว่า ท่านจะทำสิ่งใด พระบิณฑุเจ้าพรหมนั้นบอกว่าจวนเข้า
พรรษาแล้ว ธรรมดาบรรพชิตควรจะได้ที่อยู่ กุมารนั้นจึงกล่าวว่า ขอ
พระผู้เป็นเจ้าจงรื้ออยู่ในที่สักวันหนึ่งเถิด พรหมนั้นจึงพาเจ้าจกทำที่อยู่
ถวาย พระบิณฑุเจ้าพรหมเจ้าคิดว่า เราจะสงเคราะห์กุมารนี้ แล้วจึงได้รับคำ
นิมนต์นั้นไว้ กุมารนั้นว่าพระบิณฑุเจ้าพรหมรับนิมนต์แล้ว เข้าชน
ก็จัดเครื่องสักการบูชา ยืนคอยการมาของพระบิณฑุเจ้าพรหมอยู่ ฝ่าย
พระบิณฑุเจ้าพรหมเจ้าคิดว่า วันนั้นเราก็คงได้อาหารในที่ไหน เมื่อทรงทราบ
แล้วก็ได้ไปที่ประตูบ้านของกุมารนั้น กุมารได้เห็นแล้ว ก็ได้รับเอา
บาตรของท่านไปจัดใส่อาหาร แล้วถือปฏิญญาว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าจงมา
ที่ประตูบ้านของข้าพเจ้า จนตลอดภายในพรรษานี้ เมื่อพระบิณฑุเจ้า
พรหมนั้นเห็นแล้วกลับไป กุมารนั้นก็ได้ไปกับพวกสหายของตน ได้ให้พวก
ช่างสร้างบรรณศาลาที่อาศัย สร้างที่เดินจงกรม สร้างที่อยู่กลางวัน กลางคืน
ถวายแก่พระบิณฑุเจ้าพรหมองค์นั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้ว กุมารนั้น
ก็คิดว่า ในเวลาพระบิณฑุเจ้าพรหม จะเข้าไปสู่บรรณศาลานี้ อย่าให้ได้
เหยียบดินเข้าไป จึงได้ปูผ้ากัมพลแดงอันมีค่าพันหั่ง ซึ่งเป็นผ้าห่มของ
ตนลงที่บริเวณนั้น อยู่มาวันหนึ่ง ได้เห็นสีกายของพระบิณฑุเจ้าพรหม
กับผ้ากัมพลก็เกิดความเลื่อมใสยิ่ง จึงกล่าวขึ้นว่า ในเวลาที่ท่านเหยียบ
ผ้ากัมพลนี้ สีกายของท่านย่อมงดงามยิ่งขึ้นฉันใด ข้าพเจ้าเกิดไปในที่
ใด ๆ ขอบใจให้สีผ้ามอผ้าเท้าของข้าพเจ้าแดงเหมือนกับสีดอกชะบา อ่อน
เหมือนกับปุยสำลีที่ประขติง ๑๐๐ ครั้ง ค่อนั้นมา กุมารนั้นก็ได้บำรุงพระ
บิณฑุเจ้าพรหมองค์นั้นอยู่ตลอด ๓ เดือน เมื่อปวารณาแล้วก็ได้ถวาย
ไตรจีวร พระบิณฑุเจ้าพรหมมีบาตรจีวรบริบูรณ์แล้ว ก็ได้เสด็จกลับไปสู่
ภูเขาคันธมาสน์

กุลบุตรนั้นก็ได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในเทพยตามนุษย์ มาถึงครั้ง

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้มาปฏิสนธิในเรือนแห่งอสุภะเศรษฐี
 ในกาฬัมปานคร เริ่มแต่กัลปตรนั้นปฏิสนธิไป ก็มีผู้ส่งเครื่อง
 บรรณาการถึงกัน ๆ มาให้แก่เศรษฐีนั้น ในวันทีกัลปตรนั้นเกิด ชาวเมือง
 หิงสนกก็ได้ส่งเครื่องบรรณาการไปให้แก่เศรษฐี ในวันที่จะตั้งชื่อ มารดา
 บิดา จึงกล่าวกันว่า บุตรของเราได้ถือเอาชื่อมาพร้อมกันตนแล้ว เพราะ
 เขามีสักกายเหมือนทองคำ เพราะฉะนั้น จึงให้เขามีชื่อว่าโสณกุมารเกิด
 ลำดับนั้น เศรษฐีผู้เป็นบิดา ก็จัดพวกพลเสียง นางนม ให้บำรุง
 กุมารนั้น เหมือนกับเทพกุมาร ส่วนอาหารสำหรับกุมารนั้น ได้จัดเป็น
 พิเศษ คือเศรษฐีให้หว่านข้าวลงในที่ ๖๐ กรีส แล้วให้รดด้วยน้ำ ๑
 อย่าง คือ น้ำธรรมดา ๑ กับน้ำนม ๑ น้ำหอม ๑ หลายพันโองในเวลารวง
 ข้าวสาลีเป็นน้ำนม ก็ให้ส่งเสาสงในเขตคันทนาหนึ่ง ๆ แล้วให้ขึงผ้าเนื้อ
 ละเอียดยาวบนเสานั้น ส่วนบนผ้าเนื้อละเอียดยนั้น ให้มุงด้วยเสื่อลำแพนแล้ว
 ให้ขึงด้วยม่านไว้อบ เพื่อให้ข้าวในน่านนั้นอ่อนละมดดี กับเพื่อป้องกัน
 สัตว์จะกัดเจาะเป็นต้น เมื่อข้าวกล้าแก่แล้ว ก็ให้เก็บเกี่ยวแล้วขนไปไว้
 ในยุ้ง ให้อบด้วยของหอม ๔ ประการ เบื้องบนข้าวนั้นก็ให้อบด้วยของหอม
 อย่างดี มีบุรุษทั้งหลายแสนคนพากันไปที่ทุ่งนา ไปตัดเอารวงข้าวสาลีมา
 มัดเป็นกำ ๆ ตากให้แห้ง แล้วให้นำของหอมไปรองไว้ใต้พื้น ให้วางข้าว
 สาลีไว้ในเบืองบน แล้วให้วางเครื่องหอมลงไปอีกชั้นหนึ่ง จึงให้วางรวงข้าว
 สาลีไว้เบืองบน ทำอย่างนั้นจนกระทั่งข้าวเต็มยุ้งจึงให้ปิดประตูยุ้ง เมื่อล่วงไป
 ได้ ๓ ปี จึงให้เปิดยุ้ง พอเปิดประตูยุ้งก็มกลิ่นหอมทั้งตลอดเมือง เมื่อเขา
 ดำข้าวสาลีแล้วก็นำไปขอซื้อแลกเปลี่ยน ส่วนร้านนั้นให้แก่พวกคนใช้ คน
 หิงหลายได้เก็บข้าวสารหักขังตอขยหักสากตำข้าวนำไปบริโภคนั้น
 ได้เอาข้าวสาลีใส่ลงในกระเช้าทองคำ ร่อน ๑ หน แล้วจึงถือเอาไป พอ
 หุงเดือดแล้วก็คด ข้าวสาลีนั่นได้ปรากฏเหมือนกับดอกมะลิ แล้วคน
 หิงหลายจึงได้คดข้าวสาลีนั่น ใส่ลงในจานทองวางลงในเบืองบน แห่ง
 ภาชนะเงินอันเต็มด้วยข้าวมธุปายาส แล้วยกไปตั้งไว้ในข้างหน้าแห่ง
 บุตรเศรษฐี บุตรเศรษฐีบริโภคมความประสงค์แล้ว ก็บ้วนปากด้วยน้ำ

หอม ล้างมือ ล้างเท้าด้วยน้ำหอม ลำดับนั้น คนทั้งหลายจึงน้อมเครื่อง
อบหร่านานาประการ เข้าไปให้ ในที่บุตรเศรษฐีเหยียบไปมานั้น คน
ทั้งหลายได้ปู้ด้วยเครื่องปูอันงดงามด้วยลวดลาย ส่วนพื้นเท้าของ
บุตรเศรษฐีนั้นมียี่สิบเหมือนดอกชะบา อ่อนนุ่มดังปูสำลีที่ประดิษฐ์ ๑๐๐ ครั้ง
พื้นเท้าของบุตรเศรษฐีนั้น ได้มีขนสัเขียวเหมือนกับสีแก้วมณีเกิดขึ้น
บุตรเศรษฐีนั้นเวลาโกรธให้คนใดคนหนึ่งก็บอกว่า จงดูเราก็กเหยียบลงที่พื้น
เมื่อบุตรเศรษฐีนั้นเจริญเติบโต มารดาบิดาก็ให้สร้างปราสาท ๓ หลัง
อันสมควรแก่ฤดูทั้ง ๓ แล้วจัดนางบำเรอให้เป็นอันมาก บุตรเศรษฐีนั้นก็
ได้เสวยสมบัติใหญ่ อยู่ในปราสาทนั้นเหมือนกับเทพเจ้า

เมื่อพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายได้ตรัสรู้แล้ว ทรงประกาศพระธรรม-
จักรอันประเสริฐแล้ว เสด็จไปประทับที่กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร
ได้มีพระราชโองการ สั่งให้บุตรเศรษฐีนั้นไปเฝ้า เพื่อจะทอดพระเนตร
ชนที่พินาศ บุตรเศรษฐีนั้นก็ไปเฝ้าองค์พระศาสดา พร้อมด้วยชาว
บ้าน ๘ หมื่นคน ได้ฟังธรรมขององค์พระศาสดาแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส
ศรัทธา ได้ขออนุญาตต่อมารดาบิดาแล้วออกบรรพชา ต่อไปนี้ ก็เหมือน
กับที่ได้แสดงมาแล้วนั้น สันเนอความในคัมภีร์มโนรธปุรณเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อุปทานว่า เมื่อท่านได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ท่านได้กล่าว
ถึงบุพพกุศลของท่านไว้ว่า ในครั้งศาสนาพระวิปัสสี เราได้สร้างเจดีย์แห่ง
หนึ่งถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมาจากทิศทั้ง ๔ ในที่ใกล้พินธุมคิราชธานี
ดังนี้ เป็นต้น เหมือนกับที่ได้แสดงมาแล้วในกัณฑ์ก่อนนั้น เป็นอันว่าสันเนอ
ความในกัณฑ์นี้เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณทท ๑๓๑

คัมภีรขททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยพุทธานันชื่อว่าปุพพกัมมบีโลติคือบุพพกรรมของพระพุทธเจ้า

อนัตตตสราสนเน

รมณียะ สีลาตเตล

นानารตนปชโชเต

นानาคนุชวณนตเวติ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณทท ๑๓๑
ว่าด้วยพุทธานัน อันชื่อว่าปุพพกัมมบีโลติ สืบต่อไป เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน
หาประมาณมิได้

พุทธานันชื่อว่าปุพพกัมมบีโลติ

คือบุพพกรรมของพระพุทธเจ้า

คำเป็นความตามวาระพระบาลีว่า องค์พระชินศรีศาสดา ผู้เป็น
นายกของโลก ผู้ที่ห้อมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก ได้ทรงพยากรณ์
ซึ่งบุพพกรรมของพระองค์ ที่พื้นศิลาอันน่ายินดี อันรุ่งเรืองด้วยแก้ว
ต่าง ๆ ซึ่งมีในระหว่างป่าไม้หอมมานาประการ ใกล้สระอนาคาตว่า
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราได้ทำกรรมอันใดไว้ในปางก่อน เธอทั้งหลาย
จงฟังกรรมอันนั้นของเรา คือเราได้ถวายผ้าเก่าผืนหนึ่งแก่ภิกษุผู้อยู่ใน
ป่าองค์หนึ่ง แล้วได้ปรารภว่าเป็นพระพุทธเจ้าในครั้งแรก กรรมที่เราได้
ถวายผ้าเก่าผืนนั้น ก็ให้ผลแก่เราในเวลาเราเป็นพระพุทธเจ้า ๆ เมื่อ
ปางก่อน เราได้เป็นนายโคบาล ได้ต้อนแม่โคไปหากินหญ้า ได้เห็นแม่โค
คิมมาชน เราได้ไล่แม่โคนั้นเสีย ด้วยกรรมวิบากอันนั้น มาในภพสุด
ท้ายนี้ เรากระหายน้ำจึงไม่ได้ต้อนมาตามประสงค์ ๆ เมื่อก่อนเราได้
เป็นนักเลง ชื่อว่าปณาลี ได้กล่าวต่อพระปัจเจกพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่า
พระสุรภี ซึ่งเป็นผู้ไม่มีความผิด ด้วยบาปกรรมนั้น เราได้ตกนรกอยู่ตลอด
กาลนาน ได้เสวยทุกข์เวทนาอยู่ในนรกตลอดหลายพันปี มาในภพ

สุดท้ายนี้ . เราจึงได้ถูกกล่าวตู่เพราะเหตุแห่งนางสุนทร ด้วยเศษบาป
กรรมอันนั้น ฯ พระสาวกของพระพุทธเจ้ามีอยู่องค์หนึ่ง ชื่อว่า
พระนันทะ เราได้กล่าวตู่พระนันทะนั้นด้วยถ้อยคำไม่จริง แล้วเราก็ได้
ตกนรกอยู่ตลอดกาลนาน ฯ เราตกนรกอยู่หลายหมื่นปี เวลาเราได้มา
เกิดเป็นมนุษย์ เราได้ถูกกล่าวตู่เป็นอันมาก ฯ ด้วยกรรมวิบากอันนั้น
นางจิณฺฆมาณวิกา จึงได้กล่าวตู่เราด้วยเรื่องไม่จริงต่อหน้าประชุมชน ฯ
เมื่อก่อนเราได้เกิดเป็นพราหมณ์ เป็นทาสการบูชาของคนทั้งหลาย ได้
สอนมนต์ให้แก่พวกมาณพ ๕๐๐ คน อยู่ในป่าใหญ่ ฯ มีญาติองค์หนึ่ง
ชื่อว่าพระอัสสัมมะ ผู้ได้อภิญญา ๕ ผู้มีฤทธิ์มาก ได้มาในทันนั้น เราได้
เห็นพระอัสสัมมะนั้นมา เราก็ก้าวตู่ด้วยเรื่องไม่จริง ฯ ลำดับนั้น เราได้
บอกแก่พวกศิษย์ของเราว่า ฤษัณฺฑเป็นบุริโกตคามคุณ พวกศิษย์
ของเราก็เห็นดีตามถ้อยคำของเรา ฯ ต่อนั้นไปพวกศิษย์ของเราทั้งสี่
เมื่อไปเที่ยวบิณฑบาต ก็บอกแก่มหาชนว่า ฤษัณฺฑเป็นบุริโกตคามคุณ ฯ
ด้วยกรรมวิบากนั้น ภิกษุทั้ง ๕๐๐ จึงได้รับคำกล่าวตู่ เพราะเหตุแห่ง
นางสุนทร ฯ เมื่อก่อนเราได้ฆ่าน้องชายต่างมารดา เพราะเห็นแก่ทรัพย์
ได้ปลักน้องชายลงไปในเหวแล้วกลิ้งศิลาลงทับ ฯ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น
พระเทวทัตจึงได้กลิ้งศิลาลงมากดก้นเท้าของเรา ฯ เมื่อก่อนเราได้
เป็นทารกเล่นอยู่ทางใหญ่ ได้เห็นพระบิณฑกพุทธเจ้า ก็ตั้งก่อนกรวด
ไว้ในกลางทาง ด้วยผลแห่งกรรมอันนั้น มาในชาติสุดท้ายนี้ พระ
เทวทัตจึงส่งพวกเพชฌมานไปเพื่อจะให้ฆ่าเรา ฯ เมื่อก่อนเราได้เป็น
ควาญช้าง ได้ไล่ช้างไล่พระบิณฑกพุทธเจ้า ผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาต
ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ช้างนาเราจึงได้วิ่งไล่เรา ฯ เมื่อก่อนเราได้
เป็นพระราชา ได้ฆ่าบุรุษด้วยหอก ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราได้เสวย
ทุกข์เวทนาอยู่ในนรก แต่กรรมนั้นยังไม่สิ้น มาบัดนี้สะเก็ดศิลาจึง
กีดผิวหนังเท้าของเราได้ เพราะว่ากรรมนั้นยังไม่สิ้น ฯ เมื่อก่อนเรา
ได้เป็นลูกของคนจับปลา ในบ้านของพวกจับปลา ได้เห็นคนทั้งหลายฆ่า
ปลาก็โสมนัส ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ความเจ็บสรีระจึงได้มีแก่เรา ฯ

เราได้กล่าวพระสาวก ของพระปัสสพุตตเจ้าว่า ท่านจงได้เคยชินแต่
 ขาวเขาเลขมา อย่าได้เคยชินขาวสาลี ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เรา
 จึงได้เคยชินขาวเขาเลขมาอยู่ตลอด ๓ เดือน ในเมื่อเวรัญชพราหมณ์
 นิมนต์ไว้ที่เมืองเวรัญชา ฯ เมื่อก่อนเราได้เกิดเป็นนักมวยปล้ำ เราได้
 ทำให้นักมวยคนหนึ่งเจ็บหลัง มาครั้งนั้นความเจ็บหลังจึงได้มีแก่เรา ฯ
 เมื่อก่อนเราได้เป็นหมอ ได้ให้ยาถ่ายแก่บุตรเศรษฐีแรงเกินไป ด้วยผล
 แห่งกรรมนั้น มาบัดนี้โรคลงแดงจึงได้มีแก่เรา ฯ เมื่อก่อนเราได้เป็น
 มานพ ชื่อว่าโชติบาล ได้กล่าวต่อหน้าพระกัสสปพุตตเจ้าว่า ความรุดจกมี
 แก่สมณะศิระโกลนได้อย่างไร สมณะศิระโกลนนั้นต้องได้ความรุดจก
 อย่างยิ่ง ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราจึงได้ทำทุกกรกิริยาอยู่ในตำบลอรเวลา
 ตลอด ๖ พรรษา จึงได้ตรัสรู้ ฯ ไม่ใช่เราได้ตรัสรู้ด้วยการทำทุกกรกิริยา
 นั้น แต่เราได้กระทำทุกกรกิริยานั้นด้วยบุพพกรรม ฯ บัดนี้เราได้สนับนุ
 สนิบาไปแล้ว หมดความเรวร้อนทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีความโศกแล้ว
 ไม่มีความอดัดแล้ว ไม่มีความอาสวะแล้ว มีแต่จักปรินิพพาน ฯ องค์
 พระศาสดาจารย์ ผู้หอมล้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงกำลังแห่งอภิญา
 พร้อมทุกประการ ได้ทรงแสดงบุพพกรรมของพระองค์ ที่สระใหญ่อัน
 ชื่อว่าอนิลาค ด้วยประการดังนี้ เป็นอันว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
 ได้ทรงแสดงธรรมปริยาย คือพุทธานุสสาสน์ อันชื่อว่าบุพพกรรมปิไลติ
 ซึ่งพระองค์ได้เคยทรงกระทำมา ด้วยประการดังนี้ สิ้นเนื้อความในวรรค
 ที่ ๓๕ เพียงเท่านี้

เรื่องพระบิดนทวัจฉเถระเจ้า

ต่อไปนี้ เป็นเรื่องของพระบิดนทวัจฉเถระเจ้าว่า พระเถระเจ้าองค์นั้น
 ก็ได้กระทำอริการกุศลไว้ ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายมาแล้ว ในปาง
 ก่อนเหมือนกัน เมื่อยังสะสมบุญกุศลอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพาน
 อยู่ในภพนั้น ฯ ก็ได้มาเกิดในตระกูลนายประตู่ที่เมืองหงสวดี ในครั้ง
 พระปทุมุตตรชินศรี ได้เป็นผู้ทรพยศสมบัติมาก อยู่มาวันหนึ่ง ได้นึก

ถึงทรัพย์สินสมบัติของตน ที่สะสมไว้เป็นจำนวนโกฏินั้นว่า เราควรจะถือเอาทรัพย์ทั้งปวงนี้ไปด้วย เราควรจะสละทรัพย์ทั้งปวงนี้ออกขอบิณฑบาตถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธองค์เป็นประธาน จึงได้สละทรัพย์ออกขอบิณฑบาตถวายแก่พระภิกษุแสนองค์ ทั้งได้ถวายมหาทานอยู่ตลอด ๗ วัน เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในเทวโลก ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ตลอดกาลนาน เวลาจุติจากสวรรค์ ก็ได้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่หลายชาติ มาถึงครั้งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ ได้ลงมาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ได้สำเร็จศิลปตามตระกูลของตน มีชื่อตามวงศ์ตระกูลว่า ปลินทวัจฉะ อยู่มาวันหนึ่ง ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า แล้วก็ได้ความเชื่อถือ ได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ได้สำเร็จพระอรหัตในไม่ช้า เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวบุพพวาสนาของท่านไว้ดังที่ปรากฏในพระบาลี สันเนอความในอรรถกถาแห่งคัมภีร์พระอปทานเพียงเท่านั้น

ตอนนี้เป็นเนื้อความในอรรถกถาแห่งเอกนิบาต คัมภีร์มโนรธปุรณิชา พระปลินทวัจฉเถระเจ้านั้น สมเด็จพระสรเพชญ์พนาธเจ้าได้ทรงแสดงว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายเป็นทริกและเป็นทชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ได้สดับมาว่า พระปลินทวัจฉเถระเจ้าองค์นี้ เมื่อพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายยังไม่เกิดขึ้นนั้น ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ได้ทำมหาชนให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ให้มหาชนได้ไปเกิดในสวรรค์เป็นอันมาก เทวดาทั้งหลายที่เกิดในกามาพจรสวรรค์ ๖ ชั้น เมื่อหวนระลึกถึงอดีตชาติของตนว่า เราทั้งหลายได้สวรรค์สมบัติ เพราะอาศัยใคร ก็รู้ว่าเพราะอาศัยพระเถระเจ้าองค์นี้ จึงได้พากันมานอบน้อมพระเถระเจ้าองค์นี้ทุกเข้าเย็น เพราะฉะนั้น พระเถระเจ้าองค์นี้จึงเป็นทริกใครของเทวดาทั้งหลาย ชื่อของพระเถระเจ้าองค์นี้ว่า ปลินทวัจฉะ ชื่อวงศ์ตระกูลของท่านว่า วังฉะ เมื่อรวมคำทั้ง ๒ นี้เข้าด้วยกันจึงได้ชื่อว่า ปลินทวัจฉะ

ก็เรื่องพระปลินทวัจฉเถระเจ้าองค์นั้น มีปรากฏว่า ครั้งพระ
 ปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าโน้น ท่านได้เกิดในตระกูลที่มีทรัพย์สมบัติ
 มากตระกูลหนึ่ง ในเมืองหงสวดี อยู่มาวันหนึ่ง ได้ไปฟังพระธรรม-
 เทศนาขององค์พระปทุมุตตรศาสนา ได้เห็นองค์พระปทุมุตตรศาสนา
 ทรงถึงภิกษุองค์หนึ่ง ไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายเป็นท-
 รกิไกรหรือใจของเทวดาทั้งหลาย จึงปรารถนาตำแหน่งนั้น แล้วได้
 ทำบุญอุบาสกตลอดชีวิต จึงได้ท่องเที่ยวเสวยทิพย์สมบัติ มนุษยสมบัติ
 อยู่ในทวโลก มนุษยโลก ตลอดกาลนาน ครั้นมาถึงกาลที่พระพุทธเจ้า
 ของเราทั้งหลาย เกิดขึ้น ก็ได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่กรุง
 หงสวดี มีนามว่าปลินทวัจฉะ ต่อมาก็ได้ไปฟังพระธรรมเทศนาของ
 สมเด็จพระบรมศาสดา ได้ความเลื่อมใสศรัทธาแล้ว ก็บรรพชาอุป-
 สมบท ได้ตั้งใจเจริญวิปัสสนา จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พระปลินท-
 วัจฉะนั้น เมื่อพบกับภคุหส์ถ์และภิกษุทั้งหลาย ก็ใช้คำพูดว่าคนเลว
 เสมอไป คือ พูดว่า จงมานคนเลว จงไปคนเลว จงนำไปคนเลว จง
 ถือเอาคนเลว ดังนี้ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังดังนี้ ก็นำไปกราบทูลสมเด็จพระ
 พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันพระ
 อริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มรสุวาจา ด้วยว่าพระอริยเจ้าทั้งหลาย ที่จะ
 พูดมรสุวาจา ด้วยการนินทาถ่มน้ำลายใส่ผู้อื่นนั้นไม่มี แต่พระปลินทวัจฉะ
 ได้พูดนั้น เป็นด้วยเคยสะสมอบรมมาแต่ในภพก่อน ๆ ภิกษุทั้งหลาย
 จึงทูลถามว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระปลินทวัจฉเถระเจ้า พูด
 ว่าคนเลว กับพวกภคุหส์ถ์ และภิกษุทั้งหลายเป็นเนื่องนี้ ด้วยเหตุอะไร
 พระเจ้าข้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
 เหตุอันไม่ใช่บุตรของพระตถาคต ได้สะสมอบรมไว้ในชาตินี้ ด้วยว่า
 บุตรของเรตถาคตได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ก็ใช้คำพูดว่าคนเลว คน
 ขวชา คนลามก อยู่ตลอดถึง ๕๐๐ ชาติ มาบัดนี้ จึงได้ใช้คำพูดว่า คน
 เลว ด้วยว่าสมภารได้อบรมมา ก็ถ้อยคำขอพระอริยเจ้าทั้งหลาย ถึง
 แม้ว่าจะหยาบคายก็เป็นของบริสุทธิ์ เพราะไม่มีเจตนาร้ายกาจ หังไม่ทำ

ให้เกิดบาปกรรมในการพูดนั้น แม้แต่เพียงเล็กน้อย ตรัสดังนั้นแล้ว จึง
ได้ตรัสต่อไปว่า บุคคลไม่ทำให้ผู้อื่นขัดใจ ด้วยวาจาอันไม่หยาบคายอันใด
ควรกล่าวแต่ว่าจาอันไม่หยาบคาย อันเป็นวาจาทำให้เข้าใจ ที่เป็นวาจา
จริงอันนั้น เรากล่าวว่า ผู้นั้นเป็นพราหมณ์ด้วยวาจานั้น อยู่มาวันหนึ่ง พระ
ปลื้มท้าวจกเถรเจ้า เข้าไปบิณฑบาตที่กรุงราชคฤห์ ได้เห็นบุรุษคนหนึ่ง
ถือถาดอันเต็มด้วยผลดีป्ली เข้าไปสู่ภายในกรุง จึงถามว่า นี่แน่ะคน
เลวทราม สิ่งใดอยู่ในภาชนะของเธอ บุรุษนั้นก็คิดว่า สมณะนี้กล่าววาจา
หยาบคายต่อเรา แต่เขานัก เราจะตอบให้เหมาะแก่สมณะผู้นี้ คิดดังนี้
แล้วจึงตอบว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า สิ่งที่อยู่ในภาชนะของข้าพเจ้า
คือ ขหนูขอรบ พระเถรเจ้าก็ตอบว่า จักเป็นขหนู คนเลวทราม เมื่อ
บุรุษนั้นไปล้างตาพระเถรเจ้าแล้ว ผลดีป्लीทั้งหมดที่อยู่ในภาชนะนั้น ก็
เป็นขหนูทั้งหมด บุรุษนั้นจึงคิดว่า ผลดีป्लीเหล่านี้ ย่อมปรากฏคล้ายกับ
ขหนู เป็นด้วยเหตุไรหนอ คิดแล้วก็หยิบออกมาขยัด พอเขารู้ว่า
เป็นขหนู ก็เสียใจอย่างแรงกล้า เขาคิดว่า จะเป็นเช่นนี้หมดทั้งแถวขน
หรือ เขาจึงไปตรวจดูดีป्लीทั้งปวง ที่อยู่ในแถวขนของเขา ก็เห็นเป็น
ขหนูทั้งนั้น เขาก็ยกมือขึ้นดักอกซกเศียรว่า เรื่องนี้ไม่ใช่ผอนทำให้
เราเป็นแน่ จักต้องเป็นภิกษุที่เราเห็น เมื่อเขานับเป็นแน่ อันนั้นจักต้อง
เป็นมารยาอันหนึ่งของภิกษุเป็นแน่ เราจักต้องติดตามภิกษุนั้นไป
พิจารณา ดู คิดแล้วก็ติดตามพระเถรเจ้าไป ครั้นนั้น มีบุรุษคนหนึ่ง
ได้เห็นบุรุษนั้นกำลังเดินไปด้วยอาการเศร้า จึงถามว่า เธอเศร้าด้วย
เหตุอันใด ก็แจ้งเหตุอันนั้นให้บุรุษนั้นทราบ บุรุษนั้นทราบแล้วก็บอกว่า
อย่าคิดหุนหันไปเลย พระภิกษุนั้นจักเป็นพระปลื้มท้าวจกเถรเจ้า ซึ่ง
เป็นพระผู้เป็นเจ้าของเราแน่ เธอจงถือเอาภาชนะนั้น ไปยืนอยู่ข้าง
หน้าพระเถรเจ้า เมื่อพระเถรเจ้าถามว่า นี่อะไรคนเลว ให้ตอบว่า
ดีป्ली ๆ ขอรบพระเถรเจ้าจึงจักตอบว่า จักเป็นดีป्लीคนเลว ดีป्लीทั้งสน
ของเธอก็จะกลับเป็นดีป्लीอย่างเก่า บุรุษนั้น ก็ได้ทำตามถ้อยคำของ
บุรุษผู้แนะนำทุกประการ ดีป्लीทั้งปวงก็กลับเป็นปกติ ต่อมาภายหลัง

พระพุทธองค์ ได้ทรงถือเอาแต่ใจพระเถรเจ้าเป็นรักใคร่พอใจ ของ
แหวดทั้งหลาย มาทรงตั้งไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่าย
เป็นรักใคร่พอใจของแหวดทั้งหลาย สันเนือความในคัมภีร์มโนรทฺปนุณ
ของแหวด.

เอวํ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณฺฐก ๑๓๒

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยถ้อยคำของพระปลินทวัจฉเถรเจ้า

นคเร หัสวตฺติยา อาสี โหวาริโก อหํ
อกุโขพุทฺธํ อมิตํ โภคํ พฺรหฺม สมนฺนิจิตํ มมาตฺติ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณฺฐก ๑๓๒
ว่าด้วยถ้อยคำของพระปลินทวัจฉเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่
พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณ
มิได้

ถ้อยคำของพระปลินทวัจฉเถรเจ้า

คำนินความตามวาระพระบาลีว่า พระปลินทวัจฉเถรเจ้าองค์อรหันต์
ได้กล่าวไว้ว่า เราเป็นนายประคองที่เมืองหงสวดี ได้สะสมทรัพย์ไว้
หาประมาณมิได้ ฯ ในคราวนั้น เราได้นั่งอยู่ในที่สงัด ทำให้ใจเราเริงอยู่
บนปราสาทที่ประเสริฐ แล้วคิดขึ้นว่า ทรัพย์สมบัติของเราก็มียู่เป็น
อันมาก บ้านเมืองของเรากว้างขวาง ถึงแม้พระราชานามว่า
อานันทะ ซึ่งเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ก็ได้เชื่อเชิญเรา ฯ บัณฑิตพระพุทธเจ้า
ก็ได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว ทรัพย์สมบัติของเราก็มียู่ เราจะถวายทานแก่

พระพุทธเจ้า ฯ พระราชบุตรผู้ทรงพระนามว่า พระปทุมก็ได้ถวายทาน
อันประเสริฐ คือ ข้างและบัลลังก์ หนึ่งเป็นอันมากแด่พระพุทธเจ้า ฯ
ตัวเราก็คควรจักถวายทานแก่พระสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ เรายัง
ไม่เคยถวายทานเลย เราก็คได้เป็นคนเริ่มต้นในการถวายทาน ฯ ครั้น
เราคิดอย่างนั้นแล้ว ก็ได้จัดเครื่องบริจาคนานเป็นอันมาก เราได้ถวาย
เครื่องบริจารตามปรารถนาของเรา ฯ เราคิดว่า เราจะถวายเครื่องบริจาร
แก่พระสงฆ์ผู้ประเสริฐ บุคคลอื่นยังไม่เคยให้ทาน เราก็คเป็นคนแรก
ในการให้ทาน ฯ เราได้เข้าไปหาพวกช่างสานเสื่อ ได้ให้ทำเสวตฉัตร
ขึ้นถึง ๑ แสน แล้วให้เก็บมารวมไว้แห่งเดียวกัน ฯ เราได้รวบรวม
ผ้าแสนผืนไว้ในที่แห่งเดียวกัน ได้รวบรวมบาตรแสนใบมาไว้ในที่แห่ง
เดียวกัน ฯ เราให้ตั้งไว้ซึ่งมิดใหญ่ มิดเล็ก สำหรับตัดเล็บ และเข็ม ไว้
ภายใต้เสวตฉัตร ฯ เราให้ทำซึ่งพัดใบตาลสำหรับพัด และหางนกยูง
กับจามร ผ้ากรองน้ำ ประทีปน้ำมันไว้ในที่นั้น ฯ เราให้สร้างกล่องเข็ม
สายตะพายบาตร ประคตเอว ครอบบาตร ไว้เป็นอันดี ฯ เราได้ตั้งไว้
ซึ่งภาชนะใช้สอย และถาดโลหะ กับยาต่าง ๆ ไว้ภายใต้เสวตฉัตร ฯ เรา
ใส่เปราะบา หญาแฝก ชะเอม ดีปลี พริก สมอ จิง ไว้ให้เต็ม
ภาชนะ เราให้สร้างรองเท้า เขียงเท้า ผ้าเช็ดเท้า ไม้เท้าให้สมควร
กัน ฯ เราได้จัดยาแก้โรคต่าง ๆ และขานหยอดตา ไม้ป้ายยาตา ลูกตาม
กล่องเข็ม ซึ่งถักด้วยด้าย ๕ อย่างไว้ ฯ เราได้สร้างเชิงประทีป เต้าน้ำ
กระบอกล้ำไว้ให้พอสมควรกัน ฯ เราให้สร้างแหนบ มิดน้อย ๆ ไม้แคะหู
ถุงใส่ยาไว้ให้สมควรกัน ฯ เราให้ตั้งอาสน์ทิ คือ ตั้งเท้าสิงห์ ๔ เหลี่ยม
และตั้งธรรมดา บัลลังก์อันสำเร็จด้วยของ ๔ อย่าง ให้เป็นประมาณเท่ากัน
และตั้งไว้ภายใต้เสวตฉัตร ฯ เราได้สร้างฟูกอัดด้วยขนแกะ ฟูกอัด
ด้วยนุ่น ฟูกสำหรับปูตั่ง และหมอนไว้ให้สมควรกัน ฯ เราให้สร้าง
เสนาสนะ ผ้าเช็ดเท้า ไม้กวาดเสนาสนะ ไม้สัพพะ กระเบื้องเช็ดเท้า
เครื่องหอมสำหรับธุลีธูปไว้เป็นอันมาก ฯ เราได้สร้างไม้สัพพะ กระดาน
ม้า ฝาบาตร กระบวยตักน้ำ รางข้อมผ้า ผ้าเช็ดมือ แก้อาบน้ำนอกฤดูฝน

ผ้าอาบผ้า โนกตุณ ผ้าปูมั่ง ผ้าถุงบดผ้า ผ้าสบง ผ้าจวร ผ้าสังฆาฏิก
กลองนาคผ้า นาคกลอง เกลือ ผ้าผิง นมส้มไว้แล้ว เราได้จัดผ้าลาย
ดอกไม้ไว้เป็นผ้าเช็ดหน้า สิ่งใดที่ควรให้ทานมอญ สิ่งใดที่สมควรแก่
พระพุทธรเจ้า เราได้จัดสิ่งนั้น ๆ ไว้พร้อมแล้ว ก็เข้าไปเฝ้าพระราชาผู้ทรง
พระนามว่า อามนที ผู้เป็นหัวหน้าแห่งประชาชน ผู้มียศใหญ่ ถวายบังคม
พระองค์แล้ว ก็กราบทูลว่า เราทั้ง ๒ เจริญขึ้นด้วยชาติตระกูลอันเดียวกัน
ยศได้มีแก่เราทั้ง ๒ ในตำแหน่งเดียวกัน เราทั้ง ๒ เป็นผู้มีสุขทุกข์เสมอกัน
เป็นผู้ช่วยกันเวลามีสุขทุกข์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงกำจัดข้าศึก ทุกข์ใจของ
ข้าพระองค์มอญ ถ้าพระองค์อาจกำจัดทุกข์นั้นได้ ก็ขอได้โปรดกำจัด ทุกข์
ของพระองค์ ก็เป็นทุกข์ของข้าพระองค์ เป็นอันว่าใจของเราทั้ง ๒ เป็น
อันหนึ่งอันเดียวกัน ขอพระองค์จงทรงทราบเถิดว่า สิ่งทั้งปวงสำเร็จ
แล้ว ถ้าพระองค์ทรงพระประสงค์ ก็จงทรงจัดแจง ข้าแต่มหाराชาเจ้า
ขอพระองค์จงทรงทราบเถิดว่า ทุกข์ของข้าพระองค์เป็นของที่กำจัดได้
ยาก พระองค์ได้ทรงสะสมทรัพย์ไว้มาก ทรัพย์นั้นเป็นของที่พระองค์
ทรงสะสมได้ยาก ทรัพย์ในแว่นแคว้นของพระองค์ มอญเท่าใด ชวต
ของข้าพระองค์มอญเท่าใด ถ้าพระองค์ต้องพระประสงค์ ด้วยสิ่งเหล่านั้น
ข้าพระองค์ก็จะถวายโดยไม่หวั่นไหว ข้าแต่พระองค์ ผู้ประเสริฐ ทรัพย์
นั้นพระองค์ได้ทรงบริโภคนแล้ว แต่ทรงบริโภคในทางผิด เป็นอันมาก
ข้าพระองค์จึงทูลว่า วันนแผละ พระองค์จักได้ทรงทำทรัพย์ให้เป็นประโยชน์
พระองค์ทรงบอกคนข้าพระองค์ผู้จะถวายทานเกินไป จะประโยชน์อันใด
ด้วยการสนทนากับพระองค์ พระองค์ทรงพระประสงค์สิ่งใด ก็จงตรัส
บอกแก่ข้าพระองค์ ข้าแต่มหाराชาเจ้า ข้าพระองค์ประสงค์พระพุทธรเจ้า
ผู้เยี่ยม ข้าพระองค์จักให้พระพุทธรเจ้าได้เสวยอาหาร อย่าให้ชวตของ
ข้าพระองค์เปลืองจากประโยชน์ ข้าพระองค์ได้ให้พรอย่างอื่นแก่พระองค์
ข้าพระองค์ได้ทูลอาราธนาพระศากยตเจ้าแล้ว พระพุทธรเจ้าเป็นผู้ที่ไม่
ควรให้แก่ใคร เหมือนกับดวงแก้วมณีที่ประเสริฐ • พระองค์ได้ทรงกรว
ข้าพระองค์แล้วไม่ใช่หรือ ชวตของข้าพระองค์ยังมีอยู่ตราบใด พระองค์

ผู้ให้ทานชีวิตแก่ข้าพระองค์ ก็สมควรถวายทานแก่พระพุทธเจ้า ผู้แก้
 ทลาใหญ่ ควรที่บุคคลจะเห็นไว้ ไม่ควรให้แก่ใคร ๆ พระพุทธเจ้าเป็น
 ผู้ที่เราไม่ได้รับถ้อยคำไว้ประการใด เธอจึงเลือกเอาทรัพย์อันนับไม่ได้
 เราจะไปสู่ทวัณณชัย เราจักถามพวกทวัณณชัย พวกทวัณณชัยจักกล่าวถ้อยคำ
 อันละเอียดอย่างใด เราจะสอบถามอย่างนั้น เราจักได้จับพระหัตถ์ของพระ
 ราชาไปสู่ทวัณณชัย เราได้กล่าวขึ้นต่อหน้าพวกทวัณณชัยว่า ขอพวก
 ทวัณณชัยจงฟังถ้อยคำของเรา พระราชาได้ประทานพรไว้แก่เราแล้ว เรา
 ไม่ได้ยกเว้นสิ่งใด ๆ แม้แต่ชีวิตก็ยอมยกให้ เมื่อเราได้รับพรอย่างนั้น
 แล้ว เราก็ทูลขอพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เป็นอันว่าพระราชาได้ประทาน
 พระพุทธเจ้าให้แก่เราแล้วหรืออย่างไร พวกท่านจงตัดความสงสัยของเรา
 พวกทวัณณชัยตอบว่า พวกข้าพเจ้าได้ฟังถ้อยคำของท่าน และถ้อยคำ
 ของพระราชาแล้ว จึงจักตัดความสงสัยว่า ข้าแต่พระราชา พระองค์ได้
 ทรงประทานสิ่งทั้งปวง ไม่ทรงยกเว้นสิ่งใด แม้แต่ชีวิตก็ทรงยกให้แก่
 นายประคณฺ์ อย่างนั้นหรือ พระราชาตรัสตอบว่า เราเห็นว่านายประคณฺ์
 มีความลำบากมาก เราได้บอกปากให้สิ่งทั้งปวงแก่เขา พวกทวัณณชัย
 จึงทูลว่า ถ้าอย่างนั้น พระองค์เป็นผู้แพ้ พระองค์ควรจะยกพระตถาคตเจ้า
 ให้แก่นายประคณฺ์ พระราชาได้ตรัสขึ้นว่า พวกท่านได้ตัดความสงสัย
 ของเราทั้ง ๒ แล้ว นี่แน่ะสหาย เธอก็ควรให้พระพุทธเจ้าแก่เราด้วย
 เราจะได้ถวายทานแก่พระพุทธเจ้าอีก ท่านจงถวายทานแด่พระพุทธเจ้า
 ให้เต็มตามความประสงค์ของท่าน พวกทวัณณชัยกล่าวขึ้นว่า ท่านต้อง
 คินพระพุทธเจ้าให้แก่พระราชา ผู้ทรงพระนามว่าอนันต๊ะ ผู้มียศ เรา
 เกิดความดีใจ แล้วจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า
 ขอพระองค์กับพระภิกษุสงฆ์แสนองค์ จงเสด็จเข้าไปเสวยที่บ้านของ
 ข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ พระปฐมศตรพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ทรง
 รับเครื่องบูชาของโลก เมื่อจะทำให้เราเกิดความยินดี ก็ได้เสด็จเข้าไป
 ที่บ้านของเรา เราได้ถวายบังคมพระองค์ แล้วประชุมมิตรอำมาตย์
 ให้พร้อมกันในที่นั้น ครั้นแล้วจึงกล่าวขึ้นว่า เราได้พระพุทธเจ้าแสน

ยาก เหมือนกับไม้แก้วมณีที่สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง เราจะบูชา
 พระพุทธเจ้าด้วยสิ่งใด พระพุทธเจ้าเป็นผู้หาสิ่งใด เปรียบเทียบมิได้
 เป็นผู้ซึ่งมิได้ เป็นผู้ไม่มีใครเสมอ ไม่มีใครเปรียบ เป็นผู้เปรียบกับ
 พระพุทธเจ้าด้วยกันเท่านั้น เป็นผู้ไม่มีใครเทียบถึง ๒ เป็นผู้องอาจ
 เราได้จัดสิ่งสมควรแก่พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากไว้แล้ว พวก
 เราได้รวมดอกไม้ต่าง ๆ มาทำเป็นประำดอกไม้ชั้น ประำดอกไม้จัก
 สมควรแก่พระพุทธเจ้า เราจักได้บูชาด้วยดอกไม้ต่าง ๆ คือ ดอกอุบล
 ดอกปทุม ดอกมะลิ ดอกกระถินพิมาน ดอกจำปา ดอกกาละหิง
 ด้วยการนำดอกไม้เหล่านั้น ให้เป็นประำ เราได้ตั้งอาสนะแสนหนึ่ง ไว้ภายใน
 ใต้เศวตฉัตร อาสนะสุดท้าย มีราคาแสนหนึ่ง ครั้นเราจัดข้าวน้ำสำเร็จ
 แล้ว เราก็กกราบในเวลาแด่พระปฐมุตตรพุทธเจ้า พระองค์ทรงทราบแล้ว
 ก็พร้อมด้วยพระภิกษุแสนองค์ เสด็จเข้าไปที่บ้านของเรา ได้ประทับนั่งที่
 ประำดอกไม้ ภายในใต้เศวตฉัตร พร้อมกับภิกษุแสนองค์ เราได้
 กราบทูลว่า ขอพระองค์มีพระจักขุญาณ จงทรงรับซึ่งอาสนะและบริขารที่
 สมควรแก่เศวตฉัตรแสนหนึ่งด้วยเถิด พระปฐมุตตรพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก
 ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก ผู้ประสงค์จะโปรดเรา ก็ได้ทรงรับของเหล่านั้น
 ตามที่เราถวาย เราได้ถวายบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์องค์ละใบ พระภิกษุเหล่านั้น
 ก็ได้ทรงบาตรเถาของตน ได้ใช้บาตรโลหะต่อไป พระพุทธเจ้า ผู้จะโปรด
 สัตว์โลก ได้ทรงนั่งแสดงพระธรรมจักรอยู่ในประำดอกไม้ ตลอด ๗ วัน
 ๗ คืน การบรรลุธรรมวิเศษ ได้มีแก่เทพยดามนุษย์ถึง ๘ หมื่น ๕ พัน พอ
 ถึงวันที่ ๘ พระสรเพชญพุทธเจ้า จึงได้ตรัสขึ้นว่า มานพใดได้ถวายทาน
 อันประเสริฐ โดยไม่บกพร่องแก่เรา เราจะได้กล่าวถึงมาณพนัน ท่าน
 ทั้งหลายจงทรงถ้อยคำของเรา จักมีผลข้าง พลม้า พลรถ พลบพจร
 ทั้ง ๘ เหล่า แล้วล้อมมาณพนันอยู่เป็นนิจ อันนี้เป็นผลแห่งการให้ทาน
 สิ่งทั้งปวง จักมียานช้าง ยานม้า เสลียง คานหาม บำรุงมาณพนันเป็นนิจ
 อันนี้ก็เป็นผลแห่งการให้ทานสิ่งทั้งปวง จักมีรถ ๘ หมื่นคัน ประดับด้วย
 เครื่องประดับพร้อมทุกประการ เป็นบริวารของมาณพนันเป็นนิจ อันนี้

เป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง จักมีดนตรี และเกวียน ๖ ห่มนุ่งประโคม
 มาณพน้อยเป็นนิจ อันเป็นผลแห่งการให้สิ่งทั้งปวง จักมี
 นารี ๘ ห่มนุ่ง ๔ พันนาง ซึ่งล้วนแต่มีรูปร่างอันสวยงาม นุ่งห่มประดับ
 ประดาเป็นอันดี มีหน้าตางดงาม มีรูปพรรณสัณฐานดี ไม่เล็กไม่ใหญ่
 พอปานกลางหอมล่อมมาณพน้อยเป็นนิจ อันเป็นผลแห่งการให้ทาน
 สิ่งทั้งปวง มาณพนั้นจักยืนค้ำอยู่ในเทวโลกตลอด ๓ ห่มนุ่งกลับ จักได้
 เป็นพระอินทร์พันชาติ จักได้เป็นพระจักรพรรดิราชพันชาติ จักได้
 เป็นพระราชาเฉพาะประเทศนั้น ๆ นับชาติไม่ได้ เมื่ออยู่ในเทวโลกจักมี
 เสวตฉัตรแก้ว เป็นเครื่องกางกั้น เวลาจุติจากเทวโลกแล้ว จักได้ลงมา
 เกิดในตระกูลพราหมณ์ จักได้เป็นสาวกของพระโคตมพุทธเจ้า มีชื่อว่า
 พระปิ่นทิวจกเงร ในแสนกลับข้างหน้า จักเป็นที่สักการบูชาของเทพดา
 อสูร คนธรรพ์ ฤๅษี ฤๅษีณี และคฤหบดีทั้งหลาย จักเป็นที่รักใคร่ของ
 บุคคลทั้งปวง จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ดังนี้ บัดนี้บุญที่เราได้ทำไว้แล้ว
 ในแสนกลับนั้น ก็ได้ให้ผลแก่เราแล้ว เราได้หลุดพ้นแล้ว เหมือนกับ
 ลูกสรหลุดพ้นจากคันศรณะนั้น เราได้เผากิเลสทั้งหลายแล้ว เราได้
 กระทำกรรมไว้เป็นอันดีในนาบุญอันเยี่ยมแล้ว เราได้ถึงซึ่งธรรมอันไม่
 หวั่นไหว เพราะได้ทำกรรมไว้เป็นอันดีในนาบุญอันเยี่ยมนั้นแล้ว มาณพ
 คนใดได้ถวายทานอันประเสริฐโดยไม่บกพร่อง อันเป็นผลแห่งทาน
 แห่งมาณพนั้น ดังนี้ ถ้อยคำของพระปิ่นทิวจกเงรเจ้ายังมีอยู่อีกเป็นอันมาก
 คงจะได้ยกขึ้นแสดงในกัณฑ์ต่อไป ส่วนในกัณฑ์ของดไว้เพียงเท่านี้.

เอว่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฐก ๑๓๓

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยถ้อยคำของพระปลินทวัจฉณเถรเจ้า

ฉตุเต สุกเต ทตฺวาน สงฺฆे คณวฺรุตฺตเม
อฏฺฐาณิสฺเส อนฺโถมิ กมฺมานุจฺฉวิกะ มมาติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฐก ๑๓๓
ว่าด้วยถ้อยคำของพระปลินทวัจฉณเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่
พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณ
มิได้

ถ้อยคำของพระปลินทวัจฉณเถรเจ้า (ต่อ)

ดำเนินความตามวาระพระบาลี อันเป็นถ้อยคำของพระปลินทวัจฉ-
ณเถรเจ้านั้นว่า ครั้นเราได้ถวายรับแด่พระพุทธเจ้ากับทั้งพระสงฆ์ผู้ทรงคุณ
ธรรมอันประเสริฐแล้ว เราก็ได้รับอันสงส์ ๘ ประการอันสมควรแก่การ
ถวายรับนั้น คือ เราไม่รู้จักเขิน ๑ ไม่รู้จักร้อน ๑ ไม่มีฝุ่นธุลีแปดเบือน
ร่างกายของเรา ๑ ไม่มีอุ้มหะ ๑ ไม่มีเสนียดจัญไร ๑ มีผู้ยำเกรงทุก
เมื่อ ๑ มีพลละเอียดย ๑ มีใจแจ่มกล้า ๑ เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่ในภพ
น้อย ภพใหญ่ ก็ได้มีเสวตฉัตรกางกาง ประกอบด้วยเครื่องประดับทั้ง
ปวงเกิดขึ้นแก่เรา เราจะไปในที่ไหนก็มีผู้คนเสวตฉัตรให้ ยกเสียบแต่
ชาติปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ชาติปัจจุบันจึงไม่มีการกันเสวตฉัตรให้
แก่เรา กรรมทั้งปวงที่เรากระทำไว้นั้น ได้ให้สำเร็จเสวตฉัตร คือ
วิมุตติแล้ว ฯ เราได้ถวายรับแด่พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ในคราวนั้น
เราก็ได้รับอันสงส์ ๘ ประการ คือ มีสีกายตั้งทองคำ ๑ ปราศจากธุลี ๑ มี
รัศมีแผ่ออกจากกาย ๑ มีความเพียร ๑ มีร่างกายบริสุทธิ์ ๑ บริบูรณ์

ด้วยผ้าขาว ผ้าเหลือง ผ้าแดงตังแสน ๆ ๑ จะไปในที่ไหนก็มีผู้คน
 เสวตฉัตรให้ ๑ บริบูรณ์ด้วยผ้าไหม ผ้าด้าย ผ้าปานทั้งปวง ๑ ๆ เรา
 ได้ถวายบาตรแด่พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์
 ๑๐ ประการ คือ ได้ภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะเงิน ภาชนะ
 แก้วแดงทุกเมื่อ ๑ ไม่มีอุบัตะ ๑ ไม่มีเสนียดจัญไร ๑ มีผู้ยำเกรงทุก
 เมื่อ ๑ บริบูรณ์ด้วยข้าวน้ำ เครื่องนุ่งห่ม และที่นอน ๑ ทรัพย์สินสมบัติ
 ของเราไม่ฉิบหายไป ๑ เรามีใจมั่นคงดี ๑ เราเป็นผู้รักใคร่ธรรมทุกเมื่อ ๑
 เป็นผู้ปราศจากกิเลส ๑ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ๑ อานิสงส์ ๑๐ ประการนี้ได้
 ติดตามเราไปในเทวโลก มนุษยโลกเหมือนกับเงาตามตัว ไม่ละเราในที่
 หนึ่งปวง ๆ เราได้ถวายมัตแด่พระพุทธเจ้ากับทั้งพระสงฆ์ไว้ในคราวนั้น
 เราได้รับอานิสงส์ ๔ ประการ คือ เป็นผู้แก่กล้า เราได้มีใจเลื่อมใส
 ต่อพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ไม่หยาบคายร้ายกาจในชาตินั้น ก็ได้
 อานิสงส์ ๕ ประการ คือ ได้กัลยาณมิตร ๑ มีความเพียร ๑ มีขันติ ๑
 มีเมตตา ๑ มีบุญญาตัตตัญญาเสียได้ ๑ ๆ เราได้ถวายเข็มไว้ในชาติ
 นั้น เราก็ได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ เป็นผู้ทบทวนคณนอบน้อม ๑
 เป็นผู้ตัดความสงสัยได้ ๑ เป็นผู้รูปดีงาม ๑ มีทรัพย์สินสมบัติ ๑ มีบุญญา
 เจียบแหลม ๑ เราได้เห็นธรรมอันลึกซึ้ง อันละเอียดด้วยความรู้ของเรา
 ความรู้ของเราแหลมดังปลายเพชร ความรู้ของเรากำจัดเสียซึ่งความมืด

เราได้ถวายมัตตัตตเลียบไว้ในชาตินั้น เราก็ได้อานิสงส์ ๕ ประการ
 คือ เราได้หาส ทาสี ข้าง ม้า โค กระบือ พวกเพื่อนรำ ข้างกลบ
 พ่อครัว ทุก ๆ ชาติ ๆ เราได้ถวายพัดโบกตาลไว้ในชาตินั้น เราก็ได้
 อานิสงส์ ๔ ประการ คือ เราไม่รู้จักเย็นร้อน ๑ ไม่มีความกระวนกระวาย ๑
 ไม่รู้จักความทรมานทรมานอันทำให้เดือดร้อน ๑ ดับไฟราคะเสียได้ ๑ ดับไฟ
 โทสะเสียได้ ๑ ดับไฟโมหะเสียได้ ๑ ดับไฟมานะเสียได้ ๑ ดับไฟทิฏฐิ
 เสียได้ ๑ เราได้ถวายหางนกยูงสำหรับเป็นพัดโบกไว้ในคราวนั้น เราก็
 ได้เป็นผู้ดับกิเลสเสียได้

เราได้ถวายน้ำกรองน้ำไว้ในชาตินั้น เราได้อานิสงส์ ๔ ประการ
คือ เราได้อายุที่เพี้ยลงเสียซึ่งเทพเจ้าทั้งปวง ๑ ไม่มีโจรผู้ร้ายขโมยเราได้ ๑
ไม่ต้องสาคราหรือยาพิษ หรือการเบียดเบียน ๑ ไม่ตายในท่ามกลาง
อายุ ๑ ฯ เราได้ถวายเครื่องใส่น้ำมันไว้ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์
๕ ประการ คือ มีรูปสวย ๑ มีหน้าตางดงาม ๑ มีใจเบิกบานดี ๑ มีใจ
ไม่ฟุ้งซ่าน ๑ มีผู้รักษาในทางปวง ๑

เราได้ถวายกลองเข็มไว้ในชาตินั้น เราได้อานิสงส์ ๓ ประการ
คือ ความสุขใจ ๑ ความสุขกาย ๑ ความสุขทุกอริยาบถ ๑

เราได้ถวายสายตะพายบาตรพร้อมทั้งกลกบาตรไว้ในชาตินั้น เราได้
ได้อานิสงส์ ๓ ประการ คือ มีความยินดีมั่นคงในพระสัทธรรม ๑ ระลึกชาติ
ที่ ๕ ได้ ๑ มีผู้ดีทุกชาติ ๑ เราได้ถวายประคตเอาไว้ในคราวนั้น เราได้
ได้อานิสงส์ ๖ ประการ คือ ไม่หวั่นไหวในสมาธิทั้งหลาย ๑ เป็นผู้ชำนาญ
ในสมาธิทั้งหลาย ๑ เป็นผู้บริวารไม่แตกกัน ๑ มีผู้เชื่อกถ้อยคำทุกเมื่อ ๑
มีสติมั่นคง ๑ ไม่มีความสะดุ้ง ๑ อานิสงส์ ๖ ประการนี้ ได้ติดตาม
เราไป ในเทวโลก มนุษยโลก ฯ เราได้ถวายที่รองบาตร ไว้ใน
ชาตินั้น เราได้อานิสงส์ ๔ ประการ คือ ไม่มีความกลัว ๑ ไม่มีความ
หวั่นไหวต่อสิ่งใด ๆ ๑ ได้สดับฟังธรรมใด ๆ ที่เป็นฝ่ายให้เกิดสติปัญญา
ถึงธรรมนั้น ๆ ไว้ได้ดี ๑ มีสติปัญญาตัดสินข้อสงสัยต่าง ๆ ได้ ๑

เราได้ถวายเครื่องใช้สอยไว้ในชาตินั้น เราได้อานิสงส์ ๓ ประการ
คือ เราได้ภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะแก้วผลึก ภาชนะแก้ว
แดง ๑ สมบูรณ์ด้วยภรรยาที่เชื่อง ทาส ทาสี ช่าง ม้า รถ พลบพจร
เป็นอันมากทุกเมื่อ ๑ เป็นผู้มีความร่ำรวย และสำเร็จศิลปทั้งปวง ๑

เราได้ถวายภาตไว้ในชาตินั้น เราได้อานิสงส์ คือ ได้ภาตทองคำ
ภาตแก้วมณี ภาตแก้วผลึก ภาตแก้วแดง เป็นต้น

เราได้ถวายขาไว้ในเวลานั้น เราได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ คือ มี
อายุยืน ๑ มีกำลังมาก ๑ มีบุญญาดี ๑ มีผิวพรรณดี ๑ มียศ ๑ มีสุข ๑
ไม่มีอุปัทวะ ๑ ไม่มีเสนียดจัญไร ๑ มีผู้ยำเกรงทุกเมื่อ ๑ ไม่พลัดพราก
จากของหรือคนที่เป็นที่รักใคร่พอใจ ๑

เราได้อวาทรงเท้าไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๓ ประการ คือ ได้ยานข้าง ยานม้า เสลียง คานหาม รถหกหมื่น ๑ มีรองเท้าสำเร็จ ด้วยแก้วมณี แก้วแดง เงิน ทอง เกิดรองรับเท้าของเราทุกก้าวใน เวลาเดินไปมา ๑ ทางที่เราเดินไปมา เป็นทางที่ปราศจากเสี้ยนหนาม และตอ ๑ ๆ เราได้อวาทรงเท้า คือรองเท้าไม้ไว้ในคราวนั้น เราได้ เชียงเท้าอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ ทำให้ไปมาที่ไหนก็ได้ตามประสงค์

เราได้อวาทรงผ้าเช็ดหน้าไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๕ ประการ คือ มีผิวพรรณดังทองคำ ๑ เป็นผู้ที่ปราศจากธุลี ๑ มีรัศมีแผ่ออกจากร่างกาย ๑ มีเดช ๑ มีตัวเกลี้ยงเกลางดละของธุลีไม่ติดอยู่ได้ ๑ เราได้อวาทรงเท้า ไม้ไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๕ ประการ คือ มีบุตรมาก ๑ ไม่มีความ สะดุ้ง ๑ ไม่มีผู้ใดข่มขี่ได้ ๑ มีผู้รักษาในที่ทั้งปวง ๑ ไม่เคยพลาดล้ม ๑ ๆ เราได้อวาทรงบาหยอดตาไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๔ ประการ คือ มีตากว้าง กลมงาม ๑ ขาวในที่ควรขาว ๑ เหลืองในที่ควรเหลือง ๑ แดงในที่ควรแดง ๑ มีลูกตาใส ๑ ปราศจากโรคภัยทั้งปวง ๑ ได้ตาทิพย์ ๑ ได้ตาปัญญา ๑

เราได้อวาทรงลูกตาลสำหรับไขประคองไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๒ ประการ คือความรู้ สำหรับเปิดประตูธรรม ๑ เราได้อวาทรงใส่ลูกตาลไว้ ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๒ ประการ คือความไม่เป็นคนขโมย ๑ ไม่เป็นคนมีความอึดอัดใจ ไม่มีความขัดใจในที่ทั้งปวง ๑

เราได้อวาทรงสายโยกไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๔ ประการ คือ ไม่หวั่นไหวในสมาธิทั้งหลาย ๑ จำนาญในสมาธิทั้งหลาย ๑ บริวารไม่ แตกกัน บริวารเชื่อถ้อยคำ ๑ สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ ๑ เราได้อวาทรง เครื่องโบกควันไฟไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๓ ประการ คือ มีสติ ทรงจำดี ๑ มีเส้นเอ็นดี ๑ มีท่อนอนทิพย์ ๑ ๆ เราได้อวาทรงประทับไว้ใน คราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๓ ประการ คือ มีชาติตระกูลดี ๑ มีอวัยวะ สมบูรณ์ดี ๑ มีปัญญาดี ๑

เราได้อวาทรงเต้าน้ำ กระบอกน้ำไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส์ ๑๐ ประการ คือ มีผู้คุ้มครอง ๑ มีความสุขเสมอ ๑ มีขมมาก ๑ มีส่วนแห่ง

ร่างกายดี ๑ มีความสุขมาแต่กำเนิด ๑ ปราศจากเสนียดจัญไรทั้งปวง ๑
มีความดีมาก ๑ มีผู้นับถือ ๑ ปราศจากความสะดุ้ง ๑ บริบูรณ์ด้วยช้างหมี ๑

เราได้ถวายน้ำเช็ดมือไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๕ ประการ
คือสมบุรณ์ด้วยลักษณะทั้งปวง ๑ ตั้งมั่นอยู่ในอายุและปัญญา ๑ ปราศจาก
ความคับใจในทั้งปวง ๑ ร่างกายแข็งแรง ๑ มีความรู้สำหรับตัดกิเลส ๑
เราได้ถวายแหวนไว้ในคราวนั้น เราได้ความรู้สำหรับถอนกิเลส ซึ่ง
เป็นความรู้แก่คุณซึ่งไม่ได้ เป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ ๑ เราได้ถวายกลอง
ขานตักไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๔ ประการ คือศรัทธา ๑ ศีล ๑
หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ การสดับฟัง ๑ การสละ ๑ ความอดทน ๑ ปัญญา ๑
เราได้ถวายตั้งไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๕ ประการ คือเกิดใน
ตระกูลสูง ๑ มีทรัพย์สมบัติมาก ๑ เป็นที่นอบน้อมของบุคคลทั้งปวง ๑
มีชื่อเสียงฟุ้งไป ๑ มีบัลลังก์สละยมเกิดขึ้นแก่เราตลอดแสนกัลป์ ๑ ๑
เราได้ถวายฟูกไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๑ ประการ คือมีร่างกาย
อ่อนละมุนดี ๑ มีร่างกายสวยงาม ๑ มีความรู้ดี ๑ ได้ฟูกต่าง ๆ พร้อม
ทั้งเครื่องปู ๑ ได้ผ้าปูต่าง ๆ ๑ ระลึกชาติหนหลังได้ ๑ เวลาเติบโตแล้ว
ก็ได้แต่เพียงคือความรู้ ๑ ๑ เราได้ถวายหมอนไว้ในคราวนั้น เราได้
อ่านสังส ๖ ประการ คือได้หมอนทิพย์ ๑ ได้ความรู้ดีในหนทาง ๔
ประการและในสามัญชล ๔ ประการ ๑ ได้ทำให้เกิดความรู้ในการให้บัน
การฝึกฝน การสำรวม อปัมัญญา คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๑
ได้มีความรู้ดีในข้อวัตรปฏิบัติทั้งหลาย ๑ มีความรู้ดีในทางเดินจงกรมทาง
พากเพียร ๑ มีความรู้ดีในศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ ๑ ๑ เราได้
ถวายน้ำสำหรับล้างเท้าไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๒ ประการ คือได้
บัลลังก์ทอง บัลลังก์แก้วมณี บัลลังก์งา ๑ บัลลังก์วิเศษ ๑ ๑ เรา
ได้ถวายตั้งสำหรับนั่งล้างเท้าไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๒ ประการ
คือได้ยานพาหนะเป็นอันมาก ๑ ได้ทาส ทาสี ภรรยา ๑ ๑ เราได้
ถวายน้ำมันสำหรับหยอดไว้ในคราวนั้น เราได้อ่านสังส ๕ ประการ คือ

ความไม่เจ็บไข้ ๑ ความมีรูปสวย ๑ มีปัญญาว่องไว ๑ มีขำขันบริบูรณ์ ๑ มีอายุยืน ๑ ฯ เราได้ถวายเนยใสและน้ำมันไว้ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือมีเรียวแรง ๑ สมบูรณ์ด้วยรูปร่าง ๑ มีใจร่าเริงเบิกบานทุกเมื่อ ๑ ไม่มีความเจ็บไข้ ๑ เบนเนื้อตัว ๑ ฯ เราได้ถวายน้ำล้างหน้าบ้วนปากไว้ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์ ๔ ประการ คือมีฟันและปากคอบริสุทธิ์ ๑ มีเสียงเพราะ ๑ ไม่เคยเป็นโรคโอหรือโรคหืด ๑ มีกลิ่นปากหอมดังกลิ่นดอกบัว ๑ ฯ เราได้ถวายนมส้มไว้ในคราวนั้น เราได้กายคตาสติอันเป็นของไม่ตาย เป็นของที่พระอริยเจ้าบริโภคน เป็นของประเสริฐ เป็นของประกอบด้วยสี่ กลิ่น รส เป็นของมีวิมุตติ คือความหลุดพ้นเป็นรส ฯ ครั้นเราได้ถวายรสตัดแก่พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระสงฆ์ไว้ในคราวนั้น เราได้สำเร็จผล ๔ ประการ ฯ เราถวายขำขันไว้ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ คืออายุยืน ๑ กำลังดี ๑ ความคิดดี ๑ ผิวพรรณดี ๑ ยศ ๑ ความสุข ๑ ความบริบูรณ์ด้วยขำ ๑ ความบริบูรณ์ด้วยน้ำ ๑ ความแก้วกล้า ๑ ความมีปัญญา ๑ ฯ เราได้ถวายรูปไว้ในคราวนั้น เราได้อานิสงส์ ๑๐ ประการ คือมีร่างกายหอม ๑ มียศ ๑ มีปัญญาไว ๑ มีชื่อเสียง ๑ มีปัญญาแหลม ๑ มีปัญญากว้าง ๑ มีปัญญาลึก ๑ มีปัญญาห้าวหาญ ๑ มีปัญญาว่องไว ๑ ได้สำเร็จสันติสุขก่อนนิพพาน ๑ ฯ การที่เราเข้ามาในพระพุทธศาสนานี้ เป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูก เหมือนกับช้างสลัดปลอกแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔ แล้ว วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนั้นพระปลินทวัจฉเถระเจ้า ได้กล่าวข้อความทั้งหลายไว้ ซึ่งเป็นเครื่องประกาศบุรพวาสนาของท่านไว้ดังที่แสดงมา สันเนอความในเทศนาถึณทัณเพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณทท ๑๓๐

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเสลเถรเจ้า

นครเร หัสวติยา   วิกิสามิ อโหสห์
มม ฌาตี สมานेतฺวา   อิหิ วจนมพรวี ฯ
พุทฺธโร โลกเก สมุปฺปนโน ปุณฺณกฺเขตฺโต อนุตฺตโร
อาสิ โส สพฺพโลกสฺส อาหึสนิ ปฏิกฺคโหติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณทท ๑๓๔ ว่า
ด้วยเรื่องพระเสลเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน

เรื่องพระเสลเถรเจ้า

ก็แลเรื่องพระเสลเถรเจ้านั้นปรากฏในคัมภีร์เถรคาถา ๑ เถรคาถา-
วณณนา ๑ อปทาน ๑ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ๑ ในคัมภีร์
เถรคาถาและเถรคาถาวณณนานั้นว่า พระเถรเจ้าเมื่อก่อนเกิดในตระกูล
แห่งหนึ่ง ในครั้งศาสนาพระปฐมุตตระ ได้ชักนำบุรุษ ๓๐๐ คน สร้าง
พระคันธกุฎีถวาย เวลาพระคันธกุฎีเสร็จแล้ว ได้ถวายมหาทานแก่
พระภิกษุสงฆ์ มีองค์พระปฐมุตตระเป็นประธาน กับได้ถวายไตรจีวรแก่
พระปฐมุตตระและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ตั้งแต่นั้นมา ก็ได้เสวยสมบัติ
อยู่ในมนุษยโลกเทวโลก จนกระทั่งถึงศาสนาพระพุทธเจ้าของเรา
จึงได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่อาปณนิคม ในอังกุตตราปถชนบท มีชื่อ
ปรากฏว่าเสลพราหมณ์ ได้เป็นคณาจารย์สอนไตรเพทแก่มาณพ ๓๐๐ คน
อยู่ที่อาปณนิคม ในคราวที่พระพุทธเจ้าของเราได้เสด็จไปประทับในป่า
แห่งหนึ่งใกล้อาปณนิคมนั้น เسلพราหมณ์ได้เห็นเกณเฑียพราหมณ์จัด

โทษทาน ที่จะถวายสมเด็จพระศาสดาจารย์ เสดลพราหมณ์จึงได้
พิจารณาดูพระลักษณะของพระองค์ เมื่อได้เห็นว่าพร้อมด้วยพระมหาบุรุษ
ลักษณะ ๓๒ ประการแล้ว มีความเชื่อถ่อมมากว่า อาจเป็นพระพุทธเจ้า
ได้ แต่ยังสงสัยอยู่ จึงกล่าวชมเชยร่างกายของพระพุทธองค์ด้วยถ้อยคำ
ต่าง ๆ ลงท้ายกราบทูลว่า พระองค์ผู้สมบูรณ์ด้วยพระลักษณะเช่น
อาจเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชได้ ขอพระองค์จงทรงเสวยราชย์เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิเถิด เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาสตอตอบว่า เราเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิอยู่แล้ว คือเราเป็นธรรมจักรพรรดิ ไม่มีผู้ใดจะสู้เรา
ได้ในทางธรรม เราสั่งให้ควรรู้ เจริญสั่งให้ควรเจริญ ละสิ่งไม่ควรละแล้ว
เราเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ แล้วพราหมณ์นั้นก็เกิดความเลื่อมใส
ยินดี ได้ชักชวนศิษย์ทั้ง ๓๐๐ คนนั้น ออกบรรพชา พอบรรพชาได้
๑ วัน ก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ด้วยกันสิ้น ได้พาบริวารทั้ง ๓๐๐ องค์ เข้า
ไปเฝ้าถวายบังคมสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
ประเสริฐ ขอพระองค์จงทรงเหยียดพระบาทออกมาให้ภิกษุทั้งหลายถวายบังคม
ในบัดนี้เถิด ดังนี้

ในคัมภีร์อุปทานนั้นว่า พระเสลเถรเจ้าได้กล่าวประวัติของท่านไว้
ในเมื่อท่านได้เป็นพระอรหันต์แล้วว่า เราได้เป็นเจ้าแห่งถนน ในเมือง
หงสวดี ได้ประชุมพวกญาติแล้วบอกว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นนาบุญอัน
เยี่ยมได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว พระพุทธเจ้านั้นเป็นผู้ควรรับเครื่องสักการบูชา
ของโลกทั้งปวง พวกกษัตริย์ ชาวบ้าน ชาวเมือง และพวก
พราหมณ์มหาศาล ได้มีจิตเลื่อมใส ปลื้มนาการพากันไปฟังพระธรรม
เทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มิใช่แต่เท่านั้น พวกพลช้าง พลม้า
พลรถ พลบหจรเดินเท้า ก็มีจิตเลื่อมใสไปฟังพระธรรมเทศนาเป็นหมู่ ๆ
มิใช่แต่เท่านั้น พวกทำของหวาน พวกทำของคาว พวกช่างตัดผม
พวกช่างดอกไม้ ก็มีจิตเลื่อมใสไปฟังพระธรรมเทศนาเป็นหมู่ ๆ เหมือนกัน
มิใช่แต่เท่านั้น พวกลูกจ้าง พวกทาสกรรมกร พวกตักน้ำ พวก

หาเงิน พวกทำนา พวกหาหญ้า พวกเก็บตอกไม้ พวกเก็บใบไม้
พวกหาผลไม้ ก็ได้ไปพึ่งธรรมเป็นแม่ ๆ เหมือนกัน มีไข้แต่เท่านั้น
พวกหญิงเมษยา พวกหาสัสำหรับตักน้ำ พวกแม่ค้าขนม ตลอดจน
พวกชาวประมง ก็พากันไปพึ่งธรรมเป็นแม่ ๆ เหมือนกัน ตกว่า คน
ทั้งปวงนั้นได้ไปทำบุญเป็นแม่ ๆ กัน ด้วยประการฉะนี้

พวกญาติได้ฟังถ้อยคำของข้าพเจ้าดังนี้แล้ว ก็ได้พร้อมกันสร้าง
หอฉันขึ้น เพื่อถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ในทันที ครั้นสร้างหอฉัน
สำเร็จลงแล้ว ข้าพเจ้าก็มีใจเบิกบานยินดี พาพวกญาติไปกราบทูล
องค์พระโลกนาถเจ้าว่า ข้าแต่มหาวิรเจ้า คนทั้ง ๓๐๐ นี้ มีใจยินดีถวาย
หอฉันแด่พระองค์ ขอพระองค์ทรงรับไว้ด้วยเถิดพระเจ้าข้า สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงรับซึ่งหอฉันนั้น แล้วได้ทรง
พยากรณ์ไว้ว่า พวกเธอทั้ง ๓๐๐ คน กับบุรุษที่เป็นหัวหน้านี้ จะได้
เสวยสมบัติอยู่ตลอดกาลนาน ในปัจฉิมชาติจะได้สำเร็จนิพพานอันเป็น
ที่ขุดเป็นอย่างขึง อันไม่รู้จักแก่ไม่รู้จักตาย อันเป็นที่ปราศจากทุกข์ภัย
ทั้งปวง ดังนี้ พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นได้ทรงพยากรณ์ดังนี้ ให้เราฟังแล้ว
เราก็มีความโสมนัสอย่างยิ่ง ตั้งแต่นั้นมา เราได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ใน
สวรรค์ตลอด ๓ หมื่นกัลป์เป็นปริมาณ หงได้เป็นเทวราชอีก ๕๐๐ ชาติ
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิดอกพันชาติ เป็นพระราชาประเทศราชอีกนับชาติ
มิได้ คนทั้งหลายที่เบียดเบียนของเราในคราวนั้น ก็ได้ร่วมเสวยสุข
ในสิริราชสมบัติเหมือนกัน มาในชาติที่สุตติ เราได้เป็นบุตรของพราหมณ์
มีนามว่าสฤงพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้มีสมบัติ ๘๐ โกฏิ เรามีชื่อว่า
เสลพราหมณ์ เราได้ถึงความเขมมในองค์ ๖ ประการ เวลาเราเดิน
เที่ยวเล่นกับพวกศิษย์ ก็ไปพบเถลิงเขตาสตระเตรียมอาหาร เราจึงถาม
ขึ้นว่า ท่านจะมีการทำอาวาทมมงคลหรือวาทมมงคล หรือเชิญพระราชา
มาเสวย เถลิงเขตาสตอบว่า เราประสงค์จะทำการบูชาข้าพเจ้าท่านผู้ประเสริฐ
ไม่ใช่เราเชิญพระราชาหรือมีการอาวาทะ วาทมมงคลอย่างใด ท่านผู้
ประเสริฐในโลก ผู้มีประโยชน์สุขให้แก่โลก ซึ่งเกิดขึ้นในตระกูล

ศากยราชันมีอยู่ คนทั้งหลายเรียกว่า พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้า
 ไม่มีพระฉวีวรรณดังผลมะพลับสุข หาใครเปรียบด้วยรูปร่างมิได้ ไม่มี
 ฉวีวรรณดังทองคำอยู่ปากเบ้า หรือดังถ่านเพลิง หรือดังแสงเพลิงรุ่ง
 เรืองอยู่บนยอดเขา หรือดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ ผู้สรวบพระศอ
 ดังสั่นไฟที่ไหม้ไม่ออก ผู้ไม่รู้จักสะดังกลัวต่อสิ่งใด ผู้สนภพสัน
 ขาติแล้ว ผู้มองอาจดังไกรสรราชสีห์ ผู้ฉลาดในธรรมทั้งหลาย ผู้ไม่มีใคร
 ย่ำยีได้ ผู้มองอาจดังพญานาคราช ผู้ฉลาดในผังแห่งธรรมทั้งปวง
 ผู้หาผู้เสมอมิได้ ผู้มองอาจดังโคอุสุภราช ผู้เมื่อยรตอันปรากฏ
 หาประมาณมิได้ ผู้มีพระลักษณะอันวิจิตรพร้อมทั้งปวงหาเสมอมิได้ ผู้
 มองอาจดังสักกเทวศรในสวรรค์ ผู้มีอำนาจ เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ มีเคหา
 อนุภาพหาผู้ต่อสู้มิได้ ผู้มีความแก่กล้าใหญ่ดังมหาพรหม ผู้มีธรรม
 อันยิ่งใหญ่ ผู้มีกำลัง ๑๐ ประการ ผู้เปรียบดังพินพสุธา ผู้สมบูรณ์
 ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ผู้มีปัญญาเปรียบด้วยมหาสมุทร ผู้ไม่รู้จักหวั่น
 ไหวดังพระยาเขาสีเนรราช ผู้มีพระปรีชาญาณสามารถหาที่สุดมิได้ มี
 พระปรีชาญาณกว้างใหญ่ดังพื้นฟ้าอากาศฉะนั้น เราได้ทูลนิมนต์อาราธนา
 แล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นเทพของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ผู้เป็น
 ทอศัยของนักปราชญ์ทั้งหลาย ผู้เป็นนาบุญของผู้แสวงหาความสุขทั้งหลาย
 ผู้เป็นบ่อแก้วนั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้าผู้ทำให้เกิด
 ความยินดี ผู้ทำให้บุคคลเป็นเทวดา ผู้ให้ผลอันประเสริฐ ผู้เปรียบ
 ด้วยเมฆใหญ่นั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้าผู้เทพยดาและ
 มนุษย์ทั้งหลายยกขึ้นในโลก ผู้แก่กล้า ผู้กำจัดเสียซึ่งความมืดทั้งปวง
 ผู้เปรียบด้วยดวงอาทิตย์นั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้า
 ผู้ตรัสรู้อารมณ์และวิมุตติทั้งปวง ผู้เปรียบด้วยพระจันทร์ขจรมีรัศมีอัน
 เยือกเย็นแจ่มกระจ่างนั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดในโลก
 ผู้ประกอบด้วยพระลักษณะทั้งปวง ผู้หาผู้เปรียบมิได้ ผู้มองอาจ
 ผู้แก่กล้าใหญ่นั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้าผู้วิมุตติ มีขันติ
 มีวิริยะ ผู้หาผู้เปรียบมิได้นั้น เราได้ทูลนิมนต์แล้ว พระพุทธเจ้าผู้ทรง

กำจัดเสียซึ่งราคะ โทสะ โมหะ หังปวง ผู้เปรียบด้วยแพทย์ผู้ประเสริฐ
นั้น เราได้บรรลุสมถ์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงกำจัดกิเลส และกองทุกข์
หังปวง เปรียบเหมือนกับแพทย์ผู้กำจัดโรค ผู้เปรียบด้วยสายฟ้านั้น เรา
ได้บรรลุสมถ์แล้ว

เราขอว่าเสละได้ฟัง คำว่า พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นคำที่ไต่ขึ้นได้ฟัง
ได้แสนยากนั้น ก็เกิดความบันเทิงกายและจิตใจ แล้วเราได้
ถามเกลี้ยกล่อมว่า พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐในโลกนั้น ประทับอยู่
ณ ที่ไหน เราจะไปเฝ้าพระองค์ให้จงได้ เกลี้ยกล่อมสก็ยกมอชนชบอ
ให้แก่เราว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าอัญชันวัน ชุมส
เขียวคังถ่อนเมฆโน้น เราก็ก้าวแก่พวกศิษย์ว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ย่อมมีมืองอาจ ตั้งพญาราชสีห์ เราทั้งหลายจงพากันไปเฝ้าพระองค์
เกิด อสรพิษที่มีพิษอันแรงกล้า และพญาไกรสรราชสีห์ พญา
กฤษณหัตถิ ที่เมามันฉันโค พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็เป็นผู้ที่ใคร ๆ เข้า
ใกล้ได้ยากฉนั้น เธอทั้งหลายจงระวังเสียงโอ และเสียงจาม ให้จง
เดินไปเป็นระเบียบกันให้จงดี ในเวลาไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เราถาม
ปัญหาใด หรือสนทนาอย่างใดขึ้นในเวลาใด เธอทั้งหลายจงนั่งฟังใน
เวลานั้น พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงแสดงพระสัทธรรมอันประเสริฐ
เพื่อให้ถึงซึ่งพระนิพพานอันใด เธอทั้งหลาย จงใคร่ครวญพระสัทธรรม
อันประเสริฐนั้น

ครั้นเราขอว่าเสละ กล่าวอย่างนั้นแล้ว ก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าว
ปราศรัยต่อพระองค์แล้ว ก็พิจารณาดูพระลักษณะของพระองค์ ได้เห็น
แต่เพียง ๓๐ พระลักษณะเท่านั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงพระลักษณะ
ทั้งสอง คือ พระอวัชวลัมเขฬก ๑ พระชีวหาอันหนา ๑ เราได้เห็น
แล้วก็ลงความเห็นว่า เป็นพระพุทธเจ้า จึงได้บรรพชาพร้อมด้วยศิษย์
ทั้ง ๓๐๐ หอบรรพชาแล้วยังไม่ถึงถึงเดือน เราก็บิณฑทั้ง ๓๐๐ ก็ได้
สำเร็จซึ่งพระนิพพาน เราก็บทกญาติที่ได้ทำบุญไว้ในชาติก่อนนั้น ก็
ได้ความสุขเสมอมาตลอดกาลนาน ส่วนเราได้เหตุ ๘ ประการ คือ มีผู้

บุชาในทิศทั้งหลาย ๑ มีทรัพย์สมบัติหาประมาณได้ ๑ เป็นเทพของ
คนทั้งปวง ๑ หากความสะอาดกล้วมิได้ ๑ หากอาพาธมิได้ ๑ มีอายุยืน ๑
มีผิวละเอียด ๑ มีที่อยู่สุขสบาย ๑ ผล ๔ ประการนี้ เราได้ด้วยการ
ถวายกลอนที่สร้างหอฉันไว้ในชาติปางก่อนนั้น ทั้งเรายังได้สำเร็จพระอรหัต
ปฏิสัมภิทาญาณอีกด้วย การที่เราได้ถวายเสา ๕ เสา สำหรับสร้างหอฉัน
ในชาติปางก่อน เราก็ได้ผลานิสงส์ ๕ ประการ คือ มีเมตตามั่นคง ๑
มีทรัพย์ไม่บกพร่อง ๑ มีผู้เชื่องด้อยคำ ๑ ไม่มีผู้ใดกำจัดเราได้ ๑ มี
จิตไม่วอกแวก ๑

การที่เราได้ถวายบัลลังก์ไว้ที่หอฉันในคราวนั้น ทำให้เกิดในตระกูลที่สูง
ให้มีทรัพย์สมบัติมาก หากความตระหนี่มิได้ การที่เราได้ถวายหอฉันไว้
ในชาตินั้น ทำให้เราได้เป็นผู้ประเสริฐในชาตินี้ พวกผกข่างกผกข่าง
พวกผกมากผกมา การผกนั้นยอมผกด้วยการทารุณร้ายกาจ ส่วนพระ
โลกนาถเจ้าผู้เป็นเทพของโลก ไม่ได้ผกเทพตามมนุษย์ทั้งหลาย ด้วย
กิริยาอันร้ายกาจ ทรงผกด้วยกิริยาอันละเอียดงดงาม พระองค์ทรงผก
เราทั้งหลายให้สนอสาวิกลเสแล้ว เราทั้งหลาย ได้ให้ทานไว้ด้วยการ
สร้างหอฉันถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ มิ่งองค์พระปฐมตตรพุทธเจ้าเป็นประธาน
ในแสนกลับแล้วมานั้น ก็ทำให้เราทั้งหลายได้สนิทกับในวัฏสงสารแล้ว
การที่เราได้เข้ามาในพระพุทธศาสนา เป็นการมาดีแล้ว เพราะเราได้สำเร็จ
วิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว เราได้ทำตามคำสั่งสอน
ของพระพรหมเจ้าสนแล้ว สันเนอความในคัมภีร์อุปทานเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อุปทานที่แสดงมาแล้วนี้ ช้ให้เห็นว่า ในอดีตชาติครั้ง
พระปฐมตตรสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น พระเสลเถรเจ้าองค์นี้ ได้สร้างหอ
ฉันถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ มิ่งองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธาน พร้อมกับ
พวกญาติอีก ๓๐๐ คน แล้วได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในสวรรค์ตลอดกาล
นาน มาถึงกาลแห่งพระพรหมเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึงได้มาเกิดเป็น
เสลพราหมณ์ พวกทรมสร้างหอฉันด้วยกัน ๓๐๐ คนนั้น ก็ได้มาเกิด
เป็นศิษย์ แล้วได้สำเร็จกิจอันสูงสุด คือพระอรหัตด้วยกันทั้งนั้น ถึง

ข้อความทั้งหลายตามนั้นแสดงมาแล้ว ในคัมภีร์เกรกาถาวันทนา และคัมภีร์อปทาน ทั้งสองนั้น เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแก่ผู้ฟังทั้งหลาย เฉพาะเรื่องอดีตเท่านั้น ส่วนเรื่องปัจจุบันนั้นยังไม่เป็นที่แจ่มแจ้ง เพราะฉะนั้น จึงจะบอกเนื้อความจากเสลสูตร ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิกายสาฬหมาสละก มาแสดงเพิ่มเติมอีก กล่าวคือ ในเสลสูตรว่า ครั้งสมเด็จพระสัมมาพระภาคเจ้ากับเหล่าพระภิกษุสงฆ์ ๑๒๕๐ องค์ เสด็จไปประทับที่อาปนนิคม ในแขวงอังคชนบทและอุตตรชนบทนั้น เกณียชฎิล คือ เกณียคาบสได้ทราบข่าวพระกิตติศัพท์กตคณเณรเลื่องลือไปว่า สมเด็จพระสัมมาพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติดีอันดี เป็นผู้ทรงดำเนินดีในเหตุการณ์ทั้งปวง เป็นผู้ทรงล่วงรู้โลกแจ่มแจ้ง เป็นครูของเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้แสดงโลกและธรรม ให้แจ่มแจ้งแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนั้น เกณียชฎิลนั้นก็เข้าไปเฝ้าฟังพระธรรมเทศนา แล้วทูลอาราธนาให้ทรงรับภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น ครั้นทูลอาราธนาแล้วก็กลับไปสู่อาศรมศาลาของตน ได้ประกาศแก่มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิตให้ช่วยกันจัดไทยทานเป็นการใหญ่

ในคราวนั้น เสดลพราหมณ์ผู้แตกฉานในไตรเพท ได้สอนมนต์ให้แก่มาณพ ๓๐๐ คน อยู่ที่อาปนนิคมนั้น เวลาเสลพราหมณ์ได้ไปเห็นพวกเกณียชฎิลให้จัดไทยทานเป็นการใหญ่ดังนั้น ก็ได้ถามว่า เพื่อประสงค์อะไรสิ่งใด พอเกณียชฎิลบอกว่า เพื่อประสงค์จะถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ๑๒๕๐ องค์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ก็คิดกันว่า ท่านผู้นี้จะเป็นพระพุทธเจ้าจริงหรือไม่ เพราะคำว่าพระพุทธเจ้านั้น มีชนในโลกได้ยากนักหนา แต่ในคัมภีร์ของเรากล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีมหาบุรุษลักษณะครบทั้ง ๓๒ ประการ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรือพระพุทธเจ้า แล้วจึงถามว่า พระพุทธเจ้านั้นอยู่ที่ไหน เกณียชฎิลบอกว่า อยู่ที่ป่าอัญชันวันซึ่งแลเห็นเขียวชะอุ่มอยู่นั้น ลำดับนั้น เสดลพราหมณ์กับศิษย์ ๓๐๐ คน ก็พากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้พิจารณาตูลักษณะของพระ

พุทธเจ้า เห็นมีถูกต้องตามตำรายุแต่เพียง ๓๐ พระลักษณะเท่านั้น ยังอีก ๒ พระลักษณะนั้นไม่เห็น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงให้ปรากฏจนหมดสงสัย แล้วเสลพราหมณ์ก็คิดว่า พระสมณโคดมนี้ ประกอบด้วยพระมหาบุรุษ ลักษณะครบ ๓๒ ประการ แต่เราไม่รู้ได้แน่ๆ จะเป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ เราได้ฟังมาจากพราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ว่า บุคคลเหล่านี้ เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลเหล่านั้น ย่อมทำตนให้ปรากฏในเมื่อผู้สรรเสริญตน เพราะฉะนั้น เราจะสรรเสริญพระสมณโคดมว่า จะเป็นประการใด คิดดังนี้แล้วก็กล่าวสรรเสริญว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะครบทั้ง ๓๒ ประการแล้ว พระองค์จะต้องการอะไรด้วยความที่เป็นสมณะเช่นนั้น พระองค์อาจเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชได้ ขอพระองค์จงทรงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชเถิด พระเจ้าข้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ดูก่อนเสลพราหมณ์ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิในทางธรรมอยู่แล้ว เราได้ประกาศใช้อำนาจจักรแก้วของเราแล้ว เสลพราหมณ์จึงทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมเจ้าผู้ประเสริฐ พระองค์ทรงยืนยันว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิแล้ว เป็นพระราชาในทางธรรมแล้ว ได้ประกาศใช้อำนาจจักรแก้วในทางธรรมแล้ว ก็ใครเล่าเป็นเสนาบดีของพระองค์ เป็นผู้ใช้อำนาจตามจักรแก้วของพระองค์ เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พระสารีบุตรเป็นเสนาบดีของเรา เป็นผู้ใช้อำนาจจักรแก้วตามเรา ก็เกิดความเลื่อมใส กราบทูลขอบรรพชา สมเด็จพระบรมศาสดาก็ทรงอนุญาตให้เสลพราหมณ์บรรพชาอุปสมบท พร้อมด้วยศิษย์ ๓๐๐ คน เวลาต่อมาไม่ช้าก็ได้สำเร็จอรหัตตด้วยกันสิ้น ส่วนเสลพราหมณ์นั้น เมื่อได้บรรพชาอุปสมบท ได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว มีนามว่าพระเสลเถรเจ้า สันนิษฐานความในเสลสูตรเพียงเท่านั้น เป็นอันว่า จบเรื่องพระเสลเถรเจ้าเพียงเท่านี้.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณท ๑๓๕

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยถ้อยคำของพระสัพพกิตติเถรเจ้า

กณิการ์ ขลิต์	เทปรุกขัม โขติตัม
โอสธีว วิโรจนตัม	วิขขูว คคเน ยถา ฯ
อสมภิตัม อนุตฺราสี	มิกฺราขัม เกสรี
ภานาโลกัม ปกาเสนตัม	มทฺทหนตัม ติตฺถิเย คณฺเฑติ

ถ้อยคำของพระสัพพกิตติเถรเจ้า

คำเนินความตามวาระพระบาลี อันเป็นถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์นั้นว่า
เราได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เบิกบานดังดอกกรรณิการ ผู้รุ่งเรืองดังต้น
ประทีป ผู้สว่างดังดาวประกายพุกฤษ ผู้มรสมดังสายฟ้า ผู้ไม่หวาดหวั่น ผู้ไม่
สะดุ้งดังพญาไกรสรราชสีห์ ผู้สว่างด้วยพระปรีชาญาณ ผู้ย้ายเจ้าลัทธิ
ทั้งหลาย ผู้โปรดสัตว์โลก ผู้ตัดความสงสัยของสัตว์โลกได้แล้ว เราผู้เป็น
ฤาษี ซึ่งเกิดในตระกูลพราหมณ์ในคราวนั้น ก็ได้ปูผ้าเปลือกปอลงในที่
ใกล้พระบาทของพระองค์ แล้วเราได้นำเอาภุชฌนา กะลัมพัก ไปหาพระกาย
ของพระพุทฺธเจ้า ได้กล่าวสรรเสริญพระพุทฺธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่ พระองค์ได้ข้ามห้วงน้ำใหญ่ คือกิเลสได้
แล้ว ได้ช่วยสัตว์โลกให้ข้ามไป พระองค์ทำให้โลกให้สว่างไสว ด้วยพระปรีชา
ญาณของพระองค์ พระองค์ทรงประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ ทรงย้าย
เจ้าลัทธิทั้งหลายได้แล้ว พระองค์เป็นผู้องอาจ เป็นผู้ชนะสงคราม เป็นผู้ทำ

ให้แผ่นดินไหวลูกคลื่นในมหาสมุทรได้แตกไป   ในเวลาไปกระทบฝั่งอันใด
 หนีทั้งปวงของเจ้าลัทธิทั้งหลายก็แตกไป   ในเวลามากระทบกับความรุ่มของ
 พระองค์ฉันนั้น   ตาข่ายสำหรับจับปลาเล็ก ๆ เมื่อทอดลงไปในน้ำ ก็ติดสัตว์
 เล็ก ๆ ได้สั้น สัตว์เล็ก ๆ เหล่านั้นก็อัดแอกันอยู่ในตาข่ายอันใด พวกเจ้า
 ลัทธิที่โง่เขลาในโลก ก็อัดแอกันอยู่ในภายในตาข่ายอันประเสริฐ คือความ
 รุ่มของพระองค์ฉันนั้น   เมื่อสัตว์โลกผู้ถูกห้วงน้ำพัดไป พระองค์ได้เป็นที่พึ่ง
 ของสัตว์โลก พระองค์เป็นผู้เที่ยวไปองค์เดียว ไม่มีใครเสมอเหมือน เป็นผู้
 ที่ประกอบด้วยเมตตากรุณา มีพระปรีชาเฉียบแหลม มีการทรงสละทุกอย่าง
 มีความเฉลียวฉลาดในธรรมทั้งปวง มีพระหฤทัยคงที่ เป็นที่อาศัยอยู่แห่ง
 คุณธรรมทั้งปวง เป็นผู้มีความยินดี เป็นผู้ปราศจากความลุ่มหลง เป็นผู้
 ไม่หวั่นไหว เป็นผู้ไม่มีความสงสัย เป็นผู้ยินดี เป็นผู้คลายสิ่งที่เป็นโทษ
 เสียสิ้นแล้ว เป็นผู้ไม่มีมลทิน เป็นผู้มีความสำรวมดี มีความสะอาด
 ข้ามเครื่องข้องเสียได้ ปราศจากความมัวเมา มีวิชา ๓ ไปถึงที่สุดแห่งพ
 ข้ามแดนกิเลสได้ เป็นผู้หนักในธรรม เป็นผู้สำเร็จประโยชน์แล้ว เป็น
 ผู้เกือกุศลสัตว์โลกแล้ว   เป็นผู้ทำสัตว์โลกให้ข้ามห้วงน้ำใหญ่คือกิเลส
 เหมือนกับเรือ   เป็นผู้ไม่หวาดหวั่นเหมือนกับราชสีห์ เป็นผู้ที่ไม่ผูกหัด
 เหมือนกับพญาช้างค้ำ   เราได้สรรเสริญพระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้เป็นนัก
 ปราชญ์ใหญ่ ด้วยถ้อยคำเหล่านี้แล้ว   ก็ได้กราบลงแทบพระบาทของ
 พระองค์แล้วลุกขึ้นยืนนิ่งอยู่ในคราวนั้น   พระปทุมุตตรพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งโลก
 ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก ได้ประทับยืนในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ แล้ว
 ตรัสชนว่า   ผู้ใดได้สรรเสริญสืล ธรรม และปัญญาของเรา เราจักกล่าว
 ถึงผู้นั้น   ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของเรา   คือผู้นั้นจะได้เสวยสุขอยู่ใน
 เทวโลก   ยิ่งกว่าเทพเจ้าเหล่าอื่นตลอด ๖ หมื่นกัลป์   ภายหลังผู้นั้นจัก
 ได้บรรพชาในศาสนาของพระโคตม   ครั้นบรรพชาแล้วจักเว้นบาปกรรม
 ทางกาย วาจา ใจ จักครอบงำอาสวะทั้งปวง จักไม่มีอาสวะ ดังนี้

เมฆที่กระหม่อมอยู่ในท้องฟ้า ข่อมทำให้แผ่นดินชุ่มชื้นด้วยน้ำฝนอันใด
 พระพุทธเจ้าก็ทำให้เราชุ่มชื้นด้วยธรรมอันนั้น   เพราะเหตุที่เราได้

สรรพวิญญูศีลธรรมและปัญญาของพระพุทธเจ้า เราจึงได้สำเร็จนิพพานอัน
เป็นของสงบอย่างเยี่ยม อันเป็นของไม่แปรผัน ขอให้พระพุทธเจ้าผู้มี
พระจักขุญาณ จงคงอยู่ตลอดกาลนาน ขอให้เราได้รู้จักสิ่งที่ยังไม่รู้จัก
ได้เห็นธรรมอันไม่รู้จักคายเถิด ขาติไม่เป็นชาติสุดท้ายแล้ว เราได้ถอน
ภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้ครอบงำอาสวะทั้งปวงเสียแล้ว ไม่มีอาสวะ
แล้ว นับแต่เราได้สรรเสริญพระพุทธเจ้านั้นมา ได้แสนกัลป์ เราไม่
เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการสรรเสริญนั้น มาบัดนี้เราก็
ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มี
การเกิดอีกแล้ว การที่เรามาสืบสำนักพระพุทธเจ้าในคราวนี้ เป็นการมา
ที่แล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว
ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สันถ้อยคำของพระเถระเจ้า
องค์นี้ เพียงเท่านั้น

ถ้อยคำของพระเถระเจ้าผู้ถวายนาผิง

ก่อนไป เป็นถ้อยคำของพระเถระเจ้าผู้ถวายนาผิงว่า เมื่อชาติก่อน
เราได้สร้างอาศรมอยู่ริมแม่น้ำสินธุ ได้สั่งสอนพวกศิษย์อยู่ในที่นั้น
พวกศิษย์ที่เราได้สั่งสอนแล้ว ก็รักใคร่ในทางธรรม อยากจะฟังแต่คำสอน
ทุกคำ เป็นผู้สำเร็จองค์ ๖ เป็นผู้ฉลาดในการทำนายอุบาทว์ ทำนายลักษณะ
เป็นผู้แสวงหาประโยชน์อย่างสูง ในคราวนั้นพระสุเมธพุทธเจ้าได้เกิดขึ้น
ในโลก ได้เสด็จไปหาเราด้วยพระกรุณา เราได้เห็นพระองค์เสด็จมาแล้ว
เราก็จัดที่นั่งอันसानด้วยหญ้า ถวายให้ประทับนั่ง พระองค์ประทับนั่ง
แล้ว เราก็ได้ถวายนาผิง พระองค์เสวยแล้วจึงตรัสขึ้นว่า ผู้ใดได้ถวาย
นาผิงแก่เรา ด้วยใจเลื่อมใส เราจะกล่าวถึงผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง
ถ้อยคำของเรา คือผู้นั้นจักได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ ตลอด ๓ หมื่นกัลป์
ไปถึงกัลป์ที่ ๓ หมื่น จักมีพระโคตมพุทธเจ้าผู้เกิดในตระกูลพระเจ้า
โอกภากราชเกิดขึ้นในโลก ผู้นั้นจักได้เป็นธรรมทายาทของพระโคตมพุทธเจ้า
ด้วยการถวายนาผิง และถวายที่นั่งอันसानด้วยหญ้านั้น ผู้นั้นจักสัน

อัสวาทังปวง เวลาจติจากเทวโลก ลงมาเกิดในมนุษยโลก จักมีฝนน้ำ
ฝนตกลงมา ดังนี้ เมื่อเรากลอดจากกรรมมารดา ก็มาฝนน้ำฝนตกลงมา
เวลาออกบรรพชา เราก็มารับรู้ด้วยขำขัน อันเป็นผลแห่งการถวายน้ำฝน
ในเวลาที่เราเกิดเป็นเทพยตามนุษย์อยู่นั้น เรามารับรู้ด้วยสิ่งที่น่ารัก
ใคร่ทั้งปวง มาบัดนี้เราได้สิ้นอัสวาทกิเลสแล้ว ด้วยผลแห่งการถวาย
น้ำฝนนั้น เมื่อฝนตกลงมา ก็ทำให้หญ้าและต้นไม้เงางามฉ่ำใจ เราก็ม
มีความสุข ไม่มีอัสวาทอยู่เป็นนิจฉนั้น เราได้ข้ามภพอันเป็นท่ามกลาง
เสียแล้ว สิ้นอัสวาทแล้ว ไม่มีการเกิดอีกแล้ว นับแต่เราได้ถวายน้ำฝน
นั้นมาตลอด ๓ หมื่นกัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันเป็นผลแห่งการ
ถวายน้ำฝน มาบัดนี้เราก็มารับรู้เสียแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว
สิ้นอัสวาททั้งปวงเสียแล้ว ไม่มีการเกิดอีกแล้ว การที่เรามาสืบสำนักพระ
พุทธเจ้าในคราวนั้นเป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิกา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้

ถ้อยคำของพระเถรเจ้าผู้ทำเรื่อนยอดด้วยดอกปทุม

ก่อนไปเป็นถ้อยคำของพระเถรเจ้า องค์ทำเรื่อนยอดด้วยดอกปทุมว่า
พระปิยทัสสีพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้ต้องการความสงบ ผู้ฉลาดใน
สมาธิ ได้เสด็จเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ทรงปูผ้าลงนั่ง ฯ ในคราวนั้น เราได้เป็น
นายพรานเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นพระปิยทัสสีพุทธเจ้า ผู้ข้ามห้วงน้ำ
ก็อภิสเลศเสียได้แล้ว ผู้ไม่มีอัสวาท ผู้เบิกบานดังต้นพญารัง ทั่วคอกอัน
บานงาม ผู้มีรัศมีดวงอาทิตย์ในท่อนแล้ว เราก็มไปเก็บดอกปทุมใน
สระขึ้นมาแล้วก็หาไม้มาทำเป็นเรื่อนยอด แล้วก็นุ่งด้วยดอกปทุมถวาย
แก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยพระเมตตา กรุณา ก็ได้
ประทับนั่งที่เรื่อนยอดนั้นตลอด ๗ วัน ส่วนเราก็ได้ขึ้นประณมมืออยู่ใน
ที่นั้น เมื่อล่วง ๗ วันแล้ว พระปิยทัสสีพุทธเจ้าก็เสด็จออกจากสมาธิ
นั่งทอดพระเนตรทิศทั้งปวงอยู่ ในเวลานั้นพระสุทัสสนภิกษุผู้ปฏิบัติพระ

พุทธเจ้าก็รู้จักพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า จึงได้พาพระภิกษุ ๘ หมั่นองค
 มาเฝ้าพระพุทธเจ้าในคราวนั้น เมื่อพระภิกษุทั้งปวงมาถึงแล้ว เทวดา
 ยักษ์ กุมภัณฑ์ ผีเสนา ในทั้งปวงก็มาประชุมพร้อมกัน พระปิยทัสสี
 พุทธเจ้าจึงได้ตรัสว่า ผู้ใดได้บูชาเราตลอด ๑ วัน ได้ให้ที่อาศัยแก่เรา
 เราจักกล่าวถึงผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของเรา คือผู้นั้นจักได้เป็น
 พระราชาแห่งเทวดาอยู่ ๑๑ กัลป์ จักมีเรือนยอดมงด้วยดอกปทุม จักมี
 ดอกปทุมกางก้นอยู่ในอากาศ ดังนี้ บัณฑิตได้มีเครื่องก้นอันสำเร็จแล้วด้วย
 ดอกไม้ อยู่เบื้องบนศีรษะของเรา ประมาณ ๑ วา เราไม่มีกิเลสติดอยู่
 ในใจของเราเหมือนกับไม่มีน้ำติดอยู่ในใบบัวฉะนั้น เราได้กำจัดนิวรณ์ ๕
 เสียแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้คือไปว่าผู้นั้น จักได้ออกบรรพชาใน
 พระพุทธศาสนา จักมีเครื่องก้นอันสำเร็จด้วยดอกไม้ ในเวลาที่ไป
 อยู่ตามโคนต้นไม้ ผู้นั้นจักสิ้นอาสวะ เพราะได้ถวายจ্বর บิณฑบาต ที่นั่ง
 ที่นอนแก่พระภิกษุสงฆ์ ถึงแม้ว่าเวลาอยู่ที่โคนต้นไม้ก็จักมีเรือนยอด
 เป็นที่อาศัย ดังนี้ เราได้ประกอบด้วยบุญกุศล ดังที่กล่าวแล้วนี้ นับแต่
 นั้นมาได้ ๑๑๘ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้เราก็ได้มาเฝ้าพระ
 พุทธเจ้า ผู้มีพระจักขุญาณแล้ว พระพุทธเจ้าผู้สนทุกข ได้ทรงแสดง
 ธรรมแก่เราแล้ว เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็สำเร็จธรรมอันไม่
 หวนไหว เราได้ทำให้พระโคตมพุทธเจ้าทรงยินดีแล้ว ได้ครอบงำอาสวะ
 ทั้งปวงแล้ว เป็นผู้หาอาสวะไม่ได้แล้ว นับแต่เราได้บูชาพระพุทธเจ้านั้น
 มาได้ ๑๑๘ กัลป์ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นเป็นผลแห่งการบูชาพระ
 พุทธเจ้า บัณฑิตเราก็คงได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว
 ได้สิ้นอาสวะทั้งปวงเสียแล้ว ไม่มีความเกิดอีกต่อไปแล้ว การที่เราได้มา
 สู่สำนักพระพุทธเจ้าเป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
 ดังนี้ สันถ้อยคำของพระเถระเจ้าองค์นี้ เพียงเท่านั้น

ในพระเถระเจ้าทั้ง ๓ องค์ ซึ่งแสดงมาแล้วนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า
 การทำบุญกุศลไว้ในพระพุทธศาสนา ย่อมให้ผลนานาประการ ดังพระ
 เถระเจ้าทั้ง ๓ นี้ เป็นอุทาหรณ์ คือพระเถระเจ้าองค์ที่ ๑ ซึ่งเมื่อก่อน

นั้นได้เป็นญาติ เวลาได้พบพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส ได้
สรวลเสรวญพระพุทธเจ้าด้วยถ้อยคำต่าง ๆ ก็ได้เสวยสุขในสวรรค์อยู่ตลอด
๖ หมื่นกัลป์ มากครั้งสุดท้ายก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ องค์ที่ ๒ ซึ่งได้เป็น
ญาติเหมือนกัน ได้ถวายน้ำผึ้ง แต่พระสุเมธพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส
ก็ได้เสวยสุขอยู่ในเทวโลก ตลอด ๓ หมื่นกัลป์ ในที่สุดก็ได้สำเร็จมุตติ
มรรคผลนฤพาน

องค์ที่ ๓ ได้ทำเรือนขอมุงด้วยดอกปทุมถวายแด่พระบิณฑิสสีพุทธเจ้า
ซึ่งนั่งเข้าสมาธิอยู่ ทั้งได้ขึ้นประณมมือไหว้ตลอด ๗ วัน ต่อจากนั้นมา
ก็ได้เสวยสุขนานาประการ ก็ได้เป็นพระราชาแห่งเทวคาอยู่ ๑๔ กัลป์
ได้มีเรือนขอมุงด้วยดอกปทุมมีดอกปทุมกางกั้นในเบื้องบนเสมอมา ชาติ
สุดท้าย ก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ขอนานทั้งหลายจึงเข้าใจ
ว่าสิ่งที่กระทำกับผลที่ได้รับ บ่อมหก่ายคลึงกัน ดังเรื่องที่แสดงมาแล้วนี้
เป็นอุทาหรณ์ สันเนือความในเทศนาถึณชันนี้เพียงเท่านั้น.

เอว้ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณท์ที่ ๑๓๖

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปธาน

ว่าด้วยเรื่องพระพากุลเดรเจ้า

อัย กิร อติเต อโค กป্পสตสทสสาชโกสงเขยุมตฤเท
อนมทสสิทสพลสส นิพพุตติโต ปุเรตรเมว พุราหุมนกุลเ ปฏิสนุช
กณหิตวาติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพได้แสดงคัมภีร์พระอปธาน กัณท์ที่ ๑๓๖ ว่าด้วย
เรื่องพระพากุลเดรเจ้าสืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระพากุลเถรเจ้า

ที่นี้ เรื่องพระพากุลเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏ ๑ คัมภีร์ด้วยกัน คือ คัมภีร์เอกนิบาตอังคตตรนิกาย ๑ คัมภีร์มโนรตปุรณ ๑ คัมภีร์เถรคาถา ๑ คัมภีร์เถรคาถาวันทนา ๑ คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์มัชฌิมนิกาย อุปริบท-ณาสก ๑ คัมภีร์ปปัญจสูทนี ๑ ฯ ในคัมภีร์เอกนิบาต อังคตตรนิกาย นั้นว่า สวเลจพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย ได้ทรงตั้งพระพากุลเถรเจ้าไว้ในตำแหน่งอันเลิศฝ่ายมอฬารน้อย ด้วยว่าพระบาลี ที่ได้ยกขึ้นไว้เป็นเบื้องต้นแห่งเทศนาแล้วนั้น ฯ เนื้อความในพระบาลีนั้นว่า คุณอนัณทีกุศลทั้งหลาย บรรดาภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเราซึ่งมอฬารน้อยนั้น พระพากุลจะเป็นเอตทัคคะอย่างเยี่ยม ดังนี้

เนื้อความย่อในพระบาลีนี้ มีพิสดารอยู่ในคัมภีร์อื่น ๆ มีคัมภีร์มโนรตปุรณเป็นต้น กล่าวคือในคัมภีร์มโนรตปุรณนั้นว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ได้ชื่อว่าพระพากุละนั้นเพราะเป็นผู้เจริญในตระกูลทั้งสอง ในคัมภีร์ปปัญจสูทนี อรรถกถามัชฌิมนิกายอุปปริบทณาสก อธิบายชื่อของท่านไว้โดยย่อพอเป็นหลักอธิบาย จึงได้อธิบายไว้ให้พิสดาร กล่าวคือ คำว่า พากุละนั้นแปลว่ามีตระกูล ๒ คือคำว่า พากุละ แยกเป็น ๒ คำ คือแยกว่า พาคำ ๑ กุละ คำ ๑ ๑ พานั้นแปลว่า ๒ ออกจากคำว่า ทวี แปลง ทวี เป็น ทว แปลง ทว เป็น พา เหมือนกับคำว่า พตฺตีส เป็นต้น คือ คำว่า พตฺตีส นั้น แปลว่า ๓๒ ๑ พตฺตีส นั้น แยกออกเป็น ๒ คำ คือ พตฺ คำ ๑ ตฺส คำ ๑ ๑ พตฺ นั้น แปลว่า ๒ ออกจากคำว่า ทวี ตฺส นั้น แปลว่า ๓๐ เมื่อรวมกันเข้าเป็นคำเดียวก็เป็น ทวตฺตีส พตฺตีส ๑ คำว่า พาวีสติ ออกจาก คำว่า ทวาวีสติ แปลว่า ๒๒ ๑ คำว่า ทวาวีสติ แปลงเป็น พตฺตีส ก็แปลว่า ๓๒ เหมือนกัน ฉะนั้นจึงได้ คำว่า พากุละ ก็ฉนั้น ๑ คำว่า พากุละนั้นถ้าจะให้ถูกตามไวยากรณ์จริง ๆ แล้ว ต้องเป็น พกฺกุล เทียบกัน คำว่า พตฺตีส ๑ ควรจะกล่าวว่า ทวีกฺกุล หรือ ทวฺกฺกุล ก็กล่าวเสียว่า พกฺกุล ด้วยเทียบกับ คำว่า พตฺตีส ๑ อีกนัยหนึ่งเป็นพากุละ ก็ยัง

ใช้ได้เพราะเทียบกับ คำว่า พาวสติ คือ พาวสตินั้นแปลงมาจาก ทวาวสติ
 แปลง ทวา เป็นพา จึงเป็น พาวสติ ฯ ได้ใจความว่า ทวาวสติ แปลง
 เป็น พาวสติ ทวตฺตส แปลงเป็น พตฺตส ฉนฺได ทวักกุล หรือ ทวากุล
 ก็แปลงเป็น พกกุล หรือเป็น พากุละ ได้เหมือนกันนั้น ฯ ถ้าอธิบาย
 อันนี้ไม่ใช่สำหรับท่านผู้ฟังเทศน์ทั้งหลาย สำหรับพระภิกษุสามเณรผู้
 ศึกษาเล่าเรียนทางนักธรรมหรือบาลีเท่านั้น ส่วนท่านผู้ฟังเทศน์ทั้งหลาย
 ควรจำไว้แต่คำว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ มีชื่อเรียก ๒ อย่าง คือ เรียกว่า
 พักกุละ ก็ได้ เรียกว่า พากุละ ก็ได้ แปลว่า ผู้มีตระกูล ๒ คือ ผู้อยู่ใน
 ท้องชาติได้ถึง ๒ ครั้ง อันได้แก่อยู่ในท้องมารดาครั้งหนึ่ง อยู่ในท้อง
 ปลายครั้งหนึ่ง จึงได้มาเป็นพระเถรเจ้าองค์อรหันต์ ฯ มีประวัติกล่าวไว้
 ในคัมภีร์ปปัญจสูทนี คัมภีร์มโนรปุรณ คัมภีร์เถรธากาวณณา
 ไว้โดยพิสดาร แต่จักได้ยกเนื้อความในคัมภีร์มโนรปุรณ ขึ้นแสดงก่อน
 แล้วจึงจักยกเนื้อความในคัมภีร์อื่นขึ้นมาแสดงต่อภายหลัง

กล่าวคือ ในคัมภีร์มโนรปุรณว่า ในที่สุดแห่งอสงไขยกับเศษ
 แสนกัลป์ นับถอยหลังลงไปแต่กัลป์นั้น พระพักกุลเถรเจ้าหรือพระพากล-
 เถรเจ้าองค์นี้ ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ก่อนพระอโนมทัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า
 เกิดขึ้น เมื่อเติบโตแล้วก็ได้ศึกษาไตรเพทในคัมภีร์พราหมณ์ เมื่อไม่
 เล็งเห็นสิ่งที่เบ็นสาระในไตรเพท ก็ออกบวชเป็นฤๅษี ด้วยมีความ
 คิดว่า จักแสวงหาประโยชน์ภายนอกนี้ เวลาบวชแล้วก็ได้อภิญญา ๕
 สมาบัติ ๘ ฯ ก่อมาพระอโนมทัสสีโพธิสัตว์ จึงได้ตรัสรู้พระสัพพัญญ-
 ุตญาณ มีพระอรិขสงฆ์เป็นบริวารเสด็จไปในนานาสถาน ฤๅษีนั้นได้ทราบว่
 พระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลกแล้ว ก็ไปเฝ้าพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า
 ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา แล้วประกาศตัวเป็นผู้นับถือพระรัตนตรัย แต่ไม่
 อาจละเพศฤๅษีของตนได้ เป็นแต่ว่าได้ไปเฝ้าและฟังธรรมของพระอโนม-
 ทัสสีนั้นเสมอ อยู่มาคราวหนึ่ง โรคลมในท้องได้เกิดขึ้นแก่องค์พระ
 อโนมทัสสี พอฤๅษีทราบว่าองค์พระอโนมทัสสีทรงพระอาพาธ จึงทูลถามว่า
 เป็นอาพาธอย่างไร พระเจ้าข้า เมื่อองค์พระอโนมทัสสี ตรัสตอบว่า

เป็นอุทรวาทเกิดโรคลมในท้อง จึงคิดว่า เวลานี้เป็นเวลาที่เราควรจะทำบุญ
 จึงไปสู่เชิงภูเขาดิบเอาขาค่าง ๆ มาถวายพระเถระเจ้า ซึ่งเป็นพระสำหรับ
 พยาบาลด้วยบอกว่า ขอท่านจงน้อมยานี้เข้าไปถวายแด่จอมพระมนัสสา
 พอประกอบขานในโรคลมในท้องก็ส่งบลง ในเวลาที่องค์พระอโนมทัสมีความ
 สำราญแล้ว ฤาษีนั้นจึงกราบทูลว่า ด้วยผลานิสงส์ที่ข้าพระองค์ได้ถวายยา
 ทำให้พระคณาตเจ้ามีความสุขสำราญนี้ ไม่ว่าข้าพระองค์จักเกิดในภพใด ๆ
 ขนเชื่อว่าโรคภัยไข้เจ็บ แม้แต่เพียงปวดศีรษะ ก็จงอย่าได้มีแก่ข้าพระองค์
 พระเจ้าข้าอนันเป็นกัลยาณกรรมในอรรถาณันของฤาษีนั้นเวลาฤาษีนั้น จักจาก
 ชาตินั้นแล้ว ก็เกิดในพรหมโลก เวลาจักจากพรหมโลกแล้ว ก็เที่ยวเวียนคายน
 เวียนเกิดอยู่ในกำเนิดเทพตามมนุษย์ตลอด ๑ อสงไขย เวลามาดังครั้งพระ
 จอมไตรศาสดา ผู้ทรงพระนามว่าปทุมุตตรศาสดา จึงได้มาเกิดในเมืองหงสวดี
 ได้เห็นจอมพระองค์มุนี ทรงดั่งภิกขุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่าภิกขุ
 ทั้งหลาย ผู้มีอาพาชน้อย จึงทำอริการกุศลแล้วปรารภณำตำแหน่งนั้น

ในคัมภีร์อปทานพร้อมทั้งอรรถกถา ได้กล่าวไว้ว่า เวลาฤาษีนั้นได้
 ถวายขานแก่พระอโนมทัสพุทธเจ้าแล้ว ได้ขึ้นไปเกิดในพรหมโลก และ
 ท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลกตลอดแสนกัลป์ เวลาลงมาเกิดเป็นมนุษย์นั้นได้
 เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้สมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีอำนาจอภิหาร
 แผ่ไปทั่วโลกถึงพันชาติ มาถึงกัลป์ที่ ๕๕ ก่อนหน้าจะถึงกัลป์นี้ ก็ได้มา
 เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าอโนมจักรพรรดิอีกชาติหนึ่ง
 จึงได้มาเกิดเป็นพระพากลเถระเจ้า

ในคัมภีร์มโนรปฐมมีใจความย่อว่า นับตั้งแต่ได้ทำบุญไว้ในสำนัก
 พระอโนมทัส มาจนถึงพระปทุมุตตรศาสดานั้นได้ ๑ อสงไขยแล้วได้ทำบุญ
 ไว้ในสำนักพระปทุมุตตรศาสดา ได้เสวยทิพยสมบัติ ตลอดมา
 ถึงศาสนาพระวิบัสสิ แล้วได้ทำบุญไว้อีก ได้เสวยผลบุญนั้นมาจนถึง
 ศาสนาพระกัสสป และถึงศาสนาพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้มีกำหนด
 แสนกัลป์เป็นปริมาณ พระเถระเจ้าองค์นี้ มิได้เคยไปเกิดในทุคติเลย
 ดังนี้ ส่วนเนื้อความพิสดารนั้นว่า กุลบุตรนั้นได้ทำกุศลอยู่ในศาสนา

ของพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น จนตลอดชีวิต แล้วได้เที่ยวเสวย
ทิพยสมบัติอยู่ในเทวโลก มนุษยโลก ตลอดกาลนาน จึงได้มาเกิดใน
ตระกูลพราหมณ์ที่เมืองพันธุมคิ ก่อนพระวิปัสสิทศพลเกิดขึ้น แล้วได้
บวชเป็นฤๅษีสำเร็จอภิญญาสมาบัติอยู่ที่เชิงภูเขา ไกลป่าหิมพานต์ เวลา
พระวิปัสสิโพธิสัตว์ ได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณแล้ว ก็มีภิกษุ ๖ ล้าน
๘ แสนองค์เป็นบริวาร ทรงสำราญพระอิริยาบถ อยู่ที่เขมมิคาทายวัน
เพื่อทรงโปรดพระเจ้าพันธุมคิมหาราช ผู้เป็นพระพุทธรูปในกรุงพันธุมคิ
ครั้งนั้น ฤๅษีคนนั้นว่าพระวิปัสสิ ผู้ทรงทศพลญาณ ๑๐ ประการ ได้อุบัติ
เกิดขึ้นในโลกแล้ว ก็ได้มาเฝ้าสดับพระธรรมเทศนา แล้วตั้งอยู่ในพระ
ไตรสรณคมน์ แต่ไม่อาจละเพศฤๅษีได้ เพียงแต่ได้มาสักที่เฝ้าเสมอ ๆ
เท่านั้น อยู่มาคราวหนึ่ง โรคปวดศีรษะได้เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วย
ถูกลมซึ่งพัดเอาละอองเกษรดอกไม้วัด ซึ่งมีพิษมาแต่ป่าหิมพานต์ บกเว้น
แต่องค์พระวิปัสสิศาสดาจารย์ กับอัครสาวกทั้งสองเท่านั้น เมื่อฤๅษีนั้น
มาเฝ้าองค์พระวิปัสสิ ได้เห็นพระภิกษุทั้งหลายนั่งคลุมศีรษะอยู่ ก็ทูลถาม
ขึ้นว่า พระภิกษุสงฆ์เป็นโรคอะไร พอได้ทราบว่าเป็นโรคดอกไม้มีพิษ
จึงคิดว่า เวลาอันเป็นเวลาที่เรควรจะช่วยเหลือพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้เป็น
บุญกุศลแก่เราจึงจักเป็นการดี จึงได้ไปรวบรวมยาต่าง ๆ ด้วยอำนาจของ
ตนมาประกอบถวาย โรคของภิกษุทั้งหลายก็หายด้วยยานั้นในทันใด

ฤๅษีนั้น จุตินั้นก็ขึ้นไปเกิดในพรหมโลก ได้ท่องเที่ยวไปมาอยู่ใน
เทวโลก มนุษยโลกตลอด ๔๐ กัลป์เป็นปริมาณ เวลามาถึงพุทธกาลของ
พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้มาเกิดในเมืองพาราณสี ๆ เพื่อจะ
ครองเรือนตามโลกียประเพณี จึงคิดว่า เรือนของเราที่คร่ำคร่าแล้วเราควร
จักไปหาเครื่องเรือนที่บ้านนอก เข้ามาทำเรือนให้ดี คิดดังนี้แล้ว จึงได้
ออกไปบ้านนอกกับพวกช่างไม้ ได้ไปเห็นมหาวิหารที่คร่ำคร่าแห่งหนึ่งใน
ระหว่างทาง จึงคิดว่า การทำเรือนของเราดีกว่าก่อน เพราะเรือนของเรา

ไม่อาจติดตามเราไปได้ในเวลาเราตายแล้ว เราควรจะทำบุญกุศลที่จะติดตามเราไปได้เสียก่อน จึงจะเป็นการดี

กлубตรนั้นคิดคำนึงแล้ว ก็ให้พวกช่างไม้ไปนำเอาเครื่องไม้มาสร้างโรงอุโบสถ สร้างหอฉัน สร้างเรือนไฟ สร้างโรงครัวตลอดจนถึงที่พักกลางวัน กลางคืน และวินิจฉัยชนทั่วทั้งการนั้น สิ่งใดเป็นยาสำหรับรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แก่ภิกษุสงฆ์ ก็ได้จัดสิ่งนั้นไว้ให้พร้อมทุกประการ

กлубตรนั้น ก็ยังได้ทำบุญอย่างอื่นอีกจนตลอดชีวิต เมื่อดับจิตแล้ว ก็ได้ท่องเที่ยวไปมาอยู่ในกำเนิดเทพยดา มนุษย์ตลอด ๑ พุทธันตร จึงได้มาเกิดเป็นบุตรเศรษฐีอยู่ในเมืองโกสัมพี ก่อนพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเกิดขึ้น นับแต่กлубตรนั้นมาถือปฏิสนธิแล้ว ก็เจริญขึ้นด้วย ลาภ ยศ ปรากฏแก่คนทั้งหลาย ฝ่ายมารดาของกлубตรนั้น เวลาคลอดกлубตรนั้นแล้ว จึงคิดว่า บุตรของเราเป็นผู้มีบุญญาภิหาร อันได้กระทำมาแล้ว ถ้าเขามีอายุยืนอยู่ตราบใด ก็จักให้สมบัติแก่เราทั้งหลาย อยู่ตราบนั้น ทารกทั้งหลายที่ให้อาบน้ำในแม่น้ำยมุนา ในวันเกิด ข้อมหาโรคภัยไม่ได้คิดคำนึงแล้ว จึงส่งบุตรนั้นไปเพื่อให้อาบน้ำที่แม่น้ำยมุนา ฝ่ายว่าพระมัชฌิมภานกาจารย์ทั้งหลายได้กล่าวไว้ว่า มารดาของกлубตรนั้น ให้อาบน้ำชำระเกล้าให้บุตรนั้น ในวันที่ ๕ แห่งวันเกิด แล้วให้พวกสาวใช้นำไปเล่นน้ำค้าง ฯ มีเนื้อความสืบต่อไปว่า เมื่อสาวใช้พาทารกนั้นคำผุดขึ้นผุดลงอยู่ที่แม่น้ำยมุนานั้น ก็มีปลาตัวหนึ่งเข้าใจว่า ทารกนั้นเป็นอาหาร ก็ฮุบเอาทารกนั้นเสีย ธรรมดาผู้มีบุญเช่นทารกนั้น ข้อมไม่เป็นอันตราย ได้เข้าไปนอนอยู่ในท้องปลานั้น เหมือนกับนอนอยู่ในที่นอน ฉะนั้น ด้วยเดชานุภาพบุญบารมีของทารกนั้นบันดาลให้เป็นไป ปลาตัวนั้นก็ว่ายหนีจากที่นั้นโดยเร็ว ประหนึ่งว่ากลิ่นฉุนร้อน ๆ เข้าไปในท้อง ฉะนั้น ได้ว่ายหนีไปตลอดหนทาง ๓๐ โยชน์ จึงเข้าไปติดชายของชาวประมงเมืองพาราณสี ธรรมดาปลาใหญ่ที่ติดชาย ข้อมถูกฆ่าให้ตาย แต่ในชายแล้วจึงยกขึ้นมา แต่ปลาตัวนี้ พอเขายกขึ้นมาพ้นชายแล้วจึงตาย เดชะกุศลของทารกนั้นแรงกล้า ธรรมดาพวกชาวประมง เมื่อได้ปลาตายแล้ว ข้อมตัดขายเป็นชิ้นน้อยชิ้นใหญ่ แต่ปลาตัวนี้หาได้ถูกตัดขายไม่ เขา

ได้พากันหาไปเที่ยวขายในเมือง โดยคิดราคาพันกหาปณะ แต่ก็ไม่มี
ใครซื้อ ในเมืองนั้น มีตระกูลเศรษฐีซึ่งมีสมบัติ ๘๐ โกฏิ อยู่ตระกูล
หนึ่ง พวกชาวประมงไปถึงประตูบ้านเศรษฐีนั้น พอเศรษฐีนั้นถามว่า
ปลานี้จะขายสักเท่าไร ก็ตอบว่า จะขายเพียง ๑ กหาปณะเท่านั้น ก็ส่ง
เงิน ๑ กหาปณะให้แล้ว รับเอาปลานั้นไว้ ตามธรรมดาวันอื่น ๆ ภรรยา
เศรษฐีย่อมไม่เกี่ยวข้องกับปลา แต่ในวันนั้นได้แหะท้องปลาด้วยตนเอง
ธรรมดาคนที่หลายจะแหะท้องปลา ย่อมแหะตรงพื้นท้อง แต่ภรรยา
เศรษฐีนั้นได้แหะทางหลัง พอแหะเข้าไปก็ได้เห็นทารก ซึ่งมีสีดังทองคำ
อยู่ในท้องปลา จึงเปล่งวาจาขึ้นด้วยเสียงอันดังว่า เราได้บุตรในท้อง
ปลาแล้ว แล้วนำทารกนั้นไปหาเศรษฐีผู้เป็นสามี ๆ ให้ตั้งกลองร้องบ่าวว่า
บุตรของใครจงนำไป เมื่อไม่เห็นใครมานำทารกไป ก็นำเอาทารกนั้นไปเฝ้า
พระเจ้าพาราณสี กราบทูลให้ทรงทราบเรื่อง แล้วทูลถามว่า ทารกนี้
ข้าพระองค์จะทำอย่างไร พระเจ้าพาราณสีก็ตรัสว่า ทารกนี้เป็นผู้มีบุญ
จึงไม่เป็นอันตรายในท้องปลา ท่านเศรษฐีจงเลี้ยงไว้ ๆ ฝ่ายตระกูล
เศรษฐีที่เป็นมารดาบิดาในเมืองโกสัมพี ทราบว่ามีตระกูลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง
ในเมืองพาราณสี ได้ทารกที่ท้องปลา ก็พากันติดตามมาในเวลานั้น
มารดาของทารกนั้น ได้เห็นทารกนั้นมารดาเลี้ยงกำลังอ้มเล่นอยู่ ก็พูดว่า
ทารกนี้ใครเลี้ยงดู ทารกนี้เป็นบุตรของข้าพเจ้า ว่าดังนี้แล้ว ก็เล่าเรื่องบุตร
ของตนให้ฟังตั้งแต่ต้นจนจบแล้ว แต่ฝ่ายมารดาเลี้ยงก็ยืนยันว่า เป็นบุตร
ของข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าได้มาจากท้องปลา ช่างมารดาแท้ ก็ว่าไม่ใช่บุตร
ของท่าน เป็นบุตรของข้าพเจ้า ด้วยอยู่ในท้องข้าพเจ้ามาตลอด ๑๐ เดือน
ช่างมารดาเลี้ยงก็ว่า บุตรของท่านคงจะถูกปลาอื่นกินเสียแล้ว ทารกนี้
ข้าพเจ้าได้ที่ท้องปลา แล้วคนทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น ก็ได้พากันไปเฝ้าพระเจ้า
พาราณสี เพื่อขอให้ทรงวินิจฉัย

พระเจ้าพาราณสีทรงวินิจฉัยว่า ใคร ๆ ไม่อาจตัดสินได้ว่ามารดาเดิม
นั้นไม่ใช่มารดาของทารก เพราะทารกนี้ ได้อยู่ในท้องของมารดาเดิม
ถึง ๑๐ เดือน พวกชาวประมงนั้น เป็นพวกเที่ยวจับปลาซื้อขาย เมื่อได้

ปลาแล้วก็ขายไป ไม่ได้รับปลาตัวนี้ไว้ จึงไม่จัดว่าเป็นมารคาบิดา ฝ่าย
ภรรยาของเศรษฐีที่เมืองพาราณสี ไกร ๆ ก็ไม่อาจตัดสินได้ว่า ไม่ใช่
มารคา เพราะได้ทำการกินในท้องปลา เพราะฉะนั้น จึงให้ทารกนี้เป็น
ทายาทของตระกูลทั้ง ๒ ดังนี้ ๆ จำเดิมแต่บัดนั้นมา ตระกูลทั้ง ๒ นั้นก็มี
แต่เจริญขึ้นด้วย ลาภ ยศ เป็นลำดับมา ตระกูลทั้ง ๒ นั้น ได้ตั้งชื่อ
กุมารนั้นว่า พากุลกุมาร เพราะเป็นผู้ตระกูลทั้ง ๒ ได้ประทับประคอง
เลี้ยงดู เมื่อพากุลกุมารเติบโตแล้ว ตระกูลทั้ง ๒ นั้น ก็สร้างปราสาท ๓
หลังขึ้นที่เมืองของตน ๆ ให้แก่พากุลกุมารนั้น ๆ ไปอยู่ที่เมืองทั้ง ๒ นั้น
เมืองละ ๔ เดือน ในเมืองหนึ่ง ๆ แล้ว ตระกูลทั้ง ๒ นั้น ก็ให้สร้างมณฑป
ขึ้นที่เรือนขนาน แล้วให้พากุลกุมารกับพวกนางบำเรอขึ้นอยู่ตามมณฑปนั้น
แล้วส่งไปสู่เมืองหนึ่ง ซึ่งกินเวลา ๔ เดือน จึงสิ้นกำหนดกาล ฝ่ายอีก
เมืองหนึ่งนั้น พอเห็นเขาส่งมาได้ถึงทางเป็นเวลา ๒ เดือน แล้วก็พากัน
ต้อนรับ รับไปสู่เมืองของตนกินเวลาอีก ๒ เดือน รวมเป็น ๔ เดือนพอดี
เมื่อกุมารนั้นอยู่ในเมืองนั้น ๔ เดือน แล้วกลับมาสู่เมืองนี้อีก ตามทำนอง
ที่ว่าแล้วนี้ นับแต่กุมารนั้นได้เสวยสมบัติอยู่อย่างนี้ได้ ๘๐ ปีบริบูรณ์

ในคราวนั้น พระโพธิสัตว์ของเวททั้งหลายได้บรรลุพระสัพพัญญุต-
ญาณแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรอันประเสริฐ แล้วก็เสด็จจาริกไป
โดยลำดับ จนกระทั่งถึงเมืองโกสัมพี พระมัชฌิมภากษการยทั้งหลาย
กล่าวไว้ว่า เสด็จไปถึงเมืองพาราณสี ฝ่ายพาลกุมารได้เป็นพากุลเศรษฐีนั้น
ทราบข่าวสมเด็จพระสัพพัญญูเสด็จมาถึงแล้ว ก็ถือเอาดอกไม้ของหอมเป็น
อันมาก ออกไปเฝ้าฟังพระธรรมเทศนา ได้ความเลื่อมใสศรัทธา แล้วก็ออก
บรพชา ๆ แล้วก็สำเร็จพระอรหันต์ พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ ในเวลา
อรุณขึ้นในวันที่ ๘ นับแต่วันบรพชานั้นไป ครั้นนั้นนางบำเรอของท่านใน
เมื่อท่านเป็นคฤหัสถ์อยู่ในเมืองทั้ง ๒ นั้น ต่างก็ได้กลับไปสู่เมืองของตน ๆ
แล้ว ทำไตรจีวรส่งไปถวาย ฝ่ายพระพากุลเดรเจ้าได้ใช้ไตรจีวรที่ส่งมาจาก
เมืองโกสัมพี และเมื่อพาราณสีนั้นอย่างละกึ่งเดือนเป็นนิตย์ไป สิ่งใดที่

เป็นของดีในเมืองทั้งสองนั้น ตระกูลเศรษฐีในเมืองทั้ง ๒ นั้น ก็ได้ส่ง
 สิ่งนั้น ๆ ไปถวายพระพากุลเถรเจ้า เมื่อพระเถรเจ้าอยู่เป็นจรวาสตลอด
 เวลา ๘๐ ปีนั้น ก็ไม่เคยมีอาพาธแม้เพียงเล็กน้อย นับแต่พระผู้เป็นเจ้า
 บรรพชาแล้ว ก็หาอาพาธมิได้ ทั้งไม่มีความขาดแคลนด้วยปัจจัย ๔ ในเวลา
 ท่านจะปรินิพพาน ท่านได้แสดงพากุลสูตรทั้งสน อันเป็นเครื่องชดสูกาย
 สุขใจของท่าน ให้อะเจลกสหายเก่าของท่านฟังแล้วจึงปรินิพพานไป ในเวลา
 ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น พระพุทธองค์ได้ทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งอันเลิศกว่า
 ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายมีอาพาธน้อย สันเนอความในคัมภีร์มโนรทปุณณะเพียง
 เท่านั้น

ในพิกุลกัถเถรจณวิญญูตสูตร คัมภีร์มัชฌิมนิกายอุปัฏฐกสกัปป
 ชาติว่า พระพากุลเถรเจ้านั้น มีอายุได้ ๘๐ ปี จึงปรินิพพานไป ด้วยท่าน
 ได้กล่าวไว้แก่อะเจลกะในวันจะปรินิพพานนั้นว่า นับแต่เราบรรพชามาแล้ว
 ได้ ๘๐ ปี เราไม่เคยนึกถึงกามสัญญาเลย ไม่เคยนึกถึงพยาบาทสัญญา
 เลย ไม่เคยนึกถึงวิหิงสาสัญญาเลย ไม่เคยนึกถึงภววิตก พยามาทวิตก
 วิหิงสาวิตกเลย ไม่เคยยินดีต่อจิวรที่หลุดหัดถวายเป็นเลย ไม่เคยได้คิดเข้
 ย้อมจิวรด้วยตนเองเลย ไม่เคยไปฉันทินิมิตต์เลย ไม่เคยนึกอยากไห้ใคร
 นิมนต์เลย ไม่เคยได้นั่งในละแวกบ้านเลย ไม่เคยได้นั่งในละแวกบ้าน
 เลย ไม่เคยนึกถึงเรื่องมาตุคามเลย ไม่เคยได้แสดงธรรมแก่นางภิกษุณี
 เลย ไม่เคยได้แสดงธรรมแก่นางสิกขมานาเลย ไม่เคยได้แสดงธรรมแก่
 สามเณรเลย ไม่เคยได้ให้บรรพชาแก่ใครเลย ไม่เคยได้ให้อุปสมบทแก่
 ใครเลย ไม่เคยได้ให้ศีลแก่ใครเลย ไม่เคยได้ให้สามเณรปฏิบัติเลย
 ไม่เคยได้อาบน้ำในเรือนไฟเลย ไม่เคยใช้ผงธุลีในเวลาอาบน้ำเลย ไม่เคย
 ได้ไห้ใครเหยียบบงวดไห้เลย ไม่เคยมีอาพาธเลย แม้แต่เพียงชั่วเวลา
 เล็กน้อย ไม่เคยได้ไ้ช้ยาแก้โรคอาพาธเลย โดยที่สุดแม้แต่ยาต้องด้วย
 ผลสมอกก็ไม่เคยได้นั่ง ไม่เคยได้นั่งพิงในที่ใดที่หนึ่งเลย ไม่เคยได้นอนเลย
 จนตลอด ๘๐ พรรษา ว่าดังนี้แล้ว อะเจลกะนั้น ก็เกิดความเลื่อมใส
 ได้ขอบรรพชาอุปสมบท แล้วสำเร็จพระอรหันต์ ฝ่ายพระพากุลเถรเจ้านั้น

เห็นว่า วันนั้นเราจักปรินิพพาน จึงได้บอกกล่าวให้ภิกษุสงฆ์มาประชุมพร้อมกัน แล้วเข้านั่งนิพพานอยู่ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้

ในคัมภีร์ปปัญจุปสฺสหนีอรรตถกาแห่งพัทกุลสูตร กล่าวถึงการนิพพาน แห่งพระเถระเจ้าองค์นี้ไว้ว่า เมื่อท่านเห็นว่า ท่านจะปรินิพพาน ท่านจึงอธิษฐานว่า แม้เมื่อข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ก็ไม่ได้เป็นภาระของภิกษุอื่น เมื่อข้าพเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็อย่าให้สรีระของข้าพเจ้าเป็นภาระของภิกษุสงฆ์ ดังนี้ แล้วจึงเข้าเตโชธาตุปรินิพพานไป พอท่านปรินิพพานแล้ว ก็มีเปลวไฟลุกขึ้นจากสรีระของท่าน ไหม้สรีระของท่านให้เหลือแต่อัฐิธาตุ อันเป็นเหมือนกับดอกกระดังงาฉะนั้น ดังนี้

ข้อที่พระพากุลเถระเจ้า จะเป็นผู้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจนตลอดอายุ ๑๖๐ ปีนั้น เป็นด้วยท่านได้ถวายยาแก้โรคภัยไข้เจ็บ แก่พระภิกษุสงฆ์ ในครั้งศาสนาพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังที่แสดงมา ขอนานทั้งหลายจงจดจำผลานิสงส์แห่งการให้ทานยาแก้โรคพยาธิไว้ว่า จักทำให้เป็นผู้ไม่มีโรคพยาธิในชาติหน้าเหมือนกับพระพากุลเถระเจ้าองค์นี้ ดังนี้ เป็นอันว่าจบเรื่องพระพากุลเถระเจ้าเพียงเท่านั้น

เอว่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๓๗

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระพากุลเถระเจ้า

หิมนุตตสวาทุเร

โสภิตโต นาม ปุพฺพโต

อสุสโม สุกโต มยฺหํ

สกลสิสฺสเสหิ มาปฺปิตฺตํ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๓๗ ว่าด้วยเรื่องพระพากุลเถระเจ้าตามคัมภีร์พระอปทาน สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระพากุลเถรเจ้า (ต่อ)

คำเนนความตามอรรถกถาแห่งภัมมิกัรพระอุปทานันว่า ในอดีตกาล
 ล่วงแล้วมา ในที่สุดแห่งแสนอสงไขยกัลป์ พระเถรเจ้าองค์นี้ได้เกิดใน
 ตระกูลพราหมณ์ก่อนพระอโนมทัสสีกเกิดขึ้น ได้ศึกษาไตรเพทจนจบบริบูรณ์
 แต่เมื่อไม่เห็นสิ่งที่ประเสริฐในไตรเพทนั้น จึงได้ออกบวชเป็นฤๅษี
 อยู่ที่เชิงภูเขาคิมพานต์ ด้วยคิดว่า จักแสวงหาประโยชน์ข้างหน้า ได้สำเร็จ
 อภิญญา ๕ สมบัติ ๘ พอดีมาภายหลังก็ได้ชื่อว่าพระอโนมทัสสีกุทธเจ้า
 เกิดขึ้นในโลก จึงได้ไปเฝ้าได้ฟังธรรมแล้ว ก็ตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์
 เมื่อเกิดโรคลมในท้องแก่พระอโนมทัสสีกุทธเจ้า ก็ได้ไปแสวงหายาต่าง ๆ
 มาจากป่าคิมพานต์ มาถวายพระอโนมทัสสีกุทธเจ้า เวลาจุติจากชาตินั้นแล้ว
 ก็ได้เกิดในพรหมโลกได้ท่องเที่ยวอยู่ในเทพยดา มนุษย์ตลอด ๑ อสงไขย
 มาถึงครั้งประปรทุมุตตระเกิดขึ้น ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่งในเมืองหงสวดี
 ได้เห็นองค์พระปรทุมุตตรชินศรีตงภิกษุองค์หนึ่ง ไว้ในตำแหน่งเลิศ ฝ่ายมี
 อาพาธน้อย จึงปรารภถามตำแหน่งนั้น ได้สะสมบุญกุศลอยู่จนตลอดชีวิต
 แล้วท่องเที่ยวอยู่แต่ในสุคติเท่านั้น

ต่อมาได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่เมืองพันธุมคีก่อนพระวิปัสสิ
 เกิดขึ้น ได้ออกบวชเป็นฤๅษีได้สำเร็จฉาน อยู่ที่เชิงภูเขาคิมพานต์ พอดี
 ทราบว่าพระวิปัสสิเกิดขึ้น จึงไปเฝ้าได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็ตั้งอยู่
 ในพระไตรสรณคมน์ เมื่อโรคเกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ก็ได้หายาถวาย
 เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้เกิดในพรหมโลก เวียนตายเวียนเกิดอยู่
 ในเทวโลก มนุษย์โลก ตลอด ๕๐ กัลป์ มาถึงพระกัสสปพุทธเจ้า ได้มา
 เกิดในตระกูลหนึ่งที่กรุงสาวัตถี ได้ซ่อมวิหารแห่งหนึ่ง ทั้งได้จัดแจงยา
 ต่าง ๆ ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ แล้วก็ได้เวียนตายเวียนเกิดอยู่ในกำเนิด
 เทพยดา มนุษย์ตลอด ๑ พุทธันตร แล้วได้ลงมาเกิดในตระกูลเศรษฐี

ที่เมืองโกสัมภี ก่อนพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเกิดขึ้น เรายังเป็นทารก พวกพี่เลี้ยงนางนมได้พาไปอาบน้ำที่แม่น้ำยมุนา ถูกปลาใหญ่ตัวหนึ่งคาบไป เมื่อปลาใหญ่ตัวนั้นถูกพวกชาวประมงจับได้ เขาก็นำไปขายให้แก่ภรรยาแห่ง เศรษฐีในมโหฬารานลี เมื่อเขาพาท้องปลารองกก็ได้เห็นทารกเป็นปกติคืออยู่ในท้องปลาตัวนั้น ภรรยาเศรษฐีนั้นเกิดใจจึงได้รับทารกนั้นเลี้ยงไว้

ต่อมาภายหลังเมื่อเรานั้น หวายเป็นถึงมารดาบิดาของทารกนั้นก็เกิดน้อยความกันขึ้น ได้รับพระราชวินิจฉัยจากพระราชว่า ทารกนั้นต้องเป็นทายาทแห่งตระกูลทั้ง ๒ แล้วทารกนั้นได้ชื่อว่าพากุละ เวลาเติบโตขึ้นก็ได้เสวยสมบัติใหญ่ ได้อยู่ที่ปราสาทแห่งตระกูลเศรษฐีทั้ง ๒ นั้นหลังละ ๖ เดือน โดยผลัดเปลี่ยนเวลากันไป เมื่อครบกำหนด ๖ เดือนแล้ว พากุลกุมารนั้นจะต้องไปอยู่ในฝ่ายใด ฝ่ายนั้นก็ผูกเรื่องนานตั้งไว้ซึ่งมณฑปแล้วที่เรือนานนั้นจัดให้มีดนตรีประโคมไป ให้พากุลกุมารนั้นอยู่ที่มณฑปแก้วนั้น แล้วนำไปตามแม่น้ำคงคา อันมีในท่ามกลางแห่งพระนครทั้ง ๒ แล้วก็ให้อยู่ที่ปราสาทของตน กุมารนั้นได้เติบโตขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ ได้เป็นผู้มีสมบัติถึง ๔๐ โกฏิ ได้ปรากฏชื่อว่า เป็นบุตรแห่งเศรษฐีทั้ง ๒ ดังนี้

ต่อมาภายหลังก็ได้เห็นพระธรรมเทศนา ขององค์สมดังพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแล้วกับบรรพชา ได้เป็นปฤชณอยู่เพียร ๘ วันเท่านั้น พอถึงวันที่ ๙ ก็ได้เป็นพระอรหันต์ทรงซึ่งปฏิสัมภีทา ๔ เวลาได้เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ระลึกถึงบุพพกรรมของตนแล้วเกิดโสมนัสขึ้น เมื่อจะประกาศซึ่งบุพพวาสนาของตนไว้ จึงได้กล่าวไว้ว่า วิกุเขาหนึ่งชื่อว่า โสภิตะ อยู่ในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ เรากับพวกศิษย์ได้สร้างอาคารไว้เป็นอันดี ได้สร้างประรำมุงด้วยดอกไม้ต่าง ๆ เป็นอันมากไว้ในที่นั้น ทั้งในที่นั้นก็มัตถไม้ต่าง ๆ อยู่เป็นอันมาก คือ ต้นมะขวิด ต้นจำปา ต้นกาละหิร ต้นเกศ ต้นยางทวาย ต้นหุคชา ต้นมะขามบ้อม ต้นนั้นอยู่เป็นอันมาก มีทั้งเครือน้ำ ต้นดอกปุลกากริก และมีต้นรักขาว

ต้นกล้วย ต้นมะนาว ต้นกระต้อน ต้นกุ่ม ต้นประยงค์ ต้นโกสม ต้นสน
ต้นกระทุ่ม ต้นนิโครธ อยู่เป็นอันมาก เราพร้อมกับศิษย์ได้อพยพมาสมณัน
ในคราวนั้น พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้แสวงหาที่สงบ
ได้เสด็จไปที่อาศรมของเรา เราได้เห็นพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ผู้เป็นมหา
วิบุรุษ ผู้มียศใหญ่ได้เสด็จมาถึงแล้วก็เกิดโรคลมขึ้น เราได้เที่ยวไปโน้มน้าว
ได้ไปพบพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก ผู้มีพระจักขุญาณ
ผู้มียศใหญ่แล้ว เราก็เข้าใจได้ว่า พระอาจารย์ได้เกิดแก่พระพุทธเจ้าเป็นแน่
เราจึงได้กลับมาสู่อาศรมโดยเร็วพลัน พอมาถึงพวกศิษย์ เราผู้ใดจะถวายยา
จึงได้บอกพวกศิษย์ให้ทราบในเวลานั้น

ฝ่ายพวกศิษย์รับถ้อยคำของเราแล้ว ก็มาประชุมกันด้วยความเคารพ
ต่อพระพุทธเจ้า เราได้ขึ้นไปทักเขาโดยเร็วพลัน ได้เก็บเอายาทั้งปวง
มาผสมกับน้ำแล้วน้อมเข้าไปถวาย เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นมหาวิบุรุษ ผู้
สิ่งทั้งปวง ผู้เป็นนายกของโลก ทรงเสวยแล้ว โรคลมนั้นก็หายไป
โดยเร็ว พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่ ได้ทรงเห็นโรคลมหายไปแล้ว
ก็ได้ประทับนั่งตรัสขึ้นว่า ผู้ใดได้ถวายยาแก่เรา ได้ระงับความบวชไข
ของเรา เราจักกล่าวถึงผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟัง คือ ผู้นั้นจักได้
เสวยสุขอยู่ในเทวโลก ซึ่งสละพร้อมไปด้วยเครื่องประโคมตลอดแสน
กัลป์ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่ถึงพันชาติ ไปถึงกัลป์ที่ ๕๕ จักได้
เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าพระเจ้าอโนมิ ได้ครอบครอง
แผ่นดิน มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต จักเป็นผู้ชนะพิเศษ จักเป็นใหญ่
ในชมพูทวีป จักประกอบด้วยแก้ว ๗ ประการ จักทำให้พวกเทพเจ้า
ชาวดาวดึงส์หวั่นไหว เวลาเกิดเป็นเทพเจ้า หรือเป็นมนุษย์ ก็จะเป็น
ผู้มีความบวชไขน้อย จักเว้นเสียจากความเจ็บไข้ จักข้ามเสียซึ่ง
ความบวชไขในโลก ในกัลป์อันหาประมาณมิได้ จักมีพระพุทธเจ้าพระ
องค์หนึ่ง ซึ่งเกิดในวงศ์ของพระเจ้าโอกกากราช ทรงพระนามว่าพระโคตม
เกิดขึ้นในโลก ผู้ได้ถวายยาแก่เรา จักได้เป็นธรรมทายาทของพระ
โคตมุนี จักครอบงำอัสวะทั้งปวง จักไม่มีอาสวะ จักประณีตทางไป

จักเผากิเลสทั้งหลายได้เสีย จักข้ามกระแสตัณหาเสียได้ จักมีชื่อว่า
พระพากุละ พระโคตมซึ่งเป็นวงศ์สาकยะ จักประทับในท่ามกลาง
ภิกษุสงฆ์ ทรงตั้งพระพากุละนั้นไว้ในตำแหน่งเลิศ ฝ่ายมีอาพาธน้อย
พระอโนมทัสสีพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงเล็งเห็นที่สงัด จึงได้
เสด็จมาที่อาศรมของเรา เราได้มีความเลื่อมใสถวายยาทั้งปวงแก่พระองค์
สิ่งที่เราได้กระทำไว้ดี ในคราวนั้น ก็ให้ผลดีแก่เรา เหมือนกับพืชซึ่ง
ปลูกหว่านลงในเนื้อนาดี เราไม่อาจทำให้ผลแห่งการกระทำสิ้นไปได้
เพราะว่า ในคราวนั้น เราได้กระทำไว้ดีแล้ว การที่เราได้พบพระอโนม-
ทัสสีพุทธเจ้า ในคราวนั้น เป็นลาภอันดีของเรา ด้วยเศษผลแห่งกุศลนั้น
เราก็ได้ถึงธรรมอันไม่หวนไหวแล้ว พระโคตมพุทธเจ้าผู้เป็นวงศ์สาकยะทรงรู้
เรื่องทั้งปวงนั้นแล้ว ก็ได้ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ ได้ทรงตั้งเราไว้ใน
ตำแหน่งอันเลิศ ฝ่ายมีอาพาธน้อย เราได้ถวายยาแด่พระอโนมทัสสีศาสดา
ไว้ในกัลป์อันหาปริมาณมิได้ นับถอยหลังจากกัลป์ลงไปนั้น เราไม่เคยรู้จัก
บุคคลเลย อันเป็นผลแห่งการถวายยา มาบัดนี้เราก็ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอน
ภพทั้งปวงแล้ว ได้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีการเกิดอีกแล้ว การที่เราได้
มาสู่สำนักพระพุทธเจ้าเป็นการมาดีแล้ว เราสำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภีธา ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้ สันเรื่องพระพากุลเถระเจ้า ตามคัมภีร์พระอปทาน พร้อมทั้งอรรถกถา
เพียงเท่านั้น

ก็แลเรื่องพระพากุลเถระเจ้า ได้แสดงมาแล้วในกัณฑ์ก่อนตามคัมภีร์
ต่าง ๆ คือ คัมภีร์เอกนิบาต อังคุตตรนิกาย ๑ คัมภีร์มโนรทปรัณ ๑ คัมภีร์
เถรคาถา ๑ คัมภีร์เถรคาถาวัดณนา ๑ คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์มัชฌิมนิกาย
อปปริยัตตนิบาต ๑ คัมภีร์ปัฏฐก ๑ ซึ่งท่านทั้งหลายได้ฟังมาแล้ว การ
ที่ได้ยกขึ้นแสดงซ้ำอีกนั้น ก็เพื่องแสดงให้พิสดารตามคัมภีร์อปทานเท่านั้น
ในคัมภีร์อปทานที่แสดงมาแล้ว ก็มีเนื้อความคล้ายกันกับคัมภีร์อื่นที่ได้แสดง
มาแล้วนั้น

ข้อสำคัญมีอยู่ว่า เรื่องพระพากุลเถรเจ้านั้น เป็นเรื่องซึ่งให้เห็นถึง
 อานิสงส์แห่งการถวายยาว่า อานิสงส์แห่งการถวายยา หรือให้ยาเป็นทานนั้น
 ย่อมทำให้เป็นคนมีโรคภัยไข้เจ็บน้อย มีอายุยืนนาน ในพากุลเถรจตุรวิพ-
 ฤตสูตร คัมภีร์มัชฌิมนิกาย อุปปริตตะเลกข์ ก็ชี้ไว้ชัดว่า พระพากุ-
 เลรเจ้านั้น มีอายุได้ ๑๖๐ ปี จึงได้ปรินิพพานไป ด้วยท่านกล่าวไว้ในวัน
 จะปรินิพพานว่า นับแต่เราบรรพชามาแล้วได้ ๘๐ ปี เราไม่เคยนึกถึง
 กามสัญญาเลย ไม่เคยนึกถึงพยาบาทสัญญาเลย ไม่เคยนึกถึงวิหิงสาสัญญา
 เลย ไม่เคยมีกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตกเลย ไม่เคยยินดีต่อ
 จีวรที่ฤดูหัดถวายเลย ไม่เคยได้ตัดเช็มข้อมจีวรด้วยตนเองเลย ไม่เคย
 ไปฉนในที่นั่งมณฑลเลย ไม่เคยนึกอยากให้อะไรนิมนต์เลย ไม่เคยนั่งในละแวก
 บ้านเลย ไม่เคยฉนในละแวกบ้านเลย ไม่เคยนึกถึงมาตุคามเลย ไม่เคย
 ได้แสดงธรรมแก่มาตุคามเลย ไม่เคยได้เข้าไปที่วัดนางภิกษุณีเลย ไม่เคย
 ได้แสดงธรรมแก่นางภิกษุณีเลย ไม่เคยได้แสดงธรรมแก่นางสิกขมานาเลย
 ไม่เคยได้แสดงธรรมแก่สามเณรเลย ไม่เคยได้ให้บรรพชาแก่ใครเลย ไม่
 ได้ให้อุปสมบทแก่ใครเลย ไม่เคยได้ให้ศีลแก่ใครเลย ไม่เคยได้ให้
 สามเณรปฏิบัติเลย ไม่เคยได้อาบน้ำในเรือนไฟเลย ไม่เคยได้ถูตัวในเวลา
 อาบน้ำเลย ไม่เคยได้ให้เหยียบบวดให้เลย ไม่เคยมีอาพาธเลย แม้แต่
 เวลาชวีเพียงเล็กน้อย ไม่เคยได้ใช้ยาแก้อาพาธเลย โดยที่สูกขาตอง
 ผลสมอกก็ไม่เคยฉน ไม่เคยนั่งฟังในที่ใดที่หนึ่งเลย ไม่เคยได้นอนเลยจน
 ตลอด ๔๐ พรรษา ว่าดังนี้แล้วก็นิพพานท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ ดังนี้

เรื่องนี้เป็นเรื่องซึ่งให้เห็นว่า อานิสงส์แห่งการให้ยาเป็นทาน ย่อมทำ
 ให้มีโรคภัยไข้เจ็บน้อย มีอายุยืน ดังพระเถรเจ้าองค์นี้เป็นอุทาหรณ์
 สอนนอกความในเทศนาภคินเพียงเท่านั้น.

เอวี่ กวี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กนก ๑๓๘

คัมภีรชททกนิถาย พระอุปทาน

ว่าด้วยระบองพระศรีมานนทเถรเจ้า

ภริยา เม กาลิ กดา
 มาตา ปิตา จ ภาดา จ
 เตน ไสเกน สมนตฺตโต
 จิตฺตกเชปนง เม อาสิ

ปฺกฺโต สวณิกํ กโต
 เอกจิตฺตมาหิ จยฺหเร ฯ
 กิโส ปณฺฑุ อโหสํ
 เตน ไสเกน อทกฺกิตฺติ

ณ บัดนี้ อาตมาพาทจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน ถิ่นที่ ๑๓๖
ว่าด้วยเรื่องพระคิริมานนาเถระเจ้า สืบต่อไป เพื่องให้เป็นประโยชน์แก่พระ-
พุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระศรียานนทเดรเจ้า

ดำเนินความตามอรรถกถาว่า พระเถระเจ้าองค์นั้นก็ได้กระทำอิทธิ
 กุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในปางก่อนมาแล้วเหมือนกัน เมื่อ
 ยังสะสมบุญกุศลอยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้มาเกิดในตระกูลหนึ่ง ในครั้งพระ
 สุมะรพุทธเจ้า เมื่อเติบโตแล้วก็ได้ยอกระเรียน เวลาบรรยากับบุตร
 ตายแล้วก็มีความเศร้าโศกมาก จึงได้เข้าไปสู่ป่า ได้ฟังพระธรรมเทศนา
 ของพระสุมะรพุทธเจ้า ซึ่งเสด็จไปในบ้านนั้น ก็หายความเศร้าโศก จึ
 บุชาพระสุมะรพุทธเจ้า ด้วยดอกไม้หมกกลิ่นหอม แล้วกราบลงแทบฝ่า
 พระบาท ครั้นแล้วได้ลุกขึ้นขมสรวลเสริญพระพุทธคุณ ด้วยถ้อยคำนานา
 ประการ ต่อจากชาตินั้นมา ก็ได้ท่องเที่ยวอยู่ในเทพยดา มนุษย์ มาถึงครั้ง
 พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ได้มาเกิดเป็นบุตรของปุโรหิตแห่งพระเจ้า
 พิมพิสารในกรุงราชคฤห์ มีชื่อว่าภิรมานนท์ เมื่อเติบโตแล้ว ก็ได้เห็น
 พระพุทธานุภาพในครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงราชคฤห์ เกิดความเลื่อมใส

ศรัทธาได้ออกบรรพชาในพระพุทธศาสนา ไปทำสมณธรรมอยู่ที่อาวาส โดยอาศัยบ้านน้อย ตำบลหนึ่ง ต่อมาไม่ช้า ก็ได้กลับไปเฝ้าพระคาสดา ที่กรุงราชคฤห์

พระเจ้าพิมพิสารทราบว่า พระภิรมานนทมาแล้ว จึงเสด็จ ออกไปนมัสการ ทรงปวารณาว่าขอให้ท่านอยู่ในที่นี้ โยมจะบำรุงด้วย บิณฑูรณ์ ๔ แล้วก็เสด็จกลับไป แต่ที่ทรงลืมเสียเพราะมีพระราชกิจธุระมาก พระเถรเจ้าก็ได้พักอยู่ในที่โล่ง ๆ โดยไม่มีเครื่องมุงบังอันใด เหวต ากหลายจึงได้ห้ามไม่ให้ฝนตก ด้วยกลัวจะเบียดพระเถรเจ้า พระเจ้าพิม- พิสาร์ทรงสังเกตเหตุการณ์อันนั้นได้ จึงได้ทรงรับสั่งให้ปลุกกุฎิถวาย เมื่อพระเถรเจ้าได้อุปกุฎิเป็นที่สบายแล้ว ก็ได้ประกอบความเพียร ได้ยก จิตขึ้นสู่วิปัสสนา แล้วก็สำเร็จพระอรหัต ครั้นได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ก็ได้กล่าวไว้ว่า ภรรยาของเราได้ตายไปแล้ว บุตรของเราก็ได้ไปสู่บ่าข้า- มารดาบิดา และพี่ชายของเราก็ได้ถูกเผาในเชิงตะกอนอันเดียวกัน เราได้ รุกขร้อนด้วยความเสียใจนั้น ถึงกับผอมเหลือง มีจิตใจฟุ้งซ่าน มีความ เสราโศกครอบงำ จึงได้ออกไปอยู่ในป่า อาศัยผลไม้ที่หล่นเองเป็น อาหาร อยู่โคนต้นไม้ ในคราวนั้น พระสุเมธพุทธเจ้าผู้สิ้นทุกข์แล้ว ผู้ชนะกิเลสแล้ว มีพระพทธประสงค์จะไปโปรดเรา จึงได้เสด็จไปหาเรา เราได้ยินเสียงเผ้าเท้าของพระองค์ ก็ชะเง้อศีรษะขึ้นแลดู พอได้เห็นก็เกิดปีติ แล้วก็จัดใบไม้มาปูเป็นอาสนะถวาย พระสุเมธพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของ โลกก็ได้ประทับนั่งบนอาสนะนั้น ได้ทรงแสดงธรรมแก่เราอันเป็นเครื่อง กำจัดความเสราโศกว่า เวลาคนเหล่านั้นมาเกิด เราก็ไม่ได้เชื่อเชิญเขา มา เวลาเขาไปจากที่นี่ เราก็ไม่ได้อนุญาตให้เขาไป เขามาอย่างไรก็ไปอย่างนั้น การรำพันจะมีประโยชน์อันใด สัตว์ทั้งหลายที่เดินด้วยเท้า เมื่อฝนตกลงมา ย่อมเข้าไปในที่อาศัยของตน เมื่อฝนหายแล้วก็ไปตามสบายฉันใด มารดา บิดาของเธอที่ฉนั้น ประโยชน์อันใดที่จะร้องไห้รำพันถึง ๆ พวกนก ที่มาเยี่ยมเยือน ย่อมกลับไปฉันใด มารดาบิดาของเธอที่ฉนั้น ประโยชน์ อันใดที่จะร้องไห้รำพันถึง ๆ ย่อมทิ้งกราบเก่าของตนไปเสียฉันใด

มารดาบิดาของเรอดีกทั้งกราบเก่าไปเสียฉนั้น เมื่อเราได้ฟังถ้อยคำของ
พระพุทธเจ้าดังนี้แล้ว ก็หมดความเศร้าโศก เกิดความว่าเริงขึ้นแล้ว
ไปเก็บเอาดอกไม้บนภูเขามานบูชาพระสมณพุทธเจ้า แล้วก็กล่าวสรรเสริญ
พระองค์ว่า ข้าพระองค์เป็นมมหาวีรบุรุษ พระองค์ได้ข้ามพ้นทุกข์เสียแล้ว
ทรงรู้สิ่งทั้งปวงแล้ว พระองค์ผู้เป็นเทพของโลกได้ช่วยสัตว์โลกทั้งปวงให้
ข้ามพ้นทุกข์ได้ด้วยพระปรีชาญาณ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่
พระองค์ได้ตัดความเคลือบแคลงสงสัยของเทพยดา มนุษย์ทั้งหลายแล้ว
ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุญาณ พระองค์ได้ทรงบอกทางให้แก่ข้าพระองค์แล้ว
ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์

ในขณะนั้น ก็มีพระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่งสำเร็จฤทธิ์ มีอภิญญา ๖
มีฤทธิ์มาก เทียบไปในอากาศได้ ได้มาล้อมพระสมณพุทธเจ้าในทันใด
พระสาวกทั้งหลาย ทั้งที่เป็นพระอรหันต์และเป็นผู้ยังศึกษาอยู่ ก็ได้มา
ล้อมอยู่เป็นอันมาก ดอกปทุมบ่ออมบานเวลาต้องแสงพระอาทิตย์ฉนั้น
พระสาวกของพระองค์ก็ฉนั้นนั้น มหาสมุทรมีลูกคลื่นนับไม่ได้ ข้ามได้ยาก
ฉนั้นใด พระองค์ก็สมบุรณ์ด้วยพระปรีชาญาณนับไม่ได้ฉนั้นนั้น เราได้ถวาย
บังคมพระสมณพุทธเจ้าผู้ชนะในโลก ผู้มีพระจักขุญาณ ผู้มียศใหญ่
ในทิศทั้ง ๔ แล้วก็กลับไป ๆ เวลาเราออกจากเทวโลก ก็ได้ลงมาสู่ครุฑ
ของอมเรศด้วยสติสัมปชัญญะ มาชาตินี้เราก็ได้ออกบรรพชาในพระพุทธ
ศาสนา ได้เป็นสมุห์ความเพียร มีสติสัมปชัญญะขึ้นดีอยู่ในที่สงัด ครั้น
เราถึงความเพียรแล้ว ก็ได้ทำให้พระพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่ทรง
ยินดี เราได้หลุดพ้นแล้วจากกิเลส เหมือนดวงจันทร์ได้หลุดพ้นจากกลีบ
เมฆฉนั้นนั้น เราได้ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความสัจ เราได้สงบแล้ว ไม่มี
สิ่งใดขัวยอยู่ในใจของเราแล้ว เราได้ครอบงำอาสวะทั้งปวงแล้ว เราไม่มี
อาสวะแล้ว นับแต่เราได้บูชาพระสมณพุทธเจ้านั้นมาตลอด ๓ หนั้นกลับไป
เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย ฉนั้นนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า มาบัดนี้เรา
ก็ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้สิ้นอาสวะทั้งปวงเสียแล้ว
ไม่มีการเกิดอีกแล้ว การที่เรามาสู่สำนักพระพุทธเจ้านั้นเป็นการมาดีแล้ว

เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สรรพของพระกรรมานนทเถรเจ้าเพียงเท่านั้น

เรื่องพระกรรมานนทเถรเจ้านั้น จัดเป็นเรื่องที่ ๑ ในวรรคที่ ๔๐ ส่วนเรื่องของพระเถรเจ้าองค์ที่จะยกขึ้นแสดงต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๔ แต่มีเพียงเรื่องย่อตามที่ปรากฏในถ้อยคำของท่านเท่านั้น คือ ในถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๔ นั้นว่า เมื่อพระกกุสนธพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว เราได้เก็บเอาดอกสนไปทำเป็นประำดอกไม้ ฯ เมื่อเราได้ไปสู่ดาวดึงส์สวรรค์ เราได้มีรัศมียิ่งกว่าเทพเจ้าองค์อื่น เราเดิน หรือยืนในกลางวัน หรือกลางคืนก็ตาม ก็มีดอกสนเป็นเครื่องมงบัง อันนี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า นับแต่เราได้บูชาพระกกุสนธพุทธเจ้านั้นมา เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย มาบัดนี้ เราได้เฝ้าใกล้เสสนแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูกเหมือนช้างสลัดปลอกแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว การที่เรามาสำนึกพระพุทธเจ้านั้นเป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ สรรพของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๔ เพียงเท่านั้น

ต่อไปนี้ เป็นถ้อยคำของพระเถรเจ้าองค์ที่ ๕ ว่า เราได้ลงสู่มหาสมุทร ได้เห็นถ้ำที่อยู่ไว้เป็นอันดี ได้เห็นถ้ำสระโบกขรณีอันเต็มไปด้วยนกจากพราก ดาษไปด้วยดอกมณฑา ดอกปทุม ดอกอุบล แม่น้ำในที่นั้นได้มีถ้ำนรมขัตติ เต็มไปด้วยฝูงปลา และเต่า สองข้างแม่น้ำก็มากไปด้วยสัตว์ป่า ทั้งมีหมูนกยูง นกกระเรียน นกแซกเต่า นกฟิราบ นกหงส์ นกจากพราก นกสาธิกา นกต้อยตวัด นกตะกรุม เป็นอันมาก ในพินมหาสมุทรนั้นสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีทรายแก้วและทรายทอง ในท้องมหาสมุทรนั้นไม่อันสำเร็จด้วยทอง เป็นต้นไม่มียกกลิ่นหอม มีแสงสว่างทั้งกลางวันกลางคืน เราได้เห็นถ้ำที่อยู่ของเราลงในที่นั้น ในคราวนั้นมีพวกคนตร ๖ หมื่น บรรเลงอยู่ทั้งเช้าทั้งเย็น มีนารี ๖ หมื่น ห้อมล้อม

เราลุกขึ้นเมื่อ เราได้ออกจากพิภพของเราได้เห็นพระสุเมธพุทธเจ้าผู้เป็น
 นายของโลก ได้เกิดความเลื่อมใสได้ทูลอาราธนา พระสุเมธพุทธเจ้า
 ก็ทรงรับคำอาราธนา แล้วทรงแสดงธรรมแก่เรา เราถวายบังคมพระ
 องค์แล้วก็กลับคืนสู่ภพ เราได้บ่าวร้องบริวารทั้งปวงให้มาประชุมกันว่า
 พระเจ้าพระพุทธเจ้าจะเสด็จมาถึง พวกบริวารตอบว่า การที่พวกข้าพเจ้า
 ได้อยู่ในสำนักของท่านเป็นลาภอันดีของพวกข้าพเจ้าแล้ว พวกข้าพเจ้า
 จักไปบูชาพระพุทธรูปประเสริฐ เราได้จัดอาหารเสร็จแล้วก็ไปกราบทูล
 เวลาต่อองค์พระสุเมธศาสดา พระองค์กับพระภิกษุสงฆ์แสนหนึ่งก็ได้เสด็จ
 ไปถึง เราได้ต้อนรับพระองค์ด้วยสังคิตและดนตรี พระองค์ได้ประทับนั่ง
 บนตั่งทองคำ ในคราวนั้น เราได้จัดเพดานทองคำกางกั้นในเบื้องบน ได้จัด
 พัดโบกอยู่ไปมา ได้ถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ พระองค์ตรัสว่า ผู้ใดได้
 ถวายข้าวน้ำแก่เรา เราจักกล่าวถึงผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของเรา
 คือ ผู้นั้นจักได้เสวยสุขอยู่ในเทวโลกตลอด ๑๐๐ ชาติ จักได้เป็นพระเจ้า
 จักรพรรดิอยู่พันชาติ ไม่ว่าจะมีเกิดในชาติใด ๆ จะเป็นภพพดา หรือมนุษย์
 ก็ตาม ก็จะต้องมีเครื่องมั่งสำเร็จด้วยทองคำทุกเมื่อ ไปถึงชาติที่ ๓ หมั่น
 จักมีพระพุทธรูปพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าโคตมเกสขในโลกลู ผู้นั้น
 จักได้เป็นธรรมทายาทของพระโคตม จักสิ้นอาสวกิเลสทั้งปวง จักได้นั่ง
 เพลิดเพลินในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ จักมีเกวตฉัตรที่เชิงตะกอน จกถูก
 เพลายใต้เศวตฉัตร ดังนี้ บัดนี้ เราได้สำเร็จสามัญผลแล้ว ได้ผาณิต
 สิ้นแล้ว ไม่มีความเร่าร้อนแก่เราในเวลาที่เรายู่ในปะรำ หรือโคตมนี้
 นับตั้งแต่นั้นมาได้ ๓ หมื่นชาติ เราไม่เคยรู้จักทุกข์เลย อันนี้เป็นผลแห่ง
 การถวายสิ่งทั้งปวง บัดนี้เราก็ได้ผาณิตสิ้นแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว
 ได้สลัดเครื่องผูกเหมือนช้างสลัดปลอกแล้ว ไม่มีภาสวะแล้ว การที่เข้ามา
 สู่พระพุทธศาสนา เป็นภพชาติแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
 ดังนี้ สิ้นเรื่องพระเถระเจ้าองค์นี้เพียงเท่านั้น

ในเรื่องพระเถรเจ้าองค์นี้ ช้ให้เห็นว่า เมื่อครั้งพระสุเมธพุทธเจ้าโน้น
ท่านได้เกิดเป็นพญานาค มีพิกพอยู่ในมหาสมุทร ได้นิมิตพระ
สุเมธพุทธเจ้า กับเหล่าพระภิกษุสงฆ์แสนองค์ ลงไปเสวยเข้าในเมือง
นาคแล้วได้ถวายผ้าแก่พระภิกษุแสนองค์ ๆ ละ ๑ ค่ำ เพราะฉะนั้น ท่านจึง
ได้กล่าวเรื่องของท่านไว้ดังที่แสดงมา สมนเอนความในเทศนาภิกษุ
เพียงท่าน.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ๆ

กณทที ๑๓๙

คัมภีรชททกนิทาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระอชิตเถรเจ้า

ปทุมุตตโร นาม จิโน

สพฺพชมฺมาน ปารคฺ

อชฺโณคเหตุว หิมวันตํ

นิสฺสํ โลกนาบโก ฯ

นาฬิ อหุทกฺขิ สมฺพุทฺธํ

นปฺปี สทฺธํ สุโณมํ

มม ภิกฺขุ คเวสนฺโต

อาหิณฺฑามิ วเน อหนฺติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กณทที ๑๓๙ ว่า
ด้วยเรื่องพระอชิตเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทฺธ-
ศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระอชิตเถรเจ้า

ก็เรื่องพระอชิตเถรเจ้า ซึ่งจะยกขึ้นแสดงนั้นกล่าวไว้ ๔ คัมภีรด้วย
กัน คือ คัมภีรเถรคาถา ๑ คัมภีรเถรคาถาวันทนา ๑ คัมภีรอุปทาน ๑
คัมภีรจุฬนิเทศ ๑ ๆ ในคัมภีรเถรคาถาวันทนา กับคัมภีรอุปทานนั้น

ว่าด้วยเรื่องพระอชิตเถระเจ้า ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วนคัมภีร์เถรคาถากับ
 คัมภีร์จูฬนิกายนั้น ว่าด้วยเรื่องปัจจุบันเท่านั้น กล่าวคือ ในคัมภีร์
 อปทานว่า พระอชิตเถระเจ้าได้กล่าวคาถาแสดงประวัติของท่าน ไว้ทั้ง
 อดีตและปัจจุบันว่า พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ผู้ชนะแล้วซึ่งมารและ
 เสนามาร ผู้ถึงแล้วซึ่งฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง ผู้เป็นนายกของโลก ได้เสด็จ
 ล่วงเลาแลดมนมยุรีเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ แล้วประทับนั่งในสถานทสมถะ
 แห่งหนึ่ง เราไม่ได้เห็นพระปฐมุตตรพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทั้งไม่ได้ยินเสียง
 ของพระองค์ด้วย แต่เมื่อเราเที่ยวไปแสวงหาพุกกษาหารในป่า เราจึง
 ได้เห็นพระปฐมุตตรพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้มีลักษณะอันประเสริฐ
 ครบ ๓๒ ประการ ครั้นได้เห็นแล้วจึงคิดว่า ท่านผู้นี้เป็นใครหนอ
 ลำดับนั้น เราจึงพิจารณาลักษณะของพระองค์ท่าน แล้วนึกถึงความ
 ที่เล่าเรียนมา เราได้สดับฟังถ้อยคำของนักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวไว้ ก็
 แน่ใจว่า ท่านผู้นี้ต้องเป็นพระพุทธรเจ้า ครั้นแน่วใจดังนี้แล้ว จึงคิดว่า
 เราจักต้องสักการบูชาพระพุทธรเจ้าพระองค์นี้ จักต้องทำดีเราให้เป็นคติ
 ที่ควรไป ครั้นเราคิดดังนี้แล้วจึงรีบกลับมาสู่อาศรม นำเอากระบอก
 น้ำผึ้งมามันไปถวาย แด่องค์พระสรรเพชญ์พุทธเจ้านั้น ครั้นถวายแล้ว
 จึงยกไม้ ๓ อันลงในที่แจ้ง จุดประทีปให้สว่างแล้วกราบอยู่ถึง ๘ ครั้ง
 องค์พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ผู้เป็นบรมอันสูงสุด ผู้เป็นนายกของโลกนั้น
 ก็ได้ประทับอยู่ในที่นั้นตลอด ๗ ทวารাত্রกาล เวลาหัน ๗ ทวารাত্রกาล
 นั้นแล้วก็ออกจากสมาบัติ ฯ เราผู้เป็นตาบสในครั้งนั้น ได้เป็นผู้จุด
 เลื่อมใส ตามประทีปถวายแด่องค์พระปฐมุตตรพุทธเจ้า อยู่ตลอดถึง ๗
 วัน ๗ เจ็ดคืนด้วยศรัทธา ฯ บรรดาเครื่องหอมทั้งปวงที่มีอยู่ในภูเขาคันธ-
 มาทน์ ก็ได้มาเป็นเครื่องบูชาองค์พระปฐมุตตรศาสดา ด้วยพวงมาลา
 ของพระองค์ มีไข่มุกเท่านั้น บรรดาดอกไม้หมกกลิ่นหอมทั้งสนอันเกิด
 อยู่บนแผ่นดิน ก็ได้มาประชุมกันในที่นั้น ถวายอานภาพของพระปฐมุตตร
 พุทธเจ้า มีไข่มุกเท่านั้น บรรดาผาสุกทั้งสน ที่มีอยู่ในแดนดิน
 ป่าหิมพานต์ ก็พากันมาประชุมในที่นั้น เพื่อจะฟังธรรมขององค์พระป-

มุตเถระเถระเจ้า พระอัครสาวกผู้ชื่อว่าพระเทวเถระเจ้า ก็ได้พาเหล่าพระภิกษุสงฆ์แสนองค์ ไปประชุมห้อมล้อมองค์พระปฐมตตรพทุทธเจ้า อยู่ที่บ้านหิมพานต์นั้น ฯ องค์พระปฐมตตรพทุทธเจ้า ผู้ทรงลวงโลกแจ่มแจ้ง ผู้รวบรวมเครื่องสักการบูชาของเทพตามมนุษย์ทั้งหลาย ได้ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ แล้วก็ได้ตรัสขึ้นว่า ผู้ใดได้จุดประทีปบูชาเราดีกด้วยใจที่เลื่อมใส เราจะแสดงความเป็นไปของผู้นั้นให้เธอทั้งหลายฟัง เธอทั้งหลายจงตั้งใจฟังถ้อยคำของเราตถาคต กล่าวคือ ดาบสผู้จุดประทีปบูชาเราดีกตน จะได้เกิดในเทวโลก ตลอด ๖ ฌัมมกัลปาวสาน แล้วจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้มีพระราชภาสดาภิเษการอยู่ถึงพันชาติ ทั้งจะได้เป็นสมเด็จพระอมรินทราธิราช เป็นใหญ่กว่าเทพดาทั้งหลาย ๓๖ ชาติ จะเป็นพระราชาเอกราชอยู่ถึง ๘๐๐ ชาติ จะได้เป็นพระราชาประเทศราชนับชาติมิได้ จะมีทิพยจักษุด้วยอานิสงส์แห่งทิปทาน การจุดประทีปถวายเราดีกในบัดนี้ กล่าวคือ ดาบสตนนจักมีตาทิพย์ แลเห็นได้โดยรอบถึง ๕๐๐ ชั่วชม คือ ๒๕๐ เส้น ทุกเมื่อไปในเวลาที่เกิดเป็นมนุษย์ เมื่อดาบสตนนเกิดเป็นมนุษย์ในชาติใด ๆ ก็มีผู้จุดประทีปให้ทั้งกลางวันกลางคืน ด้วยอำนาจผลานิสงส์แห่งการจุดประทีปถวายเราดีกในครั้ง ฯ เมืองที่เขาอยู่ทั้งในเวลาที่เป็นเทพตามมนุษย์ มีประมาณกว้างใหญ่เท่าใด ก็จะมีแสงสว่างไสวไป ๕๐๐ เส้น ฯ จักมีเทพตามมนุษย์ทั้งหลาย ตามประทีปให้แก่ดาบสตนนทุกชาติไป ด้วยอำนาจผลานิสงส์แห่งการจุดประทีปถวายเรา ผู้เป็นองค์พระพุทฺธเจ้าในคราวนี้ ฯ ในกัลป์ที่แสนข้างหน้า จักมีพระพุทฺธเจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระโคตมเกิดขึ้นในโลก ดาบสตนนจักได้เป็นธรรมทายาทของพระโคตมนั้น จักได้เป็นโอรสของพระโคตมนั้น จักละเสี้ยวอัสวะทั้งปวง ในศาสนาของพระโคตมนั้น จักทำให้พระโคตมนั้นโปรดปราน จักได้เป็นสาวกของพระโคตมนั้น โดยนามบรรหารว่า อชิตเถระเจ้า ดังนี้ เราผู้เป็นดาบสในคราวนั้น จิตจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเสวยทิพยสมบัติอยู่ในเมืองสวรรค์ ตลอดถึง ๖ ฌัมม

กัลป์เป็นปริมาณ ในเวลาที่เราอยู่ในสวรรค์นั้น ได้มีประทีปจตุสวาท
 ไสวอยาวี่มานของเราถึง ๑๐๐ เป็นนิตยกาล ไม่ว่าเราจะเกิดในสวรรค์
 หรือมนุษย์ เราก็มีรสสัมผัสผ่านออกจากกาย ทำให้เกิดความยินดีแก่
 เทพยคามมนุษย์ทั้งหลาย ฯ เวลาเราจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ลงมาสู่ภพ
 มารดาฉัน ได้มีแสงสว่างใหญ่ปรากฏขึ้นเป็นท้าวสัจจรัย ต่อมาเราก็
 ได้ออกบรรพชาเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ฯ เมื่อเราอยู่ที่ป่าหิมพานต์
 เราก็ได้ทราบข่าวสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เราผู้แสวงหาผลประโยชน์
 อันยิ่งใหญ่ไพศาล ก็ได้ไปเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ฯ สมเด็จพระ
 บรมศาสดาจารย์ผู้ฝึกฝนพระองค์แล้ว ผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ฝึกฝนผู้อื่นด้วย
 ผู้ข้ามแม่น้ำ คือ กิเลส ๔ ประการได้แล้ว ผู้ไม่มีกิเลสอันใดอันหนึ่ง
 ประจำพระองค์แล้ว ก็ได้แสดงพระนิพพาน อันเป็นที่ปลดปล่อยจาก
 ทุกข์ทั้งปวง ฯ การที่เราเฝ้าองค์พระศาสดาจารย์ ผู้เป็นนักปราชญ์
 โหญ่ ได้เป็นผลอันดีแล้ว คือ เราได้สำเร็จวิชา ๓ ประการแล้ว
 ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ฯ ด้วยผลานิสงส์ที่เราได้
 จดประทีปถวายองค์พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ในแสนกัลป์ล่วงแล้วมานั้น
 เราไม่รู้จักหาคติเลย ฯ บัดนี้เราได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอน
 ภพทั้งปวงเสียแล้ว ได้ตัดเครื่องผูกพันเกาะเกี่ยว เหมือนกับช้างสลัด
 ปลอกเสียแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะกิเลสแล้ว ฯ การที่เรามาสืบสำนักพระพุทธ
 เจ้านั้นเป็นการมาดีแล้ว คือ เราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้สำเร็จปฏิสัมภิทา ๔
 วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 สิ้นแล้ว ดังนี้ สิ้นเนื้อความในคัมภีร์พระอปทานอันเป็นวาระพระบาลี ใน
 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อปทานที่แสดงมาแล้วนี้ ช้ให้เห็นชัดว่า เมื่อครั้งพระ
 ปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก ในแสนกัลป์ล่วงแล้วมานั้น
 พระอชิตเถระเจ้าองค์หนึ่ง ได้เกิดมาเป็นดาบสฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้เห็น
 องค์พระปฐมุตตรศาสดาจารย์เสด็จไปในป่าหิมพานต์ ก็ได้ถวายน้ำผึ้ง
 และน้ำมันเสร็จแล้ว ก็เสด็จเข้าสมาบัติอยู่ในที่นั้น ดาบสคนนั้นก็ได้

จุดประทีปน้ำมันถวายให้สว่างไสวอยู่ตลอด ๗ วัน บรรดาของหอมและ
ดอกไม้นิภเชชาคันธมาสน์ ก็ได้เกลื่อนกลาดบูชา อีกทั้งนาคครุฑ
เทวดา ก็ได้มาประชุมกันในสถานนั้น เมื่อองค์พระปฐมุตตรพุทธเจ้า
เสด็จออกจากสมาบัติแล้ว พระอัครสาวกก็พาพระภิกษุสงฆ์แสนองค์
ไปเฝ้า แล้วองค์พระปฐมุตตรพุทธเจ้า ก็ได้ทรงพยากรณ์คติของตาบส
นั้นดังแสดงมา กล่าวคือ ทรงทำนายว่า ตาบสนั้นจักได้เสวยทิพย์-
สมบัติอยู่ ๖ หมื่นกัลป์ จักได้เป็นพระอินทร์อยู่ ๓๖ ชาติ จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราชอยู่พันชาติ จักได้เป็นพระราชาเอกราช ๘๐๐ ชาติ
จักได้เป็นพระราชาประเทศราชนับชาติมิได้ จักมีตาทิพย์แลเห็นตลอด
๒๕๐ ชั่วชน คือ ๒๕๐ ด้วยผลานิสงส์แห่งการจุดประทีปถวายนั้น
ตาบสนั้นเกิดอยู่ในบ้านใดเมืองใด บ้านนั้นเมืองนั้นก็จะสว่างไสว
ด้วยแสงประทีปทั้งกลางวันกลางคืน แล้วจะเป็นสาวกของพระโคตม
พุทธเจ้า มีชื่อว่า อชิตเถรเจ้า ดังนี้

ต่อนั้นมาตาบสนนก็ได้เป็นดังพุทธพยากรณ์ ขององค์พระปฐมุตตร
ชินวรทุกประการ ในปัจจุบันชาติหรือปัจจุณชาติ แห่งพระอชิตเถรเจ้า
นั้น ได้ใจความตามถ้อยพระอุปทานว่า ท่านได้จุติจากสวรรค์แล้ว
ลงมาเกิดเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ต่อมาก็ได้สำเร็จพระอรหันต์
มีนามว่า พระอชิตเถรเจ้า ด้วยได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ดังนี้

ในคัมภีร์เถรคาถาพร้อมด้วยเถรคาถาวันทนา ได้กล่าวประวัติของ
พระอชิตเถรเจ้าไว้ว่า พระอชิตเถรเจ้าองค์นี้ ได้ถวายผลมะขวิดแด่
สมเด็จพระพิชิตมารสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่าวิบัสสี ใน
กัลป์ที่ ๕๐ นับแต่กัลป์นี้ดอยหลังลงไป ต่อนั้นมาก็ได้ทำบุญต่าง ๆ ไว้
อีก มาในกัลป์นี้ได้เกิดเป็นบุตรของพราหมณ์ ผู้เป็นอำมาตย์ของพระ
ราชามหาโกศล ในกรุงสาวัตถี มีนามว่าอชิต ในเวลาที่พระพุทธรูป
ของเรายังไม่เกิดขึ้น ก็ในสมัยนั้น พราหมณ์พาวรีผู้อยู่ในกรุงสาวัตถี
เป็นผู้ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๒๒ ประการ ได้สำเร็จไตรเพททั้ง ๓

๒๒๒ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ ๕ ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๓

แล้ว ออกบรรพชาเป็นคาสอขุริมถึงแม่น้ำโคธาวารี ครั้นนั้น มีเทวดาคนหนึ่ง
ได้คล้อยพระหัตถ์พาวรี ให้ส่งอชิตคาสกับพวกพราหมณ์ ไปทูลถามปัญหา
ต่อสมเด็จพระศาสดา คือ พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ในเวลาพระองค์
ครีสุแล้ว อชิตคาสได้เลื่อมใสออกบรรพชาในสำนักสมเด็จพระบรมศาสดา
ตั้งใจเจริญวิปัสสนาไป ก็ได้สำเร็จพระอรหัต

มีเนื้อความสืบต่อไปตามอรรถกถาเถรคาถาว่า เมื่อพระอชิตเถรเจ้า
สำเร็จพระอรหัตแล้วจะเปล่งสัทนาขึ้น ได้กล่าวเป็นคาถาขึ้นว่า มรณ
เม ภยํ นตฺถิ เป็นต้น แปลว่า ข้าพเจ้าไม่มีความกลัวตาย ข้าพเจ้าไม่มีความ
รักใคร่ยินดีในชีวิต ข้าพเจ้าไม่สละสัมปญฺญะจากทั้งร่างกายไปเสีย กล่าว
ดังนี้แล้วก็เข้าฌาน แล้วปรินิพพานในระหว่างฌานนั้น ดังนี้

ได้ใจความในคัมภีร์เถรคาถาว่า วัฒนา ที่แสดงมาแล้วว่า พระอชิต
เถรเจ้านั้น มิใช่แต่จะทำอธิการกุศลไว้ ในครั้งศาสนาพระปทุมุตตร
สัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น มาในครั้งศาสนาพระวิปัสสิ ก็ยังได้ทำ
อธิการกุศลสะสมบารมีไว้อีก ดังนี้ แต่ขอท่านผู้ฟังท่านจงเข้าใจเถิดว่า
ในระหว่างที่ท่านยังท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏสงสาร เป็นเทพยตามนุษย์
อยู่ตลอดแสนกัลปาวสานนั้น ท่านจะต้องได้ทำบุญกุศลไว้อีกเป็นอันมาก
เพราะท่านได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ด้วยอำนาจผลานิสงส์แห่งการจุ
ประทัปปุชาองค์พระปทุมุตตรพุทธเจ้านั้น ก็มีการนาคถึงพันชาติ เป็น
พระราชาเอกราชถึง ๘๐๐ ชาติ เป็นพระราชาประเทศราชกึ่งนับชาติมิได้
ในชาติที่ท่านได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช และเป็นพระราชาเอกราช
เป็นพระราชาประเทศราชนั้น ๆ ท่านก็ต้องได้ทำบุญกุศลไว้อีกเป็นอันมาก
หากแต่ในคัมภีร์มิได้กล่าวไว้ จึงดูประหนึ่งว่าได้ทำบุญกุศลไว้เพียง
ชาติพระปทุมุตตร และพระวิปัสสิเท่านั้น ขอท่านผู้ฟังทั้งหลาย
จงเข้าใจว่า ท่านได้ทำบุญกุศลอื่น ๆ นอกจากได้จุติประทัปปุชา
พระสรพเชนุพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่า พระปทุมุตตรศาสดา และ
ได้ถวายผลมะขวิดแด่พระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ก็ยังมีอีกเป็นอันมาก

ในชาติที่ท่านได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ มีนามว่า พระอชิตเถรเจ้า
 นั้น พราหมณ์พาวรรได้ให้ท่านเป็นหัวหน้ามานพ ๑๖ คน ซึ่งมีบริวาร
 คนละพัน ๆ ไปทูลถามปัญหาพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลาย เมื่อพระพุทธรเจ้า
 ของเราทั้งหลาย แก้ปัญหาของท่านจบลงแล้ว ท่านก็ได้สำเร็จพระอรหันต์
 ปัญหาที่ท่านทูลถามนั้นน้อย ๑ ข้อด้วยกัน คือ ข้อที่ ๑ ว่า โลกนี้
 มีสิ่งใดปกปิดไว้ ๆ ข้อที่ ๒ ว่า เพราะเหตุไรโลกนี้จึงไม่สว่าง ๆ
 ข้อที่ ๓ ว่า สิ่งใดเป็นเครื่องฉาบไล้โลกนี้ ๆ ข้อที่ ๔ ว่า สิ่งใดเป็นภัยใหญ่
 ของโลก แล้วพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายตรัสตอบว่า โลกนี้มีวิชา
 หุ้มห่อไว้ ๆ โลกนี้ไม่สว่างไสวเพราะความประมาท ๆ ค้นหาเป็น
 เครื่องฉาบไล้โลกนี้ ๆ ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของโลก ดังนี้ แล้วจึงทูลถาม
 ปัญหาข้อที่ ๕ ต่อไปว่า กระแสน้ำย่อมไหลไปในที่ทิ้งปวง จะมีสิ่งใด
 กันก้างไว้ได้ ๆ องค์พระจอมไตรศาสดาตรัสตอบว่า ต้องมีสติเป็น
 เครื่องกันก้างกระแสน้ำไว้ ต้องมีปัญญาเป็นเครื่องปิดกระแสน้ำไว้ ๆ
 กระแสน้ำนั้นได้แก่กระแสน้ำค้นหา ทิฏฐิ กิเลส มหริต อวิชา ซึ่งมีอยู่ใน
 อารมณ์ทั้งปวง ๆ เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงแก้ไขอย่างนั้นแล้ว ท่านจึงทูลถาม
 ปัญหาข้อที่ ๖ ต่อไปว่า ปัญญา สติ นาม รูป ดับไปที่ไหน พระพุทธรเจ้า
 ตรัสตอบว่า นามและรูปดับไปสิ้นในที่ใด ปัญญา สติ นาม และรูปก็ดับ
 ไปสิ้นในที่นั้น เพราะความดับแห่งวิญญาณ คือ วิญญาณดับไม่เกิดอีกแล้ว
 ปัญญาสติกับนามรูปก็ดับไปสิ้น

เมื่อองค์พระมุนินทร์ทรงแก้ปัญหานี้แล้ว ท่านจึงถามข้อที่ ๗
 ต่อไปว่า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระปรีชาเฉียบแหลม จึงทรงแสดง
 ความเป็นไปของบุคคลทั้งหลาย ผู้มรรณอนันต์แล้ว และผู้ยังศึกษาอยู่
 โดยมากแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแก้ปัญหานี้
 ขอนว่า ภิกษุผู้มีสติฉลาดในธรรมทั้งหลาย ไม่ควรยินดีในการทั้งหลาย
 ไม่ควรมีใจข่มขู่ ควรมีสติทุกอิริยาบถ ดังนี้ เมื่อจบปัญหาข้อนี้แล้ว ท่าน
 กับบริวารก็ได้สำเร็จมรรคผล แล้วทูลขอบรรพชาในพระพุทธศาสนา เป็น
 อันว่าจบเรื่องพระอชิตเถรเจ้าซึ่งเป็นหัวหน้ามานพ ๑๖ คนเพียงเท่านี้

เอวี่ กิม ด้วยประการฉะนี้ ๆ

๒๒๕
กณชาติ ๑๔๐

๒๒๖
คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระเมตเตยยเถรเจ้า

ปพการุญฺญ นิสฺสาย   โสภิตโต นาม ตาปโส
ปวตฺตผลํ ภูณฺชิตฺวา   วสตี ปพฺพตฺตุนฺตเรติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๔๐ ว่าด้วยเรื่องพระตีสสเมตเตยยเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

พระตีสสเมตเตยยเถรเจ้า

ก็แลเรื่องพระตีสสเมตเตยยเถรเจ้า มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ คัมภีร์วิสุทธชนวิสาลินี ๑ คัมภีร์พระอปทาน ๑ คัมภีร์จุฬินเทศ ๑ คัมภีร์สัทธัมมปโชติกกา ๑ ในคัมภีร์วิสุทธชนวิสาลินีนั้น มีกล่าวไว้แต่เพียงว่า ในอดีตชาติหนึ่ง พระตีสสเมตเตยยเถรเจ้าองค์นี้ เป็นตาบสเจริญพรตอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้ถวายหนึ่งเสื่อเหลืองให้เป็นอาสนะ แต่พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ดั่งนั้นเท่านั้น หาได้กล่าวไว้พิสดารไปกว่านั้นไม่

ในคัมภีร์อปทานนั้น มีเนื้อความพิสดารมากออกไปกว่านั้นว่า เมื่อพระตีสสเมตเตยยเถรเจ้า ได้สำเร็จอรหัตแล้ว ได้กล่าวประกาศบุพพจรรยาของท่านไว้ว่า มีตาบสตนหนึ่งชื่อว่าโสภิตตาบส อาศัยเจริญพรตอยู่ในจอมภูเขาแห่งหนึ่ง เสี่ยงชีพด้วยผลไม้ในพนาสณฑ์ ในคราวนั้นข้าพเจ้าเชื่อว่าเป็นตีสสเมตเตยยเถรเจ้าแล เป็นศิษย์ของโสภิตตาบส เมื่อข้าพเจ้าจักแสวงหาซึ่งมรรคา อันจะไปยังพรหมโลก ก็นำเอาหินมาก่อไฟเพื่อเป็นการบูชาขัญ ในคราวนั้น พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นโลกวิทู

แจ่มแจ้ง ซึ่งโลก ผู้ควรรับ ซึ่งการคำนับ ตักการบูชา ผู้มีพุทธประสงค์
จะโปรดข้าพเจ้า ได้เสด็จไปยังที่อยู่แห่งข้าพเจ้า ได้ตรัสถามข้าพเจ้าว่า
นี่แน่ท่านผู้มีบุญมาก ท่านทำสิ่งใดอยู่ในที่นี้ ท่านจงให้ไม้สำหรับบูชา
ไฟแก่เราด้วย ข้าพเจ้าทูลตอบว่า ข้าพเจ้าบูชาไฟ เพราะเข้าใจว่าความ
บริสุทธิ์จะมีแก่ข้าพเจ้าด้วยการบูชาไฟ องค์พระจอมไตรพระปฐมุตตระ
จึงตรัสแก่ข้าพเจ้าว่า นี่แน่ตาบส เธอเป็นผู้มีเจตนาดี เธอรู้จักเหวคา
ทั้งหลาย เธอจงบูชาไฟเถิด นี่ไม้สำหรับบูชาไฟของเธอ ครั้นพระ
องค์ตรัสอย่างนั้นแล้ว ทรงหยิบเอาไม้ส่งให้ข้าพเจ้าเพื่อให้ใส่ไฟ เวลา
ข้าพเจ้านำไม้ขึ้นใส่ไฟ ไฟก็ไม่ติดไม้นั้น เป็นด้วยอำนาจขององค์พระ
ปฐมุตตระนั้น องค์พระปฐมุตตระจึงตรัสว่า ไฟของเธอไม่ลุกโผลง ผู้รับ
การบูชาของเธอ ย่อมไม่มี การบูชาไฟของเธอ ย่อมไม่มีประโยชน์ เธอจง
บูชาไฟของเราเถิด ข้าพเจ้าผู้เป็นตาบสในคราวนั้น จึงทูลถามขึ้นว่า
ข้าแต่มหาวิระเจ้า การบูชาไฟของพระองค์เป็นเช่นไร พระองค์ได้แสดง
การบูชาไฟไว้อย่างไร ขอพระองค์จงแสดงการบูชาไฟนั้น แก่ข้าพระองค์
ข้าพระองค์จะประสงค์บูชาไฟ ตามถ้อยคำของพระองค์ พระเจ้าข้า
องค์พระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสว่า การดับเหตุแห่งกรรม
การเผากิเลส การละอัสสาวะฉี่ฉะ ทั้ง ๓ นี้ เป็นการบูชาไฟของเรา
เถิด ข้าพเจ้าผู้เป็นตาบสในคราวนั้น จึงทูลถามขึ้นว่า ข้าแต่มหาวิระเจ้า
พระองค์เป็นอะไร มีโคตรตระกูลอย่างไร พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ประสงค์
จะปฏิบัติพระองค์ ในฐานะเป็นอาจารย์ของข้าพระองค์ อย่างแรงกล้า
พระเจ้าข้า สมเด็จพระปฐมุตตรศาสดา จึงตรัสว่า เราเกิดใน
ตระกูลกษัตริย์ เราเกิดมาแล้วซึ่งผ่องกัญญา เราเกิดมาซึ่งอัสวกิเลส
ทั้งปวงสิ้นไปแล้ว การเกิดอีกต่อไปไม่มีแก่เราแล้ว ข้าพเจ้าผู้เป็น
ตาบสในคราวนั้น จึงกราบทูลขึ้นว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทำไฟเกิดแสงสว่าง
คือ ปัญญา ผู้กำจัดเสียซึ่งความมืด คือ โมหะ อวิชชา ถ้าพระองค์เป็น
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ ซึ่งธรรมทั้งปวงแล้ว ข้าพระองค์ขอนอบน้อม

ต่อพระองค์ด้วยความเคารพยิ่ง พระองค์ทรงทำให้สิ้นทุกข์แล้ว พระเจ้าข้า
ข้าพเจ้ากราบทูลดังนี้แล้ว จึงได้ปูหนังสือเหลืองลงให้เป็นที่พักประทับนั่งของ
องค์พระปฐมุตตรศาสนา แล้วกราบทูลว่า ขอพระองค์จงประทับนั่ง
ข้าพระองค์จะได้ปฏิบัติพระองค์ พระเจ้าข้า สมเด็จพระปฐมุตตรศาสนา
ก็ประทับนั่งบนหนังสือเหลือง ที่ข้าพเจ้าปูถวายแล้วนั้น ครั้นข้าพเจ้านมัส
พระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่งแล้ว ข้าพเจ้าก็ไปสูกุเภา ข้าพเจ้า
ไปถวายผลมะพลับมาผสมกับน้ำผึ้ง แล้วถวายแด่องค์พระปฐมุตตรศาสนา
เมื่อข้าพเจ้านั่งคู้องค์พระปฐมุตตรศาสนาอยู่ องค์พระปฐมุตตรศาสนา
ก็ทรงเสวย องค์พระปฐมุตตรระได้ทำให้จิตของข้าพเจ้าเลื่อมใสในการบริจา
ทานในคราวนั้น ข้าพเจ้าได้เพ่งคู้องค์พระปฐมุตตรศาสนา ผู้เป็นนายก
ของโลก อยู่ด้วยความเลื่อมใส องค์พระปฐมุตตรศาสนาผู้รู้แจ้งโลก
ผู้ควรรับเครื่องบูชา ทรงประทับนั่งที่อาสนมของข้าพเจ้าแล้ว ตรัส
ขึ้นว่า คาบสโตได้ทำให้เรารัตถาคต อิ่มหนำด้วยผลไม้ ด้วยความเลื่อมใส
เรารัตถาคตจะพยากรณ์คาบสตนนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของเรารัตถาคต
คือ คาบสตนนั้น จะได้เป็นเทวราชอยู่ ๒๕ ชาติ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
ราชอยู่พันชาติ ขาว น้า เครื่องนุ่งห่ม หนอน ซึ่งล้วนแต่มีค่ามากจะเกิด
แก่คาบสตนนั้น ผู้เพียบพร้อมด้วยบุพพกรรมสมกับความประสงค์ ของที่
ประกอบด้วยบุญกรรมจะเกิดแต่คาบสตนนั้นทุกเมื่อไป คาบสตนนั้นจะมีความ
สุขทุกเมื่อ จะเป็นมหาโรคภัยมิได้ คาบสตนนั้นเกิดในกำเนิดใด ๆ ไม่ว่า
กำเนิดเทวดา หรือมนุษย์ก็จะต้องมีความสุขทุกกำเนิด เวลาได้เกิดเป็นมนุษย์
ก็จะเป็นผู้เฉลียวชาญในคัมภีร์ จะทรงไว้ซึ่งความรู้ จะสำเร็จไตรเพท จะ
ได้เป็นพระอรหันต์ ดังนี้

ข้าพเจ้าผู้ชื่อว่า ติสสเมตเตยยะระลึกถึงคุณได้เมื่อใด ถึงซึ่งความ
รู้จักเลียงสาเมื่อใด ความบกพร่องในทรัพย์สินสมบัติเราไม่มี อันนั้นเป็นผล
แห่งการถวายผลมะพลับในคราวนั้น เราชื่อว่าติสสเมตเตยยะ ได้ถึง
แล้วซึ่งธรรมอันประเสริฐ ได้ถอนภัยแล้ว ซึ่งราคะ โทสะ โมหะ ได้

สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้เราไม่มีความเวียนตายเวียนเกิดอีกแล้ว เราได้แก่กิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอนเสีย ช่างภพทั้งปวงแล้ว ได้ตัดเครื่องผูกเหมือนกับช่างสลัดปลอกเสียแล้ว เราไม่มีอาสวะแล้ว การที่เราเข้ามาในพระพุทธศาสนานี้ เป็นการมาดีแล้ว เพราะเราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว สำเร็จปฏิสัมภี ๔ สำเร็จวิโมกข์ ๔ แล้ว สำเร็จอภิญญา ๖ แล้ว เราได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสิ้นแล้ว ดังนี้ สิ้นเนื้อความในคัมภีร์อุปทานเพียงเท่านั้น

ตามเนื้อความที่แสดงมาแล้วนี้ ได้ชี้ให้เห็นชัด ถึงอดีตชาติของพระตีสสเมตเตยขเกรเจ้า ได้เริ่มรับพุทธพยากรณ์จากพระปทุมคตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคราวที่บวชเป็นดาบสนั้น ตั้งแต่นั้นมาก็คงได้สร้างบารมีไว้อีกเป็นอันมาก เพราะได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชอยู่ถึงพันชาติ ในพันชาตินั้นจะต้องได้สร้างสมบารมีไว้อีกเป็นอันมาก มิใช่แต่จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชเท่านั้น ยังได้เป็นเทวราช คือเป็นราชาแห่งเทวดาทั้งหลายอยู่อีกถึง ๒๕ ชาติ มาเกิดเป็นมนุษย์กัณฐชาตินี้ไม่ถ้วน จึงมาถึงชาติเป็นพระตีสสเมตเตยขเกรเจ้า ในชาติที่เป็นพระตีสสเมตเตยขเกรเจ้านี้ ตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์จุฬินิทเทศว่า เกิดเป็นศิษย์พราหมณ์พาวรี

กล่าวคือ ในคัมภีร์จุฬินิทเทศได้บ่งชี้ว่า พระเจ้าน้องคนนี้ได้เป็นศิษย์ผู้ใหญ่คนหนึ่งของพราหมณ์พาวรี ที่ไปทูลถามปัญหาต่อสมเด็จพระบรมศาสดา ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย มีนามว่า ตีสสเมตเตยขมาณพ เมื่อขัตติมานพผู้เป็นหัวหน้าทูลถามปัญหาจบลงแล้ว ได้สำเร็จอรหัตแล้ว ตีสสเมตเตยขมาณพ จึงปรารภทูลถามปัญหาเป็นลำดับที่ ๒ เมื่อได้ฟังคำวิสัชนาปัญหาของสยเต็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แล้วได้บวชเป็นเอหิภิกขุในทันที เพราะฉะนั้น จึงควรจะยกเอาปัญหา และคำวิสัชนาซึ่งปัญหาของตีสสเมตเตยขมาณพ และของพระนราสภศาสดา จากคัมภีร์จุฬินิทเทศ มาแสดงให้ท่านทั้งหลายฟังต่อไป เพื่อท่านทั้งหลาย

๒๒๔ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๑

จะถือว่าปัญหา และคำแก้ปัญหานั้นว่าอย่างไร จึงทำให้มาณพนันได้
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ คำว่า ติสสะนั้น เป็นชื่อของมาณพนัน คำว่า
เมตเตยยะนั้น เป็นนามสกุลของมาณพนัน

ปัญหาที่ติสสเมตเตยยะทุกถามนั้น มีอยู่หลายข้อด้วยกัน คือ ข้อ
ที่ ๑ ว่า ใครถือว่าเป็นผู้สันโดษในโลก ข้อที่ ๒ ว่า ใครมีความหวั่นไหว
ข้อที่ ๓ ว่า ใครรู้จักที่สุดทั้งสองนั้นแล้วไม่ติดอยู่ในท่ามกลาง ข้อที่ ๔ ว่า
ใครเป็นมหารุช ข้อที่ ๕ ว่า ใครข้ามพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้ ดังนี้

ถ้อยคำในปัญหาทั้ง ๕ ข้อนี้ มีคำที่ควรอธิบายข้ออีกเป็นอันมาก
มี คำว่า สันโดษเป็นต้น เพราะฉะนั้น จึงจะได้อธิบายคำที่ควรอธิบายไป
ตามวาระพระบาลีให้ท่านทั้งหลายฟังต่อไป คือ คำว่า สันโดษนั้น ได้แก่การ
พอความประสงค์ หรือความพอใจในของ ๆ ตน

คำว่า ใครไม่มีความหวั่นไหวนั้น มีคำอธิบายว่า สิ่งที่ทำให้หวั่นไหว
คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ภิเลส กรรม เหล่านี้ไม่มีแก่ใคร ใครละทิ้งที่
ทำให้หวั่นไหวเหล่านี้เสียได้แล้ว ละสิ่งที่ทำให้หวั่นไหวเหล่านี้เสีย ด้วยไฟ
คือ ปัญญาแล้ว

คำว่า ใครรู้จักที่สุดทั้งสองนั้น มีคำอธิบายว่า ใครรู้จักที่สุดทั้งสอง
คือ อดีต อนาคต ได้โดยแจ่มแจ้ง

คำว่า ไม่ติดอยู่ในท่ามกลางด้วยปัญญานั้น คือ ไม่ข้องอยู่ในท่ามกลาง
อันได้แก่ปัจจุบันด้วยปัญญา หมายความว่า มีปัญญาสำหรับปลดเปลื้องใจ
ของตนไม่ให้ติดอยู่ในปัจจุบัน คือ สิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า แล้วอยู่ด้วยใจ
อันหาภิเลสมิได้

คำว่า ใครเป็นมหารุชนั้น คือ ใครเป็นบุรุษอันเลิศ เป็นบุรุษอัน
ประเสริฐ เป็นบุรุษอันวิเศษ เป็นบุรุษหัวหน้า เป็นบุรุษสูงสุด เป็นบุรุษ
ที่โลกเลื่อมสรรแล้ว

คำว่า ใครข้ามพ้นเครื่องร้อยรัดในโลกนี้นั้น คือ ใครข้ามพ้นตัณหา
ได้ อธิบายว่า ตัณหาเป็นเครื่องร้อยรัดสัตว์โลกไว้ในโลก ผู้ข้ามตัณหา
ได้นั้น คือ ใคร สันคำอธิบายในปัญหาของติสสเมตเตยยะมาณพเพียงเท่านั้น

มีเนื้อความสืบต่อไปว่า เมื่อตัสสเมตเตชยมาณพทุลคามปัญหา
ชน ๕ ข้อ ซึ่งมีเนื้อความโดยย่อตามที่แสดงมาแล้วนั้น สมเด็จพระ
สรรเพชญพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก็ได้ตรัสตอบออกไปโดยย่อว่า
ดูก่อนเมตเตชยะ ภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ในกาลทั้งหลาย ผู้ปราศจาก
ตัณหา ผู้มีสติทุกเมื่อ ผู้ดับด้วยการพิจารณา ย่อมไม่มีความหวั่นไหว
ภิกษุเหล่านั้นแหละรู้จักที่สุดทั้งสองแล้วไม่ติดอยู่ในท่ามกลางด้วยปัญญา เรากล่าว
ว่าภิกษุเหล่านั้นแหละเป็นมหาบรุษ ภิกษุเหล่านั้นแหละข้ามเครื่องร้อยรัดในโลกนี้ได้

ในคำแก้ปัญหานี้คำอธิบายว่า คำว่า กามทั้งหลายนั้น ได้แก่ วัตถุ-
กาม กิเลสกาม วัตถุกามนั้น ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
อันเป็นที่รักใคร่พอใจ ได้แก่ ห่อหุ้ม ห่อนอน เครื่องนุ่ง เครื่องห่ม ทาสี ทาส
แพะ แกะ ไก่ สุนัข ช้าง โค ม้า ลา นก สุนัข เงินทอง บ้าน นิคม
ราชธานี แคว้นแคว้น ชนบท ยังฉาง และสิ่งที่น่ายินดีอย่างอื่น ๆ อีก
อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ สิ่ง ซึ่งเป็นที่รักใคร่พอใจ ทั้งในอดีต อนาคต ปัจจุบัน
ทั้งที่เป็นภายในและภายนอก ทั้งที่เลว ที่ปานกลาง ที่ดี ทั้งในอบาย มี
ในมนุษย์ มีในสวรรค์ ทั้งขึ้นด้วยการทำเอง หรือด้วยผู้อื่นทำ ทั้งตนหวง
แหนรักษา หรือไม่ได้หวงแหนรักษา ทั้งถือว่าเป็นของ ๆ ตน หรือไม่ถือว่าเป็น
ของ ๆ ตน ทั้งเป็นกามาวจร อรูปาวจร อรูปาวจรทั้งสิ้น ทั้งเป็นวัตถุแห่ง
ตัณหา เป็นอารมณ์แห่งตัณหา

คำว่า กิเลสกามนั้น ได้แก่ ความพอใจ • ความรักใคร่ • ความรัก
ใคร่พอใจ • ความดำริ • ความรักใคร่ทั้งความดำริและความรักใคร่ •
ความพอใจ ความรักใคร่ ความเพติดเพลิน ความทะเยอทะยาน ความติด
ความกระหาย ความกระวนกระวาย ความยึดมั่น ความประกอบในสิ่งที่
ตนรักใคร่ทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้ เรียกว่ากิเลสกามทั้งนั้น

คำว่า พรหมจรรย์นั้น หมายถึงการงดเว้นจากการเกี่ยวข้องกับอสั-
ชธรรม อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงบรรพชิตประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ประกอบ
ด้วยสัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว

สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ผู้ใดประกอบด้วยอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ นั้น ผู้นั้นเรียกว่า ผู้ประพฤติกุศลธรรมจรรยา เหมือนกับคำว่า ผู้ประกอบด้วยทรัพย์ ก็เรียกว่า ผู้มีทรัพย์ ผู้ประกอบด้วยยศ ก็เรียกว่า ผู้มียศ ผู้ประกอบด้วยศิลปะ ก็เรียกว่า ผู้มีศิลปะ ผู้ประกอบด้วยศีล ผู้ประกอบด้วยวิริยะ ผู้ประกอบด้วยปัญญา ก็เรียกว่า ผู้มีปัญญา ผู้ประกอบด้วยวิชา ก็เรียกว่า ผู้มีวิชาฉะนั้น

คำว่า ผู้ปราศจากตัณหา ผู้มีสติทุกเมื่อนั้น อธิบายว่า ตัณหานั้น ได้แก่ความรักใคร่พอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ผู้เคละเลียบ ขังความรักใคร่พอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์นั้นได้โดยเด็ดขาดแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ปราศจากตัณหา

คำว่า ทุกเมื่อนั้น คือ ทุกเวลา อันได้แก่ตลอดเวลาทั้งปวง ตลอดเวลาเป็นนิตย์ ไม่เลิกว่าเวลาใด ๆ คำว่า สตินั้น ได้แก่การเจริญสติปัฏฐาน ๔ อยู่ทุกเวลา

คำว่า คับด้วยการพิจารณานั้น ได้แก่คับด้วยปัญญา คือ คับด้วยปัญญาอันพิจารณาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา คับด้วยการพิจารณาว่า อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดสังขาร สังขารเป็นเหตุให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นเหตุให้เกิดนามรูป นามรูปเป็นเหตุให้เกิดสฬายตนะ สฬายตนะเป็นเหตุให้เกิดผัสสะ ผัสสะเป็นเหตุให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นเหตุให้เกิดตัณหา ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดอุปาทาน อุปาทานเป็นเหตุให้เกิดภพ ภพเป็นเหตุให้เกิดชาติ ชาติเป็นเหตุให้เกิดชรา มรณะ คับด้วยปัญญาพิจารณาว่า สิ่งใดมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ต้องมีความดับไปเป็นธรรมดา อีกอย่างหนึ่ง คับด้วยการรู้แจ้งว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

คำว่า คับนั้น ได้แก่คับกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ และดับอุปกิเลส คือ ความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่น ความยกตนเทียมนผู้อื่น ความริษยา ความตระหนี่ ความมัวเมา ความโอ้อวด ความดื้อดึง ความแข็งดื้อ ความถือตัว ความตู่หมิ่นผู้อื่น ความมัวเมา

ความประมาท ซึ่งรวมใจความว่า ได้แก่การดับกิเลสทั้งปวง ดับทุจริตทั้งปวง ดับความเร่าร้อนทั้งปวง

คำว่า ภิกษุนั้นแหละ ไม่มีความหวั่นไหวนั้น คือ ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ นั้นแหละ ไม่มีความหวั่นไหวด้วยสิ่งใด

คำว่า ภิกษุนั้นแหละรู้จักซึ่งที่สุดทั้งสอง แล้วไม่ติดอยู่ในท่ามกลาง ด้วยบัญญัติ นั้น มีคำอธิบายว่า ที่สุดทั้งสองนั้น ได้แก่ผัสสะ กับสิ่งที่ให้เกิดผัสสะ ความดับผัสสะ ๑ คือ ผัสสะเป็นที่สุดข้างนี้ สิ่งที่ให้เกิดผัสสะ เป็นที่สุดข้างโน้น ความดับผัสสะเป็นตอนกลาง ได้แก่อดีต อนาคต ปัจจุบัน ๑ คือ อดีตเป็นที่สุดข้างหนึ่ง อนาคตเป็นที่สุดข้างหนึ่ง ปัจจุบันเป็นตอนกลาง ส่วนคำที่แยกชนกล่าวต่อไปข้างหน้านั้น ก็มีคำอธิบายเหมือนกัน คือ ที่สุดทั้งสอง อันได้แก่ข้างนี้ข้างโน้น และตอนกลางนั้น ได้แก่สภาวะธรรมแผนกละ ๓ ๆ คือ ได้แก่สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา ๑ ได้แก่ นามรูป วิญญาณ ๑ ได้แก่ อายตนะภายใน ๖ อายตนะภายนอก ๖ วิญญาณอันเกิดจากอายตนะภายในและภายนอกนั้น ๑ ได้แก่ คำว่า กายของตน และสิ่งที่ให้เกิด คำว่า กายของคน กับความดับ คำว่า กายของตน ๑ คำว่า ไม่ติดด้วยบัญญัตินั้น ได้แก่ การรอบรู้ซึ่งที่สุดทั้งสอง และท่ามกลางแห่งสภาวะธรรมทั้งปวงได้ดี แล้วว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ไม่ติดอยู่ คือ ไม่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยสภาวะธรรมนั้น ๆ ดังนี้ ส่วนคำอื่น ๆ นอกจากนั้น ก็เหมือนกับคำอธิบายที่กล่าวมาแล้ว ในคำว่า มหาบุรุษ และใน คำว่า เครื่องร้อยรัดโน้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นอันว่า จบคำอธิบายในคำแก้ปัญหา เพียงเท่านั้น

มีเนื้อความต่อไปตามวาระพระบาลีว่า เทพยตามนุษย์มิใช่ฟ้าเดียว ซึ่งมีฉันทะเป็นอันเดียวกับกับพราหมณ์นั้น ก็ได้ธรรมจักขุอันปราศจากมลทินว่า สิ่งใดมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องมีความดับไปเป็นธรรมดา ส่วนจิตของพราหมณ์นั้น หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งหลาย พร้อมกับเวลาพราหมณ์นั้น ได้ถึงซึ่งพระอรหันต์ หนึ่งเสื่อเหลือง ขนัวเก่าเปลือกป่อ ไม้เท้า เต้าน้ำ ผมและแนวคของพราหมณ์นั้น ก็หาขยับไป

๒๓๒ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ จุฬากัมภีรกาย พระอปทาน เล่ม ๓

พราหมณ์นั้นก็ได้มุ่งมาย้อมผาสุก ทรงไว้ซึ่งทั้งสมาธิ ภาว จีวร ยืนประณมกร กราบอุสสเมตเตจพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าแต่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ เป็นศาสดาของข้าพระองค์ ส่วนข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ดังนี้

ในคัมภีร์สัทธัมมปิโซติกาวา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง พระสุตตันตปิฎกด้วยยอศแห่งธรรม คือ พระอรหัต ในเวลาทชบเทศนา ลง คิสสเมตเตยขมาณพกัขมาณพพันหนึ่ง ซึ่งเบบศษย์ของตน ก็ได้ตั้งอยู่ ในพระอรหัตผล ทั้งธรรมจักขอันได้แก่การเห็นธรรม ก็เกิดขึ้นแก่เทพยดา มนุษย์ทั้งหลายจำนวนต้งพัน ดังนี้

เป็นอันได้ใจความตามที่แสดงมานแล้วว่า พระคิสสเมตเตยขเถรเจ้า ได้บำเพ็ญอธิการกสลไว้ในสำนักแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีการถวายผล มะพลับอันกลุกด้วยน้ำผึ้ง แต่สมเด็จพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น ในอดีตชาติ ส่วนในปัจฉิมชาติ ได้มาเกิดเป็นศษย์ของพราหมณ์ทวาริ ได้ สำเร็จพระอรหัตด้วยการฟังคำวิสัชนาบัญญัติ ๕ ข้อ อันมีใจความโดยย่อ ดังนี้แสดงมาแล้วนั้น พร้อมกับมาณพที่เป็นบริวารของตนทั้งพันคน ต่อไปก็ ได้ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นจนตลอดอายุไขย จึงได้ดับขันธ เข้าสู่พระปรินิพพาน สันเนือความในเรื่องพระคิสสเมตเตยขเถรเจ้าเพียงเท่านั้น.

เอว กัม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๔๑

คัมภีร์ขททกนิกาย พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระปณณกเถรเจ้า

ปพฺพการณํ นิสฺสาย	สขมฺภู อปฺราจิโต
อาพาธโก จ โส พุทฺโธ	วสตี ปพฺพตฺตเร
มมอสฺสสามนฺตา	ปนาโท อาสี ตาวเท
พุทฺธเช นิพฺพายมานมฺหิ	อาโลโก ตาสี ตาวเทติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฑ์ที่ ๑๔๑ ว่าด้วยเรื่องพระปณณกเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระปณณกเถรเจ้า

ก็แต่เรื่องพระปณณกเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏ ๓ คัมภีร์ด้วยกัน คือ คัมภีร์วิสุทธชนวลาสินี ๑ คัมภีร์อุปทาน ๑ คัมภีร์จุฬนิเทศ ๑ ใน คัมภีร์วิสุทธชนวลาสินีนั้น มีเนื้อความโดยย่อว่า ในอดีตกาลนั้น พระปณณกเถรเจ้าองค์นี้ ได้เฝ้าศพของพระบิณฑกะพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ด้วยความเลื่อมใสศรัทธา ดังนี้เท่านั้น

ในคัมภีร์อุปทานได้กล่าวไว้พิสดารออกไปกว่านี้อีกว่า พระปณณกเถรเจ้า ได้กล่าวเป็นคาถาไว้ ดังที่ได้ยกขึ้นไว้เป็นเบื้องต้น แห่งเทศนา นั้น เนื้อความในคาถาเหล่านั้นว่า มีพระสยัมภูผู้ไม่พ่ายแพ้ต่อมาร ทั้งปวงพระองค์หนึ่ง อาศัยอยู่ที่จอมภูเขาแห่งหนึ่ง พระสยัมภูพระองค์นั้น คือ พระบิณฑกะพุทธเจ้า พระบิณฑกะพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้เกิด อาพาธอยู่ในระหว่างภูเขา ทรงพระนามว่า พระปนาทพุทธเจ้า พระ

ปณาทเพชเรจ้านั้น อยู่ในที่ใกล้อาศรมของเราผู้เป็นตาบส ในคราวนั้น
เมื่อพระปณาทเพชเรเจ้าพระองค์นั้นประริปิพพานแล้ว ก็เกิดแสงสว่างขึ้น
ทันที บรรดาหมี่ หม่าป้า หม่าโน ไกรสรทั้งสี่ที่อาศัยอยู่ในบ้านนั้น
ก็ร้องขบถก้องในทันใด เราผู้เป็นตาบสในครั้งนั้น ได้เห็นบุพพนิมิตต่างๆ
ดังนี้แล้ว ก็ได้เที่ยวไปตามเงอมกเขา จึงได้เห็นพระบิ๊จเจกพุทธเจ้า
พระองค์นั้นประริปิพพานอยู่ในสถานนั้น เราจึงเก็บเอาหญ้าและไม้แห้งมา
ถวายพระเพลิง พระสรีระ ของพระบิ๊จเจกพุทธเจ้าพระองค์นั้น ครั้นถวาย
พระเพลิงเสร็จแล้ว เราก็ได้ดับเพลิงด้วยน้ำหอม มีเทวบุตรคนหนึ่งขึ้น
สรรเสริญเราอยู่บนอากาศว่า การที่ท่านทำมาปนกิจ เฝ้าพระสรีระ
ของพระบิ๊จเจกพุทธเจ้านั้น เป็นการประเสริฐแท้ ท่านได้สำเร็จเมื่อใด
ก็จะมีชื่อว่า ปุณณกะเมื่อนั้น ดังนี้ เราจึงจากชาตินั้นแล้ว เราได้
ขึ้นไปเกิดในเทวโลก เวลาเราอยู่ในเทวโลกนั้น ได้มีน้ำหอมทิพย์
ตกลงมาจากอากาศบูชาเรา ในเวลาที่เรายอยู่ในสวรรค์นั้น เราก็มองว่า
ปุณณกะ เวลาเราจึงจากสวรรค์ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เราก็มองว่า ปุณณกะ
เหมือนกัน ถึงในบังฉิมชาตินั้น เราก็มองว่า ปุณณกะอีก เราได้ทำ
ให้พระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงโปรดปราน แล้วก็ได้ละอาสวกิเลส
ทั้งปวง เราได้ทำบุญกุศลสิ่งใดไว้แต่ในกัลป์ที่ ๔๐ นั้น เราก็มองจักทุก
ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลอันนั้น

บัดนี้ เราได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียแล้ว
ได้ตัดเครื่องผูก เหมือนกับช่างสลัดปลอกเสียแล้ว การที่เราเข้ามาใน
พระพุทธศาสนานี้เป็นการมาดีแล้ว เพราะเราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภี ๔
วิโมกข์ ๔ อภิญญา ๖ แล้ว ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสิ้น
แล้ว ดังนี้ สันเนอความในคัมภีร์พระอปทานชั้นต้นเพียงเท่านั้น ฯ ในคัมภีร์
พระอปทานนั้นชี้ให้เห็นว่า ในกัลป์ที่ ๔๐ นับถอยหลังแต่กัลป์นี้ไปนั้น พระ
ปุณณกเถรเจ้าองค์นี้ได้เกิดเป็นตาบส เจริญพรคพรหมวิหาร อยู่ในป่า
หิมพานต์ ได้ทำการภาวนา เฝ้าพระศัพพะพระบิ๊จเจกพุทธเจ้า ผู้ทรง
พระนามว่า พระปณาทบิ๊จเจกโพธิ์แล้วรดด้วยน้ำหอม ต่อมาก็ได้เสวย
แต่ทิพย์สมบัติ มนุษยสมบัติ อยู่ในมนุษยโลก เทวโลก จนถึงครั้ง

สมเด็จพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึงได้มาเกิดเป็นพระปุณณกเถรเจ้า เวลาได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ท่านจึงได้กล่าวประวัติของท่านไว้ ดังที่ได้แสดงมา แต่ในปัจฉิมชาติสุดท้ายนี้ ได้มาเกิดเป็นบุตรของพราหมณ์ มีนามว่า ปุณณกมาณพ ดังที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุพนิเทศ ซึ่งจะยกมาแสดงต่อไป

กล่าวคือ ในคัมภีร์อุพนิเทศ กล่าวไว้ว่า พระปุณณกเถรเจ้าองค์นี้ ได้เกิดเป็นบุตรของพราหมณ์มีนามว่า ปุณณกมาณพ คิดปรารถนาจะแสวงหาซึ่งอมตธรรม จึงออกไปบรรพชาเป็นคาส บำเพ็ญพรตอยู่กับพราหมณ์พาวรี เป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรีผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น พอพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายอุบัติขึ้นแล้ว พราหมณ์พาวรีผู้เป็นอาจารย์ จึงได้ส่งมาณพ ๑๖ คน มีจิตมานพเป็นต้น ให้ไปทูลถามปัญหา ส่วนปุณณกมาณพนี้ ก็ได้เป็นหนึ่งในจำนวนพวกมานพทั้ง ๑๖ คนนั้น ได้ทูลถามปัญหานั้นเป็นคนแรก ปัญหาที่ปุณณกมาณพทูลถามนั้น มีอยู่หลายข้อด้วยกัน คือ ข้อที่ ๑ ว่า บิดฉันได้มีบุญหารมาถึงพระองค์ กษัตริย์พราหมณ์ อาชีวกทั้งหลาย อาศัยซึ่งสิ่งใดจึงได้ทำการบูชาบุญ ขอพระองค์จงทรงแก้ปัญหานี้ ของข้าพระองค์ด้วยเถิด ดังนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแก้ไขว่า ฤๅษี กษัตริย์ พราหมณ์ อาชีวก เป็นอันมากในโลกนี้ ได้ทำการบูชาบุญ เพราะอาศัยอยากได้ของหมกมุ่นเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแก้ปัญหานี้จบลงแล้ว ปุณณกมาณพจึงทูลถามข้อที่ ๒ รองไปว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พวกฤๅษี กษัตริย์ พราหมณ์ อาชีวก เป็นอันมากในโลกนี้ ถ้าไม่ประมาณในการบูชาบุญของเขา เขาจะข้ามพ้นชาติ ชรา ได้หรือไม่ พระเจ้าข้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า การบูชาบุญทั้งหลายล้วนแต่สรรเสริญรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ บุตร ภรรยา ทรัพย์ ยศ อิศระ และการเกิดในตระกูลกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล ตลอดถึงเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ ๆ ว่า ผู้ใดได้บูชาบุญแล้ว

จะได้สมบัติอย่างนั้น เพราะฉะนั้น พวกทบุชาขัญ ก็บูชาด้วยความปรารถนา
 ยอมาได้สิ่งนั้น ๆ เราคาดจึงกล่าวว่า ผู้นั้นพ้นชาติขราไม่ได้ ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแก้ปัญหาจบลงอย่างนั้นแล้ว
 ปุณณกมาณพจึงกราบทูลถามปัญหาคือ ๓ ต่อไปว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ผู้หาทุกข์มิได้ ถ้าพวกทบุชาขัญข้ามพ้นชาติขรามิได้ ด้วยการบูชาขัญ
 แล้ว ใครเล่าในแควโลก มนุษยโลก จะข้ามพ้นชาติขราได้ พระเจ้าข้า
 สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสตอบว่า ดูก่อนปุณณกะ ผู้ใดพิจารณา
 ผังนผังโน้นในโลกแล้ว หากความแค้นใจมิได้ ผู้นั้นเป็นผู้สงบแล้ว
 เป็นผู้กำจัดแล้ว เป็นผู้ไม่มีเครื่องขัดข้องแล้ว เป็นผู้ไม่มีความหวังแล้ว
 ผู้นั้นแหละเป็นผู้ข้ามพ้นชาติขราได้ เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
 แก้ปัญหาข้อที่ ๓ จบลงแล้ว เทพยตามนุษย์เป็นอันมาก ก็ได้บรรลุ
 ธรรมจักขุอันปราศจากธุลิมลทิน ได้เห็นว่า สิ่งทั้งสี่ซึ่งมีความเกิดขึ้น
 เป็นธรรมดา ต้องมีความดับไปเป็นธรรมดา ส่วนปุณณกมาณพนั้น ได้
 สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พอได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว เครื่องบริวารของ
 ดาบส คือ หนังสือเหลืองและขวา ผ้าเปลือกปอ ไม้เท้า และหมอน้ำ
 ก็หายไป ผมและหมวดก็อันตรธานหายไป ปุณณกมาณพนั้นก็ครอง
 สังฆาฏิ บาตร จีวร เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ยินประณมอัญชลี
 กราบทูลขึ้นว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นครูของข้าพระองค์
 ส่วนข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ดังนี้

เนื้อความในปัญหาที่แสดงมาแล้วนั้น ยังมีคำที่ควรอธิบายข้อยก
 เป็นอันมาก หากจะยกมาอธิบายให้สิ้นเชิง ก็จะเป็นการพันเพอนเหลือ
 วิสัยของผู้สดับฟัง จึงจะยกมาอธิบายพอสมควรเท่านั้น กล่าวคือ ใน
 ปัญหาข้อที่ ๑ ซึ่งปุณณกมาณพกราบทูลขึ้นว่า บัดนี้ได้มีปัญหามาถึง
 พระองค์ผู้หาเครื่องแค้นใจมิได้ ผู้เห็นซึ่งรากเหง้าแล้ว กล่าวคือ
 หวอกฤกษ์ กษัตริย์ พระราชมณเฑียรหลาย ได้ทำการบูชาขัญ คือ บริจาคลังที่
 ควรบริจาคลัง มีเครื่องนุ่งห่มเป็นต้น อยู่ในโลกเป็นอันมากนั้น เพราะอาศัย

สิ่งใดเป็นเหตุ ดังนั้น มีคำที่ควรยกขึ้นอธิบายอยู่ ๒ คำ คือ คำว่า ผู้
ไม่หวั่นไหว ๑ ผู้เห็นรากเหง้า ๑ เพราะฉะนั้น จึงจะยกคำทั้ง ๒ นี้ ขึ้น
อธิบายต่อไป กล่าวคือ คำว่า ผู้ไม่หวั่นไหว่นั้น อธิบายว่า พระพุทธเจ้า
เป็นผู้ไม่มีเครื่องหวั่นไหว เครื่องหวั่นไหว่นั้น ได้แก่ ตัณหา พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าทรงละซึ่งตัณหาเสียแล้ว เพราะฉะนั้น พระองค์จึงไม่ทรงหวั่นไหว
ด้วยโลกธรรมทั้ง ๘ คือ ลาภ ขศ สุข สรรเสริญ หรือความเสื่อมลาภ
เสื่อมยศ ทุกข์ นินทา คำว่า ผู้เห็นซึ่งรากเหง้า นั้น อธิบายว่า พระ
พุทธเจ้านั้น เป็นผู้เห็นซึ่งต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวง อันเรียกว่า รากเหง้า รากเหง้า
นั้นมีทั้งดีและชั่ว รากเหง้าที่ไม่ดีนั้น เรียกว่า อกุศลมูล อกุศลมูลนั้น
มีอยู่ ๓ ประการ คือ โลภะ โทสะ ๑ โมหะ โลภะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ นี้
แล เป็นเหตุให้บุคคลไปเกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ใน
เปรตวิสัย หรือในทุกข์อื่น ๆ ทั้งสิ้น ส่วนรากเหง้าแห่งสิ่งที่ดีนั้น เรียกว่า
กุศลมูล มีอยู่ ๓ ประการ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ กุศลมูลทั้ง ๓
ประการนี้แล เป็นเหตุให้ผู้ทำไปเกิดในสุคติ คือ มนุษย์และสวรรค์

อีกนัยหนึ่ง รากเหง้า นั้น ได้แก่ รากเหง้าแห่งสภาวะธรรมทั้งปวง คือ
อวิชา เป็นรากเหง้าแห่งสังขารทั้งหลาย สังขารทั้งหลาย เป็นรากเหง้า
แห่งวิญญาน วิญญานเป็นรากเหง้าแห่งนามรูป นามรูปเป็นรากเหง้าแห่ง
สพาทนะ สพาทนะเป็นรากเหง้าแห่งผัสสะ ผัสสะเป็นรากเหง้าแห่ง
เวทนา เวทนาเป็นรากเหง้าแห่งตัณหา ตัณหาเป็นรากเหง้าแห่งอุปาทาน
อุปาทานเป็นรากเหง้าแห่งภพ ภพเป็นรากเหง้าชาติ ชาติเป็นรากเหง้า
แห่งชรา มรณะ ดังนั้น ข้อที่ปณณกมาณพกล่าวขึ้นว่า สมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้า เป็นผู้ไม่หวั่นไหว เป็นผู้เห็นซึ่งรากเหง้า นั้น เขามาย
ความดังที่อธิบายมาแล้ว

ในคำแก้ปัญหาล่าสุดท้ายว่า ผู้ใดพิจารณาซึ่งฝั่งนี้ ฝั่งโน้น ใน
โลกแล้ว ไม่มีความหวั่นไหว ผู้นั้นเป็นผู้สงบ เป็นผู้กำจัด เป็นผู้หา
เครื่องขัดข้องมิได้ เป็นผู้ไม่มีความหวัง ดังนั้น มีคำที่ควรยกขึ้นอธิบาย

เครื่องขัดข้อง ๑. คำว่า ไม่มีความหวัง ๑. นอกจากนั้นพอได้ย่ำทั้งนั้น
กล่าวคือ คำว่า ผังนี้ ผังโน้นนั้น อธิบายว่า ผังนี้ ได้แก่ มนุษยโลก
ผังโน้น ได้แก่ เทวโลก ผังนี้ ได้แก่ รูปชาติ ผังโน้น ได้แก่ อรูปชาติ
กามชาตนั้น ได้แก่ ความรักใคร่ทั้งปวง หรือสิ่งที่รักใคร่ทั้งปวง รูปชาต
นั้น ได้แก่ สิ่งที่มีรูปร่างปรากฏแก่เทพยตามนุษย์ทั้งหลาย อรูปชาตนั้น
ได้แก่ สิ่งที่ไม่รูปร่างปรากฏ ผู้พิจารณาผังโน้น ได้แก่ มนุษยโลก
เทวโลก ๑. ได้แก่ กามชาติ และรูปชาติ อรูปชาติ ๑. ได้แก่ กามภ
รูปภพ อรูปภพ ๑. ว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนหมดกิเลส
ค้นหาแล้ว ผู้นั้นเรียกว่า ผู้สงบ ผู้กำจัด ผู้ไม่ขัดข้อง ผู้ไม่มีความหวัง
คำว่า ผู้กำจัดนั้น หมายถึงกำจัดกายทุจริต วาจทุจริต มโนทุจริต ให้สิ้นไป
กำจัดราคะ โทสะ โมหะ ให้สิ้นไป กำจัดความโกรธ ความ
ผูกโกรธ ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่น ความขกตนเสมอผู้อื่น ความริษยา
ความตระหนี่ ความมึนเมา ความโอ้อวด ความดื้อดึง ความแข็งด
ความดุดันผู้อื่น ความมัวเมา ความประมาทให้สิ้นไป คำว่า ผู้ไม่มี
เครื่องขัดข้องนั้น ได้แก่ ผู้ไม่มีกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ ผู้ไม่มี
อุปกิเลส คือ ความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่บุญคุณผู้อื่น
ความขกตนเสมอผู้อื่น ความริษยาผู้อื่น ความตระหนี่ ความมึนเมา
ความโอ้อวด ความดื้อดึง ความแข็งด ความถือตัว ความดุดันผู้อื่น
ความมัวเมา ความประมาท เพราะสิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่ทำให้เกิดความ
ขัดข้องทั้งนั้น คำว่า ไม่มีความหวังนั้น คือ ไม่มีหวังว่า เราจะได้
อย่างนั้นอย่างนี้ จะเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น ผู้พิจารณาผังนี้ผังโน้นในโลก
จนไม่มีเครื่องหวั่นไหว คือ ค้นหาในโลกแล้ว ก็จัดว่าเป็นผู้สงบแล้ว
เป็นผู้กำจัดแล้ว เป็นผู้ไม่มีเครื่องขัดข้องแล้ว เป็นผู้ไม่มีความหวังแล้ว
ผู้แต่ละเป็นผู้ข้ามพ้นชาติขรา ดังนี้

ได้ใจความตามท้อธิบายมาแล้วว่า ใครจะทำอย่างไรก็ตาม ถ้ายัง
ไม่สงบกิเลส คือ ไม่หมดกิเลสแล้วก็ตกอยู่ในชาติขราทั้งนั้น คือ ยัง
ตกอยู่ในอำนาจความเกิด ความแก่ ตลอดถึงความเจ็บ ความตายทั้งนั้น
อันได้ใจความว่า ยังต้องเวียนตายเวียนเกิดอยู่ทั้งนั้น ต่อเมื่อใดหมด

กิเลสแล้ว เมื่อนั้นแหละจึงจะไม่เวียนตายเวียนเกิด การที่จะหมดกิเลส
ได้นั้น ต้องอาศัยสร้างสรรค์บารมีไปจนกว่าบารมีจะแก่กล้า จึงจะหมด
กิเลสได้ การที่จะสร้างสรรค์บารมีให้แก่กล้านั้น ต้องอาศัยเชื่อถือซึ่งกรรม
และผลแห่งกรรมอย่างแน่นนอน ไม่ใช่แต่สักว่าเชื่อถือตามผู้อื่นเท่านั้น
คือ เชื่อถือตามที่ตนได้คิดเห็น สังเกตเห็นแท้ ๆ เมื่อมีความเชื่อถือซึ่ง
กรรมและผลแห่งกรรมเป็นเบื้องต้นแล้ว จึงจะเกิดความยินดีในการที่
จะบำเพ็ญบารมี คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ ถ้าไม่อย่างนั้น
ยังไม่ได้ เพราะฉะนั้น ควรที่เราท่านทั้งหลายจะหัดพิจารณากรรมและ
ผลแห่งกรรม จนให้เชื่อถือนั่นแน่ในใจของตนจึงจะเป็นการดี การที่
จะหัดพิจารณา และหัดสังเกตนั้น ได้แก่ การหัดคิด หัดจดจำซึ่งการทำ
และผลแห่งการทำอยู่เนือง ๆ ว่า เราทำอย่างไรจึงได้ผลอย่างนั้น เรา
ได้ผลอย่างนั้น เพราะเราทำอย่างไร สิ่งที่เราได้เราเป็นนั่น มีขึ้นเป็นขึ้น
ด้วยการทำของเราทุกสิ่งไปหรือไม่ หรือว่าสิ่งที่เราไม่ได้ทำ สิ่งที่เรา
ไม่ได้คิด ไม่ได้นึก ก็มีขึ้นเป็นขึ้น เมื่อหัดนึกหัดสังเกตอย่างนี้อยู่เสมอ
ก็จะเชื่อกรรมและเชื่อผลแห่งกรรมได้แน่แท้ คือ จะเชื่อว่า กรรมนั้น
ได้แก่ การทำ การทำนั้น มีทั้งดีและกลาง ๆ สิ่งที่ทำ พุค คิด ลง
ไปแล้ว ไม่ดีก็ชั่ว หรือกลาง ๆ เท่านั้น การทำดีทำชั่วและไม่ดีไม่ชั่ว ย่อม
มีอยู่เป็นธรรมดา เมื่อเชื่อกรรมอย่างนี้แล้ว จะเชื่อผลแห่งกรรมได้ว่า ความ
ดีย่อมเป็นผลแห่งกรรมดี ความชั่วย่อมเป็นผลแห่งกรรมชั่ว ความไม่ดี
ไม่ชั่ว ย่อมเป็นผลแห่งกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว เมื่อเชื่อผลแห่งกรรมดังนี้
แล้ว ก็จะได้มีน้อมอยู่ในการบำเพ็ญบารมี แล้วจะข้ามพ้นชาติ-ชรา พยาธิ
มรณะได้ ดังคำวิสัยนาปัญหาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่ง
แสดงมาแล้วนั้น คือ ผู้ใดบำเพ็ญบารมีให้แก่กล้าแล้ว ขำพิจารณาฝั่ง
ฝั่งโน้นในโลก จนให้หมดเครื่องทวนโหว คือ คัดหาแล้ว ได้เป็นผู้สงบ
แล้ว ผู้กำจัดแล้ว ผู้ไม่มีเครื่องขัดข้องแล้ว ผู้ไม่มีความหวังแล้ว ก็เป็นอัน
ข้ามชาติ-ชรา พยาธิ มรณะได้ เหมือนกับพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระ
ปณณกเถรเจ้าเป็นต้น ซึ่งมีเรื่องดังที่ได้แสดงมาแล้วนั้น เป็นอันว่าจบเรื่อง
พระปณณกเถรเจ้าเพียงเท่านั้น. เอวံ กัมมํ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๔๒

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเมตตคฤเณรเจ้า

หิมนคสุต อวิทุเร อโสกโก นาม ปพฺพโต ตตฺถาปี อสฺสโม
มยฺหิ วิสฺสกมฺเมน มํ ปิโศติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๔๒ ว่าด้วย
เรื่องพระเมตตคฤเณรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระเมตตคฤเณรเจ้า

กัณฑ์เรื่องพระเมตตคฤเณรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ
คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์วิสุทฺธชนฺวลาสินี ๑ คัมภีร์จุฬินเทศ ๑ คัมภีร์
สัทธัมมปกาสนี ๑ ในคัมภีร์วิสุทฺธชนฺวลาสินี ในอดีตชาตินั้น พระ
เมตตคฤเณรเจ้าองค์นี้ ได้เกิดเป็นดาบสสร้างมรรณศาลาอยู่ในอโศกมรรพค
ใกล้บ้านหิมพานต์ ได้เห็นพระสุเมธพุทธเจ้า ก็ได้ถวายกระบอกอันเต็ม
ไปด้วยเนยใส และได้ทำบุญอื่น ๆ อีก ดังนั้น สันเนอความในคัมภีร์วิสุทฺธชน-
วลาสินีเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์พระอปทานว่า พระเมตตคฤเณรเจ้าองค์นี้ ได้กล่าวประกาศ
บุพพกรรมของท่านไว้ ในเมื่อท่านได้สำเร็จพระอรหัตต์แล้วว่ามีภุเจ้า
อยู่ภุเจ้าหนึ่ง ชื่อว่า อโศกมรรพค ปรากฏอยู่ในที่ใกล้บ้านหิมพานต์
วิสุทฺธกรรมเทพบุตรได้สร้างอาศรมศาลาให้แก่ข้าพเจ้า ที่ภุเจ้าอโศก-
มรรพคนี้ ๑ ในคราวนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่า
พระสุเมธ ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐวิเศษในโลก ได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่
อาศรมศาลาของข้าพเจ้า ๆ ได้เห็นพระสุเมธพุทธเจ้า ผู้เป็นมหาวิรมบุรุษ

ผู้เป็นนายกของโลกเสด็จไปก็เกิดความเลื่อมใส ได้ถวายเนยใสและ
น้ำมันแก่พระองค์ ครั้นแล้วก็ประคองอัญชลันแสดงความยินดีต่อองค์
พระสุเมธพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดในโลก ผู้เป็นนายกของโลกว่า ด้วย
การถวายเนยใสและน้ำมันนี้ก็ดี ด้วยเจตนาอันดีของข้าพระองค์ก็ดี ข้า-
พระองค์จักเกิดเป็นเทพดา มนุษย์อย่างไรก็ตาม ขอให้ข้าพระองค์ได้
ความสุขอันไพบูรณ์เถิด เวลาข้าพระองค์ยังท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อย
ภพใหญ่ ขอให้ข้าพระองค์หลีกเลี่ยงได้ซึ่งอบายทุกข์ วินิบาต นรก
ขอให้ได้แต่ความสุขเสมอไป ฯ เมื่อข้าพเจ้ากราบทุกคั้งแล้ว องค์
พระสุเมธพุทธเจ้าจึงตรัสชี้ว่า คุณก่อนพราหมณ์ การที่เธอได้เห็นเวา
ตถาคตนี้ เป็นลาภอันดีของเธอแล้ว เธอจะได้สำเร็จพระอรหันต์ เพราะ
ได้เห็นเวาตถาคตเป็นต้นเหตุ เธอจงเบาใจเถิด อย่าได้กลัวเลย เธอจะ
ได้ยศอันใหญ่ จะปรากฏด้วยชาติตระกูล เพราะได้ถวายเนยใสแก่เวา
ตถาคตในครั้งนี้ ฯ ด้วยผลานิสงส์ที่เธอได้ถวายเนยใสแก่เวาตถาคตใน
ครั้งนี้ กับด้วยเจตนาอันดีของเธอ เธอจะเกิดเป็นเทพดา หรือมนุษย์
ก็จะมีความสุขอันไพบูรณ์เสมอไป ด้วยอธิการกุศลอันนี้กับด้วยการที่
เธอมีจิตเมตตา เธอจะได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลกตลอด ๑ พัน ๘ ร้อย
กัลป์วสาน ฯ ทั้งจะได้เป็นพระราชาแห่งเทวดาทั้งหลาย อัยอีก ๕๔
ชาติ จะได้เป็นพระราชาประเทศราชนับชาติไม่ได้ จะได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๕๐ ชาติ ฯ พระเจ้าจักรพรรดินั้นจะเป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔
มีมหาสมุทรเป็นขอบเขตจะชนะพิเศษซึ่งข้าศึกศัตรูทั้งปวง จะมีพระนคร
หลวงตั้งอยู่ในชมพูทวีป จะเป็นใหญ่ยิ่งกว่ามนุษย์ทั้งปวง เปรียบเหมือน
ทะเลหลวงและแผ่นดินปฐพีทั้งนั้น ดังนี้ ฯ มาบัดนี้ฉิมชาติที่สุดนี้ ข้าพเจ้า
ได้สละทรัพย์สินสมบัติ ๖๐ โกฏิออกบรรพชา ฯ เมื่อข้าพเจ้าแสวงหาซึ่ง
ธรรมอันประเสริฐ ข้าพเจ้าก็ได้ไปหาพราหมณ์ ข้าพเจ้าได้เรียนความรู้
ในสำนักพราหมณ์ แล้วต่อมาภายหลัง ข้าพเจ้าก็ได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้เป็นบรมครูของเทพดา มนุษย์ทั้งหลาย แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระ
มหามุนีเจ้า ข้าพระองค์มีความประสงค์จะเห็นพระองค์ จึงได้มาเฝ้า

พระองค์ในบัดนี้ ข้าพระองค์ได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ก็จะต้องซึ่ง
 ธรรมอันไม่เหวันไหว ดังนี้ ฯ การที่ข้าพเจ้าได้ถวายเนยใสแด่พระสุเมธ
 พุทธเจ้าใน ๓ หมั่นก็ล่วงมาแล้วนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่เคยได้ถวายเนยใส
 แก่พระพุทธรูปพระองค์ใดอีก ฯ ทรัพย์สมบัติได้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าตามใจ
 ประสงค์ ทำให้ข้าพเจ้าได้เลี้ยงดูคนทั้งปวง ให้ร่มหน้าสำราญ ฯ
 โอ พระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้ประเสริฐแท้ โอ พระธรรมเจ้าเป็นสิ่งประเสริฐแท้
 โอ ความสมบูรณ์ด้วยพระศาสนาของเราเป็นของประเสริฐแท้ เราได้
 สมบัติหาประมาณมิได้ เพราะได้ถวายเนยใสเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ฯ น้ำ
 ในมหาสมุทรซึ่งนับว่ากว้างใหญ่ เมื่อเทียบกับเนยใสของข้าพเจ้าแล้ว
 ก็มิได้เลือนหนึ่ง ผ้ำที่เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าด้วยผลานิสงส์ที่ได้ถวายเนยใสนั้น
 ถ้าวบรวมไว้เป็นกอง ๆ ก็จะเป็นกองใหญ่กว่าภูเขาจักรวาลทั้งสี่ ฯ ภูเขา
 ใหญ่ในป่าหิมพานต์ เมื่อเทียบกับกองเครื่องหอมสำหรับลูบไล้ร่างกายของ
 ข้าพเจ้าในชาตินั้น ๆ แล้ว ก็น้อยไปกว่า หาดใหญ่เท่ากองเครื่องหอมของ
 ข้าพเจ้าไม่ การที่ข้าพเจ้าได้เครื่องนุ่งห่ม ได้ของหอม ได้เนยใส หรือได้สิ่ง
 อื่น ๆ และได้นิพพานในชาตินั้นนั้น เป็นผลแห่งการถวายเนยใสในชาติโน้น
 การที่ข้าพเจ้าได้ท่อนอกคือสติปัญญา ได้ที่เที่ยว คือ สวามีมาน ได้ชน
 บริวาร คือ โพชนงค์ในวันนั้น ก็เป็นผลแห่งการถวายเนยใส ในคราวนั้น
 บัดนี้ข้าพเจ้าได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอนเสียซึ่งภพทั้งปวงแล้ว
 ได้ตัดเครื่องผูกเหมือนกับช้างสลัดปลอกแล้ว ได้เป็นผู้ไม่มีอาสวกิเลสแล้ว
 การที่ข้าพเจ้าเข้ามาในพระพุทธรูปสาสนานี้ เน้นการมานัดแล้ว เพราะข้าพเจ้า
 ได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้ทำตามคำ
 สั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ดังนี้ ฯ สันเนอในความในคัมภีร์อปทาน
 เพียงเท่านั้น

ได้อเนกความตามที่แสดงมาแล้วในคัมภีร์อปทานนี้ว่า พระเมตตคุ
 เถรเจ้า ได้เริ่มรับพุทธพยากรณ์จากพระสุเมธพุทธเจ้า ในกัลป์ที่ ๓ หมั่น
 นัยดอยหลังแต่กัลป์นี้ลงไป มาถึงชาติสุดท้ายได้เกิดเป็นบุตรพราหมณ์
 แล้วได้ออกบวชเป็นคาสเจวีญพรตอยู่กับพาวรีพราหมณ์ ต่อมาจึงได้ไปเฝ้า
 พระพุทธรูปเจ้า แล้วได้สำเร็จพระอรหันต์ ดังนี้

ในคัมภีร์อุพนิเทศขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก ได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า พระเมตตคุณุเกรเจ้านั้น ได้เป็นมาณพผู้ใหญ่คนหนึ่งในจำพวกมาณพ ๑๖ คน ซึ่งไปทูลถามปัญหาต่อสมเด็จพระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วจึงได้สำเร็จพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น จึงควรที่เราทั้งหลายจะได้สดับปัญหาที่ทูลถามนั้นโดยพิสดาร เพื่อจะได้เกิดปลื้มนาการเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไปกว่าเก่าอีก คือ ปัญหาที่ทูลถามนั้นมีอยู่หลายข้อด้วยกัน ข้อที่ ๑ ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ ขอพระองค์จงตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ ๆ เข้าใจว่า พระองค์เป็นผู้ถึงเชิงเวทแล้ว เป็นผู้ตนอันอบรมแล้ว คือ ทุกข์เป็นอันมากในโลกนี้ เกิดมาจากสิ่งใด พระเจ้าข้า ดังนี้ ในปัญหาข้อแรกนี้ มีคำที่ควรยกขึ้นอธิบายอยู่หลายคำ คือคำว่า เวท ๑ คำว่า มีตนอันอบรมแล้ว ๑ คำว่า ทุกข์เป็นอันมาก ๑ และคำอื่น ๆ อีก กล่าวคือ คำว่า เวทนั้น ได้แก่ญาณในมรรคทั้ง ๔ หรือปัญญา ปัญญาอินทรีย์ ปัญญาพละ ชัมมวชิยสัมโพชฌงค์ วิมังสา วิปัสสนา สัมมาทิฎฐิ ฯ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ถึงที่สุดแห่งชาติ ชรา มรณะ คือ ถึงพระนิพพานด้วยเวททั้งหลายนั้น เพราะฉะนั้น จึงว่าผู้ถึงพระเวท ฯ อีกอย่างหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ถึงที่สุดแห่งเวททั้งหลาย จึงได้พระนามว่าผู้ถึงเวท ฯ อีกอย่างหนึ่งว่า การที่ได้พระนามว่าผู้ถึงเวทนั้น เพราะทรงรู้แจ้งธรรม ๑ ประการ คือ ทรงรู้แจ้งสัkkายทิฎฐิ วิจิกิจฉา สักกพตปวามาส วาคะ โทสะ โมหะ มานะ อันเป็นอกุศลธรรมซึ่งทำให้เกิดชาติ ชรา มรณะ ต่อไป

คำว่า ผู้ตนอันอบรมแล้วนั้น ได้แก่มีกายอันอบรมแล้ว มีศีลอันอบรมแล้ว มีจิตอันอบรมแล้ว มีปัญญาอันอบรมแล้ว มีสติปัญญานอันอบรมแล้ว มีสัมมปปธาน อธิขาท อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ มรรคอันอบรมแล้ว มีกิเลสอันละแล้ว มีธรรมที่ไม่กำเริบอันแทงตลอดแล้ว มีนิโรธอันทำให้แจ้งแล้ว ได้รอบรู้ทุกข์ ละสมุทัย อบรมมรรค ทำให้แจ้งนิโรธแล้ว ได้รู้ขันธ์ที่ควรรู้ขันธ์ ได้รอบรู้สิ่งที่ควรรอบรู้ ได้ละสิ่งที่ควรละ

คืออบรมสิ่งที่ควรอบรม ได้ทำให้แจ้งสิ่งที่ควรทำให้แจ้งแล้ว ฯ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ประกอบด้วยอุเบกขา ๖ ประการ คือ ไม่ยินดีในร้ายเพิกเฉยอยู่ในอารมณ์ ๕ เป็นนิงไป จะได้เกิดความยินดีในร้ายในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์อันน่ายินดี หรือไม่น่ายินดีก็หาไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงได้ชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้มั่นคนอันอบรมแล้ว

ข้อที่ว่าทุกข์ต่าง ๆ นั้น ได้แก่ชาติทุกข์ ขราทุกข์ พยาธิทุกข์ มรณทุกข์ โสภทุกข์ ปริเทวะทุกข์ ทุกขทุกข์ โทมนัสทุกข์ อุปายาสทุกข์ ทุกข์ในนรก ทุกข์ในคิรัจฉาน ทุกข์ในเปรต ทุกข์ในมนุษย์ ทุกข์อันมีการเข้าถือปฏิสนธิในครรภ์มารดาเป็นต้นเหตุ ทุกข์อันมีการอยู่ในครรภ์มารดาเป็นต้นเหตุ ทุกข์อันมีการออกจากครรภ์มารดาเป็นต้นเหตุ ทุกข์อันเกิดขึ้นด้วยการกระทำของตนเอง ทุกข์อันเกิดขึ้นด้วยการกระทำของผู้อื่นตลอดถึงทุกข์เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ ยากจนทุกประการ ทุกข์เหล่านี้ย่อมมีต้นเหตุทั้งนั้น เพราะฉะนั้น เมตตคฤมาณจึงทูลถามว่า ทุกข์ต่าง ๆ ในโลกเกิดมาจากอะไร ฯ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสตามไปว่า ดูก่อนเมตตคฤ เธอถามถึงต้นเหตุแห่งทุกข์ต่อเรา เราจะบอกแก่เธอตามที่เรารู้ คือ ทุกข์ต่าง ๆ ในโลก ย่อมเกิดมาจากต้นเหตุ คือ อุปธิทั้งนั้น ดังนี้

ในคำวิสัชนานี้ คำที่ควรอธิบายอยู่เพียง ๒ คำตอบที่เรารู้ . คำว่า อุปธิ . . คำว่า ตามที่เรารู้ นั้น มีคำอธิบายว่า ตามที่เรารู้จักตรัสแจ้งแทงตลอดด้วยตนเองทั้งนั้น

คำว่า อุปธิ นั้น แปลว่า ธรรมชาติที่เข้าไปทรงไว้ หรือธรรมชาติที่มีประจำใจ ธรรมชาติอันเรียกว่าอุปธิ ได้แก่คณหา . ทิฏฐิ . กิเลส . กรรม . ทุกขิต . อาหาร . ปฏิมะ . อุปาทินนชาติทั้ง ๔ ประเภท . อายตนะภายในทั้ง ๖ ประเภท . วิญญาณทั้ง ๖ ประเภท . รวมเป็น ๑๐ ประการด้วย . ทั้ง ๑๐ ประการนี้ ชื่อว่าอุปธิเพราะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ คือ เพราะเหตุให้เกิดชาติ ขรา พยาธิ มรณะ โสภะ ปริเทวะ ทุกขโทมนัส

อุปายาส ๆ ทุกข์ต่าง ๆ ในโลก ไม่ว่าโลกไหนย่อมเกิดขึ้นด้วยอุปธิ ๑๐ ประการทั้งนี้ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า ทุกข์ต่าง ๆ ในโลก ย่อมเกิดจากต้นเหตุคืออุปธิ ผู้ใดไม่รู้จักอุปธิแล้ว ทำอุปธิย่อมทุกข์รำไป เพราะฉะนั้น เมื่อผู้ใดรู้จักไม่ควรทำอุปธิ ควรเห็นว่า อุปธิเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแก้ปัญหาข้อที่ ๑ จบลงแล้ว เมตตคุณมาทูลตามปัญหาข้อที่ ๒ ต่อไปว่า ชีวชนทั้งหลายข้ามโอฆะ ได้อย่างไร ข้ามชาติ ชรา โสกะ ปรีทเว ได้อย่างไร ขอพระองค์จงทรง แก้อไขข้อนี้ให้เป็นที่เข้าใจแก่ข้าพระองค์ เพราะพระองค์ได้ทรงรู้ธรรมอันนี้ แจ่มแจ้งแล้ว พระเจ้าข้า

ในปัญหาข้อที่ ๒ นี้ มีคำที่ควรอธิบายอยู่ ๓ คำ คือ ชีวชน ๑ โอฆะ ๑ มณี ๑ กล่าวคือ คำว่า ชีวชนนั้น ได้แก่บัณฑิต ได้แก่ผู้มี ปัญญา ได้แก่ผู้มีความรู้ได้แก่ผู้มีความดี ๆ คำว่า โอฆะนั้น ได้แก่สภาวะ ธรรมอันเป็นเหมือนห่วงน้ำใหญ่ ๔ ประเภท ซึ่งท่วมทับอยู่ในหัวใจของ สัตว์โลกทั้งหลาย ๆ คำว่า มณีนั้นแปลว่า ผู้มีความรู้ ผู้ประกอบด้วยความรู้ ทางกาย วาจา ใจ ความรู้ทางกายนั้น ได้แก่การละเว้นกายทุจริต ๓ รู้จักบำเพ็ญกายสุจริต ๓ รู้จักถือกายเป็นอารมณ์ รู้จักละเว้นกาย รู้จัก ทางที่จะให้ละเว้นกาย รู้จักการละซึ่งความรักใคร่พอใจในกาย รู้จัก การเข้าจตุตถฌานอันดับเสียซึ่งกายสังขาร ๆ ความรู้ทางวาจานั้น ได้แก่ รู้จักละเว้นวจีทุจริต ๔ รู้จักพูดวจีสุจริต ๔ รู้จักถือวาจาเป็นอารมณ์ รู้จักรอบรู้วาจา รู้จักทางที่ให้เกิดความรอบรู้ รู้จักการละความรักใคร่ พื่อใจในวาจา รู้จักการเข้าทุติยฌานอันดับเสียซึ่งวจีสังขาร ๆ ความรู้ ทางใจนั้น ได้แก่รู้จักละเว้นมโนทุจริต ๓ รู้จักประกอบมโนทุจริต รู้จักถือจิตเป็นอารมณ์ รอบรู้ในเรื่องจิต เดินตามทางอันประกอบด้วย ความรู้เรื่องจิต ละซึ่งความรักใคร่พอใจในจิต เข้าสัญญาเวทียตนิโรคอันดับ เสียซึ่งจิตสังขาร ๆ ท่านผู้ประกอบด้วยธรรมของมณีเหล่านี้ เรียกว่ามณี ๆ มณีนั้นมีอยู่ ๖ จำพวก คือ อาการมณี นักปราชญ์ฆราวาส ๑ อนาการมณี

นักปราชญ์บรรพชิต • เสขมุนี นักปราชญ์ผู้ยังศึกษาอยู่ • มุนีอเสข
นักปราชญ์ผู้หมดการศึกษา • บัณฑิตเจกมุนี นักปราชญ์ คือ พระบัณฑิต
พุทธเจ้า • มุนีมุนี นักปราชญ์ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า • ดังนี้ ฯ
ในปัญหาคอที่ ๒ นี้ เมตตคุมาณพุลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ชีวชนข้าม
โอชะได้อย่างไร ข้ามชาติ ขรา โสกะ ปรีเทวะ ได้อย่างไร ขอพระองค์
เป็นมุนีจงแก้ไขให้เป็นที่เข้าใจแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด เพราะธรรมนี้พระองค์
ทรงแจ่มแจ้งแล้ว

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงสดับคำถามถามดังนี้แล้ว
จึงทรงแก้ไขว่า เราจะแสดงธรรมแก่เธอ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แจ้งในปัจจุบัน
ซึ่งเป็นธรรมที่บุคคลรู้แจ้งแล้ว จะเป็นมุนีสติ จะข้ามเครื่องแผ้วพานไปใน
โลกเสียได้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนั้นแล้ว เมตตคุมาณพจึง
กราบทูลขึ้นว่า ข้าพระองค์ยินดีซึ่งธรรมอันสูงสุด ซึ่งบุคคลพึงแล้ว
จะเป็นมุนีสติ จะข้ามเครื่องแผ้วพานไปในโลกเสียได้ ฯ สมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ดูก่อนเมตตคุ เธอรู้สิ่งใดในเบื้องบน เบื้องต่ำทางขวาง
ท่ามกลาง เธอจงกำจัดความเพเลิดเพเลิน ความยึดถือในสิ่งนั้น ๆ เสีย
วิญญานของเธอจึงจะไม่ตั้งอยู่ในภพ ภิกษุผู้มีสติอยู่อย่างนี้ ผู้ไม่ประมาทอยู่
อย่างนี้ ผู้ละซึ่งการถือเอาของเราเสียได้ แล้วจะข้ามชาติ ขรา โสกะ
ปรีเทวะ ได้ ละเสียได้ซึ่งทุกข์ ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนั้นแล้ว เมตตคุมาณพ
จึงทูลถามปัญหาคอที่ ๓ ต่อไปว่า ข้าพระองค์ยินดีคือถ้อยคำของพระองค์
ผู้แสวงหาธรรมอันใหญ่ คำพูดของพระองค์ เป็นคำพูดที่ถูกต้องคิณหัน
เป็นคำที่ไม่ย่อหย่อนทันทัน พระองค์เห็นจะทรงละทุกข์ได้แน่แล้ว เพราะ
พระองค์ทรงรู้ธรรมแจ่มแจ้งดีแล้ว พวกที่พระองค์ทรงสอนแล้วจะต้องละ
ทุกข์ได้เป็นแน่แท้ ขอพระองค์จงทรงสอนข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า ฯ
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า ผู้ที่ถึงเวท ไม่มีกิเลสอันเป็น
เครื่องเกี้ยวข้อง เป็นผู้ข้ามโอชะทั้ง ๔ เสียได้แล้ว เป็นผู้ข้ามไปถึงฝั่งแล้ว

เป็นผู้ไม่มีตะปู เป็นผู้ไม่มีความสงสัย ผู้ที่เป็นอย่างนั้นแล เรากล่าวว่าข้าม
ชาติ ขรา ได้แล้ว ดังนี้

เมื่อจบการวิสาขนาบุญทานลงแล้ว เทพยดา มนุษย์หลายพันตัวกัน
ก็ได้บรรลุธรรมจักษุ อันปราศจากขุละมลินว่า ไม่ว่าสิ่งใด ๆ ซึ่งมีความเกิด
ขึ้นเป็นธรรมดา ต้องมีความดับไปเป็นธรรมดาทั้งนั้น ส่วนจิตของเมตตคุ
มานพนั้นก็หลุดพ้นจากอาสวกิเลส เป็นพระอรหันต์ผู้พิเศษในพระพุทธ
ศาสนา พร้อมกับการได้เป็นพระอรหันต์นั้น หนังสือ ชะฎา ผ้าเปลือกป่อ
ไม้เท้า เต้าน้ำ ผมและหนวดของเมตตคุมานพนั้น ก็อันตรธานไป ๆ
เมตตคุมานพนั้น ก็ได้เป็นภิกษุครองสังฆาฏี บาตร จีวร ขึ้นประณมกร
กราบสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็น
พระศาสดาของข้าพระองค์ ส่วนข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ดังนี้

ในคัมภีร์สัทธัมมปิณฑิกาว่า ในเวลาที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงแก้ปัญหาจบลงแล้วนั้น การตรัสรู้ธรรมก็เหมือนกับที่แสดงมาแล้ว
ในกัณฑ์ก่อน ๆ โน้น ดังนี้ ๆ ข้อนี้ทำให้ได้ใจความว่า เมตตคุมานพ
กับมานพพันหนึ่งซึ่งเป็นบริวารของตน ก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ และได้เป็น
เอหิภิกขุในเวลาจบการวิสาขนาบุญหา จึงเป็นอันว่าจบเรื่องพระเมตตคุณเถรเจ้า
เพียงเท่านั้น.

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ๆ

กัณฑ์ที่ ๑๔๓

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระโศตกเถรเจ้า

กุงกา ภาคิรสี นาม   หิมวันตา ปภาวิตา
หังสวคิยา ทูเรน   อนุสนฺหติ ตาวเท ฯ
โสภิตो นาม อาราโม   คงคาภูเล สุมาปโต
คตฺถ ปทุมคตฺถโร พุทฺโธ   วสเท โลกนายโกติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๔๓ ว่าด้วยเรื่องพระโศตกเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระโศตกเถรเจ้า

ก็แต่เรื่องพระโศตกเถรเจ้าองค์นั้นมปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์วิสุทธชนวลาสินี ๑ คัมภีร์อุพนิเทศ ๑ คัมภีร์สัทธัมม-
ปโชติกา ๑ คัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ เป็นบาลีก็มี อรรถกถาก็มี ส่วนคัมภีร์อื่น ๆ
นอกจากคัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ ไม่มีเรื่องของพระโศตกเถรเจ้าอยู่ในคัมภีร์ใด
บัญญัติกัณฐุรจนาพระธรรมเทศนาคัมภีร์นี้ มีความปรารถนาแรงกล้า ที่จะ
หาเรื่องของพระอัสสัมมหาสาวกทั้งหลายมาแสดงให้พิสดาร แต่ได้พิสดารก็มี
ไม่ได้พิสดารก็มี เรื่องของพระโศตกเถรเจ้าองค์นี้ ก็ไม่พิสดารเหมือนกับ
เรื่องขององค์อื่น ๆ แต่ก็ไม่น่าจะพอได้เนื้อความเป็นปานกลาง ดังที่ท่าน
ทั้งหลายจะได้ฟังต่อไป

กล่าวคือ ในคัมภีร์วิสุทธชนวลาสินี กล่าวถึงเรื่องอดีตชาติของ
พระโศตกเถรเจ้าองค์นี้ไว้ว่า ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ ได้เห็นพระ
ภิกษุสงฆ์ที่จะข้ามแม่น้ำคงคาอันมีนามว่าภาคิรสี ก็ให้คนช่วยทำสะพาน

แล้วมอบถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ มองค์พระพุทธเจ้าเป็นประธาน ดังนั้น
เท่านั้น หากได้กล่าวให้พิสดารยิ่งกว่านี้ไม่ ส่วนเนื้อความพิสดารนั้น มี
ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อุปทานแล้ว

กล่าวคือ ในคัมภีร์อุปทานว่า เมื่อพระโศกเถรเจ้าได้สำเร็จเป็น
พระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวประกาศบุพพวาสนาบาร์มีในหนหลังของท่าน
ไว้ว่า แม่นาคกาอันชื่อว่า ภาคีรสี ซึ่งไหลมาจากป่าหิมพานต์ ไหล
ผ่านมาตามทางประตูเมืองหงสวดี ในคราวนั้น คนทั้งหลายได้สร้าง
อาราม ซึ่งมีนามว่า โสภิตาราม ลงที่ใกล้ฝั่งแม่นาคกา สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่า พระปทุมุตตระ ผู้เป็นนายกของโลก
ประทับอยู่ที่โสภิตารามนั้น พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีหมู่
มนุษย์ห้อมล้อมเป็นบริวาร เหมือนกับท้าววิมลวานเทวราชที่มีหมู่เทพยเจ้า
ชาวดาวดึงส์ห้อมล้อม ฉะนั้น พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นประทับ
นั่งในท่ามกลางประชุมชนด้วยภิกษุอันองอาจ เหมือนดังไกรสรราชสีห์
ในคราวนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามว่า ชลังคพราหมณ์ อยู่ที่เมืองหงสวดี
เรามีศิษย์อยู่ ๑ พัน ๘ ร้อยเป็นบริวาร ในคราวนั้น เราไปทรมแม่นาคกา
พร้อมด้วยศิษย์เหล่านั้น เราได้เห็นพระภิกษุทั้งหลาย ผู้ปฏิบัติตรงทางกาย
วาจา ใจ ผู้ชำระบาปกรรมทั้งหลายแล้ว เราผู้จะข้ามแม่น้ำภาคีรสีก็คิด
ขึ้นมาได้ทันทีว่า พระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ผู้เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า ซึ่ง
ข้ามแม่น้ำไปมาในเวลาเช้าเย็นย่อมเป็นการลำบากมาก พระพุทธเจ้าย่อมเป็น
ผู้เลิกละในมนุษยโลก เทวโลก เรายังไม่ได้ทำทักษิณาทาน อันจะเป็นหน
ทางไปสู่คติอันดีข้างหน้า ถึงอย่างไรก็ดี เราควรให้พวกศิษย์ทำสะพานข้าม
แม่นาคกา ถวายแด่พระปทุมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า จะได้เป็นสะพาน
สำหรับข้ามภพสงสารต่อไป คิดดังนี้แล้ว เราจึงให้สร้างสะพานขึ้นด้วยทรัพย์
ตั้งร้อยตั้งพัน ด้วยเราเชื่อบุญกุศลว่า ผลอันไพบูลย์จะมีแก่เราเป็นแน่แท้
ครั้นเราให้สร้างสะพานเสร็จแล้ว จึงไปเฝ้าพระปทุมุตตรพุทธ
เจ้าผู้เป็นนายกของโลก ประคองอุฏฐลชนกราบทูลว่า ข้าแต่พระ

มหามณีเจ้า ข้าพระองค์ได้บริจาคทรัพย์นับแสน แล้วให้สร้างสะพาน
ขึ้นเพื่อถวายแด่พระองค์ ขอพระองค์จงทรงรับไว้ด้วยเถิด พระเจ้าข้า
สมเด็จพระปฐมบรมครูสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้รู้โลกแจ่มแจ้ง ผู้ควรรับ ชิงเครื่อง
สักการบูชา ก็ตรัสชนในท่ามกลางแห่งพระภิกษุสงฆ์ว่า ผู้ใดสร้าง
สะพานถวายแก่เราตถาคตด้วยความเลื่อมใสศรัทธา เราจะพยากรณ์ซึ่ง
คติของผู้นั้นแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงตั้งใจฟังคำของเราตถาคต
คือ ผู้ที่สร้างสะพานถวายเราตถาคตนั้น ถึงจะตกจากหน้าผา หรือตกจาก
ภูเขา ตกจากต้นไม้ ก็จะได้พึ่งอาศัย จะไม่ถึงซึ่งความตาย อัน
ก็เป็นผลแห่งการสร้างสะพาน ข้าราชการทั้งหลาย บ่อมหาภัยนั้นไม่ได้
เหมือนกับลมอันพัดต้นไทร ซึ่งมีรากแพร่หลาย ให้โค่นไม่ได้ ฉะนั้น อัน
นักเบหผลแห่งการสร้างสะพาน พวกโจรทำลายผู้นั้นไม่ได้ พวกกษัตริย์
ก็คดโกงผู้นั้นไม่ได้ ผู้นั้นจะข้ามพ้นขาศักดิ์ศรีทั้งปวง อันนั้นก็เป็นผล
แห่งการสร้างสะพาน ถึงผู้นั้นจะอยู่ในที่แจ้ง อันเป็นที่ถูกแดดแผดเผา
ก็จะไม่ได้รับทุกข์เวทนา ผู้นั้นจะเกิดในเทวโลก หรือมนุษย์โลกก็ตาม
ก็จะมิขาดข้างเบญทชัยไปมาเสมอ ผู้นั้นจะมีพาหนะม้าสินธพอาชาไนย
นับคงพัน ซึ่งกำลังเร็วดังลมพัด ห้อมล้อมอยู่ทุกเช้าเย็น อันนั้นก็เป็นผล
แห่งการสร้างสะพาน เวลาผู้นั้นมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็มีแต่ความสุขเสมอไป
ทั้งจะมีช้างเป็นพาหนะสำหรับขี่ไปมา ในแดนกลับข้างหน้า จะมีพระพุทธเจ้า
พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระโคดม บังเกิดขึ้นในโลก เกิดขึ้น
ทั่ววงศ์ของพระเจ้าโอกกากราช พราหมณ์ผู้สร้างสะพานถวายเราตถาคต
จะได้เป็นธรรมทายาทของพระโคดมพุทธเจ้านั้น จะได้เป็นพระโอรสของ
พระโคดมพุทธเจ้านั้น จะละเสียซึ่งอาสวะทั้งปวงจะเป็นผู้หาอาสวะมิได้
บัดนี้ เราผู้ชื่อว่าโรคกะ ได้ถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะแล้ว
เพราะทำอริการไว้ในสำนักพระปฐมบุตรพุทธเจ้านั้น บัดนี้เรามีใจอัน
ตั้งมั่นแล้ว มีใจสงบแล้ว ไม่มีอุปัทวแล้ว คดีเครื่องผูกเหมือนกับช้าง
สลัดปลอกเสี้ยแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะแล้ว เราผู้ชื่อว่า โรคกะนี้ ได้
เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียสิ้นแล้ว ได้ตัดเครื่อง

ผูกเสียเหมือนกับช้างสลัดปลอกแล้ว เป็นผู้มีอำนาจแล้ว การที่รับเข้า
เข้ามาในพระพุทธศาสนานี้เป็นการมาอันดีแล้ว เพราะได้สำเร็จ วิชา ๓
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้ทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าสิ้นแล้ว ดังนี้ สันเนอความในคัมภีร์อุปทาน เพียงเท่านั้น

ตามเนอความที่แสดงมานี้ให้เห็นว่า พระโศตกเถรเจ้าได้สร้าง
บุญบารมีมาแล้วเป็นอันมาก มีการสร้างสะพานถวายพระภิกษุสงฆ์ อัน
มีองค์พระปฐมุตตระเป็นประธานเป็นต้น ดังที่แสดงมาแล้วนั้น ผลแห่ง
การสร้างสะพานนั้น ทำให้ท่านเสวยมนุษย์สมบัติ ทิพย์สมบัติ อยู่ตลอด
แสนกัลป์เป็นประมาณ ผลแห่งการสร้างสะพานนั้น องค์พระปฐมุตตร
ศาสดาจารย์ทรงแสดงไว้ว่า จะไม่ถึงซึ่งความตายในเวลาตกจากที่สูง เช่น
ตกจากหน้าผา หรือตกจากภูเขา ตกจากต้นไม้เป็นต้น จะไม่มีข้าศึก
ศัตรูร้ายได้ เหมือนกับต้นไม้ใหญ่ที่ไม่มีลมพัดให้โค่นได้ ทั้งจะไม่มี
พวกโจรทำร้ายได้ ไม่มีพวกกษัตริย์กดขี่ข่มเหงได้ จะพ้นจากอำนาจข้าศึก
ทั้งปวง ถึงจะอยู่ในที่แจ้งก็จะมีลำบากด้วยแดดลม จะเกิดในสวรรค์หรือ
มนุษย์ก็มี ช้าง ม้า เป็นพาหนะ ดังนี้ ต่อมาถึงชาติสุดท้าย พราหมณ์
ผู้สร้างสะพานถวายแก่พระภิกษุสงฆ์นั้น จึงได้มาเกิดเป็นพระโศตกเถรเจ้า
ผู้เป็นองค์อรหันต์ ดังนี้

ในคัมภีร์จุฬินเทศกล่าวไว้ว่า ในชาติสุดท้ายนั้น พราหมณ์ผู้สร้าง
สะพานนั้นได้เกิดมาเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี ได้ไปทูลถามปัญหาต่อสมเด็จพระ
พระบรมศาสดา แล้วได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ควรที่เรา
จะยกปัญหาพร้อมกับคำวิสัชนา ในคัมภีร์จุฬินเทศมาแสดงให้ท่านทั้งหลาย
ฟังต่อไป เพื่อให้รู้ว่าปัญหาที่พระโศตกเถรเจ้าทูลถามพระพุทธเจ้าในเวลา
ยังเป็นโศตกเถรพ่อยนั้น มีเนื้อความว่าอย่างไร เพราะเมื่อได้ฟังแล้วจะ
รู้สึกได้ว่า ปัญหาหลักซึ่งสมควรแก่ภูมิอรหันต์ เพราะฉะนั้น จึงจะ
แสดงต่อไปในบัดนี้

กล่าวคือ ในคัมภีร์จุฬินเทศกล่าวไว้ว่า โศตกเถรพราหมณ์ทูลสมเด็จพระ
พระนราสกลศาสดาว่า ข้าแต่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ข้าพระองค์ขอ

กราบทูลถามพระองค์ ขอพระองค์จงแก้คำถามของข้าพระองค์ ๆ ประสงค์
จะฟังวาจาของพระองค์ เมื่อได้ฟังพระวาจาของพระองค์แล้ว ก็จะได้ศึกษา
หาทางนิพพานให้แก่คน ดังนี้

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า คุณ่อนโศทกะ ถ้าอย่างนั้น
เธอจงทำความเพียร จงมีปัญญา มีสติอยู่ในอัคภาพณ เธอได้ฟังถ้อย
คำของเราแล้ว เธอจงศึกษาทางนิพพาน เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่
เธอดังนี้ ในคำถามและคำตอบ มีคำที่ควรยกขึ้นอธิบายอยู่เพียงคำเดียว
คือ คำว่าศึกษาทางนิพพานเท่านั้น กล่าวคือ คำว่าศึกษาทางนิพพาน
นั้น ได้แก่ศึกษา ซึ่งอริสส อริจิต อริปัญญา เพื่อให้ดับรากะ
โทสะ โมหะ และเพื่อดับอุปกิเลส ๑๖ มีความโกรธและความผูกโกรธ
เป็นต้น

เมื่อสมเด็จพระทศพลทรงแก้ปัญหาของโศทกมาณพว่า ให้ศึกษา
ทางนิพพานดังนี้แล้ว โศทกมาณพ จึงทูลถามต่อไปว่า ข้าแต่พระผู้มี
พระภาคเจ้าผู้ประเสริฐในมนุษย์โลก ผู้มีจักขุโดยรอบ ข้าพระองค์
ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นเทวดาในมนุษย์โลก ผู้ไม่มีเครื่องกังวล ผู้เป็น
พราหมณ์ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมต่อพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
ท้าวสักกะ ขอพระองค์จงปลดปล่อยข้าพระองค์ ให้พ้นจากความ
สงสัยด้วยเถิด พระเจ้าข้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสตอบว่า
คุณ่อนโศทกะ เราไม่อาจปล่อยใคร ๆ ผู้ยังมีความสงสัยอยู่ให้พ้นจาก
ความสงสัยไปได้ เว้นไว้แต่ผู้รู้จักรรมอันประเสริฐเท่านั้น เธอต้องข้าม
โอฆะอันนี้ได้ด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้ ในคำถามและคำตอบ มีคำที่ควร
ยกขึ้นอธิบายอยู่ ๕ คำ คือ คำว่าเทวดา ๑ ผู้มีจักขุโดยรอบ ๑ ท้าวสักกะ ๑
ผู้ไม่มีเครื่องกังวล ๑ คำว่าโอฆะ ๑

คำว่า เทวดานั้น มีคำอธิบายว่า เทวดานั้นมีอยู่ ๓ จำพวก คือ
สมมติเทวดา ๑ อุบัติเทวดา ๑ วิสุทธเทวดา ๑ สมมติเทวดานั้น
ได้แก่พระราชาและพระราชกุมาร และอัครมเหสี อุบัติเทวดานั้น ได้
แก่เทวดาที่อยู่ในสวรรค์ทั้ง ๒๖ ชั้น มีเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาเป็นต้น

วิสุทธิเทวดานั้น ได้แก่พระพุทธรเจ้า พระปัจเจกพุทธรเจ้า พระอรหันต์
ทั้งหลาย พระพุทธรเจ้านั้น เป็นเทวดาในมนุษยโลก คือ เป็นวิสุทธิ
เทวดา ผู้บริสุทธิ์จากกิเลสบาปกรรมทั้งปวง เป็นเทวดาอันยิ่งใหญ่กว่า
เทวดาทั้งหลาย คำว่า ไม่มีเครื่องกังวลนั้น คือ รากะ โทสะ โมหะ
มานะ ทิฏฐิ ทวาริตอันจะพาจิตให้เป็นกังวล พระพุทธรเจ้าของเรา
ทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีกิเลสเหล่านั้น จึงว่าเป็นผู้ไม่มีกังวล คำว่า พราหมณ์
นั้น แปลว่า ผู้ลอยซึ่งบาปกรรมทั้งปวง ด้วยว่าพระพุทธรเจ้าของเรา
ทั้งหลาย ละเสียแล้วซึ่งบาปกรรม ๑ ประการ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา
ลัทธิพตปรามาส รากะ โทสะ โมหะ มานะ อันจะก่อให้เกิดทุกข์อีก
ต่อไป คำว่า ผู้มีจักษุโดยรอบนั้น คือ ผู้มีพระสัพพัญญุตญาณ อันทำ
ให้รู้ซึ่งสิ่งทั้งปวงได้

พระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลาย เป็นผู้มีพระสัพพัญญุตญาณ จึงว่า
เป็นผู้มีจักษุโดยรอบ คำว่า ท้าวสักกะนั้น มีคำอธิบายว่า พระพุทธรเจ้า
ของเราทั้งหลายได้ออกบรรพชาจากสากยตระกูล จึงทรงพระนามว่าสักกะ
อีกอย่างหนึ่ง คำว่า สักกะนั้น หมายความว่า ผู้มีทรัพย์มาก ด้วยว่า
พระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายเป็นผู้มีศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ
ขันถุญา อันเป็นอริยทรัพย์ เป็นผู้มั่งมีทรัพย์อันประเสริฐอีก ๓๑ ประการ
คือ สติปัญฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕
โพชฌงค์ ๗ อริยมรรค ๘ อีกอย่างหนึ่ง คำว่า สักกะนั้น แปลว่า
ผู้องอาจ ผู้ไม่เกรงกลัว ด้วยพระพุทธรเจ้าของเราทั้งหลายเป็นผู้ไม่เกรง
กลัวต่อสิ่งใด คำว่า โธมนั้น ได้แก่กิเลส ๔ ประการ คือ กาม ภพ
ทิฏฐิ อวิชชา อันเป็นเหมือนแม่น้ำใหญ่ ซึ่งเป็นที่จมอยู่แห่งสัตว์โลก
ทั้งหลาย ข้อที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ไม่อาจจะเปลื้องใคร ๆ
ให้พ้นจากความสงสัยได้นั้น ด้วยเหตุว่า ความบริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์
ย่อมมีเฉพาะตัว ใครจะทำให้ใครบริสุทธิ์ไม่ได้ แต่ได้บอกหนทางให้
เท่านั้น ผู้รู้หนทางแล้ว พยายามทำไป นั้นแหละจึงจะพ้นความสงสัย
ในเหตุผลทั้งปวงได้

เมื่อสมเด็จพะผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ลูก่อนโศทกะ เราไม่อาจ
เปลื้องใคร ๆ ผู้ยังมีความสงสัยได้ เมื่อเธอรู้อรรณอันประเสริฐก็จะข้าม
โอฆะได้ ดังนี้ แล้วโศทกมาณพจึงกราบทูลต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
พราหมณ์ ข้าพระองค์รู้จักอรรณอันศักดิ์อันใดแล้ว จักเป็นผู้สงบ เป็นผู้ไม่
คิดสิ่งใด เหมือนกับอากาศอันไม่มีสิ่งใดคิด ฉะนั้น ขอพระองค์จงทรง
พระกรุณาสอนอรรณอันศักดิ์นั้น ให้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด สมเด็จพะผู้
มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ลูก่อนโศทกะ เราจะแสดงอรรณ อันสงบตาม
ที่เราร้องเห็นเองให้เธอฟัง ซึ่งเธอได้ฟังแล้ว จะเป็นผู้มีสติข้ามเสียได้
ซึ่งสิ่งทั้งหลายในโลกล ดังนี้ ในคำถามและคำตอบนี้ มีคำควรยกขึ้น
อธิบายอยู่เพียงคำเดียว คือ คำว่าอรรณอันศักดิ์เท่านั้น คำว่า อรรณ
ศักดิ์นั้น ได้แก่นิพพานอันเป็นดับเสีย ซึ่งกิเลสสังขารทั้งปวง ส่วนคำ
นอกจากนี้เหมือนกับที่แสดงมาแล้วในกัณฑ์ก่อนโน้น

เมื่อโศทกมาณพได้สดับคำแก้ดังนี้แล้ว จึงกราบทูลต่อไปอีกว่า ข้า
แต่พระองค์ผู้แสวงหาอรรณอันประเสริฐ ข้าพระองค์ยินดีซึ่งอรรณ
สงบ ที่ทำให้ผู้แจ้งมีสติ ข้ามเสียได้ซึ่งสิ่งทั้งหลายในโลกล พระเจ้าข้า
สมเด็จพะผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า ลูก่อนโศทกะ เธอรู้สิ่งใดซึ่งมีอยู่ใน
เบื้องบน เบื้องต่ำ ทางขวา และท่ามกลาง ว่าเป็นเครื่องของในโลก เธอ
จงอย่าพยายามเพ้อภพน้อย ภพใหญ่ ดังนี้ ในคำถามปัญหา นี้คำควร
อธิบายอยู่อีกหลายคำ มีคำว่าเบื้องบน เบื้องต่ำ เป็นต้น กล่าวคือ คำว่า
เบื้องบนนั้น ได้แก่อนาคต คำว่า เบื้องต่ำนั้น ได้แก่อดีต คำว่า ทางขวาง
และท่ามกลางนั้นได้แก่ปัจจุบัน ฯ อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เบื้องบนนั้นได้แก่
สุขเวทนา คำว่า เบื้องต่ำนั้นได้แก่ทุกขเวทนา คำว่า ทางขวางและท่าม
กลางนั้น ได้แก่ทุกขมสุขเวทนา อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เบื้องบนนั้นได้แก่กุศล
ธรรม คำว่า เบื้องต่ำนั้น ได้แก่อกุศลธรรม คำว่า ทางขวางและท่ามกลาง
นั้น ได้แก่อัพยาภคธรรม อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เบื้องบนนั้น ได้แก่เทวโลก
คำว่า เบื้องต่ำนั้น ได้แก่อบายโลก คำว่า ทางขวางและท่ามกลางนั้น ได้แก่
มนุษยโลก อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เบื้องบนนั้น ได้แก่รูปธาตุ คำว่า

เบืองต่านัน ได้แก้ถามชาติ คำว่า ทางขวางและท่ามกลางนั้น ได้แก้รูปชาติ
อีกอย่างหนึ่ง คำว่า เบืองบนนั้น คือ ตงแต่พื้นเท้าขึ้นไปถึงศีรษะ คำว่า
เบืองต่านัน คือ ตงแต่ศีรษะลงมาถึงพื้นเท้า คำว่า ทางขวางและท่ามกลาง
นั้น ได้ค่อนกลางระหว่างเบืองบนและเบืองต่านัน

ในปัญหานั้น พระพุทธองค์ทรงแก้ไขว่า ผู้ที่เห็นว่า สิ่งใดในเบือง
บน หรือเบืองต่ำ ทางขวางหรือท่ามกลาง ว่าเป็นเครื่องข้อยู่ในโลกแล้ว
อย่าได้พยายามทำสิ่งนั้น ให้เกิดในภพน้อยภพใหญ่ คือ ในกามภพ รูปภพ
อรุภพ ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแก้ปัญหานี้จบลงแล้ว เทพดา
มนุษย์เป็นอันมาก ก็ได้บรรลุมรรคผล มีพระโศดาบัตติผลเป็นต้น ส่วน
โศตกมาณพเพกับบริวารพันคนนั้น ก็ได้สำเร็จพระอรหัตผล แล้วได้เป็น
เอหิภิกขุครองบิหาร ๘ ในทันที สันเนอความในคัมภีร์จพนเทศเพียงเท่านั้น
ในคัมภีร์อื่น ๆ นอกจากคัมภีร์ทั้ง ๓ นี้ ก็ยังมีข้อยกคัมภีร์หนึ่ง คือ คัมภีร์
สัทธัมมปโชติกา แต่ในคัมภีร์สัทธัมมปโชติกาที่ว่าด้วย เรื่องพระโศตก
เถรเจ้าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คือ ว่าแต่เพียงคำแก้ไข ซึ่งด้อยคำในปัญหา
และคำวิชันนาเพียงเล็กน้อย กับคำอันว่าด้วยการบรรลุมรรคผลของพระ
โศตกเถรเจ้า กับเหล่ามาณพบริวารเหมือนกับที่ได้แสดงมาแล้วเท่านั้น จึง
เป็นอันว่า จบเรื่องพระโศตกเถรเจ้า เพียงเท่านั้น

เอว กมิ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฐกัณ ๑๔๔

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระอุปสีวเถรเจ้า

หิมวันตสฺส อวิทุเร   อโนโม นาม ปพฺพโต
อสฺสโม สุกโต มยฺหิ   ปณฺณสาลา สุมาปิตา.
นที จ สมนฺเต ตตฺถ   สุปตฺติตฺถา มโนรมา
อนุมาคิตฺถา ชาชนฺติ   ปทุมปฺปลกา พหุติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฐกัณ ๑๔๔
ว่าด้วยเรื่องพระอุปสีวเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุท
ศาสนาและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระอุปสีวเถรเจ้า

ก็แลเรื่องพระอุปสีวเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ
คัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินี ๑ คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์จุฬินเทศ ๑ คัมภีร์
สัทธัมมปกาสินี ๑ ๑ ในคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินีนั้นว่า พระอุปสีวเถรเจ้า
องค์นี้ ก็ได้ทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อนมา
แล้ว เมื่อสะสมบุญทั้งหลาย อันเป็นอุปนิสัยแห่งวิวิธกุศล คือ พระนิพพาน
อยู่ในภพนั้น ๆ ก็ได้เกิดในเรือนตระกูลแห่งหนึ่ง ในครั้งพระปฐมมฤต
พุทธเจ้า เวลาเคียบโตแล้วได้ละจรรวาสออกบรรพชาเป็นฤาษีอยู่ในป่า
หิมพานต์ ได้เห็นองค์พระปฐมมฤตศาสนาจารย์ ก็เกิดความเลื่อมใส
ศรัทธา ได้หาใบไม้มาปูลาดให้เป็นอาสนะถวาย แล้วบูชาด้วยดอกไม้
คังหัน สันเนือความในคัมภีร์วิสุทธชนวิลาสินี เพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อปทานว่า เมื่อพระอุปสีวเถรเจ้าได้สำเร็จพระอรหันต์แล้ว
ท่านได้กล่าวขึ้นในวัฏหนึ่ง เพื่อประกาศบุพพกุศลของท่านไว้ว่า มี

ภูเขานั้น ชื่อว่าโนมบรรพต ปรากฏอยู่ในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ เราได้
สร้างอาศรมบรรณศาลาของเราไว้เป็นอันดี อยู่ในที่นั้น ๆ มีแม่น้ำซึ่งมี
ท่าอันราบรื่น เป็นที่ชื่นชอุใจไหลผ่านมาทางอาศรมศาลาของเรานั้น ที่มี
แม่น้ำนั้น มีดอกปทุม ดอกอบล เกิดอยู่เป็นอันมาก แม่น้ำนั้นเต็มไปด้วย
ปลาและเต่าว่ายแหวกอยู่เป็นเหล่า ๆ กัน มีดอกชอนตะวัน ดอกอโศก
ดอกเข็ม ดอกบุษนาก ดอกหงอนไก่ ดอกโมกษนั้น ดอกมะลิซ้อน
ดอกกรัณจ ดอกสน ดอกจำปา ดอกกรรพาศน์ ดอกอนุโลก ดอกสะท่อน
ดอกประดู่ลาย ดอกชะเอม ดอกราชพฤกษ์ ดอกแฉฝอย ดอกคัตเกล้า
ดอกประยงค์ ดอกมะกล่ำหลวง อยู่ล้อมรอบอาศรมของเรา ต่อขึ้นไป
ก็เป็นกำแพงนาอาศรมศาลาว่า มีดอกไม้ ต้นไม้ ชื่อต่าง ๆ กัน
ตลอดถึงสัตว์ป่า และสัตว์น้ำเป็นอันมาก หากจะนำมาแสดง ก็เห็นว่า
ไม่มีประโยชน์อันใด จึงได้งดไว้มิได้นำมาแสดง จะได้แสดงต่อไปใน
ตอนที่กล่าวถึงพระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จไปที่อาศรมศาลา
ของดาบสนั้น ดาบสนั้นได้เห็นแล้วก็เกิดความเลื่อมใส ได้จัดหา
ใบไม้ใบหญ้ามาปูให้เป็นอาสนะ แล้วโปรยปรายลงด้วยดอกกรัณจ อัญเชิญ
พระปฐมุตตรพุทธเจ้าให้ประทับนั่ง เวลาพระปฐมุตตรพุทธเจ้าประทับนั่งแล้ว
ดาบสนั้นก็รีบเข้าไปสู่ภูเขานำผลขนุนอันโอชะรสมาถวาย พระปฐมุตตร-
พุทธเจ้าเสวยแล้วก็ได้ทรงพยากรณ์ชนว่า ดาบสนจะอยู่ในบ้าน หรือในป่า
ในเงอุมภูเข หรือคฤหา อย่างใดก็ตาม ก็จักมีโภชนาหารเกิดขึ้น
ให้บริโภคนิยมกับความประสงค์ ๆ ดาบสน จะเกิดเป็นเทพตามนุษย์
อย่างใดก็ตาม ก็จักบริบูรณ์ด้วยโภชนาหารวิศาลังการ ๆ ดาบสนจะได้
เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลก ตลอดแสนกัลปาวสาน จะได้เป็นท้าว
มัจฉานเทวราชอยู่ตลอดถึง ๗๐ ชาติ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชอยู่
ถึงพันชาติ จะได้เป็นพระราชาประเทศราชอยู่นับชาติมิได้ แล้วจะเป็น
พระสาวกของพระโคตมในกัลป์ที่แสนข้างหน้า มีนามว่า อุปสีวะ ดังนั้น
เราผู้ชื่อว่า อุปสีวะ ซึ่งได้มาพบพระพุทธเจ้าในคราวนี้ เป็นลาภอันดี

ของเราแล้ว เพราะเราได้สำเร็จวิชา ๓ แล้ว ได้ทำตามคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าแล้ว เราจะอยู่บ้านหรือปากตาม อยู่ทางเอนมกเขา เรือถ้าก็ตาม
ก็มีโภชนาการเกิดขึ้นทุกเมื่อ เราได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ทำลาย
ภพเสียเสีย ได้สลัดเครื่องผูก เหมือนช้างสลัดปลอกเสียแล้ว เราไม่มี
อาสวะอยู่ในบัดนี้ การที่เรามาสำนึกของพระพุทธเจ้า อันเป็นการมา
คิดแล้ว คิดนี้ สันเนอความในคัมภีร์พระอปทาน อันเป็นถ้อยคำของพระ
อุปสีวเถระเจ้า เพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์พระอปทานนี้ ได้ชี้ไว้ชัดแต่อดีตชาติของพระอุปสีวเถระเจ้า
เท่านั้น ส่วนในปัจจุบันชาตินั้น มิได้ชี้ไว้ชัดว่าเป็นมาอย่างไร เพราะฉะนั้น
จึงจักได้ยกเอาเนื้อความในคัมภีร์จุฬินเทศ และคัมภีร์สุตตนิบาต คัมภีร์สัท-
ธัมมปิณฑิกา มาแสดงสืบต่อไป กล่าวคือ ในคัมภีร์ทั้ง ๓ นี้ ว่าถึงเรื่อง
ปัจจุบันของพระอุปสีวเถระเจ้าทั้งนั้น คือ ในคัมภีร์จุฬินเทศ คัมภีร์สุตตนิบาต
คัมภีร์สัทธัมมปิณฑิกานั้นว่า ในปัจจุบันชาติ ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายของพระ
อุปสีวเถระเจ้านั้น พระอุปสีวเถระเจ้าได้เกิดเป็นบุตรพราหมณ์ มีนามว่า
อุปสีวมาณพ แล้วได้เป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี บวชเป็นฤาษีอยู่กับ
พราหมณ์พาวรี เมื่อพระพุทธเจ้าของเราเกิดขึ้น พราหมณ์พาวรีได้ให้
มาณพผู้ใหญ่ ๑๖ คน ซึ่งเป็นศิษย์ของตนกับบริวารคนละพัน ๆ ไปทูล
ถวายปัญหาดังที่ได้แสดงไว้แล้ว ในกัณฑ์ก่อน ๆ นั้น อุปสีวมาณพ ได้
ทูลถามปัญหาริมเขนาคำรบ ๖ ว่า ข้าแต่สัถยะ ลำพองข้าพระองค์ผู้เดียว เมื่อ
ไม่ได้อาศัยน้ำเตแล้ว ไม่อาจข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ ขอพระองค์จงตรัสบอก
เครื่องอาศัยให้ข้าพระองค์ข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ด้วยเถิด พระเจ้าข้า ฯ สมเด็จพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนอุปสีวะ เธออาศัยอาถิณญจัญญาบาล-
สมภารดีว่า ไม่มีอะไรดังนี้แล้ว มีสติเพ่งอยู่ก็จะข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ เธอจง
ละกามทั้งหลายเสีย จงงดเว้นจากความสงสัยเสีย จงพิจารณาธรรมอันเป็น
ที่สันโดษแห่งตนหาเสีย ดังนี้

ในปัญหาของอุปสีวมาณพ และคำวิสัชนาของพระบรมศาสดานี้ มี
คำที่ควรอธิบายอยู่หลายคำ คือ คำที่อุปสีวมาณพ เรียกพระพุทธเจ้าว่า

สักกะนั้นก็ได้ คำที่อุปสีวณว่า ไม่ได้อาศัยอะไร ไม่อาจข้ามแม่น้ำใหญ่ได้ก็จริง คำที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกว่า เรืองแสงอาศัยอาภิญญายตนสมาบัติ ไม่ใช่อะไรแล้ว มีสติเพ่งอยู่ ก็จักข้ามแม่น้ำใหญ่ได้เป็นต้นก็ดียังเป็นอันควรยกขึ้นอธิบายทั้งนั้น กล่าวคือ คำว่า สักกะนั้น มีคำอธิบายอยู่หลายอย่าง ๑ อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ผุดอกบรพพาจากสาถกยตระกูล ๑ อธิบายว่า ผู้มีทรัพย์มาก คือ มีอริยทรัพย์ และโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ๑ ผุดอกไม่หว่านแล้วกล้วต่อสิ่งใด ๑

คำว่า ไม่ได้อาศัยอะไรนั้น คือ อุปสีวณนั้นหมายความว่า ถ้าเขาไม่ได้อาศัยบุคคล หรือธรรม อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เขาก็ไม่อาจจะข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ กิเลสได้ เขาจึงทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบอกสิ่งที่จะอาศัยข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ กิเลสให้แก่เขา ๑ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบอกให้เขาอาศัย อาภิญญายตนสมาบัติ เพราะเขาได้ อาภิญญายตนสมาบัติอยู่แล้ว แต่เขาไม่รู้ว่าจะอาศัยอาภิญญายตนสมาบัตินั้นจะเป็นที่อาศัยข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ กิเลสได้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสบอกให้เขารู้ว่า อาภิญญายตนสมาบัตินั้น ก็เป็นที่อาศัยข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ กิเลสได้ แล้วตรัสบอกวิธีอาศัย คือ การมีสติพิจารณา และตรัสบอกให้อาศัย เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติด้วย คือ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสตอบว่า เรืองแสงอาศัยอาภิญญายตนสมาบัติ และเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ เวลาออกแล้ว จึงมีสติพิจารณาซึ่งธรรมทั้งหลาย อันประกอบด้วยจิต เจตสิก ที่เกิดขึ้นในสมาบัติทั้งสองนั้นว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดังหวั่นเป็นดังลูกศร เป็นดังเพชรเนาศ เป็นของมีภัย เป็นของมีสิ่งขัดข้องเกินของวันไหน เป็นของพลั้ง เป็นของไม่ยั่งยืน เป็นของไม่มีเครื่องดำรงสถาน เป็นของไม่มีที่หลบหลีก เป็นของไม่มีที่พึ่ง เป็นของพังตัวเองไม่ได้ เป็นของว่าง เป็นของเปล่า เป็นของสูญ เป็นของว่างเปล่า เป็นของมีโทษ เป็นของมีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา

เป็นของไม่มีแก่นสาร เป็นรากเหง้าของความคับแค้น เป็นของฉิบหาย
เป็นของมีวาสา เป็นของฆ่าตัวเอง เป็นของมีเหตุบังอัยตกแต่ง
เป็นเหยื่อแห่งมาร เป็นของมีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรมดา
มีความเจ็บเป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดา มีความเศร้าใจ
ความรำไร ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับใจ เป็นธรรมดา
มีความเกิดขึ้นและความดับไปเป็นธรรมดา เป็นของไม่มีสุข มีแต่โทษ
ทุกข์ภัย คับขัน เมื่อมีสติพิจารณาดังนั้นแล้ว ก็จะข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ
กิเลสได้ ฯ มิใช่แต่เท่านั้น เรายังต้องละวัตถุกาม กิเลสกามทั้งหลาย
เสีย งดเว้นจากความสงสัยในเหตุผลทั้งปวงเสีย จงพิจารณา ซึ่งธรรม
อันเป็นทศนแห่งค้นหา คือ จงพิจารณาซึ่งธรรม อันเป็นทศนระ
โหระ โมหะ คติ อุปัตติ ปฏิสมธิ ภพ สงสาร วัฏฏะเสียด้วย จึงจัก
ช่วยให้ข้ามแม่น้ำใหญ่ คือ กิเลสได้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแก้ไขอย่างนั้นแล้ว อุปสัฆมาณพ จัง
ทูลถามขึ้นว่า ผู้ใดปราศจากความยินดีในกามทั้งปวงแล้ว ละสิ่งอันอาศัยซึ่ง
อาภิญญญา มีใจน้อมในสัจญญาวิโมกข์ ผู้นั้นจะตั้งอยู่ในสัจญญาวิโมกข์
นั้นได้ จะไม่แปรไปเป็นอย่างอื่นหรือ พระเจ้าข้า ฯ ปัญหานมคัอธิบาย
ว่า ผู้ใดปราศจากความยินดีในวัตถุกาม กิเลสกามแล้ว ละเสียซึ่งสมابัตติ
เบื้องต่ำ ๖ ประการแล้ว อาศัยซึ่งอาภิญญญาจนสมบัตติ ถือน้อมอยู่ในอาภิญญ-
ญาจนสมบัตติ มีใจน้อมไปหนักไปในอาภิญญญาจนสมบัตติ อันเป็น
สัจญญาวิโมกข์ คือ เป็นของหลุดพ้นจากกิเลส ดีกว่าสมบัตติทั้ง ๖ เบื้องต่ำ
แล้ว ผู้นั้นจะตั้งอยู่ในอาภิญญญาจนสมบัตตินั้นคงนี้ได้หรือไม่ พระเจ้าข้า

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนอุปสัฆะ ผู้ใด
ปราศจากความยินดีในกามทั้งปวงแล้ว ละสิ่งอันแล้ว อาศัยอาภิญญญา
มีใจน้อมไปในสัจญญาวิโมกข์อันเยี่ยม ผู้นั้นตั้งอยู่ใน อาภิญญญา
นั้นได้ ไม่หวั่นไหวแปรปรวน ดังนี้ ฯ คำวิสัชนานี้ มีคำอธิบายว่า
ผู้ใดไม่มีความยินดี ในวัตถุกามกิเลสกามทั้งปวง ละเสียซึ่งสมบัตติ ๖ เบื้อง
ต่ำ ถือน้อมอยู่ในอาภิญญญาจนสมบัตติ มีใจน้อมไปในอาภิญญญาจน-

สมาบัติ อันเป็นสัญญาวิโมกข์ คือ เป็นเครื่องหลุดพ้นอันวิเศษ
กว่าวิโมกข์เบื้องต้น คือ กว่าสมาบัติเบื้องต้น ผู้นั้นต้องคงอยู่ในอาภิญญา-
ยตนสมาบัตินั้น ได้ตลอด ๕ หนังกัลป์ ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงวิสัญญานอย่างนั้นแล้ว อุปสีวมาณพ
จึงทูลถามขณว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้มีพระจักขลอมรอบ ถ้าผู้นั้นตั้ง
อยู่ในอาภิญญาสมาบัติ ไม่ไหวหวั่นตลอดเป็นอันมากแล้ว ผู้นั้นจะ
เป็นอยู่ในอาภิญญาสมาบัตินั้น วิญญาณของผู้เช่นนั้นจะม้วยหรือพระเจ้าข้า
ดังนี้ ฯ คำทูลถามนี้ มีคำอธิบายว่า ถ้าผู้นั้นตั้งอยู่ในอาภิญญาสมาบัตินั้น
หลายปี คือ หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี หลายร้อยกัลป์
หลายพันกัลป์ หลายแสนกัลป์แล้ว ผู้นั้นจะเป็นอยู่ในที่นั้น คือ จะถึงซึ่ง
ความเป็นอยู่ในที่นั้น จะไม่แปรปรวนจากที่นั้น จะยังยืนอยู่ในที่นั้น จะพ้น
สังสารอยู่ในที่นั้น หรือวิญญาณของผู้เช่นนั้นจะเคลื่อนแล้วเกิดอีกในภพชาติ
รูปชาติ อรูปชาติ หรือไม่ พระเจ้าข้า

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงวิสัชนาว่า ดูก่อนอุปสีวะ เปลวไฟ
ที่ลมหพัดไปโดยเร็ว ย่อมถึงซึ่งความดับอยู่ไม่ได้ ย่อมถึงซึ่งอันไม่นับว่าไปสั
ทิสใดฉันใด มันทที่หลุดจากนามกายแล้ว ก็ถึงซึ่งความดับอยู่ไม่ได้ ไม่ถึง
ซึ่งอันนับว่าเป็นอะไรฉันนั้น ดังนี้ ฯ คำวิสัชนาปัญหานี้ มีคำอธิบายว่า เปลว
ไฟที่ลมหพัดไปโดยเร็วย่อมดับไป นับไม่ได้ว่าไปอยู่ในทิสใด ไปเป็นอะไร
ฉันใด มันทที่พ้นจากนามกายและรูปกาย ด้วยการไม่สำเร็จอริยมรรค ๔ อริย-
ผล ๔ แล้ว ก็ดับไปฉันนั้น คือ กล่าวไม่ได้ว่า ไปเกิดเป็นกษัตริย์ พราหมณ์
เวสย สุนทร กฤหัสถ์ บรรพชิต เทวดา มนุษย์ อย่างไร มีรูปหรือไม่มีรูป
มีสัญญาหรือไม่มีสัญญา มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ หรืออย่างไร

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแก้ไขอย่างนั้นแล้ว อุปสีวมาณพ
จึงทูลถามขณว่า ผู้นั้นถึงแล้วซึ่งความดับอยู่ไม่ได้ หรือว่าผู้นั้นไม่ม้วย
หรือว่าผู้นั้นยังยืนประการใด ขอพระองค์ผู้เป็นมุนี จงทรงชี้แจงให้
แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า เพราะว่าธรรมนั้น พระองค์
ทรงรู้แจ่มแจ้งแล้ว ฯ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสตอบว่า ดูก่อน

อุปสัระ ประมาทของผู้ถึงซึ่งความต้งอยู่ไม่ได้ ย่อมไม่มี คนทั้งหลาย
ควรกล่าวถึงผู้นั้นด้วยสิ่งใด สิ่งนั้นย่อมไม่มีแก่ผู้นั้น เมื่อผู้นั้นก่อน
จึงธรรมทั้งปวงแล้ว ก็เป็นอันถอนทางเขตทั้งปวง ดังนี้ ฯ ในคำ
วิสัยนาน มีคำอธิบายว่า ผู้ถึงซึ่งความต้งอยู่ไม่ได้ คือ ผู้ปรินิพพานแล้ว
ด้วยอุปาสกีสณิพพานนั้น ย่อมไม่มีประมาณแห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ คือ จะถือว่า ผู้นั้นมีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
อย่างนั้น อย่างนี้ไม่ได้ ทั้งสงทเบเนเตให้กล่าวถึงผู้นั้นว่า ไปเกิดเป็นสัตว์
ดิรัจฉาน หรือเป็นเปรตวิสัย เป็นมนุษย์ เป็นเทพบุตร เทพธิดา เป็นผู้มีรูปกาย
ไม่มีรูปกาย มีสัญญา ไม่มีสัญญา มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่
ด้วยสิ่งใด คือ กวีย รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ อหังการะ วิภิกขา
หรือกิเลสตัณหาใด ๆ กิเลสตัณหาเหล่านั้น ของผู้นั้น ก็ไม่มี

เมื่อผู้นั้นถอนภพทั้งปวง คือ ทำลายธรรมทั้งปวง อันได้แก่ขันธ ชาติ
อายุตมะ กติ อุปปัตติ ปฏิสมธิ ภพ สงสาร วิภวะ เสขสันแล้ว ไม่ให้
เกิดขึ้นอีกได้แล้ว ก็เป็นอันหมดเรื่องที่จะกล่าวถึงผู้นั้นว่า เป็นอะไร ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแก้ปัญหาหาข้อจบลงแล้ว ธรรม-
จักขุอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทินว่า สิ่งหมกความเกิดเป็นธรรมดาทั้งสิ้น ต้อง
มีความดับไปเป็นธรรมดา ดังนี้ ได้เกิดมีแก่เทพยดานุชย์มิใช่พันเดียว
ส่วนจิตของอุปสัระมาณพนั้น ก็ได้หลุดพ้นจากอาสวกิเลส สำเร็จเป็นองค์พระ
อรหันต์ ทรงไว้ซึ่งบริวารของภิกษุ แล้วขึ้นประณมมอกราบทูลสมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นพระศาสดาของ
ข้าพระองค์ ส่วนข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ดังนี้

ในคัมภีร์สัทธัมมปิณฑิกา ได้แกไข้อยู่คำในปัญหาวิชัยนาออกไว้
เป็นบางข้อบางประการ แล้วกล่าวไว้ในตอนท้ายว่า เมื่อจบการวิสัยนาปัญหา
ลงแล้ว อุปสัระมาณพกับบริวารพันคน ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แล้วได้
เป็นเอหิภิกขุในขณะนั้น ดังมีท่านน โงงเมื่อนั้นว่า จบเรื่องพระอุปสัระมาณพ
เท่านั้น
เอวํ อิมํ กวียประการฉะนี้ ฯ

กัณฐก ๑๔๕

คัมภีร์ททกนิกาย พระอุปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระนันทกเถรเจ้า

มิลลุตโต ปุเร อาสี อรณเณ กานเน อหิ
ปสทมิ มิคเมสนโต สยมภู อหุส อหิ ฯ
อนรุตโต นาม สมพุทฺธโต สยมภู อปราชิต
วิเวกกาโม โส ธีโร อนํ อชฺโณคหิ ตทาทิ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอุปทาน กัณฐก ๑๔๕ ว่า
ด้วยเรื่องพระนันทกเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธร-
ศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน หาประมาณมิได้

เรื่องพระนันทกเถรเจ้า

ก็แลเรื่องพระนันทกเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ
คัมภีร์ปรมัตถโชติกา ๑ คัมภีร์พระสุตตนิบาต ๑ คัมภีร์พระอุพนิเทศ ๑
คัมภีร์พระอุปทาน ๑ ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกานั้น ว่าด้วยเรื่องอดีตประวัติของ
พระนันทกเถรเจ้าองค์นี้ไว้โดยย่อ ในคัมภีร์พระสุตตนิบาตนั้น ว่าด้วยข้อ
ปัญหาของพระนันทกเถรเจ้าองค์นี้ กับข้อวิสัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้า โดยย่อเท่านั้น ในคัมภีร์พระอุพนิเทศนั้น ว่าด้วยข้อปัญหาและข้อวิสัย
พร้อมทั้งคำอธิบายในข้อปัญหา และวิสัยของพระเถรเจ้าองค์นี้ และของ
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้โดยพิสดาร ในการที่จะแสดงต่อไปนี้ จะได้
แสดงไปตามลำดับคัมภีร์ดังที่กล่าวมาแล้วนี้

กล่าวคือ ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา อันเป็นอรรถกถาแห่งสุตตนิบาต
นั้น ว่าด้วยเรื่องอดีตของพระนันทกเถรเจ้าองค์นี้ เกี่ยวกับเรื่องอดีตของ
พระอานนท์เถรไว้โดยพิสดาร แต่ได้ใจความว่า ครั้งพระกัสสปสัมมา-

สัมพุทธเจ้าโน้น พระนันทกเถระเจ้าองค์นั้น ได้เกิดเป็นอำมาตย์คนหนึ่ง ใน
จำนวนอำมาตย์ ๑๖ คน ของพระเจ้ากัฏฐวาหนราชา ในกัฏฐวาहनคร ซึ่ง
พระเจ้ากัฏฐวาหนะทรงใช้ให้ไปสืบข่าวของพระพุทธกัสสป ที่เมืองพาราณสี
พร้อมด้วยอำมาตย์ ๑๕ คน ซึ่งมีบริวารคนละพัน ๆ แต่เมื่ออำมาตย์เหล่านั้น
ยังไปไม่ถึงกรุงพาราณสี ก็พอพระพุทธกัสสปเสด็จดับขันธเข้าสู่พระปริ
นิพพาน อำมาตย์เหล่านั้นจึงได้พากันไต่ถามพระภิกษุสาวกทั้งหลายว่า สมเด็จพระ
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงโปรดปรานประทานพระโอวาทไว้อย่างไรบ้าง พระ
ภิกษุสาวกทั้งหลาย ก็ตอบแต่โดยย่อว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรง
โปรดปรานประทานพระโอวาทไว้ว่า บุคคลควรตั้งอยู่ในพระไตรสรณคมน์
ควรสมาทานศีล ๕ ควรรักษาอโศกอันประกอบด้วยองค์ ๔ ควรให้ทาน ควร
บรรพชา ดังนั้น อำมาตย์ทั้งปวงพร้อมทั้งบริวาร ยกเว้นเสียแต่อำมาตย์ผู้เป็น
หลานของพระเจ้ากัฏฐวาหนราชา ก็ได้พากันบรรพชาสัน เป็นอันว่าพระนันทก
เถระเจ้าองค์นั้น ก็ได้บรรพชาในครั้งศาสนาพระพุทธกัสสปนั้นด้วย ต่อมาใน
ปัจฉิมชาติ จึงได้มาเกิดในตระกูลพราหมณ์ในกรุงสาวัตถี มีนามว่านันทก
มาณพ ได้เป็นศิษย์ของพราหมณ์เขวาร์ แล้วต่อมาก็ได้ไปทูลถามปัญหาต่อ
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมกับด้วยมาณพอื่น ๆ สันเนือความที่กลั่น
มาโดยย่อจากคัมภีร์ปรมัตถโชติกา เพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์สุตตนิบาต ซึ่งมีอยู่ในขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎกนั้น
ว่าด้วยปัญหาและคำวิสัชนาของนันทกมาณพ และของสมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้าไว้โดยย่อเท่านั้น ส่วนพิสดารนั้น มีอยู่ในคัมภีร์จุฬนิเทศ อัน
มีอยู่ในขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เพราะฉะนั้น จะได้ละคัมภีร์สุตตนิบาต
เสีย จะได้ยกเอาเนื้อความในคัมภีร์จุฬนิเทศ มาแสดงสืบต่อไป

กล่าวคือ ในคัมภีร์จุฬนิเทศว่า นันทกมาณพได้ทูลถามปัญหาต่อ
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ในลำดับ
ที่ ๑ แห่งวาทเพเหล่านั้นว่า ขนทั้งหลายย่อมกล่าวว่า มนุษย์มีอยู่ในโลก ดังนั้น
เขาทั้งหลายบอกเล่าผู้ประกอบด้วยญาณ หรือผู้ประกอบด้วยการเลขาชีพ ว่า
เป็นมนุษย์ พระเจ้าข้า ดังนั้น

ในคำทูลถามนี้ มีคำอธิบายว่า คำว่า โลกนั้น หมายถึงโลกอบาย โลก มนุษย์ โลกเทวโลก โลกชั้นสูง โลกชาติ โลกอายตนะ คำว่า มุนินั้น เขาหมายถึงอาชีวก นิกธิน กษัตริย์ คาสส คำว่า ชนทั้งหลายนั้น หมายถึง กษัตริย์ พราหมณ์ เวศย์ ศูทร กฤหสัทธ บรพชิต เทวดา มนุษย์ คำว่า ญาณนั้น เขาหมายถึงอภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ คำว่า การเลียงชีพ นั้น เขาหมายถึงการเลียงชีพอย่างลำบาก ของพวกนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ที่ทำทุกกรกิจต่าง ๆ รวมเนื้อความตามความหมายของนันทกเถรว่า ทูลถามปัญหาขอว่า ชนทั้งหลาย คือ กษัตริย์ พราหมณ์ เวศย์ ศูทร กฤหสัทธ บรพชิต เทวดา มนุษย์ ย่อมกล่าวว่าย่อม มีมุนี คือ อาชีวก นิกธิน กษัตริย์ คาสส อยู่ในโลก การที่เขากล่าวอย่างนี้ เขากล่าวหมายเอาผู้ประกอบด้วยญาณ คือ อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ ว่าเป็นมุนี หรือเขา กล่าวหมายเอาพวกที่เลียงชีพอย่างลำบาก ในการบำเพ็ญทุกกรกิจต่าง ๆ นั้นว่า เป็นมุนี พระเจ้าข้า

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า คุณอนันทกะ ผู้ฉลาดทั้งหลายในโลก ย่อมไม่เรียกบุคคลว่าเป็นมุนีด้วยการเห็น ด้วยการฟัง ด้วยความรู้ บุคคลเหล่านี้ได้ชนะแล้ว ไม่มีคามขัดข้อง ไม่มีคามหวัง เราเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า เป็นมุนี ดังนี้

ในคำตรัสตอบนี้ มีคำอธิบายว่า บุคคลเหล่านี้เป็นผู้ฉลาดในชั้น ชาติ อายตนะ ปฏิจจสมุปบาท สติปัฏฐาน สัมมปธาน อิทธิบาท อินทรีย์ พละ โพชฌงค์ มรรค ผล นิพพาน บุคคลเหล่านั้น ย่อมไม่เรียกว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยการเห็น หรือการฟัง หรือความรู้ใน สมาบัติ ๘ หรือความรู้ในทางที่ผิดว่าเป็นมุนี บุคคลเหล่านี้ได้ชนะเสนา มาร คือ กายทุจริต วจทุจริต มโนทุจริต ราคะ โทสะ โมหะ ความ โกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่ ความตีส่อ ความริษยา ความ ตระหนี่ ความมมารยา ความโอ้อวด ความดื้อดึง ความแข็งดี ความ ถือตัว ความถือตัวเกินไป ความมัวเมา ความประมาท กิเลสทั้งปวง ทุจริตทั้งปวง ความกระวนกระวายทั้งปวง ความเคืองร้อนทั้งปวง

อกุศลทั้งปวง แล้วเป็นผู้ไม่มีความขัดข้อง คือกิเลส อปกิเลส ทจฺริต
ความเร่าร้อน ความกระวนกระวาย อกุศลทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีความหวัง
คือ ตัณหา ราคะกิเลส เราตถาคตเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า เป็นมุนี
บุคคลเหล่านั้น คือบุคคลผู้เป็นอรหันต์ ผสมกิเลสแล้ว ดังนี้

เมื่อนั้นทกมานพ ได้ฟังคำวิสาขนาของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
ดังนี้แล้ว จึงกราบทูลถามต่อขึ้นไปอีกว่า สมณพราหมณ์เหล่าใดกล่าว
ซึ่งความบริสุทธิ์ไว้ว่า มคฺวยการเห็นกิต มคฺวยการฟังกิต มคฺวยสลกิต
มคฺวยวตรกิต มคฺวยสงอน ๆ กิต สมณพราหมณ์เหล่านั้นประกอบอยู่
ในความเห็นของเราแล้ว ข้ามชาติขราได้หรือไม่ ข้าพระองค์ขอทูลถาม
พระองค์ ขอพระองค์จงตรัสบอกแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า

ในคำทูลถามนี้ มีคำอธิบายว่า คำว่า สมณพราหมณ์เหล่าใดนั้น
หมายถึงพวกบรรพชิตนอกพระพุทธศาสนา และพวกถือตัวว่าเป็น
พราหมณ์ ตามชาติตระกูล คำว่า ความบริสุทธิ์นั้น ได้แก่ความหลุดพ้น
คำว่า สิ่งต่าง ๆ นั้น ได้แก่การถือเอาสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นมงคล รวมความว่า
นั้นทกมานพกราบทูลถามว่า พวกสมณพราหมณ์ที่แสดงว่า ความหลุด
พ้นนั้น ย่อมมขนด้วยการเห็นกิต มขนด้วยการฟังกิต มขนด้วยสลกิต
มขนด้วยขอวตรกิต มขนด้วยการถือสงต่าง ๆ ว่าเป็นมงคลกิต แล้ว
ประพฤติน้อยตามความเห็นของตน จะข้ามพ้นชาติ ขรา มรณะ คือ
ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย อีก ไปได้หรือไม่ พระเจ้าข้า

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด
แสดงว่า ความบริสุทธิ์มขนด้วยการเห็นกิต มขนด้วยการฟังกิต มขน
ด้วยสลกิต มขนด้วยขอวตรกิต มขนด้วยการถือสงต่าง ๆ ว่าเป็นมงคล
นั้นกิต เราทั้งหลายข้ามชาติ ขรา ไม่ได้ ดังนี้ ในคำตรัสตอบนี้ มีคำ
อธิบายว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้นข้ามพ้นชาติขราไม่ได้ มีแต่จะไปตาม
ชาติ ขรา พยาธิ มรณะ เท่านั้น

นั้นทกมานพจึงกราบทูลถามต่อขึ้นไปอีกว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด
แสดงว่า ความเห็นมขนด้วยการเห็นกิต ด้วยการฟังกิต ด้วยสลกิต

ด้วยข้อวัตรก็ดี ด้วยการถือสิ่งต่างๆ ว่าเป็นมงคลก็ดี ถ้าพระองค์ตรัสว่า สมณพราหมณ์เหล่านั้น ข้ามพ้นชาติชราไม่ได้แล้ว ก็ใครเล่าในเทวโลก มนุษยโลก จะข้ามพ้นชาติชราได้ พระเจ้าข้า ในคำทูลถามว่า มีคำที่ควร ยกขึ้นอธิบายก็เพียง คำว่า โลก เท่านั้น แต่เพื่อให้เต็มตามแบบแผน ที่ท่านวางไว้จึงจะได้ยกขึ้นแสดงไปทุกคำ กล่าวคือ คำว่า สมณพราหมณ์ เหล่าใดนั้น เหมะหมายถึงพวกนักบวชนอกพระพุทธศาสนา และพวก ที่ถือว่าตนเป็นพราหมณ์ทั้งสน มีได้จำเพราะเจาะจงผู้ใด

คำว่า แสดงว่า ความบริสุทธิ์ขึ้นด้วยการเห็นก็ดี ด้วยการฟังก็ดี นั้น อธิบายว่า แสดงซึ่งความบริสุทธิ์ คือความหลุดพ้น ว่ามาขึ้นด้วยการเห็นก็ดี ด้วยการฟังก็ดี

คำว่า แสดงว่า มีความบริสุทธิ์ด้วยสลกก็ดี ด้วยข้อวัตรก็ดี นั้น คือ แสดงว่า มีการหลุดพ้นด้วยสลกก็ดี ด้วยข้อวัตรก็ดี

คำว่า แสดงว่ามีความบริสุทธิ์ด้วยการถือว่าสิ่งต่างๆ เป็นมงคลนั้น คือแสดงว่า มีความหลุดพ้นด้วยการถือว่า สิ่งนั้น สิ่งนั้นเป็นมงคล

คำว่า โลกนั้น หมายถึงเทวโลก มนุษยโลก รวมความว่า นันทกเถรทูลถามว่า สมณพราหมณ์ไม่ว่าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ซึ่งแสดงว่า มีความบริสุทธิ์ คือมีการหลุดพ้นด้วยการเห็น หรือด้วยการได้ยิน ด้วยสลก หรือด้วยข้อวัตร หรือด้วยการถือสิ่งต่างๆ ว่าเป็นมงคล ถ้าองค์พระ ทศพลเจ้าตรัสว่า พวกนั้นข้ามชาติชราไม่ได้แล้ว ก็ใครเล่าในเทวโลก มนุษยโลก มารโลก พรหมโลก ข้ามชาติชราได้ พระเจ้าข้า

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนนันทกเถร เราไม่ได้ กล่าวว่ สมณพราหมณ์ทั้งสนถูกชาติชราล้อมไว้แล้ว บุคคลเหล่าใด ละการเห็น การฟัง การทราบ สลัก ข้อวัตรทั้งสน ละการถือว่า สิ่งต่างๆ เป็นมงคลสิ้นแล้ว รอบรู้ต้นเหตุแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว เรากล่าวว่า บุคคลเหล่านั้นแหละเป็นผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว ดังนี้

ในคำตรัสตอบนี้ มีคำอธิบายว่า เราตถาคตไม่กล่าวว่า สมณ- พราหมณ์ทั้งสน ถูกชาติชราครอบงำไว้ทั้งหมด เพราะสมณพราหมณ์

หิละชาติ ขรา มรณะ ได้เด็ดขาดแล้วก็มีอยู่ บุคคลเหล่าใดละความเห็น
ว่าการบริสุทธิ์ได้ด้วยการเห็น การฟัง การทราบ มีความบริสุทธิ์ได้ด้วย
ศีลและข้อวัตรสิ้นแล้ว ละการถือว่าสิ่งนั้น สิ่งนี้ เป็นมงคลสิ้นแล้ว รอบรู้
ตัณหาในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ด้วยญาณปริญาณ
ตรณปริญาณ ปหานปริญาณแล้ว

ญาณปริญาณนั้น ได้แก่ว่าอันนี้เป็นตัณหาในรูป อันนี้เป็นตัณหา
ในเสียง อันนี้เป็นตัณหาในกลิ่น อันนี้เป็นตัณหาในรส อันนี้เป็นตัณหา
ในโผฏฐัพพะ อันนี้เป็นตัณหาในธรรมารมณ์

ตรณปริญาณนั้น ได้แก่การรู้ด้วยการพิจารณาซึ่งตัณหาว่า เป็นของ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นดังโรค เป็นดังทวิฬ เป็นดังลูกศร เป็นของทำ
ให้ลำบาก เป็นของเบียดเบียน เป็นของแปรผัน เป็นของสลาย เป็น
ของจัญไร เป็นของอุบาทว์ เป็นของไม่น่ายินดี เป็นของน่ากลัว เป็น
ของขี้ข้อง เป็นของทวนไถว เป็นของแตกพัง เป็นของไม่ยั่งยืน เป็น
ของไม่มีที่ต้านทาน ไม่มีที่หลบหลีก ไม่มีที่พึ่ง ไม่เป็นที่พึ่งของตัวเอง เป็น
ของว่าง เป็นของเปล่า เป็นของสูญ เป็นของไม่ใช่ตัวตน เป็นของมีโทษ
เป็นของมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เป็นของไม่มีแก่น เป็นรากเหง้าแห่ง
ความทุกข์ เป็นผู้ฆ่า เป็นของพินาศ เป็นของมีอาสวะ เป็นของทเหตุ
ปัจจัยตกแต่ง เป็นเหยื่อแห่งมาร เป็นของมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย
โสภเสรีรา รำไร ทุกข์กาย ทุกข์ใจ คับอกคับใจเป็นธรรมดา เป็นของมี
ความเศร้าหมองเป็นธรรมดา เป็นของมีความเกิด และความดับเป็นธรรมดา
เป็นของไม่มีสุข เป็นของมีแต่โทษ เป็นของไม่ทำให้สลัดออกจากโลก
การพิจารณาซึ่งตัณหา ดังนี้ เรียกว่า ตรณปริญาณ

ปหานปริญาณนั้น ได้แก่พิจารณาซึ่งตัณหาอย่างนั้นแล้ว ก็ละเสีย
ซึ่งตัณหา กำจัดเสียซึ่งตัณหา ทำให้ตัณหาสิ้นไป ทำให้ตัณหาถึงซึ่งความ
มีอยู่ไม่ได้ ขอหวาน สมนกบัทสนเตจพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า คุณอน
ภิกษุทั้งหลาย ความรักใคร่พอใจด้วยตัณหาอันใดมีอยู่ เธอทั้งหลาย

จงละความรักใคร่พอใจด้วยตัณหานันเสียบ เมื่อเชอทั้งหลายละแล้วก็จะเป็น
อันละตัณหานันได้เด็ดขาด ดังนี้

ก็ในคัมภีรอปทานนั้นว่า พระเถรเจ้าองค์นี้ เมื่อได้สำเร็จพระ
อรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อชาติก่อนเราได้เป็นนายพรานอยู่ในป่า
ใหญ่ ได้ไปเที่ยวแสวงหาเนื้อ ได้พบพระสยัมภูพุทธเจ้า ฯ พระ
สยัมภูพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระอนรุท มีพระประสงค์ซึ่งทสัจ ได้
เสด็จไปสู่ป่าในเวลานั้น ฯ เราได้ตั้งเสาชน ๔ เสา ทำเป็นประรำมุงด้วยดอก
ปทุม ฯ ครั้นมุงด้วยดอกปทุมแล้วก็กราบไหว้พระสยัมภู ทงชนเสียบ
ในท่อนแล้วก็บรรพชา ฯ เราบรรพชาแล้วไม่ช้า ความบวชใจก็ได้เกิด
ขึ้นแก่เรา เราระลึกถึงบุพพกรรม คือกุศลที่ได้ทำไว้แล้วก็ตายในท่อน ฯ
เราผู้ประกอบด้วยบุพพกรรม คือกุศลอันนั้น ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดุสิตสวรรค์
มีวิมานทองเกิดแก่เราตามประสงค์ ฯ เราได้ขึ้นนั่งรถทิพย์ อันเทียม
ด้วยม้าพันธ์หนึ่ง ไปเที่ยวเล่นได้ตามความประสงค์ ฯ เมื่อเราเป็น
เทพบุตรอยู่ในดุสิตนั้น เรามีสระสำราญร้อยโยชน์ ฯ ที่ประรำนั้นได้มณฑอน
ไปด้วยผ้าทิพย์อย่างดี แล้วไปด้วยดอกไม้ มีดอกปทุมตกลงมาเป็นนิจ ฯ
เมื่อมีพยับแดดก็ไม่มีแดดถูกต้องเรา อันเป็นผลแห่งประรำ ฯ เราได้
ล่องทุกคืนเสียบแล้ว ได้ไปคอยบายเสียบแล้ว ไม่มีความร้อนเกิดแก่เรา ใน
เวลาเราอยู่ที่ประรำหรือที่โคนต้นไม้ เราได้อธิษฐานว่า ตัวของเราเป็น
เหมือนกระบือ แล้วข้ามน้ำทะเลไป เราได้กระทำกุศลไว้แล้ว อันเป็น
ผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า ฯ เราได้ไปในอากาศได้ เพราะเราได้ทำ
ดีไว้ในคราวนั้น ฯ เราระลึกชาติหนหลังได้ เรามีสระทิพย์ เราสน
อาสวะแล้ว เราได้ละชาติก่อนแล้ว เราได้เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า
ได้เป็นธรรมทายาท ได้ทำให้พระโคตมทรงโปรดปราน ได้เป็นผู้ทรงไว้
ซึ่งธรรม ได้ทูลถามถึงหนทางข้ามฝั่งต่อพระโคตม พระองค์ได้ทรงแสดง
ธรรมอันละเอียดให้เราฟัง ครั้นเราได้ฟังธรรมจากพระองค์แล้ว ก็สิ้น
อาสวะ พ้นจากความเกิดแล้ว สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว ไม่มีการเกิดอีก
แล้ว ได้เผากิเลสแล้ว ได้ถอนภพทั้งปวงเสียบแล้ว ได้สลัดเครื่องผูก

เหมือนช้างสลักปลอกแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว ฯ การที่เรามาสืบถาม
พระพุทธเจ้า^๕ เป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้ สมนเรื่องพระเถระเจ้าองค์ท่านเพียงเท่านั้น

ในเรื่องพระเถระเจ้าองค์^๕ ตามคัมภีร์อปทานที่แสดงมานี้ ได้ใจความ
ชัดว่า เมื่อชาติก่อนโน้น ท่านได้เกิดเป็นนายพราน ได้สร้างประรำถวาย
แก่พระบิณฑุพระพุทธเจ้า^๕ ผู้ทรงพระนามว่าพระอนนรธ มุงด้วยดอกปทุม
แล้วก็ได้บรรพชา เวลาตายจากชาตินั้นแล้ว ก็ได้ขึ้นไปเกิดในดุสิตสวรรค์
มีประรำสูงร้อยโยชน์ ได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์นั้น ตลอดกาลนาน ดังนี้
อานิสงส์แห่งการสร้างประรำ มีพระเถระเจ้าองค์^๕ เป็นอุทาหรณ์ สมนเนื้อความ
ในเทศนาภิกขุท่านเพียงเท่านั้น. เอว^๕ กัม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณฑ์ที่ ๑๔๖

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน

ว่าด้วยเรื่องพระเหเมกเถระเจ้า

บ่พุทธกัณฐิ นิสฺสาช

อโนโม นาม ตาปโส

อสุสมิ สุกตํ กตฺวา

ปณฺณสาเล วสํ ตทาทิ.

ณ บัณฑิต อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณฑ์ที่ ๑๔๖

ว่าด้วยเรื่องพระเหเมกเถระเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธ-
ศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลายตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระเหเมกเถระเจ้า

ก็เล่าเรื่องพระเหเมกเถระเจ้านั้น มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน คือ
คัมภีร์วุตฺทชนวาลาสนิ ๑ คัมภีร์อปทาน ๑ คัมภีร์จุฬินิเทศ ๑ คัมภีร์
สัทธัมมปาลาสนิ ๑ ฯ ในคัมภีร์วุตฺทชนวาลาสนินั้นว่า ในอดีตชาติ พระ

หมกเถรเจ้าองค์นี้ได้ไปบรรพชาเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้เห็นองค์พระปิยทัสสะสาคาจารย์เสด็จไปถึง ก็ได้จัดตั้งอันสำเร็จด้วยบริตนะ ถวายให้เป็นเทพะประทับนั่ง ครั้นองค์พระปิยทัสสะประทับนั่งแล้ว ก็นำผลหว่ามาถวาย ฯ ส่วนองค์พระปิยทัสสะก็ได้เสวยผลหว่านั้นในทันที เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ฤๅษีนั้น ดังนี้ สันเนอความในคัมภีร์วิสุทธิชนวาทสนิเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์พระอุปทานว่า เมื่อพระหมกเถรเจ้าได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวบุพพวาสนาของท่านไว้ในวันหนึ่งว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นดาบสชื่อว่าอโนมดาบส สร้างบรรณศาลาอาศัยอยู่ในเงอมกุเขาแห่งหนึ่งในป่าหิมพานต์ ฯ การบำเพ็ญตบธรรม ได้สำเร็จแก่เราผู้เป็นดาบสฯ ได้ถึงความสำเร็จในกำลังของตน ล่วงเสียซึ่งกำลังของสามัญชน เราเป็นผู้มีความเพียร มีปัญญา เป็นนักปราชญ์ ในคราวนั้น เราเป็นผู้แก้หลักในลัทธิของตน เป็นผู้ฉลาดในฤกษ์ตำฤกษ์บนและสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นผู้ปราศจากความเศร้าโศก ความทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น เป็นผู้ไม่โลภในอาหาร เป็นผู้สันโดษด้วยลาภและความไม่มีลาภ เป็นผู้ยินดีในการเจริญคุณ

ในคราวนั้น มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นนักปราชญ์อันล้ำเลิศประเสริฐด้วยพระมหากรุณา ทรงพระนามว่าปิยทัสสะ ได้เป็นผู้โปรดสัตว์ทั้งหลายให้บรรลุมรรคผลตลอดพันจักรวาล พระปิยทัสสะพุทธเจ้าได้ทรงพระประสงค์จะโปรดเราผู้เป็นดาบสในคราวนั้น จึงได้เสด็จไปที่อารามของเรา เราไม่เคยเห็นและไม่เคยได้ยินเรื่องพระปิยทัสสะพุทธเจ้าองค์นั้นมาก่อน แต่ว่าได้ฝันเห็นและรอบรู้ในลักษณะ ฉลาดในฤกษ์ตำฤกษ์บน และดวงดาว เราได้ฟังเสียงของพระปิยทัสสะพุทธเจ้านั้นแล้ว ก็เกิดความเลื่อมใส เมื่อยืนรอนั่งระลึกถึงพระองค์อยู่เป็นนิตยกาล ฯ เมื่อเราระลึกถึงองค์พระปิยทัสสะอยู่บ่อยครั้งก็เกิดแก่เราในทันที ฯ องค์พระปิยทัสสะได้เสด็จมาหาเราอีก ถึงเมื่อพระองค์เสด็จมาเราก็ไม่รู้ว่าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า เป็นนักปราชญ์ใหญ่ ฯ แต่องค์พระปิยทัสสะประกอบด้วยพระมหากรุณา ได้ตรัสบอกแก่เราว่า พระองค์เป็นพระ

พหุเจ้า ฯ ครั้นเรารู้ว่าพระองค์เป็นพระพุทธรเจ้า ทรงพระนามว่าพระ
 บิณฑิสสมหามณีแล้ว ก็ทำจิตของเราให้เลื่อมใส แล้วกราบทูลขึ้นว่า
 ขอพระองค์ได้ทรงประทับนั่งหัตถ์ และบัลลังก์ อาสน์ที่ อันเป็นอาสนะ
 ดงามณีเถิด ฯ ครั้นเรากราบทูลดังนี้แล้ว เราก็นิรมิตตั้งอันสำเร็จ
 แล้วด้วยแก้วทั้งปวง ถวายให้เป็นอาสนะ แก่พระบิณฑิสสมหามณี ฯ
 แล้วก็น้อมนำผลหว่าอันใหญ่เท่าหมอนำเข้าไปถวาย องค์พระมุนีก็เสวย
 เพื่อให้เรากิจความเลื่อมใส เรากิจความเลื่อมใส กราบทวายเป็นคม
 ชึ่งองค์พระบิณฑิสสมเป็นพระศาสดาจารย์ของโลก

ส่วนพระบิณฑิสสมเป็นศาสดาจารย์ของโลก ผู้ประเสริฐในโลก
 ผู้องอาจกว่านรชาติหญิงชาย ก็ได้ตรัสขึ้นในเวลาประทับนั่งบนตั่งแก้วนั้น
 ว่า ผู้ใดได้ถวายตั่งแก้วและผลไม้แก่เรา เราจักพยากรณ์คติของผู้นั้น
 ท่านทั้งหลายจงฟังคำพยากรณ์ของเรา กล่าวคือ ตามสผู้จัดตั้งแก้วให้เรานี้
 นิ่ง และถวายผลหว่าใหญ่แก่เรา นี้ จักได้เสวยทิพยสมบัติอยู่ในเทวโลก
 ตลอด ๗๗ กัลป์ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๗๕ ชาติ จักได้เป็น
 เภวราชถึง ๓๒ ชาติ จักได้เป็นพระราชาประเทศราชนับชาติมิได้
 จักมีบัลลังก์ทอง บัลลังก์แก้ว ที่เดินจงกรมแก้ว เรือนยอด ปราสาท ที่นั่ง
 ที่นอนอันประเสริฐเสมอไป เวลาเกิดเป็นมนุษย์ จะมีพลช้างซึ่งประดับ
 แล้วด้วยเครื่องแก้ว เครื่องทอง พร้อมด้วยควาญชนชับถึง ๖ หมื่นตัว
 หงจกมมาสัณฐพชาติอาชาไนย พร้อมด้วยคนชนชับถึง ๖ หมื่นม้า จักมี
 รถม้าถึง ๖ หมื่นคัน จักมีแม่โคนมถึง ๖ หมื่นตัว จักมีสนมมารขงสวยงาม
 ถึงหมื่น ๖ พันนาง หงนเป็นด้วยผลแห่งการถวายตั่งแก้วแก่เราตถาคต ผู้
 ชื่อว่าบิณฑิส

ในกัลป์ที่ ๑ พัน ๘ ร้อยข้างหน้า จักมีพระพุทธรเจ้าพระองค์หนึ่ง
 ทรงพระนามว่าพระโคตม เกิดขึ้นในโลก ตามสตนนั้นจักได้ไปเฝ้าพระ
 โคตม ได้ฟังธรรมของพระโคตมแล้ว จักละอาสวกิเลสทั้งปวง ดังนี้ ฯ
 บัดนี้ เราเป็นตามสในคราวนั้น ได้มาเป็นพระหมกะในคราวนี้ เรา
 ผู้ชื่อว่าหมกะ ได้บำเพ็ญเพียรสำเร็จประโยชน์สูงสุดอยู่ในพระพุทธร-

ศาสนาแล้ว ฯ ภพนี้เป็นภพสุดท้ายของเราแล้ว เราสิ้นอาสวะ
ทั้งปวงแล้ว ได้ทำลายภพทั้งปวงแล้ว ได้สลัดเครื่องผูกเสียบเหมือนช้าง
สลัดปลอกแล้ว ไม่มีอาสวะแล้ว ฯ การที่เรามาสำนึกพระพุทธเจ้า เป็น
การมาดีแล้ว เพราะได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘
อภิญญา ๖ แล้ว ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเสร็จสิ้นแล้ว ดังนี้
สนทนोकความในคัมภีร์อุปทาน อันเป็นถ้อยคำของพระหมกเถรเจ้าเพียงเท่านั้น
ตามเนื้อความที่แสดงมาแล้วนี้ ช้ให้เห็นว่า พระหมกเถรเจ้า
ได้ทำอธิการกุศลไว้ในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลายในปางก่อน มิได้ถวาย
ตั้งแก้ว และผลหว่าใหญ่ แก่พระปิยทัสสีพุทธเจ้าเป็นต้น จึงได้มาเกิด
เป็นพระหมกเถรเจ้า สำเร็จขงพระอรหัต ในสำนักของพระพุทธเจ้า
ของเราทั้งหลายนี้ แต่เรื่องพระหมกเถรเจ้านั้น ในคัมภีร์อุปทานนี้ ไม่ได้
กล่าวไว้ชัดว่า มีประวัติเป็นมาอย่างไร ได้กล่าวไว้ชัดในคัมภีร์จุฬินเทศ
คัมภีร์สุตตนิบาต คัมภีร์สัทธัมมปาสิณีว่า ได้เป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรี
กล่าวคือ ในคัมภีร์ทั้ง ๓ นั้น บ่งไว้ชัดว่า พระหมกเถรเจ้าองค์นี้
ได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ มีนามว่าหมกมานพ เป็นศิษย์ของพราหมณ์
พาวรี ได้เป็นผู้หนึ่งในจำนวนมาณพผู้ใหญ่ ๑๖ คน ที่พราหมณ์พาวรีให้
ไปทูลถามปัญหาต่อพระทศพลพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย แล้วได้ทูลถาม
ปัญหาต่อพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายเป็นคนที่ ๘ ฯ ปัญหาที่หมกมานพ
ทูลถามข้อแรกนั้นว่า บุคคลเหล่านั้น ได้ประกาศไว้เมื่อก่อนศาสนาของ
พระโคตมว่า สัจจนใดมีแล้วดังนี้ จกมดังนี้ สัจจนทั้งสนล้วนแต่ได้ขึ้น
ที่พึงก่อ ๆ กันมา สัจจนทั้งสนล้วนแต่เจริญขึ้นด้วยตักกวิทยา คือ ความ
นึกความคิด ข้าพระองค์ไม่ยินดีในสัจจนนี้ ดังนี้

ในคำของหมกมานพนี้ มีคำอธิบายว่า พราหมณ์พาวรีและอาจารย์
ของพราหมณ์พาวรี ได้ประกาศลัทธิของตนไว้ก่อนศาสนาของพระโคตม
พระเจ้าวว่า สัจจนใดมีแล้วอย่างนั้น สัจจนจกมด้วยอาการอย่างนั้น ดังนี้
คำของพวกนั้นทั้งสน ล้วนแต่เป็นคำที่โต้แย้งได้ทั้งข้อ ๆ กันมา ไม่ใช่

พวกนักรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่เจริญขึ้นด้วยตักกวิทยา คือ
ความนึกความคิด เจริญขึ้นด้วยกามวิตก เพยาบาทวิตก วิจิทสาวิตก
ญาตวิตก ชนปวิตก อมรวิตก และวิตกอื่นเกี่ยวกับความเมตตา กรุณา
ผู้อื่น เกี่ยวกับลาภสักการะรามิส เกี่ยวกับความรู้ความคิดที่เล่าเรียนต่อ ๆ
กันมา ข้าพระองค์ไม่ยินดีในถ้อยคำของบุคคลเหล่านั้น ขอพระองค์
จงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ๆ รู้แจ้งธรรมอันใดแล้ว จะเป็นผลดี
ข้ามสิ่งอันแม้ในโลกเสียได้ ขอพระองค์จงทรงแสดงธรรมอันเป็นเครื่อง
กำจัดตัณหาแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า ตุก่อนเหมะกะ การกำจัด
ความรักใคร่พอใจในสิ่งอันเป็นที่รักใคร่พอใจ ซึ่งตนได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ
ได้รู้สึกในโลกนั้นแหละ เป็นทางไปสู่निพพานอันไม่รู้จักคลาดเคลื่อน ดังนี้

คำที่ตรัสตอบนี้ มีคำอธิบายว่า สิ่งอันเป็นที่รักใคร่พอใจนั้น ได้แก่
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ประเภท ๑ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ประเภท ๑ ได้แก่ วิญญาณ ๖ คือ จักขุวิญญาณ
โสทวิญาณ ฆานวิญาณ จีหวาวิญาณ กายวิญาณ มโนวิญาณ
ประเภท ๑ ได้แก่ สัมผัส ๖ ประเภท ๑ ได้แก่ เวทนา ๖ คือ เวทนา
ที่เกิดจากสัมผัสทั้ง ๖ นั้น ได้แก่ สัญญา ๖ คือ ความจดจำซึ่งรูป เสียง
กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์นั้น ๑ ได้แก่ สัญเจตนา ๖ คือ ความ
จงใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์นั้น ๑ ได้แก่ ตัณหา ๖
คือ ตัณหาใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์นั้น ๑
วิตก ๖ คือ ความนึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์นั้น ๑
ได้แก่วิจาร ๖ คือ ความตรองซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธรรมารมณ์ ๑ ๑ การกำจัดความรักใคร่พอใจในสิ่งอันเป็นที่รักใคร่พอใจ
เหล่านี้ เป็นหนทางแห่งพระนิพพานอันไม่คลาดเคลื่อน ดังนี้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบอย่างนั้นแล้ว จึงตรัสต่อไปว่า
บุคคลเหล่าใดรู้อย่างนั้นแล้ว เป็นผลดี เป็นผลดีธรรมอันเห็นแล้ว เป็นผู้ดับ
แล้ว บุคคลเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้สงบทุกเมื่อ ขอบว่าเป็นผู้ข้ามสิ่งทั้งแปด
อยู่ในโลกเสียได้ ดังนี้ ๑ คำที่ตรัสตอบเหล่านี้ มีคำอธิบายว่า

พระอรหันต์ผู้สันทาสวกกิเลสเหล่านี้ได้ รักษาสัน คือ รักษพระนิพพานอัน
เป็นกำลังสังขารทั้งปวง เป็นทสละอุปธิทั้งปวง เป็นสันตคณา เป็นที่
คลายตัณหา เป็นที่ดับตัณหา ด้วยการพิจารณาว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์
ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ดังนั้นเป็นต้น แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ อยู่ทุกเมื่อ
เป็นผู้มีธรรมอันเห็นแล้ว คือ รู้อย่างแล้ว ชำแล้ว พิจารณาแล้ว แจ่มแจ้ง
แล้ว เป็นผู้ดับกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะแล้ว เป็นผู้ดับอุปกิเลส
คือ ความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่เบียดเบียนท่าน ความดีเสมอ
ความริษยา ความกระหน่ำ ความมีเล่ห์กล ความโอ้อวด ความถือดี
ความแข่งดี ความถือตัว ความดุดันพอง ความมัวเมา ความประมาท
เหล่านี้อย่างแล้ว เป็นผู้สงบกิเลสและอุปกิเลสเหล่านี้ได้ ก็เป็นผู้ข้ามสิ่ง
ที่แผ่ชานอยู่ในโลก คือ กิเลสตัณหาได้ ดังนั้น

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแก้ปัญหาจบลงแล้ว ธรรมจักขุอัน
ปราศจากมลทินก็ได้เกิดมีแก่เทพยตามนุษย์เป็นอันมาก จิตของหมกมาณพ
นั้น ก็หลุดพ้นจากอาสวกกิเลส ถึงขั้นคุณธรรมอันพิเศษ คือ พระอรหันต์

เมื่อหมกมาณพถึงซึ่งพระอรหันต์แล้ว เครื่องดาบสบริวาร คือ
หนังเสือเหลือง ผ้าเปลือกปอ ไม้เท้า เต้าน้ำ ตลอดจนผมและหนวด
ก็อันตรธานไป หมกมาณพนั้นก็ได้เป็นเอหิภิกขุ ทรงไว้ซึ่งบริวาร
บรรพชิต คือ สังฆาฏิ บาตร จีวร แล้วลุกขึ้นประณมกราบทูลพระพุทธ-
องค์ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงเป็นพระศาสดาของข้าพระ
องค์ ส่วนข้าพระองค์เป็นสาวกของพระองค์ ดังนั้น สันเนื้อความในคัมภีร์
จุฬนิเทศเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์สัทธัมมปกาสนีนัน ได้แก้ไขถ้อยคำที่มีอยู่ในปัญหาและ
คำวิสัชนาซึ่งแสดงมาแล้วนั้นออกไปบ้างเล็กน้อยเท่านั้น เมื่อจบคำวิสัชนา
ปัญหาแล้ว หมกมาณพกับบริวารพันคน ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์
แล้วได้เป็นเอหิภิกขุขึ้นในขณะนั้น ส่วนการนิพพานของท่านนั้นไม่ได้กล่าว
ไว้ในที่ใด จึงเป็นอันว่าจบเรื่องของพระหมกเกรเจ้าเพียงเท่านั้น.

เอวี่ กิมี่ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณฺหํ ๑๔๗

คัมภีรขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระโตเทยฺยเถรเจ้า

ราชา วิจิตฺตโย นาม เกตุมตีปฺรตฺตเม

สุโร วิภฺกมสมฺปนฺโน ปฺรมชฺฌาวสํ ตทาทิ.

ณ มคฺคํ อาตมภาทจกฺกได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กณฺหํ ๑๔๗ ว่าด้วย
เรื่องพระโตเทยฺยเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทฺธศาสนา
และพุทฺธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระโตเทยฺยเถรเจ้า

ก็แต่เรื่องของพระโตเทยฺยเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏมา ๔ คัมภีร์ด้วยกัน
คือ คัมภีร์วิสุทฺธชนวโราสํ ๑ คัมภีร์พระอปทาน ๑ คัมภีร์ขุพนฺเทศ ๑
คัมภีร์สัทธมฺปโชติกา ๑ ในคัมภีร์วิสุทฺธชนวโราสํนั้นว่า ในอดีตชาติ
นั้น พระโตเทยฺยเถรเจ้าองค์นี้ได้เกิดเป็นพระราชา ทรงพระนามว่าวิจิตฺตโย
เสวยราชย์อยู่ในเมืองเกตุมคฺคินฺทร อันเป็นเมืองที่สมบุรณด้วยสิ่งทั้งปวง
ต่อ มาภายหลังพระราชาวิจิตฺตโยนั้น ได้ทรงสละราชสมบัติออกทรงผนวชเป็น
ฤาษี เวลาได้เห็นพระสวณฺณเถรเจ้า ก็เกิดโสมนัส ได้บูชาด้วยสิ่งอันจกฺก
ดังนี้ สืบเนื่องความในคัมภีร์วิสุทฺธชนวโราสํเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อปทานว่า เมื่อพระโตเทยฺยเถรเจ้า ได้สำเร็จพระอรหัต
แล้ว ได้กล่าวประกาศบุพพชาติของท่านขึ้น ในวันหนึ่งว่า ในอดีตชาติ
นั้น เราได้เป็นพระราชาทรงพระนามว่าวิจิตฺตโย ผู้แก้วกล้าสามารถ
เสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองเกตุมคฺคินฺทร เมื่อพระราชาวิจิตฺตโยนั้นทรงประมาท
พวกราชวฺรฏกัฬากันก่อการวิวาท ในคราวนั้น พระราชาวิจิตฺตโยจึงตรัส
สั่งให้ประชุมพลช้าง พลม้า พลรถ พลธนูที่แก้วกล้า ทั้งทรงโปรดให้

ประชุมพ่อครัว ช่างกลบก ช่างตอกไม้ที่แกวักล้าในสงคราม มิใช่แต่เท่านั้น ทั้งยังทรงโปรดให้ประชุมทหารตาม ทหารชน ทหารช้าง ทหารม้า เหล่าแล้ว พระราชาวชิรชัย ผู้ไม่มีใครสู้ได้พระองค์นั้น ก็ทรงเครื่องสงครามมีเกราะเป็นต้น เสด็จออกไปปราบปรามจลาจล จับพวกที่ก่อการจลาจลเสียบหลาวทั้งเป็นตง ๖ หมื่น คนทั้งหลายก็ได้แตกตื่นกันเป็นโกลาหลกล่าวกันว่า พระราชาพระองค์นี้ไม่ชอบธรรม เมื่อพระราชาพระองค์นี้ไปหม้อยู่ในนรก เมื่อไรจึงจะพ้นนรกได้ ดังนี้ เราผู้เป็นพระราชาวชิรชัยซึ่งนอนอยู่ ณ ทับทมในคราวนั้น ก็แลเห็นแต่นรกหลับไม่ได้ทั้งกลางวันกลางคืน มีความร้อนใจประหนึ่งว่าถูกเสียบด้วยหลาว ในคราวนั้น เราจึงคิดว่า ต้องการอะไรด้วยราชสมบัติ และพวกพลาพหะอันก่อให้เกิดความประมาทเช่นนั้น เพราะราชสมบัติและพลาพหะเช่นนั้นไม่สามารถช่วยเราได้ ไม่สามารถให้ความสุขเราได้ทุกเมื่อ เราจะต้องการอะไรด้วยบุตรภรรยา และราชอาณาจักรทั้งสี่ เราควรจะตั้งบรรพชาทำทางไปข้างหน้าให้บริสุทธิ์ เราคิดดังนี้แล้ว จึงได้สละช้างตง ๖ หมื่น ช้างพนแต่เป็นช้างสงคราม หงมาอาชาในยสินธพชาติ ๖๐๐ ตัว หัตถ์ดีอย่างละ ๖ หมื่น สละแม่โคนมซึ่งมีกาคทองรองรัตนามตง ๑๐๐๐ ตัว สละท่งสนมมารหมรูปร่างอันสวยงามทั้งหมื่น ๖ พันนาง สละท่งหมู่บ้านตง ๖ หมื่นตำบล ออกบรรพชา

เวลาเราออกจากพระนครแล้วได้เข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ สร้างอาศรมศาลาอยู่ริมแม่น้ำภาครส ครั้นเราสร้างบรรณศาลาเสร็จแล้ว ก็สร้างโรงบูชาไฟ ตั้งโถบูชาไฟอยู่ในอาศรมนั้น เมื่อเราตั้งใจเจริญพรตอยู่ทรมณพ หรือโคนต้นไม้ หรือทว่าง เราก็ไม่มีความสะดุ้งกลัวต่อสิ่งใด ๆ ในคราวนั้น มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ซึ่งอยู่ในที่ไกลอาศรมของเรา มีภิกษุมาบอกเราว่า พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่าพระสุเมธ ซึ่งวิเศษด้วยพระปริชาญาณ ได้บังเกิดขึ้นในโลกแล้ว ได้ทรงโปรดประชาชนให้ปวงให้ล่วงพ้นโลกสงสารเป็นอันมากแล้ว พระสุเมธพุทธเจ้านั้นจะโปรดท่านให้ข้ามโลกสงสารได้ด้วย เราได้ฟังถ้อยคำของภิกษุดังนี้แล้ว

ก็เกิดความเลื่อมใส นึกถึงแต่องค์พระสมุทเทสเจ้าเป็นอารมณ์ แล้วได้
เก็บเครื่องบริวารไว้ในอาศรมศาลา แล้วจึงออกจากป่าหิมพานต์ขึ้นไป
ในคราวนั้น เราแลแล้วทางองค์พระสมุทเทสเจ้า ได้ถือเอาแก่นจันทร์
อันมีค่าไปด้วย เมื่อเดินทางไปตามบ้านน้อยเมืองใหญ่ ก็ได้ไปพบองค์
พระสมุทเทสเจ้า ซึ่งกำลังทรงแสดงอริยสัจธรรมทั้ง ๔ อยู่ในท่ามกลาง
มหาชน เราเป็นคาบสในคราวนั้น จึงประณมอัญชลีขึ้นกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ พระองค์ได้มีกลิ่นหอม คือ พระคุณธรรมฟุ้ง
ไปในทิศทั้งปวง ดอกไม้ทั้งหลาย คือ ดอกจำปา ดอกมะลิ ดอกอโศก
ดอกเกตุ ดอกกรัง ก็มักกลิ่นตลบไปได้แต่ตามลมเท่านั้น หอมทวนลมนั้น
ไม่ได้ ข้าพระองค์ได้ออกจากป่าหิมพานต์มาในทันที เพราะได้สुकกลืน
ของพระองค์ ข้าพระองค์ขอบูชาพระองค์ด้วยจันทร์หอมนี้ ว่าดังนี้แล้ว
เราเป็นคาบสในคราวนั้น ก็ได้ขอลบไล่พระกายของพระสมุทเทสเจ้า
ด้วยผงจันทร์หอม พระสมุทเทสเจ้าก็ทรงนั่งอยู่ ด้วยมีพระพุท-
ธิประสงค์จะทรงรักษาไว้ซึ่งความเลื่อมใสของเรา ครั้นแล้วพระสมุทเทสเจ้า
ผู้ประเสริฐในโลกนั้น จึงทรงประกาศขึ้นในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ว่า
คาบสตนโคได้สรรเสริญคุณเรตถาคค และได้บูชาเรตถาคคด้วยผง
จันทร์หอม เรตถาคคจะพยากรณ์คติของคาบสตนนี้ ท่านทั้งหลายจงฟัง
ถ้อยคำของเรตถาคค คริสันแล้วก็ทรงพยากรณ์ต่อไปว่า คาบสตนนี้
จะได้เกิดเป็นพรหม ซึ่งมีผณยมเชตถอด้อยคำ มีใจอันตรงในทางธรรม
มีธรรมเครื่องเผากิเลส มีศรัทธาเป็นพิเศษอยู่ตลอด ๒๕ กัลป์ เป็น
ปริมาณ คาบสตนนี้จะได้เสวยสุขสำราญอยู่ในเทวโลกตลอด ๒ พัน ๖ ร้อย
กัลป์ จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ อยู่พื้นชาติ จะได้เป็นเทวราชอยู่
๓๓ ชาติ จะได้เป็นพระราชาประเทศราชอยู่ นับชาติมิได้ แล้วจะได้เกิด
เป็นภุมมียอยู่ในตระกูลพรหมณ์ จะได้เป็นศิษย์ของพรหมณ์พาวรรพ
ความร่ำเรียนในไตรเพท ผู้พิเศษด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการ
จะได้เป็นผู้ชำนาญในไตรเพท แล้วจะได้ไปเฝ้าพระโคตมโลกเชษฐุตถาคต
ปัญหาอันสุขุมกัมภีรภาพ แล้วจะสนอาสาสวกิเลส ดังนั้น บัดนี้เราผู้
ชื่อว่าโตเทยยะนี้ ก็ได้ดับไฟทั้ง ๓ กอง คือ ไฟราคะ โทสะ โมหะ

เสียแล้ว ได้ทำลายภพทั้งปวงเสียแล้ว สนั่นอัสวกลีเสสแล้ว สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ดังนั้น สนั่นเนื้อความในคัมภีร์ พระอุปทานเพียงเท่านั้น

ในคัมภีร์อุปทานที่แสดงมาแล้วนั้น ได้ชักถอดชาติของพระโตเทยเถรเจ้าว่า ได้เป็นผู้ทำอธิการกุศลไว้ในสำนักของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีการถวายจันทรันต์แด่พระสุเมธพุทธเจ้าเป็นต้น จึงได้มาเกิดเป็นศิษย์ของ พราหมณ์พาวรี แล้วได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยได้ฟังคำวิชันาปัญหาจาก สมเด็จพระบรมศาสดาของเรทั้งหลาย เพราะฉะนั้น จึงจะยกเนื้อความใน คัมภีร์อุทเทสมาแสดงสืบต่อไป

กล่าวคือ ในคัมภีร์อุทเทสว่า พระโตเทยเถรเจ้าองค์นี้ ได้เป็น มาณพญ์ใหญ่ผู้หนึ่งในจำนวนมาณพ ๑๖ คน ที่พราหมณ์พาวรีใช้ให้ไปทูลถามปัญหาต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โตเทยมาณพนันได้ทูลถาม ปัญหาขึ้นเป็นคนที่ ๕ ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า กามทั้งหลายไม่มี อยู่ในผู้ใด ตัณหาไม่มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้ใดข้ามความสงสัยเสียได้แล้ว วิโมกข์ ของผู้นั้นเป็นเช่นไร ดังนั้น ในคำถามนี้ มีคำอธิบายว่า กามทั้งหลายนั้น ได้แก่ พัสตกาม กิเลสกาม ดังที่เคยอธิบายมาแล้วนั้น คำว่า กามทั้งหลาย ไม่มีในผู้ใดนั้น คือ ผู้ใดละพัสตกาม กิเลสกามแล้ว ผู้นั้นเรียกว่าไม่มี กาม คำว่า ตัณหาไม่มีอยู่แก่ผู้ใดนั้น คือ ผู้ใดละตัณหาเสียแล้ว เสด็จตัณหา เสียแล้ว ด้วยไฟคือปรีชาญาณ ผู้นั้นชื่อว่าไม่มีตัณหา คำว่า ผู้ใดข้าม ความสงสัยเสียแล้วนั้น คือ ผู้ใดละความสงสัยในสภาวะธรรมทั้งปวงเสียแล้ว ผู้นั้นชื่อว่าข้ามความสงสัย คำว่า วิโมกข์ของผู้นั้นเป็นเช่นไรนั้น อธิบายว่า ความหลุดพ้นของผู้นั้นเป็นอย่างไร ดังนั้น

เมื่อโตเทยมาณพกราบทูลอย่างนั้นแล้ว สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสตอบว่า กามทั้งหลายไม่มีอยู่ในผู้ใด ตัณหาไม่มีอยู่แก่ผู้ใด ผู้ใด ข้ามความสงสัยเสียแล้ว วิโมกข์ของผู้นั้นไม่เป็นอย่างอื่น ดังนั้น ในคำตรัส ตอบนี้ มีคำอธิบายว่า กามทั้งหลายนั้น ได้แก่ วัตถุกาม กิเลสกาม วัตถุกามนั้น ได้แก่สิ่งทำให้เกิดความรักใคร่ยินดี คือ รูป เสียง กลิ่น รส

๒๘๐ พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์ที่ ๕ ขุททกนิกาย พระอปทาน เล่ม ๑

โณฏฐัพพะ ประเภท ๑ ที่นั่งที่นอน เครื่องนุ่งห่มประเภท ๑ ทาสีและทาส
แพะ แกะ ไก่ สุนัข ช้าง ม้า โค กระบือ ประเภท ๑ ไร่ นา เรือกสวน
เงินทอง ประเภท ๑ บ้าน นิคม ชนบท ราชธานี ประเภท ๑ ยุง ฉาง
ประเภท ๑ อีกอย่างหนึ่ง ได้แก่สิ่งที่ให้เกิดความรักใคร่ยินดี ที่เป็น
อดีต อนาคต ปัจจุบัน ประเภท ๑ ที่เป็นภายใน และภายนอก เป็น
ทั้งภายในและภายนอก ประเภท ๑ ที่เลว ปานกลาง ประณีต ประเภท ๑
ที่มีอยู่ในอมนุษย์ มนุษย์ สวรรค์ ประเภท ๑ ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ที่ทำ
ขึ้นเอง ที่ผู้อื่นทำขึ้น ประเภท ๑ ที่มีผู้หวงแหน ไม่มีผู้หวงแหน
ประเภท ๑ ที่ตนถือว่าเป็นของ ๆ ตน และไม่ถือว่าเป็นของ ๆ ตน
ประเภท ๑ ที่เป็นกามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร ประเภท ๑ ที่เป็นทั้งแห่ง
ตัณหา เป็นอารมณ์แห่งตัณหาประเภท ๑ รวมใจความว่า วัตถุให้เกิด
ความรักใคร่ยินดี เรียกว่าวัตถุคามทั้งนั้น กิเลสคามนั้น ได้แก่ความ
พอใจ ๑ ความรักใคร่ ๑ ทั้งความพอใจและความรักใคร่ ความดำริ ๑
ความรักใคร่ ๑ ทั้งความดำริและความรักใคร่ ๑ รวมใจความว่า กิเลสคาม
นั้น ได้แก่กามฉันทะ คือ ความพอใจในวัตถุคาม ๑ กามราคะ ความยินดี
ในวัตถุคาม ๑ กามฉันทะ ความเพลิดเพลินในวัตถุคาม ๑ กามตัณหา
ความสะดุ้งค้นรนในวัตถุคาม ๑ กามสineหา ความสineหาในวัตถุคาม ๑
กามปิสาสา ความกระหายในวัตถุคาม ๑ กามปริพาหะ ความกระวน
กระวายในวัตถุคาม ๑ กามเคระ ความติดอยู่ในวัตถุคาม ๑ กามมุงฉา
ความวนเวียนอยู่ในวัตถุคาม ๑ กามมัจฉโนสา ความยึดถือคือกาม ๑
กามโอมะ แม่นาคือกาม ๑ กามโยกะ เครื่องประกอบคือกาม ๑ กาม-
ปาทาน ความถ่อมลงในกาม ๑ กามฉันทนิวรณ์ เครื่องกางกั้นความดี คือ
ความพอใจในกาม ๑ กามเหล่านี้ไม่มีแก่ผู้ใด ผู้ที่เรียกว่าไม่มีกามทั้งหลาย

คำว่า ตัณหานั้น ได้แก่ความสะดุ้งค้นรน อยากได้แก่ รูป เสียง กลิ่น
รส โณฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ผู้ใดเผาตัณหา คือ ความสะดุ้งค้นรนอยากได้ รูป
เสียง กลิ่น รส โณฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เหล่านี้เสียสิ้นแล้ว ผู้ที่เรียกว่า

ว่าไม่มีตัณหา ผู้ใดละความสงสัยในเหตุผลแห่งสภาวะธรรมทั้งปวงได้แล้ว
ผู้นั้นเรียกว่าข้ามความสงสัยได้แล้ว

ผู้ไม่มีกาม ไม่มีตัณหา ไม่มีความสงสัยนั้น ข่อมมีวิโมกข์แปดพัน
เป็นอย่างอื่น คือความหลุดพ้นของผู้ที่ไม่กลายเป็นอื่นไปได้

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแก้ไขอย่างนั้นแล้ว โตเทยขณพ
จึงกราบทูลถามต่อไปว่า ผู้นั้นเป็นผู้ไม่มีความหวัง หรือเป็นผู้มีความหวัง
อยู่ เป็นผู้มปัญญา หรือเพียงแต่นับว่ามปัญญา ข้าแต่พระองค์ผู้มองอาจ
ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้ฉลาดในเหตุผลทั้งปวง
ข้าแต่พระองค์ผู้พระจักขุล้อมรอบ ขอพระองค์จงทรงบอกข้อนี้แก่ข้าพระ-
องค์ด้วยเถิด ดังนี้ ฯ ในคำกราบทูลถามนี้ มีคำอธิบายว่า คำว่า ผู้นั้น
ไม่มีความหวัง หรือยังมีความหวังอยู่คั่นนั้น คือ ผู้นั้นไม่มีตัณหาแล้ว
หมดตัณหาแล้ว หรือยังมีตัณหาอยู่ ยังหวังอยู่ ยังต้องการอยู่ ยังยินดีอยู่
ยังปรากฏอยู่ ยังทะเขือทะยานอยู่ ยังอยากได้อยู่ ซึ่ง รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ตระกฐ คณะ อาวาส ลาภ ขศ สรรเสริญ สุข จีวร
บิณฑบาต เสนาสนะ คีลานบัจจัย กามธาตุ รูป ธาตุ อรูปธาตุ กามภพ
รูปภพ อรูปภพ สัญญาภพ อสัญญาภพ เนวสัญญานาสัญญาภพ เอก-
โวการภพ จตโวการภพ ปัญจโวการภพ อดีต อนาคต ปัจจุบัน และสิ่ง
ที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รสก อยู่หรือ หรือว่าไม่อยากจะสิ่งใด

คำว่า ผู้นั้นมปัญญา หรือเพียงแต่นับว่ามปัญญานั้น คือผู้นั้นมีความรู้
แจ่มแจ้ง หรือเพียงแต่ได้อภิญญา ๕ สมาบัติ ๘ หรือเพียงแต่มีความรู้ใน
ทางผิด กำหนดเหตุการณ์ได้ด้วยตัณหาและทณฺฐิเท่านั้น

คำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มองอาจ ทำอย่างไรข้าพระองค์จึงจะได้รู้จัก
นักปราชญ์นั้น มีคำอธิบายว่า โตเทยขณพกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า
ทำอย่างไรเขาจึงจะรู้จักว่าใครเป็นนักปราชญ์ ดังนี้

เมื่อโตเทยขณพกราบทูลถามอย่างนั้นแล้ว สมเด็จพระผู้มีพระ
ภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า ผู้นั้นหมดความหวังแล้ว ไม่ใช่ว่ายังมีความหวัง

อยู่ ผู้คนเป็นผู้บัญญัติแท้ ไม่ใช่เป็นผู้กำหนดด้วยบัญญัติ เธอจึงรู้ว่า
ผู้ไม่มีเครื่องกังวล ผู้ไม่เกี่ยวข้องอยู่ในกามและภพ เป็นนักปราชญ์ ดังนี้

ในคำแก้ปัญหานี้ มีคำอธิบายว่า ผู้คนเป็นผู้กำหนดค้นหาแล้ว ไม่ใช่
ใช้ยังมีคณา อื่นเป็นเหตุให้หวังสิ่งยังมีอยู่ในโลก มีรูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ เป็นต้น ผู้คนเชื่อว่าเป็นผู้บัญญัติแท้ ไม่ใช่มีบัญญัติ
เทียม ผู้ที่ไม่มีเครื่องกังวล คือ รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส
ทุจริตทั้งปวง ผู้ไม่ข้องอยู่ในวัตถุกาม กิเลสกาม ไม่ข้องอยู่ในภพสอง
คือ กัมภพ รูปภพนั้น เธอจึงรู้เกิดว่าเป็นนักปราชญ์

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาทรงแก้ปัญหาลงอย่างนั้นแล้ว ธรรมจักษุ
อันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน คือ การพิจารณาเห็นธรรมว่า ไม่ว่าสิ่งใดที่มี
ความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องมีความดับไปเป็นธรรมดาทั้งนั้น ดังนี้
ก็ได้เกิดมีแก่เทพตามนุษย์หลายพัน ซึ่งมีความพอใจร่วมกันกับโตเทย-
มาณพนัน ส่วนโตเทยมาณพนัน ได้สำเร็จพรอรรถพร้อมด้วยการ
สำเร็จพระอรรถนั้น บรรดาเครื่องบริกรรมของดาบส มีหนังสือ ชฎา
ผ้าเปลือกปอ ไม้เท้า เต้าน้ำ เป็นต้น ตลอดจนผมและหนวดของโตเทย-
มาณพนัน ก็อันตรธานไป โตเทยมาณพนันก็ได้เป็นภิกษุครองสังฆาฏี
บาตร จีวร นั่งประณมกราบทูลสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่
พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์เป็นพระศาสดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์เป็น
สาวกของพระองค์ ดังนี้ สันเนอความในคัมภีร์จุฬินเทศเพียบเท่านั้น

ในคัมภีร์สัทธัมมปิโซติกานัน ได้แก้ไขถ้อยคำที่มีอยู่ ในคัมภีร์
จุฬินเทศออกไปบ้างเล็กน้อย ในที่สุดได้กล่าวว่า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
ได้ให้พระสูตรนี้ลงด้วยยอด คือพระอรรถ ฯ ในเวลาจบเทศนาลง
การตรัสธรรมก็เหมือนคนกับหมามาแล้วในข้างต้น ดังนี้ คำว่าเหมือนคนกับหมา
แล้วข้างต้นนั้น คือ โตเทยมาณพกับบริวารพันคนนั้น ก็ได้สำเร็จเป็นพระ
อรรถนั้น แล้วได้เป็นเอหิภิกขุในขณะนั้น การนิพพานของท่านองคณ์ ไม่ได้
กล่าวไว้ในคัมภีร์ใด จึงเป็นอันจบเรื่องของท่านเพียบเท่านั้น

เอวံ กัมม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฐก ๑๔๘

คัมภีรชุตกัณนิเถร พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระชตุกัณนิเถรเจ้า

นคเร หัสวติยา เสฏฐิปุตุโต อโหสห
สมปปีโต กามคณเฑ ปรีวาเร มหิ ตทาติ.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กัณฐก ๑๔๘ ว่าด้วย
เรื่องพระชตุกัณนิเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา
และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระชตุกัณนิเถรเจ้า

ก็เล่าเรื่องของพระชตุกัณนิเถรเจ้าองค์นี้ มีปรากฏมา คัมภีรด้วยกัน
คือ คัมภีรวสุทธชนวลาสนี • คัมภีรพระอุปทาน • คัมภีรจูณินเทศ •
คัมภีรสัทธัมมปโชติกา • ในคัมภีรวสุทธชนวลาสนีนั้นว่า ในครั้ง
พระปฐมุตตรพุทธเจ้าเกิดขึ้นนั้น พระชตุกัณนิเถรเจ้าองค์นี้ ได้เกิดเป็น
บุตรเศรษฐี มีปราสาททองเป็นที่อยู่ เพียบพร้อมด้วยเบญจกามสุข
ทุกประการ มีคนทั่วประเทศเป็นบริวาร ตั้งแต่นั้น หาได้มีพิสดารออก
ไปกว่านี้ไม่

ในคัมภีรพระอุปทาน มีอยู่ในชุตกัณนิเถร พระสูตรต้นตบิฎกนั้นว่า
เมื่อพระชตุกัณนิเถรเจ้า ได้สำเร็จพระอรหันต์แล้ว ได้กล่าวประกาศ
พวสานาของท่านขึ้นในวันหนึ่งว่า ในคราวนั้น เราได้เป็นบุตรเศรษฐีอยู่
ในเมืองหงสวดี มีความสุขสมบูรณ์ทุกประการ ในคราวนั้น เรามีปราสาท
เป็นอาอยู่ ๓ หลัง มีทรัพย์สมบัติเป็นอันมาก บำรุงบำเรออยู่ด้วยการพอน
รำขบร้อง มีพวกดนตรีขับกล่อมเราล้วนแต่เหล่านารี เพื่อทำให้เรา
มีใจเพลิดเพลินยินดี เราไม่รู้จักกลางคืน กลางวัน เหมือนกันกับพระอินทร์

ในดาวดึงส์สวรรค์ มีพวกเดินทางไกล พวกกำพร้า พวกขอทาน มาขอ
 ทานที่บ้านเราเป็นนิตย์ พวกสมณเพราะเมตตเทเป็นนาบุญอันล้ำเลิศ ที่จะ
 ทำให้เกิดบุญแก่เรา ก็ได้มาสู่เรือนของเรา พวกนักบวชนอกพระพุทธ-
 ศาสนา ก็ได้มาสู่เรือนของเรา พวกช่างต่าง ๆ มีช่างไม้ อ้อ ช่างเสื่อ
 ลำแพน ช่างหนัง ช่างไม้ คนทำกรางงาน ช่างปั้นภาชนะ ช่างแก้ว ช่าง
 โลหะ ช่างทอง ช่างผ้า ช่างคืบก ช่างสร ช่างกลึง ช่างซ่อมเป็นต้น
 ตลอดถึงคนเลี้ยงช้าง ก็ได้มาสู่เรือนของเรา ฯ เรามีแก้ว ๑ ประการ
 เท่ากันกับพระราชาอรินทมราช ฯ พวกใดเป็นบริวารของเรา เราก็ตัด
 ตูพวกนั้นให้อิ่มหน้าสำราญ ฯ ในคราวนั้น มีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง
 ทรงพระนามว่าพระปทุมุตตระ เกิดขึ้นในโลก พระปทุมุตตรพุทธเจ้านั้น
 มีพระอรหันต์แสนองค์เป็นบริวาร ฯ เวลาพระปทุมุตตรพุทธเจ้านั้นเสด็จ
 ไปตามมรรคา ก็มีพระรัศมีสว่างไปทั่วทิศทั้งปวง ฯ เมื่อพระปทุมุตตร-
 พุทธเจ้าเป็นนายกของโลก เสด็จไปในที่ใด เสียงกลองก็สนั่นหวั่นไหว
 ไปในที่นั้น มีพระรัศมีแผ่ช้านอกจากองค์พระปทุมุตตระเหมือนกับรัศมี
 พระอาทิตย์แรกอุทัยฉะนั้น ฯ พระรัศมีของพระปทุมุตตระนั้น ได้สว่าง
 เข้าไปตามบ้านเรือนของคนทั้งหลาย ฯ เราได้เห็นรัศมีขององค์พระปทุมุตตระ
 นั้นแล้ว ก็ได้บอกแก่บริวารของเราว่า ผู้ที่เสด็จมาตามถนนนี้ต้องเป็น
 พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐโดยแท้ เราบอกบริวารดังนี้แล้ว จึงรับลงมา
 จากปราสาท ไปกราบทุกพระปทุมุตตรโลกนาถว่า ขอพระองค์พร้อมด้วย
 ภิกษุสงฆ์แสนองค์ จงทรงรับภัตตาหารของข้าพระองค์เถิด ฯ ครั้นกราบทุก
 ดังนี้แล้ว ก็อัญเชิญพระปทุมุตตระ กับพระภิกษุสงฆ์ให้เข้าไปสู่เรือน
 ของเรา แล้วถวายโภชนาหารอันประณีต ในเวลาองค์พระปทุมุตตระ
 กับพระภิกษุสงฆ์ฉันอาหารอยู่นั้น เราก็ให้พวกคนตรีประโคม เพื่อเป็น
 พุทธบูชา ในเวลาเสร็จการฉันอาหารแล้ว องค์พระปทุมุตตรศาสดาจึง
 ทรงพยากรณ์ขึ้นว่า ผู้ใดบูชาเราด้วยคนตรีและถวายข้าวน้ำแก่เรา เรา
 จักพยากรณ์คตของผู้นั้น ทานทั้งหลายจึงพึงถือบูชาของเรา ฯ ก็ผู้ที่
 บูชาเราด้วยคนตรีและข้าวน้ำ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์

ด้วยทรัพย์สมบัติทั้งปวง เวลาเป็นพระเจ้าจักรพรรदनัน จักได้ชักชวน
 ประชาชนให้มาน้อยในศัล ๕ และกุศลกรรมบก ๑๐ ประการ จักมีพวก
 พนักงานดนตรีขับกล่อมอยู่เป็นนิตย์ จักได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ในเทวโลก
 ตลอด ๓ หมื่นกัลป์ จักได้เป็นพระราชูปถัมภ์ราชชนนีชาติมิได้ ฯ
 ในกัลป์ที่แสนข้างหน้า จักมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระ
 นามว่า พระโคตมเกิดขึ้นในโลก ฯ บุตรเศรษฐีคนนั้นจักเกิดเป็นเทพดา
 หรือมนุษย์อย่างใดก็ตาม ก็จักมีทรัพย์บริวารไม่บกพร่อง แล้วจักได้มา
 เกิดเป็นมนุษย์ แดกถาดในไตรเพท จักได้ออกบรรพชาเป็นสาวกของ
 พระโคตม จักอบรมบารมีจนสิ้นกิเลสสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จักยินดีอยู่ใน
 ศาสนาของพระโคตมเหมือนพญาเสือโคร่ง และไกรสรราชสีห์ อันยินดี
 อยู่ในป่าฉะนั้น ดังนี้ ฯ เราผู้ว่าชตกัณณิน ไม่เคยได้เป็นเทพดา
 มนุษย์ที่ขัดสน ไม่เคยได้เกิดในทคติแม่แต่สักหนเดียว ด้วยอำนาจผลานิสงส์
 ที่บูชาองค์พระปฐมุตตระด้วยดนตรีและขำน้ำ ในคราวนั้น บัดนี้เราเป็น
 ผู้ยินดีในวิเวก เป็นผู้สงวนหาอุปมิได้ เป็นผู้สลัดเครื่องผูกเสียแล้ว
 เหมือนช้างสลัดปลอก เราได้เผากิเลสทั้งหลายเสียแล้ว ได้ทำลายภพ
 เสียแล้ว สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๕ อภิญญา ๖ แล้ว
 ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสิ้นแล้ว สิ้นเนื้อความในคัมภีร์พระ
 อุปทาน ที่พระชตกัณณิเถรเจ้ากล่าวไว้ด้วยตนเอง เพียงเท่านั้น

ตามที่ได้แสดงมาแล้วแต่ต้นจนถึงนั้น ได้ใจความว่า พระชตกัณณิ
 เถรเจ้าองค์นี้ ได้บำเพ็ญบุญกุศลไว้แล้วในสำนักพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มี
 พระปฐมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น ที่ทรงอุบัติขึ้นในแสนกัลป์ล่วงมาแล้ว
 มาในปัจฉิมชาติ จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ยกตนเข้าสัพพะปริณิพพาน
 ดังนี้ แต่ไม่ได้กล่าวไว้ว่า ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยอาการอย่างไร
 เพราะฉะนั้น จึงจะยกเนื้อความในคัมภีร์จุฬินเทศ และคัมภีร์สัทธัมม-
 ปโชติกมาแสดงสืบต่อไป

กล่าวคือ ในคัมภีร์จุฬินเทศบ่งไว้ชัดว่า ในปัจฉิมชาติพระชตกัณณิ
 เถรเจ้าองค์นี้ได้เกิดเป็นบุตรพราหมณ์ มีนามว่าชตกัณณิมาถพ ได้ปรากฏ

แสงวาทธรรมวิเศษ จึงได้ออกบวชเป็นตาบส ประพฤติพรตพรหมจรรย์
อยู่กับพราหมณ์เขาวรี ต่อมาภายหลังจึงได้ไปทูลถามปัญหา ต่อพระพุทธเจ้า
ของเราทั้งหลาย กับมาณพอื่น ๆ เมื่อมาณพอื่น ๆ ทูลถามปัญหาไป
ถึง ๑๐ คนแล้ว ชตุกัณณิมาณพนี้ จึงได้ทูลถามปัญหานั้นเป็นคนที่ ๑๑
ต่อสมเด็จพระบรมศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้แก้วกล้า ข้าพระองค์ได้
ฟังข่าวพระองค์ว่า เป็นผู้ไม่มีความใคร่ต่อถาม เป็นผู้ขำโอหะ จึงได้มา
เฝ้าเพื่อทูลถามปัญหา ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระเนตรเกิดขึ้นพร้อม ขอพระ
องค์จงทรงบอก ซึ่งธรรมอันระงับแก่ข้าพระองค์ ขอพระองค์จงทรงบอก
ซึ่งธรรมอันแท้จริงแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด พระเจ้าข้า ดังนี้ ๆ ในคำทูล
ถามนี้ มีคำอธิบายว่า คำว่า ผู้แก้วกล้านั้น คือ ผู้สามารถ ผู้อาจ
ผู้ไม่สะดุ้ง ผู้ไม่หนี ผู้ไม่มีความกลัวต่อสิ่งใด ผู้ไม่มีโลมชาติชู้ชน ๆ
คำว่า กามนั้น ได้แก่ วัตถุกาม กิเลสกาม ดังที่เคยอธิบายมาแล้วในกัมม
ก่อน ๆ นั้น ๆ พระพุทธเจ้าทรงละวัตถุกาม กิเลสกามทั้งหลายเสียแล้ว
ไม่ทรงใคร่วัตถุกาม กิเลสกามอันใด ไม่ร่าเริงยินดีต่อวัตถุกาม กิเลสกาม
อันใด เพราะฉะนั้นจึงว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่มีความใคร่ คือพระพุทธเจ้า
เป็นผู้หมดความใคร่แล้ว คลายความใคร่แล้ว ปล่อยความใคร่แล้ว
ละความใคร่แล้ว เลิกความใคร่แล้ว ปราศจากความยินดีแล้ว สละความ
ยินดีแล้ว คลายความยินดีแล้ว ปล่อยความยินดีแล้ว สละความยินดีแล้ว
เลิกความยินดีแล้ว หมดความยินดีแล้ว หมดความต้องการแล้ว ด้วย
ความร้อนแล้ว เป็นแล้ว เสวยแต่ความสุข อยู่ด้วยตนอันประเสริฐสุด
ข้าพระพุทธเจ้าชื่อว่าชตุกัณณิ ได้สดับมาแล้วว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า
เป็นผู้ไม่มีความใคร่ในกาม ดังนี้

คำว่า เป็นผู้ขำโอหะแล้วนั้น คือ เป็นผู้ขำกิเลส ๔ ประการ อัน
เป็นเหมือนโอหะ คือ เหมือนแม่น้ำใหญ่ ๆ กิเลส ๔ ประการนั้น คือ
กาม โลภ ทรุณฺณ อวิชชา ดังที่เคยอธิบายมาแล้วในกัมมก่อน ๆ โง่

คำว่า ธรรมอันสงบนั้น ได้แก่ พหวนอนเป็นระงับสังขารทั้งปวง
เป็นทณฺเฏอุปธิทั้งปวง เป็นทณฺเฏอภินิหาร เป็นทณฺเฏสลยตณฺเฏ เป็นทณฺเฏ

มีบุญญามาก มีบุญญาเนนแน่น กล้าหาญ ว่องไว เฉียบแหลม ทำลาย
เสียซึ่งกิเลส กว้างใหญ่ค้ำแผ่นปฐพี

ชื่อว่า พระองค์ทรงแสดงธรรมซึ่งข้าพระองค์รู้แล้ว จะละชาติ
ชราไปนั้น คือ ขอพระองค์ทรงแสดงธรรม ซึ่งมีคุณอันดีในเบื้องต้น
ท่ามกลาง ที่สุด ประกอบด้วยอรรถเพ็ญยชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง คือ
สติปัญฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๘
อริยมรรค ๘ พระนิพพาน ทางพระนิพพาน แก่ข้าพระองค์ด้วยเกิด ดังนี้

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสตอบว่า ตุก่อนชดุกันณิ เธอจง
กำจัดความยินดีในกาม จงเห็นการออกจากกามว่า เป็นทางปลอดภัย
เครื่องกังวลที่เธอเคยถือมาแล้ว เคยยึดมาแล้ว จงอย่ามีแก่เธอ ดังนี้

ในคำตรัสตอบนี้ มีคำอธิบายว่า เธอจงกำจัดความยินดี คือ ตัดหา
รากะเป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในวัฏฏกาม กิเลสกามนั้นเสีย

ชื่อว่า เธอจงเห็นการออกจากกาม เป็นของปลอดภัยนั้น คือ
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกชดุกันณิมาณพว่า เธอจงเห็นการออก
จากกาม คือ ข้อปฏิบัติอันดีอันชอบ ซึ่งได้แก่ ลีลสังวร อินทรีย์สังวร
โภชเนมัตตัญญูตา ซาคริยานุโยค สติ สัมปชัญญะ สติปัญฐาน ๔ สัม-
มปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๘ อริยมรรค ๘
และนิพพาน ทางไปนิพพาน ว่าเป็นของไม่มีภัย เป็นของไม่รู้จักแปรผัน
เป็นของไม่มีติดหาเครื่องเกาะเกี่ยว

ชื่อว่า เครื่องกังวลอย่ามีแก่เธอ นั้น หมายความว่า เครื่องกังวล
คือ รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ กิเลส ทุจริตทั้งปวง อย่าได้มี
แก่เธอ คือ เธอจงละเสีย ดังนี้

ครั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนั้นแล้ว จึงตรัสต่อไปว่า สิ่ง
ใดมีในปางก่อน เธอจงทำสิ่งนั้นให้แจ้ง เครื่องกังวลในภายหลังอย่าได้
มีแก่เธอ ถ้าเธอจักไม่ถือในท่ามกลาง เธอก็จักสงบได้ ดังนี้

ในคำตรัสนี้ มีคำอธิบายว่า คำว่า สิ่งใดมีมาในปางก่อน เธอจง
ทำสิ่งนั้นให้แจ้งนั้น คือ กิเลสเหล่านี้จะเกิดขึ้นเพราะสังขารทั้งหลาย ที่

ล่วงแล้วมา เธอจงทำกิเลสเหล่านั้นให้แห้ง คือ จงทำอย่าให้เป็นพิษได้
จงทำให้สิ้นไป ฯ เครื่องตกแต่ง คือ กรรมที่เป็นอดีตเหล่าใดมีอยู่ เธอจง
ทำเครื่องตกแต่ง คือ กรรมเหล่านั้นให้แห้งไป คือ จงทำอย่าให้เป็นพิษได้
คือ จงละเสียให้สิ้น

คำว่า เครื่องกังวลในภายหลังอย่าได้มีแก่เธอ นั้น คือ เครื่องกังวล
มีรากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ที่เกิดขึ้นเพราะปรารถนารังการในอนาคต อย่า
ได้มีแก่เธอ คือ เธอจงละเสีย

คำว่า ถ้าเธอจักไม่ถือในท่ามกลางนั้น คือ เธอจักไม่ถือในรูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นปัจจุบันไว้ด้วยตัณหา ทิฏฐิ

ชื่อว่า เธอจักสงบนั้น คือ เธอจักดับกิเลส และอุปกิเลสทั้งปวง
เสียได้เด็ดขาด ไม่ให้เกิดอีกต่อไป

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอย่างนั้นแล้ว จึงตรัสต่อไปว่า
ดูก่อนพราหมณ์ อาสวะทั้งหลาย ซึ่งเป็นเหตุให้ตกอยู่ในอำนาจมัจจุราช
ย่อมไม่มีแก่ผู้ปราศจากความยินดีในนามรูปทั้งปวง ดังนี้

คำตรัสนี้ ไม่มีคำอธิบายว่า นามนั้นได้แก่รูปขันธ์ ๔ รูปนั้น ได้แก่มหา
ภูตรูป ๔ กับรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔ ความยินดีนั้น ได้แก่กิเลสตัณหาทั้งปวง

ชื่อว่าด้วยอาสวะนั้น หมายความว่า อาสวะมีอยู่ ๔ ประการ อัน
ได้แก่กิเลสที่ข่องอยู่ในใจของสัตว์โลก ๔ ประการ คือ กาม ๑ ภพ ๑ ทิฏฐิ ๑
อวิชชา ๑ ฯ อาสวะทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ผู้ไม่มีความ
ยินดีในนามธรรม รูปธรรมทั้งปวง

เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอย่างนั้นจบลงแล้ว การบรรลุ
มรรคผลก็ได้มีแก่เทพยดา มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก ชตกัณณิเถระนั้น
ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมกับมาดเพทังพิน ซึ่งเป็นบริวารของตน
สนเณอควารในคัมภีร์จุหนิเทศเพียงเท่านั้น

เอวํ กิมี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กัณฑ์ที่ ๑๔๙

คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระอุเทนเถระเจ้า

หิมวันตสุส อวิหเร	ปทุโม นาม ปพฺพโค
อสุสโม สุกโค มยฺหํ	ปณฺณสาลา สุมาปิตา
นทีโย สุนฺทเร ตตฺถ	สุปฺตีสฺสกา มโนรมา
อจฺฉินฺทกา สิตฺตลา	สนฺทเล นทีโย สหาคี

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีร์พระอปทาน กัณฑ์ที่ ๑๔๙
ว่าด้วยเรื่องพระอุเทนเถระเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธ-
ศาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนาน

เรื่องพระอุเทนเถระเจ้า

ดำเนนความตามวาระพระบาลี อันมีในคัมภีร์พระอปทานนั้นว่า พระ
เถระเจ้าองค์นั้น เมื่อได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าวไว้ว่า มีภูเขาหนึ่งชื่อว่า
ภูเขাপทุม อยู่ในที่ใกล้ป่าหิมพานต์ เราได้สร้างอาศรม สร้างบรรณศาลา
อยู่ทกุเขานั้นเป็นอันดี

แม่น้ำทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในที่นั้น มีทำดงาม น้ำอันดี มีน้ำใสสะอาด
เยือกเย็น มีน้ำไหลอยู่ทุกเมื่อ ๆ ปลาต่าง ๆ คือ ปลาภา ปลาภค ปลา
ฉลาด ปลาเค้า ย่อมทำแม่น้ำทั้งหลายนั้นให้ดงาม

สองตราบข้างแห่งแม่น้ำทั้งหลายนั้น ย่อมสะพรั่งไปด้วยต้นมะม่วง
ต้นหว้า ต้นกุ่ม ต้นคูณ ต้นแคฝอย ต้นไม้เหล่านั้น ย่อมทำให้อาศรม
ของเราดงาม ๆ ต้นปรู ต้นไทร ต้นไม้ที่มีดอกหอมต่าง ๆ ย่อมทำให้
อาศรมของเราดงาม ต้นกระถิน ต้นพิกวน ต้นกาละหิง ต้นรัง ซึ่งสะพรั่ง
ไปด้วยดอกมีกลิ่นหอมหวาน ย่อมทำให้อาศรมของเราดงาม ๆ ต้นดอกคำ

ต้นสน ต้นกระทุ่ม ซึ่งสะพรั่งไปด้วยดอก พอเอี่ยมมือหยิบถึงก็ทำให้อาศรม
ของเรางดงาม ฯ ในที่ใกล้อาศรมของเรานั้น มีต้นสมอ ต้นมะขามข้อม
ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้นสมอพิเภก ต้นกระเบา ต้นรูกฟ้า ต้นมะตูม
ต้นสะคร้อ ต้นกล้วย อยู่เป็นอันมาก ต้นไม้เหล่านี้ย่อมทำให้อาศรมของเรา
งดงาม ฯ ต้นอโศก ต้นสะเดา ก็ทำให้อาศรมของเรางดงาม ฯ ต้นมะนาว
ต้นมะม่วง ต้นตีนกระ คือต้นไม้ที่ขนล่อมวิมานพญาครุฑ ต้นไม้เหล่านี้
ก็ล้วนแต่มีดอกอันหอมหวาน ย่อมทำให้อาศรมของเรางดงาม ต้นยางทราย
ต้นจำปาซึ่งมีดอกหอมหวาน ก็ทำให้อาศรมของเรางดงาม

สระโบกขรณีซึ่งอยู่ใกล้อาศรมของเรานั้น ก็ระงมไปด้วยเสียงนก
จากพราก คานด้วยดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกอุบล ฯ สระโบกขรณี
นี้มีน้ำใสสะอาดเยือกเย็น มีท่าอันงดงามเป็นทิวารัณรมย์ มีน้ำใสคล้ายแก้ว
ผลึก ก็ย่อมทำให้อาศรมของเรางดงาม ฯ ดอกปทุม ดอกปทุมทริก ดอกอุบล
ดอกมณฑา ย่อมทำให้อาศรมของเรางดงาม

ปลาภา ปลาภค ปลาฉลาม ปลาแก้ว ซึ่งแหวกว่ายไปมาอยู่ในสระนั้น
ก็ย่อมทำให้อาศรมของเรางดงาม

นกพิราบ นกหงส์ นกจากพราก นกกระเรียน นกสาธิกา ก็ย่อม
ทำให้อาศรมของเรางดงาม ฯ ต้นนิลดา ต้นอัมพคันธี ต้นเกตุ ซึ่งมี
ดอกอันบานงาม มีกลิ่นหอมหวาน ก็ย่อมทำให้อาศรมของเรางดงาม ฯ สิงโต
เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หมาใน หมาป่า ซึ่งเที่ยวไปมาอยู่ตามป่า ก็ย่อม
ทำให้อาศรมของเรางดงาม

พวกดาบสที่นั่งห่มผ้าหนังเสือ ซึ่งเที่ยวไปมาอยู่ในป่า ก็ย่อมทำ
ให้อาศรมของเรางดงาม พวกดาบสบางจำพวก ซึ่งนั่งห่มผ้าหนังสัตว์
มีสติปัญญา มีความสำรวมดี มีอาหารน้อย ก็ย่อมทำให้อาศรมของเรา
งดงาม ฯ ดาบสเหล่านั้นถือเอาหาบเข้าป่าไป เก็บเอาลูกไม้ห้วงมันมา
ฉันแล้วก็อยู่ในอาศรม ฯ ดาบสเหล่านั้นไม่ต้องหาฟัน ไม่ต้องตักน้ำ

สิ่งเหล่านั้นมีมาเอง ด้วยอำนาจของตาบสทั้งปวง ๆ ตาบสทั้งปวง
ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้สำเร็จงาน เป็นผู้แสวงหาประโยชน์อย่างสูง ในคราวนั้น
มีจำนวนถึง ๘ หมื่น ๔ พันองค์ ๆ ตาบสเหล่านั้นล้วนแต่เป็นผู้มีตบะ ล้วน
แต่ประพฤติเหมือนคัมภีร์พรหม ล้วนแต่มีใจเป็นสมาธิ ล้วนแต่เที่ยวไปใน
อากาศได้ ๆ ฤษีเหล่านั้น ย่อมมาประชุมพร้อมกัน ๕ วันต่อครั้ง เมื่อมา
กราบไหว้กันแล้ว ต่างก็แยกกันไปอยู่ยงคละทาง

ในคราวนั้น พระปฐมตตรพุทธเจ้าผู้ชนะกิเลสทั้งปวง ผู้สำเร็จธรรม
ทั้งปวง ผู้กำจัดกองมืด ก็ได้เกิดขึ้นในโลก ๆ มียักษ์ตนหนึ่งซึ่งมีฤทธิ์มากอยู่
ใกล้อาศรมของเวา มาบอกเราว่า พระปฐมตตรพุทธเจ้า ผู้เป็นนักปราชญ์ใหญ่
ได้เกิดขึ้นในโลกแล้ว ท่านจงไปเฝ้าพระองค์เสียโดยเร็ว ๆ เราได้ฟังถ้อยคำ
ของยักษ์นั้นแล้ว ก็เก็บเครื่องบริวารไว้ในอาศรม แล้วออกจากป่าไปใน
ทันใด ๆ เราได้ออกไปจากอาศรมโดยรวดเร็วประหนึ่งว่า บุคคลรีบดับไฟ
ที่ไหม้ผ้าฉะนั้น เราได้เดินทางไกลไปโดยแรมคืนแห่งละคืนเท่านั้น ก็ไปถึง
พระพุทธรเจ้า

ในเวลานั้น พระพุทธรเจ้าผู้ทรงพระนามว่าพระปฐมตตระ ผู้ทรงรู้
แจ้งโลก ผู้ทรงรับเครื่องบูชาของโลก กำลังทรงแสดงของจริง ๔ ประการ
อยู่ ๆ เราได้ออเอาดอกปทุมเข้าไปเฝ้าพระองค์ ด้วยน้ำใจอันผ่องใส
ถวายบังคมพระองค์แล้วกับบูชาพระองค์ ได้ลดผ้าหนั่งสัตว์ลงที่ไหล่ข้าง
หนึ่ง แล้วกล่าวสรรเสริญพระองค์ว่า พระองค์เป็นผู้ตรัสด้วยความร้อนใจ
เป็นผู้มีอำนาจปราศจากอาสวะด้วยความร้อนใจ ข้าพระองค์จักพรรณนา
ความร้อนนั้น ขอท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของข้าพเจ้า คือ พระองค์ผู้
เป็นพระพุทธรเจ้า ได้ตัดกระแสสงสารเสียให้ขาดแล้ว ก็ทำให้สัตว์โลก
ทั้งปวงข้ามพ้นโลกสงสาร สัตว์โลกทั้งปวงได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว
ก็ข้ามกระแสตัณหาเสียได้ พระองค์เป็นครูของเทพยดา มนุษย์ทั้งหลาย
พระองค์เป็นเหมือนธงของชัยของสัตว์โลกทั้งหลาย พระองค์เป็นทพ
ของสัตว์โลกทั้งหลาย พระองค์เป็นเหมือนกับเกาะที่อาศัยของสัตว์โลก
ทั้งหลาย บรรดาภคณาจารย์ที่มีอยู่ในโลกไม่มีผู้ใดเสมอพระองค์ พระองค์

เป็นสุลาเลศกว่าคณาจารย์ทั้งหลาย เป็นผู้มีพระปรีชาญาณกว่าคณาจารย์
ทั้งหลาย บรรดาคณาจารย์ทั้งหลาย ย่อมอยู่ในภายในข้าบแห่งพระปรีชา-
ญาณของพระองค์ทั้งนั้น พระองค์ผู้มีพระปรีชาญาณ ย่อมทำให้บุคคล
เป็นอันมาก ข้ามโลกสงสารได้ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ ข้าพระองค์
ได้มาเห็นพระองค์แล้ว ก็จักทำให้สิ้นทุกข์ได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักขุ-
ญาณ บรรดาของหอมทั้งสนขงมีอยู่ในโลก ย่อมไม่หอมเท่ากับกลิ่นหอม
ของพระองค์ ศิลธรรมของพระองค์ ย่อมเป็นกลิ่นหอมประเสริฐ ไม่มีสิ่งใด
จะหอมเหมือน ขอพระองค์ผู้มีพระจักขุญาณจงปลดปล่อยข้าพระองค์ให้พ้น
จากกำเนิดดิรัจฉาน พ้นจากนรกด้วยเถิด ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐด้วย
พระปรีชาญาณ พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมซึ่งไม่มีสิ่งใดตกแต่ง ซึ่งเป็น
ธรรมอันสงบ ดังนี้

ในลำดับนั้น พระปฐมตตรพุทธเจ้าผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้ทรงรับเครื่อง
บูชาของโลก ได้ประทับนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ แล้วได้ตรัสขึ้นว่า ผู้ใด
ได้บูชาความรู้ของเราด้วยความเลื่อมใส เราจักกล่าวถึงคุณนันทานทั้งหลาย
จึงพึงถ้อยคำของเรา คือ ผู้บูชาความรู้ของเราจักได้เสวยสุขอยู่ในเทวโลก
ตลอด ๓ หมื่นกัลปาวสาน จักได้เป็นจักรพรรดิราช ผ่านสมบัติใหญ่ใน
มนุษยโลกถึงพันชาติ ดังนี้ บัดนี้เราผู้ใดลาภอันดีแล้ว ก็ได้ปฏิบัติดีแล้ว
ได้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ได้เผากิเลสเสียสิ้นแล้ว ถอนภพ
ทั้งปวงแล้ว สลัดเครื่องผูกเหมือนกับช้างสลัดปลอกแล้ว การที่เราได้มาสู่
สำนักพระพุทธเจ้า เป็นการมาดีแล้ว เราได้สำเร็จวิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ อภิญญา ๖ แล้ว ได้กระทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว
ดังนี้ สันเรื่องพระอุเทนเถรเจ้าเพียงเท่านั้น

ความที่แสดงมาแล้วนี้ เป็นอันจบวรรคที่ ๕๐ ซึ่งจัดเป็นบันทึกแห่ง
อัมภีรพระอุปทาน การที่แสดงเรื่องพระอุเทนเถรเจ้ามาแล้วนี้ ได้แสดง
ความวาระพระบาลีที่เป็นถ้อยคำของท่านเท่านั้น เพราะในอรรถกถาไม่ได้กล่าว
ไว้ จึงได้แสดงแต่โดยย่อตามถ้อยคำของท่านเท่านั้น

ในถ้อยคำของท่านนั้นได้ใจความว่า เมื่อชาติก่อนโน้น ท่านได้เกิดเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ มีฤๅษีบริวารถึง ๘ หมื่น ๔ พันองค์ ซึ่งล้วนแต่ทรงอภิญา ๕ สมาบัติ ๘ ถ้าคิดนับกันได้ทั้งนั้น เมื่อท่านได้ทราบว่าพระปทุมุตตระเกิดขึ้นในโลกแล้ว ท่านก็รีบไปเฝ้า ได้บูชาพระปทุมุตตระพุทธเจ้าด้วยดอกปทุม แล้วกล่าวสรรเสริญด้วยถ้อยคำหลายประการ ต่อจากชาตินั้นมาท่านก็ได้เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ ตลอด ๓ หมื่นกัลป์ เวลาจุติจากสวรรค์ก็ได้ออกมาเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๑ ประการ อยู่ถึงพันชาติ มาถึงชาติสุดท้ายท่านก็ได้สำเร็จพระอรหัตต์ ดังนี้

เพราะฉะนั้น การที่สรรเสริญพระพุทธเจ้า หรือพระธรรม พระสงฆ์ ด้วยถ้อยคำตามที่จริง ย่อมทำให้ผู้สรรเสริญได้รับผลดีในกายภาคหน้า ส่วนการดัดเยินพระพุทธเจ้า หรือพระธรรม พระสงฆ์ นั้น ย่อมทำให้ผู้ดัดเยินได้รับโทษทุกข์ภัยนานาประการ เพราะฉะนั้น ใคร ๆ จึงไม่ควรดัดเยินพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ การดัดเยินพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยความมั่งรายเพื่อจะให้เกิดความเสื่อมเสียนั้น จักเป็นอริยุปาท เป็นกรรมอันหนัก เป็นกรรมทำให้ตกอบายภูมิถึง ๔ มนรกเป็นต้น การดัดเยินพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นกรรมอันหนักนั้น ได้แก่การดัดเยินว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นผู้ไม่ประเสริฐ เป็นของไม่ประเสริฐ เป็นของไม่ดี ดังนี้ เป็นต้น ส่วนการสรรเสริญว่า พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ๓ สิ่งล้วนแต่ประเสริฐทั้งนั้น ล้วนแต่ไม่มีสิ่งใดเสมอเหมือนทั้งนั้น ล้วนแต่ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่โลกทั้งนั้น ดังนี้ สมนอกความในเทศนาภิกษุเหล่านั้น

เอวี่ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

กณฑ์ที่ ๑๕๐

คัมภีรททกนิภาษ พระอุปทาน
ว่าด้วยเรื่องพระภักทาลิเถรเจ้า

สุเมโธ นาม สมพุทโธ   อคโค การุณโก มุนิ
วิเวกกาโม โลกคโค   หิมนุตติ อูปาคมิตี.

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงคัมภีรพระอุปทาน กณฑ์ที่ ๑๕๐
ว่าด้วยเรื่องพระภักทาลิเถรเจ้า สืบต่อไป เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระพุท-
ทาสนา และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ตลอดกาลนานหาประมาณมิได้

เรื่องพระภักทาลิเถรเจ้า

ดำเนินความตามวาระพระบาลี อันมีในถ้อยคำของพระภักทาลิ-
เถรเจ้าองค์นั้นว่า เมื่อพระเถรเจ้าองค์นั้นได้สำเร็จพระอรหัตแล้ว ได้กล่าว
ไว้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงพระนามว่าพระสุเมธะ ผู้ดำเลิศ
ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ผู้เป็นนักปราชญ์ ผู้ต้องพระประสงค์ความสัจ
ได้เสด็จเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ ครั้นพระสุเมธพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก
เสด็จเข้าไปถึงป่าหิมพานต์แล้ว ก็ประทับนั่ง พระสุเมธพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลก ผู้เป็นบรมสูงสดพระองค์นั้น ได้ทรงเข้าสมาธิอยู่ตลอด ๘
วัน ๘ คืน ในคราวนั้น เราได้ถือเอาหาบอันเป็นเครื่องใช้ของฤๅษี เข้าไป
สู่ป่า ได้เห็นองค์พระสุเมธศาสดา ผู้ข้ามห้วงกิลเลส ผู้ไม่มีอาสวะ ทรงนั่ง
เข้าสมาธิอยู่ในที่นั้น ครั้นเราได้เห็นแล้ว เราก็ก้าวเท้าไปบดกวาด
อาศรม ดังไม้ขน ๔ อัน กระทำให้เป็นปะรำ แล้วเราหาดอกรังไปมุงปะรำนั้น
ด้วยความเลื่อมใส ครั้นแล้วเราก็กวายบังคม เทพยดา มนุษย์ทั้งหลาย
เรียกพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ซึ่งเป็นผู้มีพระปัญญากว้างขวาง มีความ
คิดว่า พระสุเมธพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ประทับนั่งใน

ท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ แล้วได้ตรัสถ้อยคำเหล่านี้ว่า เทพเจ้าทั้งปวง
 ได้ยินถ้อยคำของพระพุทธเจ้าแล้วก็มาประชุมกัน ถ้วนแน่ใจว่าพระพุทธเจ้า
 ผู้ประเสริฐ ผู้มีพระจักขุญาณ กำลังทรงแสดงธรรม พระสุเมธพุทธเจ้า
 ผู้ทรงรับซึ่งเครื่องบูชาของโลก ได้ประทับนั่งในท่ามกลางเทพเจ้า แล้วได้
 ตรัสถ้อยคำเหล่านี้ว่า ผู้ใดได้ทำประจำ มุ่งด้วยศรัทธา บังแต่ให้
 แก่เราตลอด ๑๖ วัน เราจะกล่าวถึงผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังถ้อยคำ
 ของเรา คือ ผู้นั้นจะเป็นเทพเจ้า หรือมนุษย์ก็ตาม ก็จะมีสภาวะดังทองคำ
 จักมีทรัพย์สมบัติมาก จักเพียบพร้อมด้วยความสุขทุกประการ จักมีช้างถึง
 ๖ หมื่นเชือก ซึ่งล้วนแต่ประดับด้วยเครื่องพร้อมสรรพ มีเครื่องประดับหู
 แล้วด้วยทองคำ มีตาข่าย และผ้าคลุมหลัง แล้วด้วยทองคำ มีควาญชน
 ขี่ประจำมาเฝ้าผู้นั้น ทั้งเขาเย็น ผู้นั้นจักห้อมล้อมด้วยพลช้าง มีช้างแต่
 เท่านั้น จักมีม้าอาชาไนย มาสนธพอก ๖ หมื่น ซึ่งล้วนแต่เป็นม้ามณีเทาเร็ว
 มีนายมาขี่ประจำ ทั้งจกมรถอก ๖ หมื่นคัน พร้อมด้วยเครื่องตกแต่งรถ
 และคนขับขี มมอกถอลูกธนูห้อมล้อมเป็นบริวาร มีช้างแต่เท่านั้น ทั้งผู้นั้น
 จักมีบ้านอก ๖ หมื่นตำบล ซึ่งบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ และธัญญาหาร ทั้งจักมี
 พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่ พืชไร่
 เสวยสุขอยู่ในแควโลกตลอด ๑๐๘ กัลป์ จักได้เป็นจักรพรรดิราชอยู่ถึงพันชาติ
 จักได้เป็นพระราชาแห่งแควตอช ๓๐๐ ชาติ จักได้เป็นพระราชาเฉพาะ
 ประเทศนั้น ๆ อยู่นับชาติไม่ถ้วน ไปถึงกัลป์ที่ ๓ หมื่น จักมีพระพุทธเจ้า
 พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระโคตม ซึ่งเกิดในวงศ์ของพระเจ้าโอกกากราช
 เกิดขึ้นในโลก ผู้นั้นจักได้เป็นธรรมทายาท เป็นพระโอรส เป็นผู้ธรรมณภูมิ
 เป็นพระสาวกผู้สนทนาสวักเลศ ของพระโคตมพุทธเจ้า ดังนี้

นับแต่เราได้เห็นพระสุเมธพุทธเจ้า ในกัลป์ที่ ๓ หมื่นนั้นมา เราก็ได้
 แลวงหาธรรมอันไม่รู้จักตายเสมอมา มาบัดนี้เราได้ลาภอันดีแล้ว ที่เรา
 ได้รู้จักพระศาสดา ได้สำเร็จวิชา ๓ ได้กระทำตามคำสอนของพระ
 พุทธเจ้าแล้ว นับแต่พระพุทธเจ้าผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพเจ้าขอนอบ

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ และไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ เป็นปัจจัยใหญ่แห่ง
ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ และไม่มีวิตกมีแต่เพียงวิจารณ์นั้น คือ มีอารมณ์เป็นใหญ่
คำว่า มีอารมณ์เป็นใหญ่นั้น คือ ขันธ์ทั้งหลาย อันมีทั้งวิตกวิจารณ์ และวิตก ทำขันธ์
ทั้งหลายอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ และวิตกให้เป็นใหญ่ แล้วเกิดขึ้น ดังนี้ ๑

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัย คือ เป็นปัจจัยที่ติดกันไป
แห่งธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์นั้น คือ ขันธ์ทั้งหลายอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ก่อน ๆ เป็น
อนันตรปัจจัยแห่งขันธ์ทั้งหลาย อันมีทั้งวิตกวิจารณ์หลัง ๆ อนุโลมเป็นอนันตร-
ปัจจัยแห่งโคตรภู และแห่งความผ่องใส โคตรภูเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค
อันมีทั้งวิตกวิจารณ์ ความผ่องใสเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันมีทั้งวิตกวิจารณ์
มรรคอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล อันมีทั้งวิตกวิจารณ์ ผลอันมีทั้ง
วิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ อนุโลมเป็นอนันตรปัจจัย
แห่งผลสมบัติ อันมีทั้งวิตกวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอันไม่มีวิตก มีแต่
วิจารณ์นั้น คือ ขันธ์ทั้งหลายอันมีแต่วิตกไม่มีวิจารณ์ก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่ง
วิตกหลัง ๆ จุจจิตอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งอุปปัตติจิตอันไม่มี
วิตกมีแต่วิจารณ์ ขันธ์ทั้งหลายอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการออก
อันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ และแห่งวิตก การบริกรรมฌานอันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งฌานอันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ โคตรภูเป็นอนันตรปัจจัยแห่ง
มรรค อันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ ความผ่องใสเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อัน
ไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ อนุโลมเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติ อันไม่มีวิตกมีแต่
วิจารณ์ และแห่งวิตก ดังนี้ ๑

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นเหตุปัจจัย แห่งธรรมอันไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์
นั้น คือ การนึกเป็นอนันตรปัจจัยแห่งวิญญาณ ๕ จุจจิตอันมีทั้งวิตกวิจารณ์
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งอุปปัตติจิต อันไม่มีวิตกวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ขันธ์
ทั้งหลายอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการออก อันไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์
และแห่งวิจารณ์ การบริกรรมทุติยฌาน เป็นอนันตรปัจจัยแห่งวิจารณ์ ในทุติยฌาน

การบริกรรมตคฺขณาน เป็นอนันตรปัจจัยในตคฺขณาน การบริกรรมจตุตถณาน เป็น
อนันตรปัจจัยแห่งอาภาสานัญญาตนะ การบริกรรมอาภาสานัญญาตนะ เป็น
อนันตรปัจจัยแห่งวิญญูณัญญาตนะ การบริกรรมอาภาสานัญญาตนะ เป็นอนันตร-
ปัจจัยแห่งอาภิญญัญญาตนะ การบริกรรมอาภิญญัญญาตนะ เป็นอนันตร-
ปัจจัยแห่งเนวสัญญานาสัญญาตนะ การบริกรรมเนวสัญญานาสัญญาตนะ
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งทัพพจักขุ การบริกรรมทัพพจักขุ เป็นอนันตรปัจจัยแห่ง
ทัพพโสต การบริกรรมทัพพโสต เป็นอนันตรปัจจัยแห่งอิทธิวิญญาน การบริกรรม
อิทธิวิญญาน เป็นอนันตรปัจจัยแห่งเจโตปริยญาณ การบริกรรมเจโตปริยญาณ
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งบุพเพนิวาสานุสสติญาณ การบริกรรมบุพเพนิวาสานุสสติ-
ญาณ ยถากัมมุปคตญาณ อนาคตังสญาณ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งโคตรภู โคตรภู
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์และแห่งวิจารณ์ ความผ่องใส
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ อนุโลมเป็น
อนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติ อันไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอันไม่มีวิตก มีแต่
วิจารณ์ และไม่มีทั้งวิตกวิจารณ์นั้น คือ จตุตถอนันตวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัย
แห่งอุปปัตตจิตอันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ขันธ์ทั้งหลายอันมีทั้งวิตก
วิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ แห่งการออก และแห่ง
วิจารณ์ เป็นบริกรรมฌานอันไม่มีวิตกมีแต่เพียงวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งฌานอัน
ไม่มีวิตกมีแต่วิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ โคตรภูเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันไม่มี
วิตกมีแต่วิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ความผ่องใสเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันไม่มี
วิตกวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ อนุโลมเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติ อันไม่มีวิตก
มีแต่วิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอันมีทั้งวิตกวิจารณ์
และไม่มีวิตก มีแต่วิจารณ์ คือ ขันธ์ทั้งหลายอันไม่มีวิตกวิจารณ์ก่อน ๆ เป็น
อนันตรปัจจัยแห่งขันธ์ทั้งหลายอันมีทั้งวิตกวิจารณ์หลัง ๆ และแห่งวิตก อนุโลม
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งโคตรภู และวิตก อนุโลมเป็นอนันตรปัจจัยแห่งไวทาน
และวิตก โคตรภูเป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อันมีทั้งวิตกวิจารณ์ และแห่งวิตก

เวทนา คือ ความมองใส เป็นอนันตรปัจจัยแห่งมรรค อนันตังวิตกวิจารณ์ และ
แห่งวิตก มรรคอนันตังวิตกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล อนันตังวิตกวิจารณ์
และแห่งวิตก อนุโลมเป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลสมบัติ อนันตังวิตกวิจารณ์ และ
แห่งวิตก ดังนี้ ๑

ธรรมอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอนันตังวิตก
มิตถวิจารณ์นั้น คือ วิตกก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งวิตกหลัง ๆ ขันธ์ทั้งหลาย
อนันตังวิตก มิตถวิจารณ์ก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งขันธ์ทั้งหลาย อนันตังวิตก
มิตถวิจารณ์หลัง ๆ มรรคอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลอัน
ไม่มีวิตกมิตถวิจารณ์ ผลอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผลอัน
ไม่มีวิตกมิตถวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอนันตังวิตกวิจารณ์
นั้น คือ วิตกก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งขันธ์ อนันตังวิตกวิจารณ์
หลัง ๆ จตฺติจิตอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งอุปตติจิต อนันตัง
วิตกวิจารณ์ ภวังกอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการนึก ขันธ์ทั้งหลาย
อนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการออก อนันตังวิตกวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอนันตังวิตก
วิจารณ์นั้น คือ ขันธ์ทั้งหลายอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัย
แห่งวิจารณ์หลัง ๆ จตฺติจิตอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ และวิตก เป็นอนันตรปัจจัยแห่ง
อุปตติจิตอนันตังวิตกวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ขันธ์ทั้งหลายอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์
และวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการออก อนันตังวิตกวิจารณ์ ฯ ล ฯ ดังนี้ ๑

ธรรมอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอนันตังวิตกมิตถ
วิจารณ์ และอนันตังวิตกวิจารณ์ คือ ขันธ์ทั้งหลายอนันตังวิตกและวิจารณ์ก่อน ๆ
เป็นอนันตรปัจจัยแห่งขันธ์ทั้งหลาย อนันตังวิตกและวิจารณ์หลัง ๆ และแห่งวิจารณ์
มรรคอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ แห่งอนันตรปัจจัยแห่งผล อนันตังวิตกมิตถวิจารณ์
และแห่งวิจารณ์ ผลอนันตังวิตกมิตถวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล อนันตัง
วิตกมิตถวิจารณ์ และแห่งวิจารณ์ ดังนี้ ๑

ธรรมอันไม่มีวิคกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งธรรมอันมีทั้งวิคกวิจารณ์
และไม่มีวิคกมีแต่วิจารณ์ คือ วัตถุก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งขั้นอันมี
ทั้งวิคกวิจารณ์หลัง ๆ และแห่งวัตถุ จุติจิตอันไม่มีวิคกมีแต่วิจารณ์ เป็นอนันตร-
ปัจจัยแห่งอุปปัตติจิต อันมีทั้งวิคกวิจารณ์ และแห่งวิคก ภวังค์อันไม่มีวิคก
มีแต่วิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการนึก และแห่งวิคก ขั้นทั้งหลายอัน
ไม่มีวิคกมีแต่วิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งการออก ซึ่งมีทั้งวิคกวิจารณ์ และ
แห่งวิคก ดังนี้ ๑

ธรรมอันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัย แห่งธรรมอันไม่มีทั้งวิคก
วิจารณ์ คือ วิจารณ์ก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งวิจารณ์หลัง ๆ ฯลฯ ขั้น
ทั้งหลายอันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์ก่อน ๆ เป็นอนันตรปัจจัย แห่งขั้นอันไม่มีทั้ง
วิคกวิจารณ์ มรรคอันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล อันไม่มีทั้งวิคก
วิจารณ์ ผลอันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล อันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์
เนวสัญญานาสัญญายตนะ แห่งผู้ออกจากนิโรธ เป็นอนันตรปัจจัยแห่งผล-
สมบัติ อันไม่มีทั้งวิคกวิจารณ์ และแห่งวิคกวิจารณ์ ดังนี้ ๑ ของตเนอความ
ในกถาจำแนกไว้เพียงเท่านั้น

เอวํ ก็มี ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระอภิธรรมปิฎก คัมภีร์ที่ ๗ พระมหาปัฏฐาน

(จบเล่ม ๑ มีต่อเล่ม ๒)